

TÜKETİM TEORİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
(MUTLAK GELİR HİPOTEZİ, NİSBİ GELİR HİPOTEZİ, SÜREKLİ
GELİR HİPOTEZİ VE YAŞAM BOYU GELİR HİPOTEZİ)

Şadiye Türkmen

43423

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
İktisat Anabilim Dalı için öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

Ankara
Ağustos, 1995

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Erdal Türkkkan (Danışman)

Üye
Prof. Dr. Kuter Ataç

Üye
Yrd. Doç. Dr. Celal Küçükler

Onay

Yukarıdaki imzaların, adığeçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

2.1.1995

Prof. Dr. Hüsnü ARICI
Enstitü Müdürü

ÖZET

1930'lu yılların ikinci yarısından itibaren önem kazanmaya başlayan makro ekonomik tüketim teorileri, günümüzde üzerinde en fazla çalışılan ve sürekli geliştirilen konuların arasındadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, tüketim harcamalarının, toplam geliri belirlemede çok büyük bir paya sahip olduğunun kabul edilmesidir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, tüketim harcamalarını belirleyen ve etkileyen faktörlerin neler olduğunu araştırmak önem kazanmaktadır. Bu araştırmalar, literatüre dört önemli makro tüketim teorisi kazandırmıştır. Bunlar Mutlak Gelir Hipotezi, Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'dir.

Bu çalışmada, yukarıda bahsedilen dört tüketim teorisinin varsayımları itibariyle karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak Birinci Bölüm'de tüketim teorileri, tüketimi tayin eden ve etkileyen faktörler açısından ele alınmaktadır. Çalışmanın temel ağırlığını, bu bölümün ilk kısmında yer alan, tüketimi tayin eden faktörler konusu oluşturmaktadır. Bu bölümde tüketim teorileri, temel varsayımları ve tüketim fonksiyonları açısından ele alınmaktadır. İkinci ve Üçüncü Bölümlerde, Birinci Bölümde incelenen bilgilerin ışığında, tüketim teorilerinin mikro ekonomik temelleri ve tüketim fonksiyonu paradoksu konuları araştırılmaktadır. Dördüncü Bölüm'de, tüketim teorilerinin varsayım ve yöntemlerine yönelik eleştirilere ve tüketim literatüründeki yeni gelişmelere yer verilmektedir. Bunlar Rastgele Yürüyüş Hipotezi, likidite kısıtlamaları ve aşırı duyarlılık bulgusudur.

Tüketim teorilerinin benzeşen ve farklılaşan yönlerinin araştırıldığı bu çalışmada, Mutlak Gelir Hipotezi'nin, diğer tüketim teorileri için bir referans teorisi olma özelliği taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin geliştirilmelerinin en önemli nedenlerinden biri, Mutlak Gelir Hipotezi ile ilgili ampirik çalışmalar neticesinde ortaya çıkan tüketim fonksiyonu paradoksunu açıklamaktır. Ancak her üç teori de bu konuya farklı

yaklaşmaktadırlar. Nisbi Gelir Hipotezi'ni, diğer tüketim teorilerinden ayıran en belirgin özelliği, tüketici davranışlarının birbirine bağımlı olduğunu varsaymasıdır. Sürekli Gelir Hipotezi'nin en belirgin özelliği, hanehalkının sonsuz uzun bir yaşam ufkuna sahip olduğu ve tüketim kararını çok uzun dönemli olarak belirlediğini kabul etmesidir. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ise hanehalkının yaşını ve tasarruf yapma güdülerini tüketim fonksiyonuna dahil ederek, diğer tüketim teorilerinden ayrılmaktadır. Bu farklı varsayımlar neticesinde tüketim fonksiyonu paradoksu ile ilgili açıklamaları da birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bu farklılıklar tüketim teorilerinin, para ve maliye politikası uygulamalarının tüketim üzerinde ortaya çıkarabileceği etkiler konusunda da farklılaşmalarına neden olmaktadır.

SUMMARY

Consumption theories in economics on which there are extensive discussions have become popular since the second half of 1930's. Recognizing the importance of these theories in determining the total income has been the main reason for this evaluation. It is important, thus, to examine which factors determine and affect the consumption expenditures. As a result of the research on this subject four important macroeconomic consumption theories have been developed, including the Absolute Income Hypothesis, the Relative Income Hypothesis, the Permanent Income Hypothesis, and the Life Cycle Hypothesis.

Comparing these consumption theories mentioned above in terms of their assumptions is the goal of our study. Section I considers the consumption theories with respect to the variables included in them. Analyzing the factors determining the consumption which forms the first part of this section will be the main issue in the present study since this section focuses on the basic assumptions and the structural characteristics of the theories. Section II and III examine the microeconomic foundations of consumption theories and the consumption function paradox in the light of the findings introduced in the previous section. Section IV contains the critiques to the assumptions and the methods of the consumption theories, and the new developments in the consumption literature, Random Walk Hypothesis, liquidity constraints, and excess-sensitivity approaches.

Our study in which the similar and different characteristics of the theories will be studied concludes that the Absolute Income Hypothesis can be thought as a reference theory to the others. Explaining the consumption paradox obtained in the empirical studies on the Absolute Income Hypothesis has been one of the major reasons for the Relative Income, the Permanent Income, and the Life Cycle Hypothesis to have been developed. The approaches used in these three theories, however, are different in explaining this paradox. It is the assumption that the consumer behaviours are

dependent with each other to make the Relative Income Hypothesis different from the other theories. The special feature of the Permanent Income Hypothesis is the acceptance that households have infinite time horizon and make some consumption decisions in the long-run. The distinguished characteristic of the life cycle hypothesis is that it contains the age of private agents and their incentives to save. Having different assumptions make the explanations of these theories on the consumption function paradox distinct. Therefore, these theories have different evaluations about the relative effectiveness of the monetary and fiscal policies.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	<i>i</i>
SUMMARY.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLO VE ÇİZELGELER LİSTESİ.....	viii
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ	1
I. TÜKETİM TEORİLERİNDE TÜKETİMİ TAYİN EDEN FAKTÖRLER...	5
1.1. TÜKETİMİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER: GELİR VE SERVET.....	5
1.1.1. Cari Gelir (Mutlak Gelir).....	6
1.1.2. Nisbi Gelir.....	15
1.1.3. Sürekli Gelir.....	26
1.1.4. Yaşam Boyu Gelir.....	41
1.2. TÜKETİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	56
1.2.1. Teknolojik Gelişme.....	56
1.2.2. Nüfus Artışı.....	60
1.2.3. Miras Güdüsü.....	64
1.2.4. Sosyal Çevrenin Tüketimi.....	68
1.2.5. Meslek.....	71
1.2.6. Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik.....	73

	<u>Sayfa No</u>
II. TÜKETİM TEORİLERİNİN MİKRO EKONOMİK ÇÖZÜMLEMELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	76
2.1. ZAMANLARARASI TERCİH TEORİSİ.....	78
2.2. NİSBİ GELİR HİPOTEZİ.....	91
2.3. SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ.....	93
2.4. YAŞAM BOYU GELİR HİPOTEZİ.....	99
III. TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSU VE AÇIKLANMASI.....	111
3.1. MUTLAK GELİR HİPOTEZİ VE TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSU'NUN ORTAYA ÇIKMASI.....	112
3.2. NİSBİ GELİR HİPOTEZİ VE TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSU'NUN AÇIKLANMASI.....	121
3.3. SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ VE TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSU'NUN AÇIKLANMASI.....	124
3.4. YAŞAM BOYU GELİR HİPOTEZİ VE TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSU'NUN AÇIKLANMASI.....	133
IV. TÜKETİM TEORİLERİNE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER VE BU ALANDAKİ YENİ GELİŞMELER.....	138
4.1. UYARLAYICI BEKLENTİLER MODELİNİN KULLANILMASINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE RASTGELE YÜRÜYÜŞ HİPOTEZİ.....	139

4.2. YAŞAM BOYU GELİR HİPOTEZİNİN TÜKETİM-SERVET- YAŞ İLİŞKİSİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	148
4.3. CARİ TÜKETİM-CARİ GELİR İLİŞKİSİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE AŞIRI DUYARLILIK BULGUSU.....	150
SONUÇ.....	157
KAYNAKÇA.....	175
EKLER.....	189

TABLO VE ÇİZİMLER ÇİZELGESİ

	<u>Sayfa No</u>
TABLO 1 : Şehirli Aileler İçin 1941'den 1942'ye Gelir Değişmelerine Göre 1942 Yılında Ortalama Yıllık Tasarruflar.....	19
TABLO 2 : Farklı Ülkeler, Tarihler ve Farklı Tüketici Birimleri İçin Bütçe Verileri Kullanılarak Elde Edilen Tüketim - Gelir İlişkisi.....	72
TABLO 3 : Yatay-Kesitsel Tüketim Fonksiyonu Tahminleri.....	114
TABLO 4 : 1960 BLS Tüketici Harcama Araştırması.....	115
TABLO 5 : Kuznets Tarafından Kullanılan Veriler	118
ŞEKİL 1 : Mutlak Gelir Hipotezi'nin Grafiksel Olarak Anlatımı.....	9
ŞEKİL 2 : Mutlak Gelir Hipotezi'nde Tüketim ve Tasarruf Fonksiyonlarının Karşılaştırılması.....	14
ŞEKİL 3 : Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin Temel Versiyonunun Grafiksel Olarak Anlatımı.....	49
ŞEKİL 4 : Tüketicinin Cari ve Gelecek Dönemler Arasındaki Tercihlerini Gösteren Kayıtsızlık Eğrileri Paftası.....	82
ŞEKİL 5 : Zamanlararası Bütçe Kısıtı Doğrusu.....	83

ŞEKİL 6 : Zamanlararası Tercih Teorisi'ne Göre Tüketici Dengesi.....	86
ŞEKİL 7 : Piyasa Faiz Oranı ve Zaman Tercih Oranı Arasındaki İlişkilere Bağlı Olarak Tüketimin Zaman Yolu.....	90
ŞEKİL 8 : Zamanlararası Kayıtsızlık Eğrilerinin Homotetik Olması Durumu.....	96
ŞEKİL 9 : Faiz Oranının Sıfır Olması Durumunda Zamanlararası Tüketici Dengesi.....	101
ŞEKİL 10 : Kısa Dönem ve Yatay-Kesitsel Tüketim Fonksiyonu.....	117
ŞEKİL 11 : Kısa ve Uzun Dönem Tüketim Fonksiyonları.....	120
ŞEKİL 12 : Nisbi Gelir Hipotezi'nin Grafikselsel Olarak Anlatımı.....	124
ŞEKİL 13 : Sürekli Gelir Hipotezi'nde Kısa ve Uzun Dönem Tüketim Fonksiyonları.....	126
ŞEKİL 14 : Sürekli Gelir Hipotezi'nin Grafikselsel Olarak Anlatımı.....	129
ŞEKİL 15 : Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin Yatay-Kesitsel Analizinin Grafikselsel Olarak Anlatımı.....	134
ŞEKİL 16 : Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde Kısa ve Uzun Dönem Tüketim Fonksiyonları	137

ÖNSÖZ

Tüketim ve tüketim harcamalarının neler olduğu konusu özellikle 1930-1940'lı yıllardan itibaren literatürde, üzerinde en fazla durulan konuların başında gelmektedir. 1930'lu yıllardan önce genellikle Neo-Klasik İktisat taraftarlarınca, mikro bazda tüketici tercih teorileri geliştirilmiş, ancak makro bazda bir tüketim teorisi ilk olarak 1936 yılında J.M.Keynes'in "The General Theory of Employment, Interest, and Money" adlı eserinde yer almıştır. Bu tarihten 1970'li yıllara kadar, peşpeşe ve birbirlerinden bağımsız olarak dört tüketim teorisi ortaya çıkmıştır. Bunlar Mutlak Gelir Hipotezi, Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'dir. Günümüzde literatürde bir yandan bu mevcut tüketim teorileri üzerindeki çalışmalar sürerken, diğer yandan da tüketim teorileri alanında yeni gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, dört tüketim teorisinin varsayımları itibariyle karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Bu tezin hazırlanması aşamasında değerli bilgilerini aktarıp yardım ve desteğini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Erdal Türkkan'a çok teşekkür ediyorum. Literatürdeki son gelişmelerle ilgili önemli yönlendirmelerde bulunan ve tezi okuyup değerlendiren hocalarım Yrd. Doç. Dr. Celal Küçüker ve Yrd. Doç. Dr. Erdinç Telatar'a teşekkürü bir borç biliyorum. Başta kardeşim Berat olmak üzere bana karşı olan destek ve güvenlerini daima hissettiren aileme, sıkıntılı anlarımdaki anlayışlarından dolayı çok teşekkür ediyorum. Ayrıca daima yanımda olan, her türlü yardımı ve desteği esirgemeyen dostlarım Araş. Gör. Funda Erdoğan ve Özgür Teoman'a da gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

"Tüketim...bütün ekonomik faaliyetin tek amacı ve çözümüdür." (Keynes 1936:105). İktisadi aktivitelerin hemen hepsi -üretim, yatırım, uluslararası ticaret v.b.- varlığımızı sürdürecektir, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarımızı karşılayacak olan mal ve hizmetlerin üretimini sağlamak amacıyla -kısaca tüketim için- gerçekleştirilir. Bu nedenle tüketim, iktisat teorisinin en önemli konularından birisidir. Ayrıca tüketim, GSMH'nın yaklaşık %60-85'ini oluşturan bir harcama kalemi olma özelliğini taşıdığından bir ülkede, iktisadi politikanın belirlenmesinde dikkate alınması gereken en önemli makro ekonomik büyüklüklerin başında gelmektedir.

İktisat teorisi içinde çok önemli ve merkezi bir yere sahip olan tüketimin ilk genel teorisi, J.M.Keynes'in 1936 yılında yayımlanan, "The General Theory of Employment, Interest, and Money." adlı eserinde ortaya konulmuştur. Ancak, Keynes'in tüketim teorisini baz alarak geliştirilen Mutlak Gelir Hipotezi'nin, ampirik çalışmalarda tatmin edici sonuçlar vermediği düşüncesiyle literatürde tüketimin hangi faktörlerden etkilenebileceği, bu faktörler ile tüketim arasında nasıl ilişkiler kurulması ve tüketim fonksiyonunun nasıl formüle edilmesi gerektiği hakkında çok yoğun tartışmalar olmuştur. Bunun sonucunda üstüste üç genel tüketim teorisi daha geliştirilmiştir. Bunlardan ilki 1949 yılında J.S.Duesenberry'nin, "Income, Saving, and the Theory of Consumer Behavior." adlı doktora tezi çalışmasında geliştirdiği Nisbi Gelir Hipotezi, ikincisi 1957 yılında Milton Friedman tarafından yazılan "A Theory of the Consumption Function." adlı eserde oluşturulan Sürekli Gelir Hipotezi ve üçüncüsü, 1954 yılında Franco Modigliani ve Richard Brumberg tarafından yazılan "Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of Cross Section Data." makalesi ile temeli atılan; ancak R.Brumberg'in ölümü üzerine 1963 yılında Albert Ando ile F.Modigliani tarafından "The 'Life Cycle' Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests." makalesi ile geliştirilen Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'dir.

Günümüzde bu dört tüketim teorisi birarada ele alınmakta ve literatürde bu teorilere ortak atıflar yapılmaktadır. Ancak bu durum hem tüketim teorilerinde kullanılan kavramlarda bir karışıklığa neden olmakta hem de literatürü takip etmekte güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Buna ilaveten tüketim harcamaları ya da tüketim ile ilgili bir ampirik çalışma veya gelecek dönemlere ait bir tahmin yapılmak istendiğinde, hangi tüketim teorisinin baz alınması gerektiği konusunda, literatürde oluşmuş ortak bir kanı bulunmamaktadır. Kısa dönem ya da uzun döneme ait tüketim davranışını incelemek, örneğin nüfus artışı ya da teknolojik gelişmenin tüketim üzerinde ne tür etkiler ortaya çıkarabileceğini analiz etmek için, hangi tüketim teorisinin model olarak kullanılması gerektiği de belirlilik arz etmemektedir. Bu nedenlerle bu çalışmada, hepsinin ortak amacı tüketim davranışını açıklamak olan bu dört tüketim teorisinin, yaptıkları varsayımlardan hareketle, benzeşen ve farklılaşan yönlerinin neler olduğunu ve ampirik olarak desteklenip desteklenmediklerini açıklamayı amaçlamaktayız. Bu çerçevede, para ve maliye politikalarının uygulanması hakkında da tüketim teorilerinin implikasyonları ile ilgili bazı ipuçlarına ulaşabilme olanağı doğabilir.

Bu amaç çerçevesinde bu dört tüketim teorisini inceleyebilmek için a priori olarak şu üç temel faktörün dikkate alınması mümkün görünmektedir. Birinci olarak tüketim teorileri herşeyden önce tüketimi açıklayan faktörlerde, özellikle gelir tanımlarında farklılaşmaktadırlar. İkinci olarak tüketim teorileri bızahiti, tüketimin mi yoksa tüketim harcamalarının mı dikkate alınması gerektiği konusunda ve bunların algılanmasında farklılaşmaktadırlar. Üçüncü olarak tüketim teorileri mikro ekonomik bazda tüketicinin nasıl davranması gerektiği hakkında yaptıkları çözümlemelerinde farklılaşmaktadırlar. Bu farklılıklar, doğal olarak bu dört tüketim teorisinin, tüketim davranışını farklı açıklamalarına ve bu amaçla farklı varsayımlar yapmalarına neden olmaktadır. Bu durum gözönüne alınarak yapılan bu çalışma, dört ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde, tüketim teorilerinde tüketimi tayin eden temel faktörlere yer verilmektedir. Burada oluşturulan ilk kısımda, teorilerin hangi düşünce ve

varsayımlardan hareket ederek tüketim davranışını açıklamaya çalıştıkları, tüketimi belirlediğini kabul ettikleri gelir tanımları, gelir ile tüketim arasında kurdukları ilişkiler, tasarruf hakkında ileri sürdükleri görüşler, tüketim fonksiyonlarının taşıdıkları özellikler ve implikasyonları araştırılmaktadır. İkinci kısımda tüketim teorileri, tüketimi etkiledikleri kabul edilen faktörler açısından incelenmektedir. Bunlar teknolojik gelişme, nüfus artışı, miras güdüsü, sosyal çevre, meslek ve gelir dağılımı gibi, davranışsal-kurumsal, yapısal ve demografik faktörlerdir.

İkinci Bölümde, tüketim teorilerinin tüketici davranışı ile ilgili olarak mikro ekonomik bazda yaptıkları çözümlemeleri araştırılmaktadır. Bu amaçla önce, tüketim teorilerince genellikle ortak olarak kullanılan, Zamanlararası Tercih Teorisi'ne yer verilmekte, bu teori ayrıntılı olarak incelenmekte, sonra tüketim teorilerinin bu teoriyi kendi modellerine nasıl uyumladıkları sırasıyla analiz edilmektedir.

Üçüncü Bölümde, Mutlak Gelir Hipotezi ile ilgili ampirik çalışmalar sonucunda, kısa dönem ve uzun dönem tüketim davranışı arasında ortaya çıkan "tüketim fonksiyonu paradoksu" ele alınmaktadır. Mutlak Gelir Hipotezi dışında yukarıda adı geçen diğer üç tüketim teorisinin geliştirilmesinde, temel amaçlardan biri bu paradoksun açıklanması olmuştur. Tüketim fonksiyonu paradoksu kısa dönemde gelir değiştiği zaman ortalama tüketim eğiliminin değişeceğini, uzun dönemde ise gelir değiştiğinde ortalama tüketim eğiliminin sabit kalma eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Bu ise kısa ve uzun dönem tüketimin belirleyicilerinin birbirinden farklı olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle burada paradoksun nasıl ortaya çıktığı, tüketim teorilerinin bu paradoksu hangi varsayım ve düşüncelerle çözümledikleri ve bu çerçevede ampirik olarak desteklenip desteklenmedikleri araştırılmaktadır.

Dördüncü Bölüm'de tüketim teorilerinin, amacımız dahilinde incelenen varsayım ve yöntemlerine yöneltile eleştiriler ile bu doğrultuda ortaya çıkan yeni gelişmeler ele alınmaktadır. Bunlardan ilki 1978 yılında R.Hall tarafından, tüketim davranışına rasyonel beklentiler modelini uyarlayarak geliştirilen, Rastgele Yürüyüş Hipotezi'dir.

İkincisi düşük gelirli insanların ve/veya mükemmel olmayan sermaye piyasalarının tüketim davranışı üzerindeki etkisini inceleyen likidite kısıtlamaları yaklaşımıdır. Sonuncusu cari tüketim ile cari dönem gelir arasında çok yakın bir ilişki olduğunu ifade eden aşırı duyarlılık bulgusudur.

Bu çalışmada elde edilen bulgularla, tüketim teorilerinin birbirleri ile karşılaştırılması ve tüketim teorilerinin para ve maliye politikası uygulamaları hakkında ortaya çıkardıkları ipuçları Sonuç Bölüm'ünde verilmektedir.

1. TÜKETİM TEORİLERİNDE TÜKETİMİ TAYİN EDEN FAKTÖRLER

Bu bölümde tüketim ve tüketim harcamalarını belirleyen değişkenlerin neler olduğu, bu çalışma kapsamına dahil edilen tüketim teorileri baz alınarak incelenecektir. Bu bağlamda başlıca amacımız, tüketim teorilerini, tüketimi tayin eden faktörler ve bu faktörlerle tüketim - tasarruf arasında kurulan ilişkiler açısından karşılaştırmaya olanak tanıyacak bir zemin hazırlamaktır. Bu nedenle ilk olarak tüketim teorilerinde tüketimi doğrudan belirlediği kabul edilen gelir ve servet üzerinde durulacaktır.

İkinci olarak tüketim teorilerinde tüketimi etkilediği kabul edilen ancak tüketim fonksiyonuna doğrudan katılması gelir faktörüne göre daha zor olduğu için ilave edilemeyen davranışsal, kurumsal, yapısal ve demografik faktörler ele alınacaktır. Bunlar teknolojik gelişme, nüfus artışı, miras güdüsü, sosyal çevrenin tüketimi, meslek ve gelir dağılımıdır. Bu bölüm altında bu faktörlere yer verilmesinin nedeni, tüketim teorilerinde, bunların tüketimi etkileyeceklerinin ve bu nedenle tüketim davranışı ile ilgili birtakım implikasyonlara sahip olacaklarının kabul edilmesidir. Burada izlenilecek olan yöntem ilgili faktörü hangi tüketim teorisi ele almışsa, o konu altında sadece bu teori ya da teorilere yer vermek ve bu teoriler arasında karşılaştırma yapma olasılığı sağlamak şeklinde olacaktır.

1.1. TÜKETİMİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER : GELİR VE SERVET

Tüketim teorilerinde tüketimi belirlediği kabul edilen temel faktör gelirdir. Ancak bu teorilerin hepsinde tüketim davranışını açıklamak için farklı gelir tanımları yapılmıştır. Özellikle tüketimin asıl belirleyicisinin cari dönem geliri mi yoksa daha

fazla artacağıdır; başka bir deyişle bu malın (tasarruf) gelir esnekliği 1'den büyüktür. Ancak başabaş noktasının altında kalan gelir düzeylerinde, tüketim geliri aştığı için tasarruflar, negatif olacaktır. Bu durumda olan hanehalkı ya da toplumun, tüketimlerini bankalardan borçlanma yoluyla değil, önceki dönemlerde yaptıkları tasarrufları kullanarak finanse ettiği düşünülmektedir (Modigliani 1986:298). Zira Keynes (1936:97)'e göre bireyin, cari dönem geliri arttığında, eğer bu gelir, onun alıştığı yaşam standardını sürdürmesi için gerekli gelir düzeyinden yüksekse, tasarruf yapma eğilimi artar. Çünkü kısa dönemde birey, harcamalarını gelirindeki değişmelere tam olarak adapte edemediği için, alıştığı yaşam standardını sürdürme eğilimindedir. Ancak sadece bir kısa dönem analizi yapan Mutlak Gelir Hipotezi'nde cari dönem harcanabilir gelirine, önceki dönemlerde biriktirilmiş tasarrufların ilave edildiği ve bunun tüketimi etkilediğinin kabul edildiğine dair bir belirtiye rastlanmamıştır.

Mutlak Gelir Hipotezi'ne göre tasarruf (S), gelirin tüketilmeyen kısmıdır; yani

$$Y = C + S \quad (1.4)$$

Bu kabulün nedeni Genel Teori'ye dayanmaktadır. Keynes (1936:104), cari dönemde yapılan tasarrufun sadece cari dönem gelirine bağlı olması gerektiğini kabul etmektedir. Aslında Genel Teori'de tasarrufun diğer bir belirleyicisinin faiz oranı olduğu, fakat gelecekteki belirsizlikler nedeniyle tasarrufun tek belirleyicisinin cari gelir olduğunu kabul etmenin doğru olacağı düşünülmektedir. Keynes (1936:93)'e göre, gelir düzeyi veri iken cari dönemde tüketim yapmayı teşvik eden bir faiz oranının, uzun dönemde tüketimi nasıl etkileyeceği belirsiz ve karmaşıktır. Çünkü subjektif faktörler ⁽¹⁾ bazı bireyleri aynı faiz haddinde tasarruf yapmaya teşvik ederken

(1) Keynes (1936:107-8), subjektif faktörleri ele alırken, ücret birimi cinsinden toplam gelir miktarı ile uygun objektif faktörleri veri olarak kabul etmiştir Bireyleri gelirlerini harcamaktan alıkoyan temelde sekiz tane subjektif faktör vardır: 1.) Beklenmedik durumlara hazırlıklı olmak için önceden tedarik sağlama isteği. 2.) İhtiyarlık, çocukların eğitimi v.b. gibi gelecekte karşılaşılabilecek bugünden bilinen ancak bugünkünden farklı harcamalar için tedbir alma eğilimi. 3.) Daha düşük bir cari tüketim yerine gelecekte daha yüksek bir tüketim harcaması yapabilmek için faiz ve

tasarruf vardır. Dolayısıyla Mutlak Gelir Hipotezi'nin tüketim fonksiyonunu gösteren $C=a+bY$ doğrusu boyunca gelir artarken APC azalacak; gelir azalırken APC artacaktır ve bu tüketim doğrusunun, 45°'lik doğru üzerinde kalan bölümünde $APC>1$, altında kalan bölümünde $APC<1$ olacaktır. Ancak (1.2)'ye göre APC'nin asla sifıra eşit olamayacağı açıktır. Çünkü $APC=0$ demek, gelirin tamamının tasarrufa gitmesi demektir ki bu durum, Temel Psikolojik Yasa ile bağdaşmaz.

Bu analizlerin ışığında Mutlak Gelir Hipotezi şu dört özellik çerçevesinde toplanabilir (Spanos 1989:155):

1. Reel tüketim, reel gelirin istikrarlı bir fonksiyonudur ($C = f(Y)$)
2. Marjinal tüketim eğilimi $MPC = \frac{\partial C}{\partial Y}$ ve $0 < MPC < 1$.
3. Ortalama tüketim eğilimi $APC = \frac{C}{Y}$ ve $APC > MPC$.
4. Gelirin tüketilen oranı, APC, gelir arttıkça azalır, yani $[d(C/Y)/dY] < 0$ 'dır.

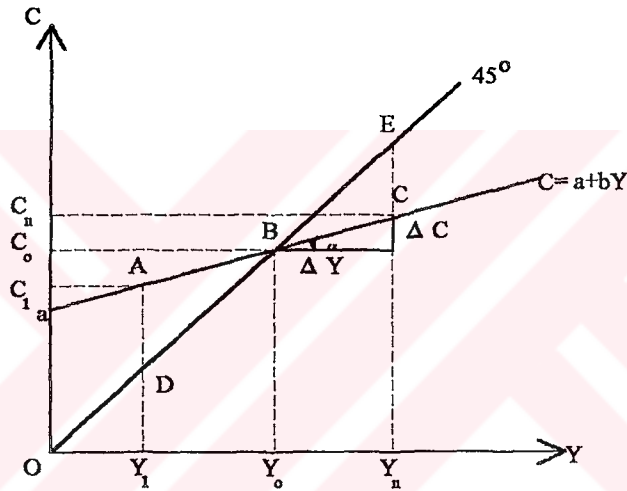
Acaba Mutlak Gelir Hipotezi'nde tüketim ile tasarruf ve tasarruf ile gelir arasında nasıl bir ilişki kurulmuştur? Genel Teori'ye göre, bir ekonomide tasarrufların artması, ekonomiyi durgunluğa sürükleyecek, tüketim harcamalarının artması ise ekonomiyi canlandıracaktır. (1) Bu nedenle Keynes, tasarrufu, tüketicinin gelirini harcayabileceği birçok maldan sadece birisi olarak görmüştür (Modigliani 1986:298). Dolayısıyla gelir hem özel hem de toplam tasarrufun temel belirleyicisidir. Temel psikolojik yasaya göre; reel gelir arttıkça, gelirin daha büyük bir oranının tasarruf edilmesi gerekecektir. O halde Keynes, tasarrufu lüks bir mal gibi düşünmüş olmalıdır. Bunun anlamı gelir arttıkça, bir mal olarak görülen tasarrufların, gelir artışından daha

(1) Keynes, Genel Teori'de öne sürdüğü görüşlerini, I.Dünya Savaşı sonrası dönemde İngiltere'de yaşanan sürekli ve şiddetli işsizlik ile başlayan ve 1929 yılında Amerika'da patlak veren Büyük Bunalım'ın etkisi altında kalarak geliştirmiştir (Kazgan 1989:257-8). Bu eserde, tüketime büyük bir önem verilmesi, Keynes'in Büyük Bunalım'ı ortaya çıkaran en önemli nedenlerden biri olarak, bireylerin yeniden bir savaş çıkabileceği beklentisi ile aşırı tasarruf yaptıklarını düşünmesidir. (Modigliani 1986:297). Aşırı tasarrufun ise, toplam talep yetersizliğine, dolayısıyla işsizliğe ve durgunluğa neden olacağını kabul eden Keynes (1936)'e göre, ekonomiyi canlandıracak olan faktörlerden biri, tüketim harcamalarının artmasıdır.

arasında olması ise tüketim fonksiyonunun eğiminin pozitif olduğunu, yani gelir arttıkça tüketimin arttığını göstermektedir. Ancak $MPC < 1$ olduğu için tüketimdeki artış, gelirdeki artış kadar olmayacaktır ve bu Keynes'in temel psikolojik yasasıdır.

Mutlak Gelir Hipotezi'nin grafiksel anlatımı hipotetik olarak aşağıdaki şekilden izlenebilir.

ŞEKİL 1 : Mutlak Gelir Hipotezi'nin Grafiksel Olarak Anlatımı

Kaynak: Froyen 1989:333.

Burada hipotetik olarak çizilen 45°'lik doğru üzerindeki bütün noktalarda $APC = MPC = 1$ koşulu sağlanmaktadır. Yani bu doğru üzerindeki her nokta için tüketim harcamaları, harcanabilir gelire eşittir. Buna göre Şekil 1 üzerindeki B noktasında, harcanabilir gelirin tamamı tüketilmektedir; bu nedenle toplumun ya da hanehalkının başabaş noktası olarak tanımlanır. A noktasında, harcanabilir gelir Y_1 , Y_0 'dan küçük olduğu için tüketim geliri aşmaktadır. Dolayısıyla, A noktası negatif tasarrufu (dissaving) göstermektedir. C noktasında ise $Y_n > Y_0$ olduğu için pozitif

"Bizim normal psikolojik yasamıza yani 'toplumun geliri arttığı veya azaldığı zaman toplumun tüketimi de artacak ya da azalacak ama o kadar hızlı değil'e göre ΔY_w ile ΔC_w aynı işareti taşıyacak ancak $\Delta Y_w > \Delta C_w$ olacaktır. dC_w/dY_w 'yi marjinal tüketim eğilimi olarak tanımlayalım."

Temel psikolojik yasaya göre dC_w/dY_w pozitif ancak birden küçüktür (Keynes 1936:96) ve sıfırdan büyüktür (Keynes 1936:118).

1. Cari dönemde, harcanabilir reel gelire bağlı olmayacak şekilde mutlaka a kadar bir tüketim harcaması yapılacaktır.

2. Tüketim harcamaları ile reel gelir arasında doğrusal ancak a nedeniyle oransal olmayan bir ilişki olacaktır.

Ortalama tüketim eğilimi (APC)'ni ⁽¹⁾ bulmak için (1.1) ifadesinin her iki tarafı Y 'ye bölünmelidir. Çünkü ortalama tüketim eğilimi tanım gereği, ⁽²⁾ gelirin ne kadarının tüketim harcamalarına gittiğini göstermektedir.

$$APC = \frac{C}{Y} = \frac{a}{Y} + b \quad (1.2)$$

Bu durumda Mutlak Gelir Hipotezi'ne göre cari reel gelirde bir artış olduğunda, C/Y oranının değeri küçüleceği için APC azalacaktır.

Diğer taraftan marjinal tüketim eğilimi, $MPC=b$, yani tüketim fonksiyonunun eğimi, gelirdeki bir birimlik artışın tüketimi ne kadar arttıracakını ifade eder ve

$$b = MPC = \frac{\Delta C}{\Delta Y} = \frac{dC}{dY} \quad (1.3)$$

formülü yardımı ile bulunur. ⁽³⁾ (1.2) ile (1.3) karşılaştırıldığında, (1.2)'de yer alan b katsayısı nedeniyle APC, MPC'den daha büyüktür (Froyen 1984:334). MPC'nin 0 ile 1

(1) Bu çalışmada bundan sonra ortalama tüketim eğilimi yerine, APC (average propensity of consumption) kısaltması kullanılacaktır.

(2) Keynes (1936:90), bireysel tüketim fonksiyonu $C_w = \chi \cdot Y_w$ 'da yer alan χ 'yı ücret birimi cinsinden gelir (Y_w) ile ücret birimi cinsinden tüketim (C_w) arasındaki fonksiyonel ilişkiyi gösteren, tüketim eğilimi olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre tüketim eğilimi (χ), $\chi = C/Y$ veya $\chi = C_w/Y_w$ şeklinde ifade edilebilir. Keynes (1936:112)'in tüketim fonksiyonunu üzerine inşa ettiği temel psikolojik yasa'ya göre, bir bireyin veya topluluğun geliri arttıkça, artan gelirden tüketime ayrılan pay azalacaktır. Dolayısıyla gelir arttıkça tüketim eğilimi azalacaktır.

(3) Keynes (1936:115) marjinal tüketim eğilimini şöyle tanımlamaktadır:

anlamda Mutlak Gelir Hipotezi'nde cari tüketimin, cari dönemdeki gelir değişmelerine oldukça "mekanik" bir şekilde tepki verdiği kabul edilmektedir (Froyen 1983:335).

Mutlak Gelir Hipotezi, Genel Teori'de tüketim fonksiyonunu oluşturmak amacıyla geliştirilen 'temel psikolojik yasa (fundamental psychocological law)'ya dayanmaktadır:

"Hem a priori olarak insan doğası hakkındaki bilgilerimizden hem de gözlemlere dayanan derin tecrübelerimizden büyük bir güven duyarak ulaştığımız *temel psikolojik yasa* şöyledir: insanlar genellikle ve ortalama olarak gelirleri arttıkça tüketimlerini arttırma eğiliminde olurlar, ancak insanların tüketimlerini arttırma eğilimleri, gelirlerindeki artış kadar olmaz." (Keynes 1936:96).

Bu düşünceden hareketle oluşturulan Mutlak Gelir Hipotezi'nin tüketim fonksiyonu, en yaygın kullanımıyla,

$$C = a + bY, \quad a > 0, \quad 0 < b < 1 \quad (1.1)$$

şeklinde (1). Burada C cari reel tüketim (toplam ya da hanehalkı), Y bireysel bazda cari reel harcanabilir gelir, toplam bazda reel milli gelir, a kesişme katsayısı (otonom tüketim) ve b marjinal tüketim eğilimi (MPC) (2) dir.

Tüketim fonksiyonu, gelire bağlı olmayacak şekilde tüketimi etkilediği kabul edilen bir otonom tüketim (a) katsayısı içermektedir. Bu kabulün iki önemli uzantısı vardır:

(1) Keynes (1936:90)'in, Genel Teori'de yer alan orjinal bireysel tüketim fonksiyonu, $C_w = \chi \cdot Y_w$ formundadır. Burada C_w ücret birimi cinsinden reel tüketimi, Y_w ücret birimi cinsinden reel geliri ve χ tüketim eğilimini temsil etmektedir.

(2) Bu çalışmada bundan sonra marjinal tüketim eğilimi yerine, MPC (marginal propensity of consumption) kısaltması kullanılacaktır.

uzun dönemleri kapsayan ve bu nedenle servet tanımı içinde alınan bir gelir mi ya da doğrudan servet mi olduğu konusunda ileri sürülen farklı düşünceler, farklı tüketim teorilerinin geliştirilmesine neden olmuştur. Bu bölümde tüketim teorileri, tüketimi belirlediği kabul edilen gelir tanımlarından hareketle analiz edilecektir.

1.1.1. Cari Gelir (Mutlak Gelir)

Burada cari dönem tüketimi, doğrudan cari dönem geliri ile ilişkilendiren **Mutlak Gelir Hipotezi** (Absolute Income Hypothesis) ya da diğer adı ile Keynesyen Tüketim Fonksiyonu incelenmektedir.

J.M.Keynes'in 'The General Theory of Employment, Interest, and Money' (1) adlı eserinde yer alan tüketim teorisini, ampirik olarak test edilebilir bir forma dönüştürmek amacıyla inşa edilen Mutlak Gelir Hipotezi'ne göre, cari reel tüketim, cari reel gelir ya da diğer bir ifade ile mutlak gelirin bir fonksiyonudur (Samuelson 1966). Çünkü Keynes (1936:57-91)'e göre:

"...bir bireyin ne kadar tüketim harcaması yapacağına karar verirken ilk önce onun harcanabilir gelirini dikkate aldığını düşünürsek, aslında bireyin net gelirini dikkate almış oluruz...Tüketim açıkça parasal gelirden ziyade reel gelire bağlıdır. Teknoloji düzeyi, zevkler ve gelir dağılımını belirleyen sosyal koşullar veri iken bir bireyin reel geliri, onun ücret birimi cinsinden aldığı gelirine bağlı olarak artacak ya da azalacaktır."

Bu ifadeden dolayı Mutlak Gelir Hipotezi'nde bireysel tüketim harcamalarının, reel harcanabilir gelir, toplam tüketim harcamalarının ise reel milli gelir tarafından belirlendiği kabul edilmiştir (Spanos 1989:155; Thomas 1989:131). Bu teoride cari gelir yerine aynı zamanda "mutlak gelir" kavramının da kullanılmasının nedeni, sadece fiili tüketim dönemi ile ilgili olan gelirin dikkate alınmasıdır (Burk 1968:6). Bu

(1) Bu kitaba bundan sonra 'Genel Teori' olarak atıf yapılacaktır.

bazı bireyleri tüketime teşvik edebilir. Eğer faiz oranı uzun bir dönem boyunca çok fazla değişirse, muhtemelen subjektif faktörlerin değişmesine neden olacak ve sosyal alışkanlıkları etkileyecektir. Ama bu etkilerin olumlu ya da olumsuz yönde olacağını önceden anlamak güçtür. Aynı şekilde kısa dönemde de faiz oranındaki değişimler, tüketim harcamaları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip değildirler. Keynes (1936:94) bu düşüncesini şu şekilde açıklamaktadır: "Gelirleri değişmediği halde faiz oranı %5'den %4'e düştüğünde, yaşam şeklini değiştirecek olan çok insan yoktur." Genel Teori'ye göre, veri gelir düzeyinde faiz oranındaki küçük bir değişimin, belki de en önemli etkisi, hisse senedi ve diğer aktiflerin fiyatlarını değiştirmesidir. Böyle bir etki ise sermaye değerinde sık sık beklenmedik (windfall) değişimler olan bir bireyin, cari harcama yapma güdülerini güçlendirebilir. (1) Bununla beraber Keynes (1936:94)'e göre:

"Tecrübelerle dayanarak ulaşılan sonuç şudur ki, veri bir gelir düzeyinde, faiz oranındaki kısa dönemli değişmelerin, bireysel harcamalar üzerindeki etkisi ikinci derecede öneme sahiptir ve nispeten önemsizdir."

getiri kazançlarından yararlanma eğilimi. 4.) Gelecekte bugünkünden daha yüksek bir yaşam standardına ulaşmak için harcamaları azaltma güdüsü. 5.) Bağımsız ve güçlü olma isteği. 6.) Spekülatif amaçlı ya da gelecekte ticari bir iş yapabilirim düşüncesi ile elde para bulundurma isteği. 7.) Mirascılarına miras bırakma arzusu. 8.) Sırf cimrilik duygusunu yani mantıklı olmasa da harcama yapmayı gerektiren herşeyi reddetme duygusunu tatmin etme isteği.

Keynes (1936:108), bu sekiz güdüyü sırasıyla şu şekilde özetlemektedir; ihtiyat (precaution), öngörü (foresight), hesap (calculation), iyileştirme (improvement), bağımsızlık (independence), girişim (enterprise), gurur (pride) ve hırs (avarice). Keynes (1936:109)'e göre bütün bu güdüler, toplumun kurum ve örgütlerine bağlı olarak yani adetlere, geleneklere, dine, o günkü ahlaki değerlere, eğitim düzeyine, sermaye donanım tekniğine ve büyüklüğüne, toplumda servetin dağılımına ki bu toplumun az çok süreli hale getirdiği ve çok yavaş değişen bir yapıdır, ulaşılmış yaşam standartlarına göre büyük ölçüde değişecektir. Ancak Keynes (1936:110), "Genel Teori'de geniş çaplı sosyal değişimler ve çok uzun vadeli ilerlemenin yavaş tempolu etkileri ile uğraşmayacağımız için, subjektif faktörleri veri olarak alacağız." demektedir.

(1) Ackley (1951:155)'e göre, Genel Teori'de aslında tüketimin sadece gelire değil bir o kadar da servete bağlı olduğu kabul edilmektedir.

Bu açıklamaların ışığında bir kısa dönem analizi yapan Mutlak Gelir Hipotezi, servet ve faiz oranının tüketim üzerindeki muhtemel etkilerini dikkate almamıştır. Bu nedenle tasarruf fonksiyonu (1.4)'den C çekilip (1.1)'de yerine konularak,

$$S = -a + (1-b)Y, \quad a > 0 \text{ ve } 0 < b < 1 \quad (1.5)$$

şeklinde bulunur. (1.5) ifadesi, Mutlak Gelir Hipotezi'nin tasarruf fonksiyonudur. Bu fonksiyon doğrusaldır ve -a ile tanımlanan kesişme katsayısı nedeniyle S ile Y arasında oransal bir ilişki yoktur. a'nın işareti negatif olduğu için yatay eksene Y, dikey eksene S yerleştirildiğinde, tasarruf fonksiyonu -a'ya eşit olan negatif bir değerden başlayacaktır. S fonksiyonunun eğimi (1-b)'dir ve bu değer, gelirdeki bir birimlik artışın tasarrufu ne kadar etkileyeceğini gösteren marjinal tasarruf eğilimi (MPS) olarak bilinmektedir.

$$MPS = 1 - b \text{ ve } MPC + MPS = 1 \quad (1.6)$$

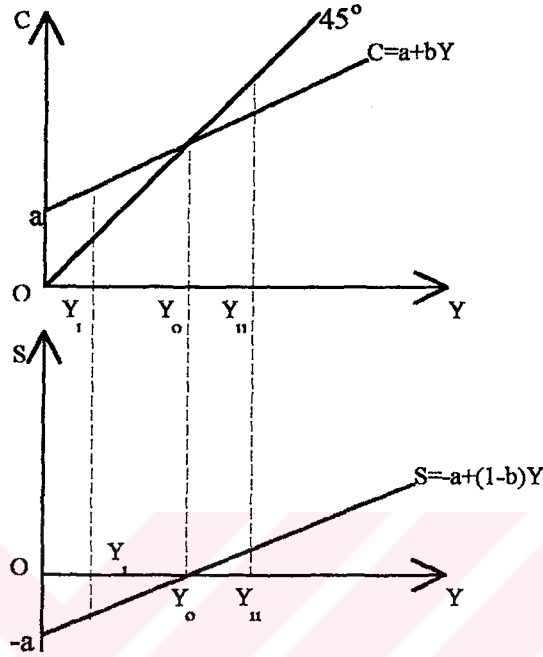
(1.5) ifadesinin her iki tarafı Y 'ye bölündüğünde, gelirin tasarruf edilen oranını gösteren, ortalama tasarruf eğilimi (APS) elde edilir.

$$APS = \frac{S}{Y} = -\frac{a}{Y} + (1 - b) \text{ ve } APC + APS = 1 \quad (1.7)$$

(1.7) ifadesine göre, gelir arttıkça, a/Y azalacak ama a/Y negatif işaretli olduğu için APS artacaktır.

Mutlak Gelir Hipotezi'nde tasarruf fonksiyonunun grafiksel anlatımı Şekil 2'de verilmektedir. Şekil 2'ye göre başabaş noktası Y_0 'da gelirin tamamı tüketildiği için tasarruflar sıfırdır. Y_1 'de tüketim geliri aştığı için negatif tasarruf vardır. Y_n 'de ise tüketim gelirden az olduğu için tasarruf da pozitiftir. Dolayısıyla, Y_1 düzeyinde $APC > 1$ iken $APS < 0$ dir. Y_n 'de, $APC < 1$ iken $APS > 0$ 'dır. Y_0 'da ise $APC = 1$, $APS = 0$ 'dır. Buna göre harcanabilir reel gelir düzeyi arttıkça APC azalırken, APS artacaktır.

ŞEKİL 2: Mutlak Gelir Hipotezi'nde Tüketim ve Tasarruf Fonksiyonları

Sonuç olarak Mutlak Gelir Hipotezi'ne göre, bireysel ya da toplam cari reel tüketim harcamaları ile cari reel harcanabilir gelir arasında, doğrusal, ancak kesişme katsayısının varlığından dolayı oransal olmayan istikrarlı bir ilişki vardır. Analiz tek bir kısa dönem için geçerlidir ve bu döneme ait reel net gelir arttıkça, reel tüketim harcamaları gelir artışından daha az artmaktadır. Dolayısıyla MPC, APC'den daha az artmaktadır ($MPC < APC$). Buna karşılık gelir azaldığında hem APC hem de MPC azalmaktadır.

Öte yandan Mutlak Gelir Hipotezi'ne göre tasarruf, gelirin tüketilmeyen kısmına eşit olduğundan, bir artık olarak kabul edilmektedir. Tasarruf ile tüketim arasında fonksiyonel bir ilişki kurulmamıştır. Yani tasarruf, cari dönem tüketim kararından değil, sadece cari dönem reel gelirindeki değişimlerden etkilenmektedir. Gelir arttığı zaman APS artmakta; gelir azaldığı zaman APS azalmaktadır. Tasarruf fonksiyonu da tüketim fonksiyonu gibi bir kesişme katsayısına sahip olduğundan, gelirdeki küçük bir değişimin tasarrufu nasıl etkileyeceğini gösteren MPS, gelirin tasarruf edilen

oranından daima büyüktür. Bir sonraki bölümde cari tüketimin cari gelirden ziyade nisbi gelir tarafından belirlendiğini kabul eden ve tasarruf ile tüketim arasında fonksiyonel bir ilişki kuran Nisbi Gelir Hipotezi ele alınacaktır.

1.1.2. Nisbi Gelir

Nisbi gelir kavramı ve bununla tasarruf arasında bir ilişki olduğu kabulü ilk olarak D. Brady ve R. Friedman'ın, 1935-36 ve 1941-42 yıllarında A.B.D. için yaptıkları bir yatay-kesitsel (cross-sectional) çalışmada kullanılmıştır (Ferber 1962:23). Bu çalışmada tasarruf oranının, doğrudan cari gelir düzeyine değil de, bireyin gelirinin, gelir dağılımı içindeki payı olarak tanımlanan nisbi gelir düzeyine bağlı olması gerektiği kabul edilmiştir. D. Brady ve R. Friedman'ın bu düşünceden hareketle geliştirdikleri tasarruf fonksiyonu,

$$\frac{s}{y} = a + \frac{y}{y}$$

şeklinde dir. Burada s bireyin tasarrufunu, y bireyin cari dönem gelirini, $\bar{y}$ bireyin gelirinin gelir dağılımı içindeki payı (nisbi gelir), s/y ortalama tasarruf eğilimini göstermektedir. Brady ve Friedman, yaptıkları testler sonucunda gelirin tasarruf edilen yüzdesi (s/y) ile nisbi gelir arasında bir ilişki olduğunu bulmuşlardır (Burk 1968).

D. Brady ve R. Friedman tarafından ileri sürülen bu hipotezin daha fazla geliştirilmesi ve ampirik olarak desteklenmesi, J.S.Duesenberry'nin *Nisbi Gelir Hipotezi* (Relative Income Hypothesis) sayesinde olmuştur (Ferber 1962: 23).⁽¹⁾

(1) Brady ve Friedman tarafından geliştirilen bu tüketim teorisinin, Duesenberry tarafından ne 1948 yılında yazılan makalesinde ne de 1949 yılında basılan doktora tezinde ele alınmamış olması ilgi çekicidir. Dolayısıyla Duesenberry'nin hareket noktasının Brady ve Friedman'ın geliştirdikleri Nisbi Gelir Hipotezi olduğuna dair açık bir kanıt rastlanamamıştır.

Duesenberry (1949:1), Nisbi Gelir Hipotezi'ni aşağıda verilen iki temel varsayımdan hareketle geliştirmektedir:

1. Her bir bireyin tüketim davranışı, diğer bireylerin tüketim davranışlarından Mutlak Gelir Hipotezi'nde varsayıldığı gibi bağımsız değildir. Yani bireylerin tüketim davranışları birbirlerine bağımlıdır.

2. Tüketim ilişkileri zaman içinde "geri çevrilebilir (reversible)" değildir. Oysa Mutlak Gelir Hipotezi'nde tüketim ilişkilerinin zamanla geri çevrilebilir olduğu diğer bir ifade ile gelirdeki bir artmanın ve azalmanın tüketim harcamaları üzerinde meydana getireceği değişmelerin mutlak değer olarak büyüklüklerinin birbirine eşit olacağı varsayılmıştır. Bunun anlamı tüketim fonksiyonunun simetrik bir yapıda olmasıdır. Duesenberry (1949:3) bu durumu kabul etmemekte ve tüketim fonksiyonunun asimetric bir yapıda olması gerektiğini ileri sürmektedir. (1)

Duesenberry (1949:27), tüketim davranışlarının birbirine bağımlılığı varsayımından hareketle "*gösteriş etkisi*" olarak adlandırdığı ilk hipotezini geliştirmiştir. Bu hipoteze göre, bir bireyin gelirinden yaptığı harcamaların yüzdesi, bireyin mutlak gelir düzeyine değil, bu bireyin gelirinin, sosyal çevresinde bulunan

(1) Aslında Genel Teori'de oluşturulan tüketim fonksiyonunun da asimetric bir yapıda olması gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü Keynes (1936:97)'e göre, kısa dönemde bireyler kendilerini gelir değişmelerine hemen adapte edemezler ve alıştıkları yaşam standardını sürdürme eğiliminde olurlar. Buradan Keynes (1936:97)'in marjinal tüketim eğilimi (MPC) ile ilgili olarak yaptığı ancak çok açık bir şekilde ifade etmediği bir varsayımına ulaşılmaktadır. Kısa dönem MPC, uzun dönem MPC'den daha küçüktür. Çünkü bir kişinin alıştığı yaşam standardı ve bu standardı sağlayan fiili gelir düzeyi, bu kişinin tüketim harcamaları seviyesini belirler. Kısa dönemde eğer bu fiili gelir düzeyi ile alışılmış yaşam standardı arasında bir fark ortaya çıkarsa, kişi bu farkı tasarruf etme eğilimine girer. Dolayısıyla kısa dönem MPC düşüktür. Oysa uzun dönemde kişi bu fark ile alıştığı yaşam standardı arasındaki uyumu sağlayacak ve tüketim harcamalarını arttıracaktır. O halde uzun dönem MPC daha yüksek olacaktır. Buradan şu sonuca ulaşılabilir: gelir artınca tüketimin artması ancak gelir kadar artmaması, tüketicilerin kendilerini yeni fiili gelir düzeylerine uyumlamalarının bir geçikme içermesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Keynes'in tüketim fonksiyonu kısa dönemde asimetric bir yapıda olmalıdır. Oysa Mutlak Gelir Hipotezi, sadece bir kısa dönem analizi yaptığı için, tüketim fonksiyonunun simetrik bir yapıda olması gerektiğini kabul etmiştir.

hanehalklarının gelir dağılımı içindeki nisbi konumuna bağlıdır (Evans 1969:18; Branson 1989:271-2). Tüketim ilişkilerinin zaman içinde geri çevrilemezliğini ifade eden ikinci varsayıma dayanarak oluşturulan ikinci temel hipotez ise, konjonktürel dönemlerde ve uzun dönemde gelirdeki değişmelerin, tüketimi neden farklı bir şekilde etkileyeceğini açıklayan "dişli (ratchet) etkisi"dir (Duesenberry 1949:110). Bu hipoteze göre bireyler, geçmiş dönemlerde en yüksek gelire sahip oldukları dönemin gelir düzeyini, kendilerine bir kriter olarak alıp, cari tüketim harcamalarını, bu kritere göre yapacaklardır.

Diğer taraftan Duesenberry, Mutlak Gelir Hipotezi'nin, cari tüketim harcamalarını, sadece cari gelire bağlayan yaklaşımına da itiraz etmektedir. Çünkü Duesenberry (1948:67)'ye göre, ortalama tüketim eğilimi (c/y) nin, "herşeyden önce" cari reel gelire bağlı olduğu doğrudur, ancak sadece cari reel gelir tarafından tayin edildiği varsayımının doğru olduğu kabul edilemez. Çünkü bireylerin gelirleri ile tüketim harcamalarının birbirine eşitlendiği nokta olan başa-baş noktası toplum için de geçerlidir. Toplumda bazı bireylerin ortalama gelir düzeyleri, bu başa-baş noktasına karşılık gelen gelir düzeyinin altında kalmaktadır. Bu durumda olan hanehalkları gelirlerinden fazla harcama yani negatif tasarruf yapmaktadırlar. Başa-baş noktasının üstünde gelir düzeyine sahip hanehalkları ise pozitif tasarruf yapmakta yani gelirlerinin tamamını tüketim harcamaları için kullanmamaktadırlar. Uzun vadede bir ekonominin gelirinin durağan bir şekilde arttığı düşünüldüğünde, bu başabaş noktasının yıldan yıla yukarı doğru kayması gerekir. Örneğin A.B.D.'de 1917 yılında 800\$'a karşılık gelen başabaş noktası 1935-36'da 1500\$'a çıkmıştır (her iki değer de 1941 dolar fiyatları cinsinden ifade edilmiştir). Eğer tüketim harcamaları, sadece cari reel gelir düzeyinin bir fonksiyonu olsaydı, başabaş noktasının değişmemesi gerekir. Fakat bu nokta zamanla değiştiğine göre Mutlak Gelir Hipotezi'ne bir trend faktörünün ilave edilmesi gereklidir (Duesenberry 1948:67). Bu trend faktörü, örneğin üretilen yeni mallar olabilir. Kentlerde yaşayan insanlar için daha etkili olan bu faktör, bireyleri aşırı harcama yapmaya zorlayan bir baskı oluşturur. Duesenberry (1948:68), tüketimin

sadece cari reel gelire bağılı olmadığını göstermek amacıyla yeni mallardan başka aşağıda verilen trend faktörlerinin de mevcut olabileceğini ileri sürmüştür:

1. Depresyon nedeniyle geçici olarak geliri azalan aileler, gelirlerinden fazla harcama yapmayı istemeseler bile, koşulları değişince alıştıkları yaşam standardını sürdürmek amacıyla gelirlerinden fazla harcama yapmaya gönüllü olabilirler.

2. Geçici olarak düşük gelire sahip aileler, gelecekte daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olma beklentisi içinde olabilirler.

3. Geçmişte daha yüksek bir yaşam standardına sahip olan aileler, cari gelir düzeyleri azaldığında, eski standartlarını korumak amacıyla gelirlerinden daha fazla harcama yapmaya gönüllü olabilirler.

Duesenberry (1948:68-9)'ye göre, sadece yukarıdaki son iki trend faktöründen biri bile geçerli ise tüketim, cari gelir kadar geçmişteki gelir düzeyine de bağılı olacaktır. Çünkü yaşam standardı ve beklentiler, geçmişteki en yüksek gelir düzeyine bağılıdır. Eğer gelirden bu düzeyin üstüne çıkacak bir artış olursa, bu artış bireyleri yeni bir tepe noktasına ulaştıracak ve bireyler buna göre davranacaklardır. Ancak eğer gelir bu tepe noktasının altına düşerse, açıklar artacaktır. Bu ifadesi ile "dişli etkisi"ni tanımlayan Duesenberry (1948:65-77), konjonktürel dönemlerde (trade cycle) tasarruf oranının önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyine neden bağılı olacağını şu şekilde açıklamaktadır. Depresyon dönemlerinde kişi başına gelir düzeyi azalır. Bu durumda hanehalkları alışılmış yaşam standartlarını korumak amacıyla, tasarrufları pahasına tüketimlerini gelirlerini de aşabilecek şekilde artırırlar. Böylece hanehalkları tarafından yapılan negatif tasarrufun reel açıdan önemi, onların büyüklüğünden değil tasarruf ile gelir arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır. Duesenberry (1948:69), bu etkiyi test etmek için 1941-42 yıllarında A.B.D. için yapılan bütçe çalışması verilerinden yararlanmıştır. Bu çalışma 1941 yılının tamamı ile 1942 yılının ilk çeyreğini kapsamaktadır. Aileler 1941 yılından 1942 yılına gelirlerindeki değişim düzeylerine göre sınıflandırılmışlardır. Bu sınıflandırmada geliri %5'den az, %5

civarında ve %5'den fazla değişenlerin tasarruf oranlarında nasıl değişimler olduğu dikkate alınmıştır. Bu çalışmada derlenen veriler Tablo 1'de sunulmaktadır.

TABLO 1: Şehirli Ailelerin 1941'den 1942'ye Gelir Değişmelerine Göre 1942 Yılındaki Ortalama Yıllık Tasarrufları

1942 Yılında Parasal Gelir Sınıflaması (\$)	% Gelir Değişmelerine Göre Tasarruflar		
	%5'den Fazla Azalanlar	%5'den Az Değişenler	%5'den Fazla Artanlar
0-1000	-337.0	-35.0	-15.0
1000-2000	-181.0	-34.0	62.0
1500-2000	-81.0	126.0	157.0
2000-3000	0.0	242.0	290.0
3000 ve üstü	143.0	1228.0	1059.0

Kaynak : Duesenberry 1948:69.

Tablo 1'de geliri %5'den daha az değişen aileler ile %5'den fazla artan ailelerin, hemen hemen aynı tasarruf düzeyine sahip oldukları, geliri %5'den fazla azalan ailelerin diğer gruplara nazaran çok daha az tasarruf yaptıkları görülmektedir. Diğer bir ifade ile düşük gelir gruplarında (Tablodaki ilk üç satır) yer alan ve geliri %5'den fazla azalan aileler çok yüksek negatif tasarruf yaparlarken aynı gruplar için geliri %5'den az değişenlerde negatif tasarruflar daha düşük olmakta ve 1500-2000\$ grubunda olan aileler pozitif tasarruf yapmaktadırlar. Düşük gelir gruplarında oldukları halde geliri %5'den fazla artan ailelerde ise sadece 0-1000 \$ gelir grubunda yer alan aileler negatif tasarruf yapmaktadırlar. Bu tasarrufun düzeyi ise geliri %5'den az azalan ailelere daha yakın olup, geliri %5'den fazla azalan ailelerden çok farklıdır. Duesenberry (1948:70), bu durumu şu şekilde yorumlamaktadır:

"Bu sonuçlar oldukça açık olarak, veri bir gelir düzeyinde, tüketimin geçmişteki en yüksek gelir düzeyine bağlı olduğunu göstermektedir....Bütün bu sonuçları da başka bir hipotez ile açıklamak ise çok güçtür."

Bu hipotezin, gelir azaldığı zaman tüketimin azalmaması ancak gelir arttığı zaman tüketimin artması şeklinde ortaya çıkardığı asimetri çok önemlidir. Çünkü bu asimetri, bir çeşit "dişli etkisi" üretmektedir. Duesenberry (1948:70), bu dişli etkisinin

varlığı için Keynes'in Temel Psikolojik Yasa'sına alternatif olan, bir 'Temel Psikolojik Bulgu (postulate)' ileri sürmektedir:

"Başlangıçta yüksek bir harcama düzeyine sahip olan bir hanehalkı için geliri azaldığında harcamalarını kısmak, başlangıçta düşük bir gelir düzeyine sahip bulunan bir hanehalkına nazaran çok daha zordur."

Bu bulgunun anlamlı sonucu, gelir daha önce ulaşılan bir düzeyin altına düştüğünde tüketimin azalacağı değil, bu durumda olan hanehalklarının, sahip oldukları yaşam standartlarını korumak amacıyla, tasarruflarını kullanarak harcamalarını finanse edecekleri, yani negatif tasarruf yapacaklarıdır. Duesenberry (1948:71), bu yorumunu test etmek amacıyla şu ampirik çalışmaya başvurmuştur: A.B.D.'de 1920'lerin son beş yılında harcanabilir gelirin %10.2'si tasarruf edilirken, 1936'dan 1940 yılına bu oran %9'a düşmüştür. Oysa bu dönemlerde kişi başına harcanabilir gelir düzeyi hemen hemen aynı kaldığına göre, hanehalkları harcamalarını finanse etmek amacıyla tasarruflarını kullanmış olmalıydılar. Duesenberry (1948:71), buradan şöyle bir temel hipoteze ulaşmıştır: tüketim, (1) cari harcanabilir reel gelir düzeyine bağlı olduğu kadar, geçmişteki en yüksek gelir düzeyine de bağlıdır ve hanehalkı tarafından ulaşılan bu en yüksek gelir düzeyi, hanehalkının yaşam standardını belirlemektedir. Bu düzey, tüketicinin kriteri olmakta ve gelirdeki azalmalara karşı tüketicinin tüketimini azaltmasını engellemektedir. Geçmişte ulaşılan bu en yüksek gelir düzeyinin cari tüketim üzerindeki etkisi, gelir düzeyi sürekli azalmadıkça etkisini kaybetmeyecektir (Duesenberry 1948:72).

Duesenberry'nin tüketim oranındaki (c/y) dönemsel değişimleri açıklayan bu hipotezini, Ferber (1962:23) şu şekilde yorumlamaktadır:

(1) Duesenberry (1949), Nisbi Gelir Hipotezi'ni geliştirdiği kitabında, tüketim harcamaları (consumption expenditure) kavramından ziyade doğrudan tüketim (consumption) kavramını kullanmaktadır. Bununla birlikte, tüketimin açık bir tanımını vermemektedir.

"İnsanlar bir kez yüksek bir yaşam standardına ulaştıklarında, bir dönemsel tepe noktasına ulaşacaklardır ve geçmişteki daha düşük yaşam standardına, gelirleri azalsa bile dönmek istemeyeceklerdir. Yani insanlar en azından geçmişte ulaştıkları yaşam standartlarını sürdürmeyi göze alacaklardır."

Duesenberry (1949:90)'nin bu açıklamalardan hareket ederek oluşturduğu tasarruf fonksiyonunu:

$$\frac{s_t}{y_t} = a \left(\frac{y_t}{y_0} \right) + b \quad a > 0, b < 0 \quad (1.8)$$

şeklinde. Burada y_t t dönemindeki harcanabilir reel gelir, s_t t dönemindeki reel tasarruf, y_0 daha önce ulaşılan en yüksek reel gelir düzeyi, a ve b tasarruf fonksiyonunun parametreleridir. Duesenberry (1949:4), 1947 yılına ait A.B.D. yıllık harcanabilir gelir ve tasarruf verilerini kullanarak (1.18) formu ile verilen tasarruf fonksiyonun parametrelerini $a = 0.25$ ve $b = -0.196$ olarak tahmin etmiştir. Duesenberry (1949:4)'ye göre, burada ele alınmayan başka faktörler de tasarruf oranını etkilemelidir. Örneğin eldeki mevcut aktifler, faiz oranları, beklenti faktörleri gibi. Ancak ampirik sonuçlar burada ele alınan faktörlerin, tasarrufun belirlenmesinde temel faktörler olduğuna dair güçlü destek vermektedir.

(1.8) ifadesinden,

$$\frac{c_t}{y_t} = (1 - b) - a \frac{y_t}{y_0} \quad a > 0, b < 0 \quad (1.9)$$

formundaki tüketim fonksiyonu elde edilir ⁽¹⁾ (Branson 1989:271). Burada c_t t dönemindeki tüketimi göstermektedir. Duesenberry, tasarruf fonksiyonunu ortalama tasarruf eğilimine ($APS = s_t/y_t$) göre formüle ettiği için (1.9)'da ortalama tüketim

(1) Buradan tüketim fonksiyonuna ulaşmak için $APC + APS = 1$ yani $s_t/y_t + c_t/y_t = 1 \Rightarrow c_t/y_t = 1 - s_t/y_t$ kabulünden hareket edilmiştir.

eğilimi ($APC=c_t/y_t$)'ni göstermektedir. Burada tüketim fonksiyonunun parametreleri, tasarruf fonksiyonu için tahmin edilen katsayılardan hareketle, $a=0.25$ ve $b=1.196$ olacaktır.

(1.8) ve (1.9) ifadelerinden hareketle, marjinal tüketim eğilimi ve marjinal tasarruf eğilimi şu şekilde elde edilebilir:

$$\begin{aligned} \frac{s_t}{y_t} &= a \left(\frac{y_t}{y_0} \right) + b \Rightarrow s_t = a \frac{y_t^2}{y_0} + b y_t \\ \Rightarrow MPS &= \frac{\partial s_t}{\partial y_t} = 2a \frac{y_t}{y_0} + b \end{aligned} \quad (1.10)$$

$$\begin{aligned} \frac{c_t}{y_t} &= (1-b) - a \frac{y_t}{y_0} \Rightarrow c_t = (1-b)y_t - a \frac{y_t^2}{y_0} \\ \Rightarrow MPC &= \frac{\partial c_t}{\partial y_t} = (1-b) - 2a \frac{y_t}{y_0} \end{aligned} \quad (1.11)$$

(1.8) ile (1.10) ifadeleri karşılaştırıldığında, (1.10) ile sunulan MPS eşitliğindeki (y_t/y_0) oranının katsayısı $2a$ iken (1.8)'de bu oranın katsayısı a 'dır. Her iki katsayı da pozitif olduğu için $MPS > APS$ olacaktır. Diğer taraftan (1.9) ile (1.11) ifadeleri karşılaştırıldığında ise $MPC < APC$ olduğu görülür. Çünkü (1.11)'deki (y_t/y_0) oranının katsayısı $2a$ iken (1.9)'da, bu oranın katsayısı a 'dır. Ancak işaretlerin negatif olduğu dikkate alındığında $MPC < APC$ olacaktır. Buradan ulaşılan sonuç şudur: bir kısa dönemde cari gelir daima önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyinin altında olacağı için, $y_t/y_0 < 1$ 'dir. Eğer bu dönem içinde, cari gelirde bir artış olursa, y_t/y_0 bire yaklaşır. Bu durumda (1.10) ifadesinden dolayı APS artarken, (1.11) ifadesinden dolayı APC azalır. Tersine cari gelir, önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyinin altına düşerse, APS azalır, APC artar ve daima $MPS > APS$ ve $MPC < APC$ durumu gözlenir.

Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre bunun nedeni bireylerin, cari gelirleri önceden ulaştıkları en yüksek gelir düzeyinin altına düştüğünde, alıştıkları yaşam standartlarını

koruma eğiliminde olmaları ve bu amaçla mevcut tasarruflarını kullanarak, tüketimlerini finanse etmeleridir. Ancak eğer gelir, önceki en yüksek gelir düzeyine doğru artarsa, bireyler tüketimlerini değil, tasarruflarını arttırarak, kullandıkları tasarruflarını yeniden biriktirme eğiliminde olurlar. Böylece yine alıştıkları yaşam standartlarını korumuş olurlar.

Diğer taraftan Duesenberry (1949:22)'ye göre:

"Fiili tasarruf düzeyi, bir kişinin cari yaşam standardını iyileştirme arzusu ile gelecekte refah elde etme arzusu arasındaki uyumsuzluğun ortaya koyduğu durumu yansıtır."

Bugünkü aşırı tüketim arzusu ile tasarruf yapma arzusu arasındaki ilişki aslında, bireyin bugünkü tüketim tercihi ile gelecekteki tüketim tercihi arasında bulunan ve bireyin tasarrufunu oluşturmaya neden olan ilişkiyi belirler (Duesenberry 1949:33). Bu ilişkiyi açıklamak için Duesenberry (1949:26-7), bir bireyin kendi yaşam standardı ile diğer bireylerin yaşam standartlarını karşılaştırması sonucu, kendisinde bulunduğu eksiklikleri kapamak amacıyla, harcamalarını arttırma arzusu olarak tanımladığı ve gösteriş etkisi olarak adlandırdığı etkiden hareket etmiştir. Duesenberry (1949:32)'ye göre bir bireyi gösteriş etkisi nedeni ile aşırı harcama yapmaya iten güdü:

"Minimum bir gelir düzeyine ulaşıldıktan sonra bir birey için kendi tüketim standardı ile diğer bireylerin tüketim standartlarını karşılaştırdığında duyduğu tatminsizlik duygusudur ve bu duyguyu yaşama sıklığı, tamamen bu bireyin harcamalarının, diğer bireylerin harcamalarına oranına bağlıdır."

Duesenberry (1949:36), bu düşünceden hareketle bugünkü tüketim ile gelecekteki tüketim arasındaki mübadelenin ortaya çıkardığı tasarruf oranının, gelir değişince nasıl etkileneceğini bulmaya çalışmakta ve bu amaçla da iki ayrı reel gelir düzeyine karşılık gelen denge tasarruf düzeylerini karşılaştırmaktadır. Duesenberry (1949:36), bu karşılaştırmayı yapabilmek amacıyla gelir düzeyleri hariç diğer bütün değişkenlerin sabit olduğunu düşünerek, şu varsayımlardan hareket etmiştir:

1. Gelir dağılımı, gelirden bir değişim olduğunda, bütün gelir düzeylerinde bir k kadar değişim meydana getirecek şekilde eşittir.
2. Cari faiz oranları ile gelecekte beklenen faiz oranları eşittir.
3. Cari fiili gelir ile gelecekte beklenen gelir eşittir.
4. Bu üç varsayım nedeniyle sahip olunulan aktif (asset) stoğundaki artış da k kadar olacaktır.
5. Nüfusun yaş dağılımı sabittir.

Duesenberry (1949:36), bu varsayımlara göre, gelirdeki bir artışın tasarruf oranını nasıl etkileyeceğini araştırmakta ve şu sonuca ulaşmaktadır:

"Dengede tüketim ile gelir arasında bir oran (k) vardır ve tasarruf oranı, mutlak gelir düzeyinden bağımsızdır....Bu durum ancak gelirden oldukça istikrarlı bir artışın olduğu uzun dönemde geçerlidir."

Acaba bireylerin ulaştıkları bu denge istikrarlı mıdır? Ya da başka bir ifade ile dengeye ulaşıldıktan sonra gelir değişirse ne olur? Bunu incelemek amacıyla toplumda belli bir gelir düzeyinde dengeye ulaşıldıktan sonra, toplam gelirden bir artış olduğunda sistemin nasıl davrandığı sorgulanmalıdır. Duesenberry (1949:37)ye göre:

"Her bir tüketici sosyal çevresindeki tüketicilerin, tüketim davranışını veri olarak aldığı anda, gelirdeki bir artışın ilk aşamadaki etkisi her bir bireyin tüketim ve tasarrufunun artmasıdır."

Toplam gelir arttığında, her bir bireyin tüketim ve tasarrufları da artacağı için ulaşılan yeni dengede toplam tasarruf ve tüketim oranı, gelirdeki artıştan bağımsız olarak sabit kalacaktır. Buna göre Nisbi Gelir Hipotezi'nin uzun dönem tüketim ve tasarruf fonksiyonları, aşağıdaki formda ifade edilebilir (Dornbusch ve Fischer 1984:191):

$$C=kY, S=(1-k)Y \text{ ve } APC=MPC=k, APS=MPS=(1-k) \quad (1.12)$$

Burada C kişi başına reel tüketimi, S kişi başına reel tasarrufu, Y kişi başına harcanabilir reel geliri göstermektedir. Duesenberry (1949:45)'ye göre, toplam tasarruf oranı, k , mutlak gelir düzeyinden bağımsız olup *a.)* faiz oranlarına, *b.)* cari ve gelecekte beklenen gelir arasındaki ilişkiye, *c.)* gelir dağılımına, *d.)* nüfusun yaş dağılımına, *e.)* gelirin büyüme hızına bağlıdır. Ancak bireyler gösteriş etkisine maruz kalarak tüketim harcamalarını arttırıp azalttıkları için tercihlerinde süreklilik yoktur. Aksine bu tercihler keskin süreksizliklere sahiptirler. Bu nedenle toplam tasarruf oranı yukarıda sıralanan faktörlerdeki değişmelere oldukça duyarsız olacaktır.

Duesenberry (1949:39-45), bu sonuca ulaşırken yukarıda verilen beş varsayımdan hareket etmesinin nedenini ise şu şekilde açıklamaktadır. Hanehalklarının çoğu faiz oranları ve gelir beklentilerinde değişiklik olsa da tasarruf oranlarını çok fazla değiştirmeyeceklerdir. Çünkü tercihler sürekli değildir. Düşük nisbi gelir düzeylerinde cari tüketim arzuları, gelecekteki tüketimi düşünemeyecek kadar güçlüdür. Buna ilaveten bu hanehalkları için negatif tasarrufun maliyeti de likidite kısıtlamalarına maruz kalacakları için çok yüksek olacaktır. Bu nedenle ne gelir beklentileri ne de faiz oranlarındaki değişimler bu tür hanehalklarının cari dönem tasarruflarını değiştirmelerine neden olamayacaktır. Diğer taraftan yüksek nisbi gelire sahip hanehalklarının tasarrufları yüksek olduğu için faiz oranındaki ve gelir beklentilerindeki değişmelerden çok fazla etkilenmeyeceklerdir. Sonuç olarak bir hanehalkının tasarruf oranı ile nisbi gelir düzeyi arasında doğru yönlü bir ilişki vardır ve bu ilişki ancak gelir artışı, gelir dağılımını değiştirdiği sürece farklılaşacaktır.

Takip eden bölümde, Mutlak Gelir Hipotezi ve Nisbi Gelir Hipotezi'nden farklı bir yaklaşımla, cari tüketimi tayin eden temel faktörün sürekli gelir olduğunu kabul eden Sürekli Gelir Hipotezi ele alınacaktır.

1.1.3. Sürekli Gelir

M. Friedman tarafından geliştirilen *Sürekli Gelir Hipotezi* (Permanent Income Hypothesis)'nde tüketimi belirleyen temel faktör, sürekli gelirdir. Burada sürekli gelirin nasıl tanımlandığı konusuna girmeden önce Friedman'ın, cari tüketimi cari gelir ile ilişkilendirmemesinin nedenini açıklamakta fayda olacağı kanaatindeyiz.

Friedman (1957:20)'a göre, *teorik büyüklükler ex ante ancak gözlenen büyüklükler ex post* olmalıdır. Bu gözlenen değerleri teorik bir yapı içerisinde kullanabilmek için ise ex ante değerleri ex post değerlerle açıklayabilecek bir teori inşa etmek gereklidir. Friedman (1957:220) bu düşüncesini açıklamak ve gerçekte hangi gelir tanımının kullanılması gerektiğini göstermek amacıyla Sürekli Gelir Hipotezi'nin merkezi fikrini oluşturan hipotetik bir örnek vermiştir. Burada hepsi haftada 100\$ "kazanan (earnings)" (1) ve bu hafta süresince de 100\$a eşit tüketim yapan çok sayıda tüketici ele alınmıştır. Tüketiciler, haftalık kazançlarını, haftanın farklı günlerinde almaktadırlar. Hafta içinde tesadüfi olarak seçilen bir günde, tüketim ve gelir ile ilgili veri toplamak amacıyla bir anket çalışması yapılırsa, haftalık kazancını bu tesadüfi günde alan bireylerin nakit gelirleri, kazançlarının değerine, diğer bireylerin nakit gelirleri ise sifıra eşit olarak kaydedilecektir. Tüketiciler gelirlerini aldıkları gün haftanın diğer günlerine göre daha fazla harcama yapabilirler ancak haftanın diğer günlerinde de tüketim harcaması yapabilmek amacıyla gelirlerinin bir kısmını tasarruf ederler. Böylece anketin yapıldığı bu tesadüfi günde, haftalık kazançlarını alanlar pozitif tasarruf, diğer bireyler ise negatif tasarruf yapıyor gibi görüneceklerdir. Bu tür verilerle düzenlenen bir ampirik çalışmanın sonucunda tüketimin, gelir ile birlikte arttığı sonucuna ulaşılabilir ancak Friedman (1957:220)'a göre:

"Bu sonuçlarla, tüketim davranışı hakkında anlamlı bir yargıya ulaşamaz; bunlar temelde uygun olmayan gelir ve tüketim kavramlarının kullanılmasını

(1) Earnings kavramı gelir kavramından aktiflerin faiz getirisini kapsamadığı için farklıdır (Farrell 1967:78).

ifade ederler. Genellikle insanlar tüketim amacıyla yaptıkları nakit harcamalarını, nakit gelirlerine adapte etmezler ve bu harcamalar da tüketilen hizmetlerin kullanım değerini yansıtmak için iyi birer gösterge olmayabilir."

Bu düşünceden hareketle, Sürekli Gelir Hipotezi'nin merkezi fikri şudur: bir tüketim teorisi inşa ederken cari tüketim ile cari gelir arasında bir ilişki kurmak yanlış sonuçlar ortaya çıkarabilir. Çünkü tüketiciler gelirlerini aldıkları gün tamamen harcayarak, haftanın bir tek gününde *bolluk*, diğer günlerinde ise *kıtlık* yaşamayı tercih etmezler. Bu argümana göre bir tek günün tüketimini, ortalama günlük gelirleri yani gün başına düşen haftalık kazançları ile finanse ederler (Dornbusch ve Fischer 1994:307).

Friedman (1957:10) tüketimi, "...ele alınan dönemde tüketilmesi planlanan hizmetlerin değeridir." şeklinde tanımlamaktadır. O halde Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre tüketim ele alınan dönem içinde tüketicinin dayanıksız tüketim malları ve hizmetlere yaptığı harcamaları ile dayanıklı tüketim mallarının o süre içerisinde sağladığı hizmetlerin kullanım değerinin toplamı olarak düşünülmektedir (Bodkin 1959:603). Bu tanım Friedman'ın tüketim harcamaları ile değil tüketim ile ilgilendiğini göstermektedir. Tüketim, dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamalardan ziyade bu malların amortismanı ya da faiz maliyeti ile ölçülen kullanım değeriyle, dayanıksız tüketim malları ve hizmetlere yapılan harcamaların toplamıdır (Friedman 1957:11). O halde dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamalar yatırım ya da sermaye harcamaları olarak alınmaktadır (Friedman 1957:20). Diğer bir ifade ile bir yıl içinde dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamaları, tüketim olarak değil tasarruf olarak almak gerekir. Çünkü bir yıl içerisinde bu dayanıklı tüketim malının ömrü süresince sağlayacağı hizmetlerin, ancak çok küçük bir kısmı tüketilebilir (Bodkin 1959:603). Buradan hareketle Sürekli Gelir Hipotezi'nde tasarruflar, finansal aktiflere yapılan yatırımlar kadar dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamaları da kapsar, şeklinde tanımlanmıştır (Levacic ve Rebmann 1983 :214).

Diğer taraftan Friedman (1957:10)'a göre istatistiksel çalışmalarda gelir yerine "kazanımlar (receipts)" kavramının kullanılması, gelir ile ilgili verilerin sınırlı olmasından kaynaklanan güçlüğü çözmek için başvurulan bir çaredir. Fakat teorik bir analizde gelirin bu şekilde tanımlanması ve tüketimin bu tür bir gelirin fonksiyonu olarak alınması, hem teori ile ampirik çalışmalar arasında bir uyumsuzluğun hem de tüketim davranışı ile ilgili yanlış sonuçların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu sorunların giderilmesini sağlamak amacıyla Friedman, kendisinin literatüre bir katkısı olan sürekli gelir ve sürekli tüketim kavramlarını kullanmıştır. Buna ilaveten ampirik çalışmalarda derlenen gelir ve tüketim verilerini de ölçülmüş gelir ve ölçülmüş tüketim olarak adlandırmıştır. Bu ayrımın yapılmasının nedeni, Sürekli Gelir Hipotezi'nde, gerçek tüketim davranışını açıklayabilmek amacıyla ölçülmüş gelir-ölçülmüş tüketim ilişkisinin değil, sürekli gelir-sürekli tüketim ilişkisinin dikkate alınması gerektiği fikrinden hareket edilmesidir.

Friedman (1957:10)'a göre:

"Teorik bir düzeyde gelir, genellikle bir tüketici biriminin servetinden hiç kullanmadan tüketebileceği (ya da tüketebileceğine inandığı) miktardır. Bizim analizimizde tüketim bu şekilde tanımlanan gelirin bir fonksiyonudur."

Bu Friedman'ın sürekli gelir tanımıdır ve sürekli gelir tüketicilerin gelecekteki gelir ile ilgili beklentilerine bağlıdır (Levacic ve Rebmann 1983:215). Teorik olarak sürekli gelir, tüketicinin her bir dönemde servetinden (W) elde edebileceği faiz getirisi yani $r.W$ 'dir (Friedman 1957:10). O halde sürekli gelir aslında tüketicinin, sahip olduğu toplam servetine bağlı olarak *bilinçli ya da davranışsal* bir şekilde, gelirinin sürekli kısmını oluşturuyor şeklinde düşündüğü gelirdir (Bodkin 1959:602). Burada SGH'da servetin nasıl tanımlandığı önem kazanmaktadır. Friedman (1957:16)'a göre servet formları ikiye ayrılır: beşeri olmayan servet (nonhuman whealt) ve beşeri servet (human whealt). *Beşeri servet*, insanların kişisel yetenekleri (skills) ve emeklerini kullanarak gelecekte kazanmayı bekledikleri gelirlerinin bugünkü değeri, *beşeri olmayan servet* ise bireyin sahip olduğu finansal ya da kapital aktiflerinden elde etmeyi

beklediği gelirlerinin bugünkü değeridir (Levacic ve Rebmann 1983:214). O halde bir t dönemindeki toplam servet,

$$W_t = y_t + \frac{y_{t+1}}{(1+r)} + \frac{y_{t+2}}{(1+r)^2} + \frac{y_{t+3}}{(1+r)^3} + \dots \quad (1.13)$$

formülü ile belirlenecektir. Burada y_t değerleri, beşeri servet dahil olmak üzere o dönemde elde edilmesi beklenen kazanımların toplamını, t ise içinde bulunulan zaman dönemini temsil etmektedir (Thomas 1993).

Sürekli tüketim, tüketicinin her bir dönemde sürekli gelirine bağlı olarak istikrarlı bir şekilde yapmayı planladığı tüketimdir. Sürekli gelir tanımından dolayı, Sürekli Gelir Hipotezi'nde sürekli ya da planlanan tüketim, cari dönem serveti ile faiz oranının bir fonksiyonudur:

$$c_{p_t} = f(W_t, r) \quad (1.14)$$

Temel varsayımlarından biri tüketicilerin cari tüketim kararı alırken geleceğe baktıkları olan Sürekli Gelir Hipotezi'nin, tam belirlilik koşulları ve iki dönemli durum analizi sonucunda oluşturduğu sürekli tüketim fonksiyonu:

$$c_p = k(r, u) y_p = k(r, u) \cdot r \cdot W \quad (1.15)$$

şeklindedir (Friedman 1957:14). Burada c_p sürekli tüketimi, y_p sürekli geliri, k ise sürekli tüketim ile sürekli gelir arasındaki orantı katsayısını göstermektedir. Friedman (1957:26)'a göre sürekli tüketim, sürekli gelir düzeyinin büyüklüğünden bağımsızdır, ancak k'yı oluşturan şu faktörlere bağlıdır:

1. Piyasa faiz oranı ya da tüketicinin borç alıp - borç verebileceği faiz oranlarının bir seti (r),

2. Tüketicinin servet oluşturma güdülerine karşı tüketim yapma güdülerini etkileyen zevk ve tercihlerini yansıtan faktörler (u). Çok geniş kapsamlı bir değişken olan u'yu etkileyen faktörlerden en önemlileri,

a. Tüketici biriminin (hanehalkı) karakteristik özellikleri, yaşı ve elemanlarının sayısı ve

b. Ölçülmüş tüketim ve ölçülmüş geliri etkileyen geçici faktörlerdir.

(1.15), sadece iki dönemli durum için değil, *sonsuz uzun bir zaman ufkuna* göre yazılmıştır (1) ve belirsizlik koşulları altında bile geçerliliğini kaybetmesi için bir neden yoktur (Friedman 1957:14). Çünkü analize belirsizlik faktörü dahil edildiğinde (2) her dönem için sabit bir harcama akımı yapmayı planlayan tüketicinin, faiz kazançlarından yararlanıp, kayıplarından kaçınma güdülerine, acil ya da umulmadık durumlar için bir rezerv biriktirme güdüsü ilave edilecektir. Bu acil durumlar beklenmedik şekilde düşük bir cari gelir alma ya da yüksek bir tüketim düzeyi yapma zorunluluğunda kalma olabilir (Friedman 1957:16). Belirsizlik durumunda hangi servet unsurları, acil durumlar için rezerv biriktirme amacı ile kullanılabilir? Eğer tüm servet formları, acil durumlar ihtiyacını karşılayabiliyorsa, servetin tüketim amacıyla kullanılmayan kısmı acil durumlar rezervi olarak kullanılabilecektir. Ancak Friedman

(1) Friedman (1957:91), çalışma döneminin ilk ve son yıllarında hanehalkının ölçülmüş gelirinin, sürekli gelirinden daha az olacağını, orta yıllarda ise ölçülmüş gelirin, sürekli gelirden daha yüksek olacağını ifade etmiştir. Friedman (1957:91) bu ifadeyi test etmek amacıyla Janet Fisher'in bir çalışmasını kullanmıştır. Bu testin sonucunda çalışma sürecinin ilk yıllarında tasarrufların ölçülmüş gelire oranı, son yıllarındaki oranından daha düşük olmalıdır. 18-24 yaş grubu için Friedman, bu oranın (-) 3, 65 yaş ve üstü grup için ise 10 olduğunu buldu. Orta yaşlı yıllarda ise bu oran, çalışmanın ilk ve son yıllarındaki oranlara oranla daha yüksek olmalıdır; gerçekten de Friedman 35-44 yaş grubu için bu oranın 12, 45-64 yaş grubu için ise 13 olduğunu bulmuştur. Buna rağmen SGH'da basitleştirici olması amacıyla hanehalkının sonsuz uzun bir yaşam ufkuna sahip olduğu varsayımı yapılmıştır. Bu nedenle yaş ile sürekli gelir ve tasarruflar arasındaki ilişki teoriye yansıtılmamıştır.

(2) Belirsizlik koşullarında tüketicinin, piyasa faiz oranını, cari ve gelecek dönemlerde eline geçecek olan kazanımlarının düzeyini dolayısıyla servetini ve sürekli gelirini, tüketeceği mal ve hizmetlerin parasal değerlerini tam olarak bilmediği varsayılmaktadır (Friedman 1957:16).

(1957:16)'a göre tüm servet formları, acil durumlar için bir rezerv olma niteliği taşımamaktadır. Kişisel yeteneklerin ve özelliklerin getireceği gelir belirsiz olduğu için, beşeri servetin acil durumlar rezervi olarak kullanılması imkansızdır. Diğer taraftan beşeri serveti anında nakde dönüştürmek te olası değildir. Ama beşeri olmayan servetin hem getireceği faiz kazancı bellidir hem de paraya dönüştürülebilme özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla acil durumlar rezervi olarak beşeri servet formu değil beşeri olmayan servet formu uygundur.

Friedman (1957:17), acil durumlar için rezerv biriktirme güdüsünü (1.15)'e dahil ederek, sürekli tüketim fonksiyonunu şu şekilde oluşturmuştur:

$$c_p = k(r, w, u) y_p = k(r, w, u) . i . W \quad (1.16)$$

(1.16)'nın (1.15)'den farkı, w değişkenidir. w beşeri olmayan servetin, toplam servet içindeki payıdır ya da beşeri olmayan servetin sürekli gelire oranıdır. Çünkü Sürekli Gelir Hipotezi'nde tüketimi etkileyen faktör olarak, beşeri olmayan servetin mutlak miktarı değil, bireyin sürekli gelirinin ne kadarını oluşturduğu dikkate alınmıştır (Friedman 1957:17). Eğer w , yeterince yüksekse acil durumlar için daha az rezerv biriktirme ihtiyacı ortaya çıkar. Bu durumda tüketici daha az tasarruf yapma eğiliminde olacağından APS değeri düşük olur. Tersine eğer w düşükse, diğer bir ifade ile beşeri servet, beşeri olmayan servete göre sürekli gelirin daha büyük bir kısmını oluşturuyorsa, birey daha fazla tasarruf yapıp, beşeri olmayan servetini artırma isteği duyacaktır; yani birey yüksek bir APS değerine sahip olacaktır (Levacic ve Rebmann 1983:214).

Böylece Sürekli Gelir Hipotezi'nde tüketim bir stok kavram olan servet yerine bir akım kavram olan sürekli gelir ile ilişkilendirilmiş olmaktadır. Burada önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır. Sürekli gelirin acaba ne kadarı sürekli tüketime gitmektedir; diğer bir ifade ile orantı faktörü k 'nın büyüklüğü nedir? Eğer $k=1$ ise birey her dönemde sürekli gelirinin tamamını tüketir, bu nedenle serveti değişmeksizin kalır

(Thomas 1993:258). Oysa Friedman (1957:46), yaptığı ampirik çalışmalar neticesinde k'yı 0.8-0.9 arasında tahmin etmiştir. Bu sonuç bireyin, her dönemde sürekli gelirinden daha düşük miktarda tüketim yapacağını göstermektedir ki bunun anlamı tüketicinin servetinin sürekli olarak artacağıdır. Ancak servetin sürekli artmasının nedeni hakkında Friedman (1957) bir açıklama yapmamıştır.

Sürekli Gelir Hipotezi, mevcut verilerle test edilmeye çalışıldığında, belirgin bazı sorunlar ortaya çıkar. Çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi cari ya da ölçülmüş gelir, sürekli gelirin tanımından farklıdır ve tüketim verileri dayanıklı tüketim malları ile hizmetlerin kullanım değerleri hakkında yeterli bilgi içerseler bile, bu da sürekli ya da planlanan tüketimin tanımından farklı olacaktır (Thomas 1993:259). Bu sorunu ortadan kaldırmak ve ampirik verileri teorik yapıyla bağdaştırabilmek amacıyla Friedman (1957:21-2), gelir ve tüketime ait ölçülmüş değerlerin, bu değişkenlere ait sürekli ve geçici unsurların toplamı olduğunu varsaymıştır:

$$y = y_p + y_t \quad (1.17)$$

$$c = c_p + c_t \quad (1.18)$$

Burada y belli bir süre içerisinde (örneğin 1 yıl) tüketicinin ölçülmüş geliri, y_p tüketicinin sürekli geliri, y_t tüketicinin geçici (transitory) geliri, c tüketicinin belli bir zaman sürecindeki (örneğin bir yıl) harcamaları, c_p tüketicinin sürekli tüketimi ve c_t tüketicinin geçici tüketimidir.

Geçici gelir, ölçülmüş ve sürekli gelir arasındaki farktır (Levacic ve Rebmann 1983:216). Cari gelirden beklenmedik değişikliklerden dolayı ortaya çıktığı düşünülen geçici gelir, Friedman (1957:22)'a göre ya tüketiciden ya da ekonomik konjonktürden kaynaklanır. Geçici gelirin tüketiciye özgü olan kısmı, tüketicinin şans oyunlarından kazandığı ya da kaybettiği gelir yanında hastalık ya da aktifleri satın alma veya satma

zamanlaması hakkında yaptığı kötü bir tahmin sonucunda da ortaya çıkabilir. Dolayısıyla geçici gelir, tüketicinin tesadüfi olduğunu kabul ettiği gelir dalgalanmaları sonucunda ortaya çıkarak, ölçülmüş geliri pozitif ya da negatif yönde etkileyen miktardır (Bodkin 1959:602). Tek bir tüketici birimi için, gelirin geçici unsurunun ortalamada sıfır olmasını gerektiren bir durum yoktur, ancak, büyük bir tüketici grubu için gelirin geçici unsuru, grup ortalaması alındığında sıfır olma eğilimindedir (Friedman 1957:22). Çünkü bu grubun karşı karşıya kalacağı tesadüfi bir olay veri iken, farklı sürekli bileşkeye sahip bireylerin ölçülmüş gelirleri, aynı yüzde oranında ancak farklı yönlerde etkilenir (Friedman 1957:27). Böylece grubun ortalama geçici bileşkesi bu tesadüfi olayın, bazı bireylerin ölçülmüş gelirini pozitif, bazılarının ise negatif olarak etkileyeceği varsayımı altında sıfır olur. Böyle bir varsayımın, yatay kesitsel bir çalışmadaki implikasyonları şöyledir: Tesadüfi olarak, normal bir gelir dağılımı içinden tüketiciler seçilerek ölçülmüş gelirlerine göre gruplandırılırsa, ortalama gelire sahip grup için gelirin geçici bileşkesi sıfır olur. Dolayısıyla bu grup için ortalama ölçülmüş bileşke, ortalama sürekli bileşkeye eşit olacaktır. Grup ortalamasının üstünde gelire sahip yüksek gelirli grup için ise ortalama geçici bileşke pozitif olma eğilimindedir. Çünkü geçici gelirleri o yıl alışılmadık bir şekilde yüksek olduğu için bu gruba girenlerin sayısı, normalde gelirleri bu düzeyde olanların sayısından yüksektir. Böylece, bu grup için ortalama ölçülmüş gelir ortalama sürekli gelirden yüksek olacaktır (Branson 1989:260-61). Aynı mantıktan hareketle grup ortalamasının altında gelire sahip düşük gelirli grup için grubun ortalama geçici bileşkesi negatif olacak ve ortalama ölçülmüş geliri, ortalama sürekli gelirin altına düşecektir. Dolayısıyla, yüksek gelir grubundaki pozitif geçici bileşke ile, düşük gelir grubundaki negatif geçici bileşkelerin birbirini nötralize ettiği varsayıldığında, grup ortalamasına eşit gelire sahip grubun ortalama geçici bileşkesi sıfır olacaktır.

Diğer taraftan ölçülmüş tüketimin geçici bileşkesini üreten faktörlerden bazıları da yine tüketiciye özgüdür: Beklenmedik hastalıklar, satın almaya uygun özel fırsatlar v.b. Bazıları ise yine ekonomik dalgalanmalara neden olan faktörlerden kaynaklanır. Örneğin alışılmadık şekilde kötü hava şartları ya da bol hasat alınan bir mevsim

yaşanması v.b. Bu faktörlerden tüketiciye özgü olanları dikkate alındığında bir gruba ait ortalama geçici tüketim, sıfır olma eğilimindedir. Ancak ekonomik dalgalanmalara neden olan faktörler dikkate alındığında grubun ortalama geçici bileşkesi ya pozitif ya da negatif olma eğiliminde olacaktır (Friedman 1957:22-3). Çünkü örneğin sert iklim şartlarının yaşandığı bir bölgede üretim yapmakta olan çiftçilerin hepsi için o dönemde geçici tüketim negatif olacaktır. Böylece ölçülmüş tüketim, sürekli tüketimden daha düşük çıkacaktır.

Friedman (1957:26)'a göre sürekli gelir - geçici gelir, sürekli tüketim - geçici tüketim ve geçici gelir - geçici tüketim arasında korelasyon yoktur ve bu Sürekli Gelir Hipotezi'nin temel varsayımlarından biridir:

$$\rho_{y_p y_t} = \rho_{c_p c_t} = \rho_{y_t c_t} = 0 \quad (1.19)$$

Burada ρ , alt indekslerle gösterilen değişkenler arasındaki korelasyon katsayısını göstermektedir. Friedman (1957:26)'a göre gelirin sürekli ve geçici bileşkeleri arasında bir ilişki olmadığı varsayımını yapmak çok kolay ve mantıklıdır. Çünkü sürekli ve geçici bileşkelerin tanımı böyle bir varsayımı gerektirmektedir. Bu varsayımın anlamı y_t 'nin y_p etrafında sadece tesadüfi bir dalgalanma olarak alınabileceği, yani y_t ile y_p 'nin kovaryansının tüketici için sıfıra eşit olduğudur (Branson 1989:260). Friedman'ın yaptığı bu varsayım tanımsal bir postüladır (Bodkin 1959:603). Diğer taraftan ölçülmüş tüketimin sürekli ve geçici bileşkeleri arasında korelasyon olmadığı varsayımının anlamı, geçici tüketimin sürekli tüketim etrafında tesadüfi bir dalgalanma gösterdiği, diğer bir ifade ile, sürekli tüketim ile geçici tüketim arasındaki kovaryansın sıfır olmasıdır (Branson 1989:260).

Sürekli Gelir Hipotezi'nin en önemli ve üzerinde en çok tartışılan bir diğer varsayımı, geçici gelir ile geçici tüketim arasındaki korelasyonun sıfır olduğudur Friedman (1957:26), bu varsayımı için şöyle demektedir:

"...oldukça güçlü bir varsayım....hipoteze çok büyük bir içerik kazandırmaktadır....ve bu gibi bir varsayım aksi ispatlanmadıkça doğru kabul edilebilir."

Friedman'ın geçici gelir ile geçici tüketim arasında ilişki olmadığını varsayması, Bodkin (1959:603)'e göre Sürekli Gelir Hipotezi'nin en kritik öneme sahip (crucial) varsayımlarından biridir. Çünkü geçici gelirin sistematik olarak tüketimi arttırmayacağını ima etmektedir. Friedman tüketim harcamalarını değil tüketimi gözönüne aldığı için geçici ya da tesadüfi olarak kazanılan gelir, dayanıklı tüketim malları satın almak amacıyla kullanılacak, bu ise sürekli (planlanan) tüketimi etkilemeyecektir (Branson 1989: 261). Böylece geçici gelirini kullanarak dayanıklı tüketim malları satın alan tüketici, tüketim değil tasarruf yapmış kabul edilecektir (Friedman 1957:10). Dolayısıyla Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, geçici gelirin MPC değeri sıfıra, MPS değeri ise bire eşit olmalıdır.

Geçici gelirin hem sürekli gelir hem de geçici tüketimle ilişkili olmadığını varsayımı Tobin tarafından şu şekilde eleştirilmiştir (Dynarsky ve Sheffrin 1985:195);

"Belki bir gün, Friedman bize geçici geliri ne amaçla kullandığını söyleyecektir. Biz O [Friedman]'nın tüketim fonksiyonu çalışmasından, geçici gelirin tüketilmediğini biliyoruz Artık parasal formda tasarruf edilmediğini de biliyoruz. O halde geçici gelir menkul kıymetler piyasasına mı gidiyor? "

Tobin'in bu sorusuna, Dynarsky ve Sheffrin (1985:185), "Belki de dayanıklı tüketim mallarına gidiyordur." şeklinde karşılık veriyorlar. Bu farklı düşüncelerin nedeni Friedman (1957)'ın bu konuda kesin bir ifade kullanmayarak gerçekte geçici gelirin nasıl kullanılacağını belirsiz bırakmasıdır. Ancak bu Sürekli Gelir Hipotezi'nin temel varsayımlarından biri olduğu için, pek çok ampirik araştırmaya konu olmuştur.

Bunlardan biri Bodkin (1959) tarafından yapılmıştır. Bodkin bu çalışmasında geçici gelir ile tüketim arasında bir ilişki olup olmadığını yani geçici gelirden yapılan

tüketimin marjinal eğiliminin gerçekten sıfır mı olduğunu araştırmıştır. Burada A.B.D.'de "National Service Life Insurance" kurumunun 1949 yılı Kasım Bütçesini hazırlarken, 2.Dünya Savaşı'na katılan ve bu nedenle askeri yardım alan askerlere 1950 yılında bir kar payı ödemesi yapılacağını ilan etmesinin, bu hanehalklarının tüketimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. 16 Şubat 1950 tarihinden itibaren ödenmeye başlayan bu kar payları, kişi başına yaklaşık \$175 tutarında olmuştur. Bu ödemelerin yapılacağı ilan edilmeden önce hisse sahipleri böyle bir ödemenin yapılacağına şüpheyile baktıkları için, Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre bu geçici gelir olmalıdır.

Bodkin (1959), çalışmasında iki yolu dikkate almıştır. Birincisi, tüketim tanımına dayanlı tüketim mallarına yapılan harcamaları dahil etmek, ikincisi, dayanlı tüketim mallarını hariç tutmaktır. Her ikisi için elde ettiği regresyonlar:

$$c = \$964 + 0.747y + 0.966d \quad Su = \$968$$

$$(76) \quad (0.017) \quad (0.0145) \quad R^2 = 0.601$$

Burada c dayanlı tüketim mallarını içeren toplam tüketim, y ailenin toplam net geliri (cari harcanabilir geliri), d hanehalkına yapılan kar ödemeleri ("windfall" gelir)dir ve parantez içi değerler ilgili büyüklüğe ait standart hataları göstermektedir.

$$c' = \$959 + 0.560y + 0.723d \quad Su = \$725$$

$$(57) \quad (0.012) \quad (0.109) \quad R^2 = 0.601$$

c' dayanlı tüketim malları hariç toplam tüketimdir.

Örnekleme için d'nin ortalama değeri 255\$ ve hanehalkı başına düşen değer ise 175\$ dir. c'nin örnekleme ortalaması 4087\$, y'nin örnekleme ortalaması ise 3853\$ idi. Geçici gelirden yapılan tüketimin marjinal eğilimi, bu regresyonlarda, 0.966 ile 0.723 arasında hesaplanmıştır. Bu beklenenin aksine oldukça yüksek bir değerdir. Sürekli Gelir Hipotezi'nde tüketim tanımına dayanlı tüketim mallarının sağladığı hizmetlerin

kullanım değeri dahil edildiğinden, bu çalışmaya göre geçici gelir ve cari gelirin MPC değerleri her iki regresyon doğrusunda elde edilen değerlerin arasında yer almalıdır.

Bodkin tarafından yapılan bu çalışma istatistiksel olarak anlamlıdır; fakat dağıtılmayan karların MPC toplamı, net gelirin MPC değerinden daha yüksek çıkmaktadır. Friedman, bu sonuçları Sürekli Gelir Hipotezi ile uyumlaştırmak amacı ile insanların bu dağıtılmayan karları alacaklarını umduklarını ve/veya bu karları alacaklarına dair beklentiler oluşturdıklarını, dolayısıyla bunun sürekli gelirlerini arttıracığını düşündükleri şeklindeki argümanı geliştirmiştir; ancak bu tür bir varsayım oldukça düşündürücüdür (Ferber 1962 :31)

Dynarsky ve Sheffrin (1985) ise geçici gelirin konut satın alımında kullanılıp kullanılmadığını araştırmışlar ve sonuçta konutun oldukça likit olmayan bir yatırım aracı olmasına karşılık geçici gelirin konut alımı için kullanıldığını ortaya koymuşlardır. Özellikle hiç ev sahibi olmayanlar için bu geçici gelirin konut alımında kullanılması ev sahibi olanlara nazaran daha yüksek bir eğilimdedir. Ayrıca Holmes (1974), ABD için geçici gelir ile sürekli tüketim arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Kreinin (Ferber 1962:31) ise İsrail kurulduğunda Almanya'nın İsrail vatandaşlarına yaptığı ödemenin (restitution payments) marjinal tüketim eğiliminin düşük ancak sıfırdan farklı olduğunu buldu. Ancak bu ödeme çok büyük çapta umulmadığı için geçici gelir bazında işlem görmüştü.

Burada ele alınan tüm çalışmalar az ya da çok geçici gelirin MPC değerinin sıfırdan farklı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Tabii ki Bodkin (1959) tarafından 1950 gibi kısmen savaş yıllarına dahil edilebilecek olan bir çalışmanın güvenilirliği ve temsil ediciliği şüphelidir. Sonuç olarak Sürekli Gelir Hipotezi'nin geçici gelir ile ilgili varsayımının doğru olmadığını kanıtlayan pek çok çalışma vardır ve bu çalışmalarda geçici gelirin MPC değeri yaklaşık olarak 0.2-0.3 arasında; sürekli gelirin MPC değeri ise birime yakın olarak bulunmuştur (Thomas 1993).

Sürekli Gelir Hipotezi'ni test etmenin en güç yanlarından biri sürekli geliri ölçmektir. Friedman (1957:143) tarafından teorik olarak sürekli geliri ölçmek amacıyla geliştirilen eşitlik:

$$y_p(T) = \lambda \int_{-\infty}^T e^{(\lambda-\alpha)(t-T)} y(t) dt \quad (1.20)$$

şeklinde (Bkz Ek 1). Burada $y(t)$ zamanın sürekli bir fonksiyonu olarak ölçülmüş gelir, $y_p(T)$ T zamanı için beklenen sürekli gelir, t içinde bulunulan zaman dönemi, T sürekli gelirin tahmin edilmek istendiği zaman dönemi, α gelirin tahmin edilen büyüme oranı ve λ ölçülmüş gelir ile beklenen sürekli gelir arasındaki uyumlaştırma katsayısıdır. (1)

Ampirik çalışmalarda ise Friedman, sürekli geliri tahmin etmek için "uyarlayıcı (adaptive) beklentiler hipotezini" kullanmıştır (Levacic ve Rebmann 1983:215-16). Bu hipoteze göre, t dönemi için beklenen sürekli gelir,

$$y_{p,t} = \lambda \sum_{n=0}^N (1-\lambda)^n y_{t-n} \quad (1.21)$$

ile verilen formülasyon yardımıyla tahmin edilmektedir (Levacic ve Rebmann 1983:216). (Bkz. Ek 2) Yani bir değişkenin gelecekte beklenen değerini tahmin etmek için, bu değişkenin geçmiş dönem değerlerine bakılmaktadır. Burada λ ölçülmüş gelir ile sürekli gelir arasındaki uyumlaştırma katsayısı, y_{t-n} cari ve geçmiş döneme ait ölçülmüş gelir değerleridir. (1.21) ifadesi geometrik olarak azalan dağıtılmış gecikmeli bir fonksiyona örnektir. Çünkü ağırlık $(1-\lambda)$, zamana bağlı olarak n arttıkça azalır. Diğer bir ifade ile geçmiş dönemlere ait ölçülmüş gelirlerin sürekli gelir üzerindeki

(1) Friedman (1957:150), bu katsayı için aynı zamanda 'ortalama gecikme (average lag)' tanımlamasını da kullanmakta ve bunu, tüketicilerin sürekli gelirlerini tahmin ederken, aslında kaç yıl geriye baktıklarının bir göstergesi olarak almaktadır.

etkisi zamanla geriye doğru gidildikçe azalır. Bu yöntemle sürekli geliri tahmin etme metodu daha basit bir ilişki haline getirilmiş olmaktadır (Evans 1969:23). (1)

Teorik bir analizde sürekli tüketimi tahmin etmek için (1.20) ile verilen sürekli gelir eşitliği, $c_p = k y_p$ şeklinde (1.16) ile verilen tüketim fonksiyonunda yerine konulur.

$$c_p(T) = k \lambda \int_{-\infty}^T e^{(\lambda - \alpha)(t-T)} y(t) dt \quad (1.22)$$

Burada $c_p(T)$ T dönemi için planlanan sürekli tüketimi temsil etmektedir. Diğer taraftan ampirik çalışmalarda kullanılan sürekli tüketim eşitliğini elde etmek için (1.21)'i, (1.16)'da yerine koymak gerekir:

$$c_{p_t} = k \lambda \sum_{n=0}^N (1-\lambda)^n y_{t-n} \quad (1.23)$$

İstatistiksel çalışmalarda böyle bir fonksiyonun kullanılması tahminlerde hata ortaya çıkarır. Çünkü bağımsız değişkenler birbirleri ile ilişkilidirler. Bu tür fonksiyonları basitleştirmek için "Koyck transformasyonu" uygulamak iyi bir yöntemdir (Levacic ve Rebmann 1983:216). Bu yöntem uygulandığında ulaşılan sürekli tüketim eşitliği:

$$c_{p_t} = k \lambda y_t + (1 - \lambda) c_{p_{t-1}} \quad (1.24)$$

(1) Bununla birlikte gelirin kaç yıla kadar olan gecikmeli değerlerinin alınması gerektiği ve uyumlaştırma katsayısı λ 'nın sayısal değeri hakkında teoride ortak bir görüş bulunmaması nedeniyle bazı çalışmalarda sürekli gelir yerine proxy (araç) değişkenler kullanılmıştır (Landsberger 1971:1348). Örneğin Dynarsky ve Sheffrin (1985), sürekli gelir yerine proxy olarak hanehalkının yiyecek tüketimindeki değişimleri baz alarak düzenlenen gelir verilerini kullanırken, Mayer (1966) ile Ando ve Modigliani (1963) meslek gruplarının ortalama gelirlerini kullanmayı tercih etmişlerdir.

olacaktır (Levacic ve Rebmann 1983:216) (Bkz. Ek 3). (1.28)'e göre bağımlı değişken olan sürekli tüketim, ölçülmüş gelir ile bir önceki döneme ait sürekli tüketime bağlıdır. Dolayısıyla tahmin edilmesi çok güç olan sürekli gelir değişkeni artık sürekli tüketim eşitliğinde yer almamaktadır. (1)

Friedman, λ 'yı 0.33 olarak tahmin etmiştir (Landsberger 1971). Bu sürekli geliri tahmin ederken, cari gelire verilen ağırlığı göstermektedir. Bunun anlamı sürekli gelirin tahmininde, cari gelirin payının yaklaşık %30 olduğudur. Bu önemli bir bulgudur. Çünkü cari tüketimi belirlerken cari gelirin, sürekli gelir içindeki öneminin yaklaşık %30 olduğunu ifade etmektedir. Eğer $\lambda=1$ olsaydı, bu sürekli gelir tahmininde, tüm ağırlığın cari gelire atanması, yani tüketimin sürekli gelir değil, cari gelir tarafından belirlendiğinin kabul edilmesi olacaktır. O halde Mutlak Gelir Hipotezi için $\lambda=1$ olması gerekmektedir ve bu durum bu iki teori arasında nasıl bir geçiş olduğunu göstermektedir (Thomas 1993).

Örneğin Wright (1969:754), λ için yaklaşık olarak 0.8 gibi çok yüksek bir değer bularak, Sürekli Gelir Hipotezi ile Mutlak Gelir Hipotezi arasında çok küçük bir fark olduğunu ve bu durumda her iki teorinin benzer sonuçlar vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Landsberger (1971) ise 1957-58'den, 1964-65 dönemine kadar İsrail verileri ile λ 'yı 0.3-0.4 arasında tahmin ederek, Sürekli Gelir Hipotezi'ne destek sağlayan bir çalışma yapmıştır. Bu nedenle λ 'nın büyüklüğü hakkında literatürde oluşmuş ortak bir kanı yoktur.

(1) Ancak Shefrin ve Thaler (1988:610), bu noktada Sürekli Gelir Hipotezi'ne şu eleştiriyi yöneltilmektedirler: Gerçekte çok az sayıda tüketici bu kadar belirlilik içindedir ve bugünkü değer hesapları yapabilme yeteneğine sahiptir. Milton Friedman da eğer tüketicilerin bir windfall kazancın net yıllık değerinin nasıl hesaplanacağını bildiklerinden emin olsa idi, bu tüketicilerin bu geçici geliri tasarruf edebilecekleri tartışmasına girebilirdi.

Takip eden bölümde tüketimi, Sürekli Gelir Hipotezi'ne yakın bir düşünce sistemi ile açıklayan bir başka tüketim teorisi, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ele alınacaktır.

1.1.4. Yaşam Boyu Gelir

Tüketimi, etkilediği kabul edilen bir diğer gelir tanımı "yaşam boyu gelir"dir ve bu amaçla geliştirilen tüketim teorisi, *Yaşam Boyu Gelir Hipotezi* (Life Cycle Hypothesis)'dir. (1)

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, üç temel çalışmadan yararlanılarak kurulmuştur (Modigliani 1975:41-3):

1. Fisher (1930) tarafından geliştirilen Zamanlararası Tercih Teorisi yardımıyla hanehalkının gelir kaynaklarının zamana dağılımını içeren dinamik bir tasarruf teorisi kurulabileceği düşüncesi,

2. Brady ve Friedman tarafından ortaya konulan, tasarruf oranı ölçülürken hanehalkının mutlak gelir düzeyinin değil, hanehalkının o yılın ortalama gelir düzeyi içindeki nisbi gelirinin dikkate alınması gerektiği, düşüncesi,

3. Margaret Reid tarafından ileri sürülen, tasarrufun ölçümünde, cari gelirden ziyade 'sürekli' ya da 'normal' gelir düzeyinin dikkate alınması gerektiği düşüncesi.

Ando ve Modigliani (1963:73), bu üç temel düşünceyi baz alarak kurulacak bir tüketim teorisinin, şu görüşlere yer vermesi gerektiğini kabul etmişlerdir:

(1) Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin temeli ilk olarak 1954 yılında Franco Modigliani ve Richard Brumberg (1954) tarafından atılmış, daha sonra ise Ando ve Modigliani (1963) tarafından geliştirilmiştir. Teorisyenlerinin isimlerinden dolayı Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne, literatürde MBA Modeli olarak da atıf yapılmaktadır.

1. Hanehalkının kendini adapte ettiği 'yaşam ölçeği' ya da Sürekli Gelir Hipotezi terminolojisindeki 'sürekli gelir düzeyi', hanehalkının cari ve gelecekte eline geçmesini beklediği gelir kaynakları hakkındaki beklentilerine bağlı olarak belirlenmelidir.

2. Hanehalkının keyfi olarak seçilen bir zaman aralığında (bir ay ya da bir yıl gibi) fiili tüketim harcamaları, sürekli tüketim düzeyi etrafında dalgalanma eğiliminde olmalıdır. Diğer bir ifade ile fiili tüketim harcamaları, sürekli tüketim düzeyine tesadüfi bir değişkenin ilave edilmesi ile bulunmalıdır.

3. Hanehalkının yaşam ölçeği, onun yaşam boyu sahip olmayı beklediği gelir kaynaklarının düzeyi ile ilişkili olmalıdır. Bunun anlamı hanehalkının geliri ve tüketiminin, yaşam boyu kaynakları ile sistematik bir ilişki içinde olması gerektiğidir.

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre hanehalkının yaşam boyu (toplam) kaynakları, cari dönem emek geliri, gelecekte beklenen emek gelirinin bugünkü değeri ve aktiflerinin piyasa değerlerinin net bugünkü değeri toplamıdır. Tüketim belli bir dönem içinde dayanıksız tüketim malları ve hizmetlere yapılan harcamalar ile dayanıklı tüketim mallarının sağladığı hizmetlerin bu dönem içindeki kullanım değerlerinin toplamıdır. (1) Tasarruf ise belli bir dönem içinde, bireyin net kıymetinde ortaya çıkan pozitif ya da negatif değişme olarak tanımlanmaktadır ve burada net kıymet, bireyin yaşam boyu her dönemde, istikrarlı tüketim planı uygulayabilmesi için, biriktirmeyi planladığı aktiflerinin toplamıdır. Aktifler ise hem likit hem de likit olmayan birikim araçlarını kapsamaktadır. (2)

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre birey dört tasarruf güdüsüne sahiptir (3) (Modigliani ve Brumberg 1954:391-3):

(1) Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin tüketim tanımı ile Sürekli Gelir Hipotezi'nin tüketim tanımının aynı olduğuna dikkat edilmelidir.

(2) Bu tanımlar için Modigliani ve Brumberg (1954:393-98) ve Modigliani (1975:5-7)'den yararlanılmıştır.

(3) Bu dört güdünün ilk ikisi belirlilik, son ikisi de belirsizlik koşullarında geçerlidir. Dolayısıyla gerçek dünyada bireyler her dört güdünün de etkisi altındadırlar. Ayrıca her dört güdüde de tasarrufun aktif biriktirme yoluyla yapılacağı açıkça ortaya konulmaktadır. Modigliani ve Brumberg (1954:392), tek bir aktifin (örneğin sahip olunulan bir konut), bu dört güdüyü aynı anda karşılama olasılığının varlığını dikkate

1. Miras bırakmak amacıyla varlık edinme (aktif biriktirme) arzusu,
2. Emeklilik dönemi tüketimini finanse etmek amacıyla aktif biriktirme arzusu,
3. Beklenmedik ya da acil durumlara karşı hazırlıklı olacak şekilde ihtiyat güdüsü ile hareket ederek aktif biriktirme arzusu,
4. Belirsizlikler nedeniyle aktif biriktirme arzusu.

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin hareket noktasını kısaca özetledikten sonra, nasıl bir tüketim ve tasarruf teorisi inşa ettiğini açıklayabiliriz. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, iki versiyona ayrılır (Modigliani 1986:300): Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ve Geliştirilmiş Yaşam Boyu Gelir Hipotezi. Geliştirilmiş Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin varsayımlarının Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin varsayımlarına nazaran çok daha gerçekçi olması, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin sonuç ve implikasyonlarını hemen hemen hiç etkilememiştir (Modigliani 1986:303). Bu nedenle bu çalışmada, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ele alınmaktadır. (1)

Hanehalkının sadece emeklilik dönemi tüketimini finanse etmek amacıyla tasarruf yaptığı, (2) mirasın bulunmadığı ve aktiflerin getiri oranı ya da faiz oranının sıfır olduğu varsayımları altında inşa edilen Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin bireysel tüketim fonksiyonu:

$$c = c(y, y^e, a, t) = \frac{1}{L_t} y + \frac{(N-t)}{L_t} y^e + \frac{1}{L_t} a \quad (1.25)$$

$$\text{ya da } c_t = \frac{1}{L_t} y_t + \frac{(N-t)}{L_t} y_t^e + \frac{1}{L_t} a_t, t < N$$

olarak, belirsizlikleri ve bunların implikasyonlarını modelden dışlama yoluna gitmişlerdir.

(1) Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin varsayımlarının nasıl yumuşatıldığı, mikro ekonomik bazlı bir analize dayandığı için, Geliştirilmiş Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne nasıl geçildiği İkinci Bölüm'de ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

(2) Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bireyin, yukarıdaki dört tasarruf güdüsünden sadece ikincisine sahip olduğunun varsayıldığına dikkat edilmelidir.

şeklindedir (Modigliani ve Brumberg 1954). Burada c_t bireyin cari tüketimi, y_t cari emek geliri, y_t^e gelecekte beklenen emek gelirin bugünkü değerini, a_t cari dönemde sahip olduğu aktiflerini, t bireyin cari dönem yaşını, N bireyin çalışarak geçirmeyi planladığı dönemin uzunluğunu ve L bireyin ekonomik olarak anlamlı yaşam uzunluğu beklentisini göstermektedir. Buna göre cari tüketim, cari emek geliri, beklenen ortalama emek geliri ve mevcut aktiflerin bireyin yaşına bağlı katsayılarla ilişkilendiren doğrusal ve birinci dereceden homojen bir fonksiyonudur ⁽¹⁾ (Modigliani ve Brumberg 1979:133).

(1.25)'e göre, cari gelirin marjinal tüketim eğilimi (MPC_{y_t}) ile cari dönem aktiflerinin marjinal tüketim eğilimi (MPC_{a_t}) değerleri birbirine eşittir. Çünkü $MPC_{y_t} = 1/L_t$ ve $MPC_{a_t} = 1/L_t$ 'dir ve her ikisi de bireyin yaşam aralığı uzunluğu ile ters orantılı olan sabit bir orandır. Bunun implikasyonu ise şöyledir: gelirde bir artış olduğunda, bu artışın tüketim üzerindeki etkisi servette aynı miktardaki bir artışın tüketim üzerindeki etkisine eşit olacaktır (Froyen 1983:219).

Diğer taraftan gelecekte beklenen emek gelirlerinin marjinal tüketim eğilimi, (1.25)'e göre, $MPC_{y_t^e} = N - t/L_t$ 'ye eşit olamaz. Bu tanım kabul edildiğinde, tanım olarak cari gelirdeki küçük bir değişimin tüketimi nasıl etkileyeceğini veren bireysel MPC, cari emek gelirin marjinal tüketim eğilimi olan $1/L_t$ 'ye eşit olmalıdır ki bunun sonucu olarak Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin bireysel tüketim fonksiyonu orjinden başlamaz. Çünkü (1.25)'de yer alan $[(N - t)y_t^e + a_t]/L_t$ terimi bu fonksiyonun kesişme katsayısı halini alır. Dolayısıyla Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde marjinal tüketim eğilimi, $1/L_t$ 'ye eşit olamaz. Buna ilaveten Modigliani

(1) (1.25) ile verilen bireysel tüketim fonksiyonu $t < N$ olan kazanma aralığında bir birey için geçerlidir. Eğer birey $t \geq N$ olan bir dönemde ise yani emekli ise artık emek geliri ve gelecekte beklenen ortalama emek geliri değerleri sıfır olacağı için emekli bir bireyin tüketim fonksiyonu (Modigliani ve Brumberg 1954:398),

$$c_t = \frac{1}{L_t} a_t, \quad t \geq N$$

olacaktır. Dolayısıyla emekli bir bireyin cari döneme ait tüketimi sadece sahip olacağı aktif birikimine ve bireyin arta kalan yaşam süresi uzunluğuna bağlı olacaktır.

ve Brumberg (1954:399), bireysel marjinal tüketim eğiliminin $1/L_t$ 'ye neden eşit olamayacağını, 20 yaşında kazanma aralığına giren, 40 yıl kazanma, 10 yıl emeklilik aralığında kalmayı planlayan ve bu nedenle yaşam uzunluğu beklentisi 50 yıl olan bir bireyi ele alarak açıklamaktadırlar. Bu örneğe göre, kazanma aralığı boyunca, bireyin cari emek gelirinin marjinal tüketim eğilimi, minimum 0.02 (1/50) ile maksimum 0.09 (1/11) arasında değişecektir. Yani bireyin tüm yaşam boyu için, $0.02 \leq MPC \leq 0.09$ olacaktır. Bu değerler çok küçük olduğu için bireysel marjinal tüketim eğiliminin $1/L_t$ 'ye eşit olduğu kabul edilemez. Bu nedenle Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, cari gelirin (y_t) değişmesinin, gelecekte beklenen emek geliri (y_t^e) ve cari aktif birikimi (a_t) üzerinde nasıl bir etki ortaya çıkaracağına bakılmaktadır. Cari gelirin değişmesi y_t^e 'yi etkiler. Fakat a_t , t yaşının başlangıcında bireyin sahip olduğu aktifleri olduğu için, bu döneme ait cari gelirin değişmesinden etkilenmez. Bu değişim, gelecek dönemlere ait a değerini etkileyebilir. Fakat cari dönem gelirindeki değişimler dikkate alındığında, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin bireysel marjinal tüketim eğilimi,

$$MPC = \frac{1}{L_t} + \frac{N-t}{L_t} \cdot \frac{\partial y^e}{\partial y}, \quad 0 < \frac{\partial y^e}{\partial y} < 1$$

olmalıdır. Modigliani ve Brumberg (1954:339)'e göre bu yolla hesaplanan marjinal tüketim eğilimi, y^e gözlenemez nitelikte olduğu için, ampirik olarak test edilemez. Ancak bireye ait y^e biliniyor olsa bile bireyin yaşı ve aktiflerinin miktarı sabit olmadığı için ampirik olarak gözlenebilecek ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin geçerliliğini test etmeye olanak tanıyacak bir marjinal tüketim eğilimi değeri bulmak gerekmektedir. Modigliani ve Brumberg (1954:399-400), bu amaçla aynı yaş grubunda olan ve $y^e = y$ değerine sahip olan hanehalklarının bir yatay kesitini alarak ortalama tüketim davranışının gözlenebileceğini kabul etmişlerdir. Çünkü bu kabule göre $\frac{\partial y^e}{\partial y} = 1$ olacaktır. Buradan yatay kesit marjinal tüketim eğilimi,

$$MPC = \frac{\partial c'}{\partial y} = \frac{N-t+1}{L_t} + \frac{1}{L_t} \cdot \frac{\partial a'}{\partial y}$$

şeklinde hesaplanır (Burada ∂' operatörü yatay kesit için kullanılmıştır.). Çünkü tek bir birey için a 'nın sabit kabul edilmesi mantıklı olsa da yatay kesit bir analizde a sabit olarak alınamaz.

Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bireyin cari dönem tasarrufu, cari dönem emek geliri ile cari dönem tüketimi arasındaki fark olarak tanımlandığı için bireysel tasarruf fonksiyonu,

$$s = y - c = \frac{L-t}{L_t} y - \frac{N-t}{L_t} y^e - \frac{1}{L_t} a \quad (1.26)$$

şeklinde olacaktır (Modigliani ve Brumberg 1954:398).

Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bireysel tasarruf fonksiyonunun implikasyonu şudur: Hanehalkı, varsayım gereği hem miras almadığı hem de miras bırakmayı düşünmediğinden, yaşamının sonunda toplam kaynaklarının tamamını tüketecektir, bu nedenle hanehalkının yaşam boyu toplam tasarrufu sıfır olacaktır (Modigliani ve Brumberg 1966). Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin bu kabulü Evans (1984:254) tarafından bir totoloji olarak kabul edilmektedir ve büyümenin olduğu bir modelde yaşam boyu tasarruf eğiliminin sıfır olmasının mantıksız olacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Bununla birlikte Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde yaşam boyu bireysel tasarruf fonksiyonunun sıfır olacağı varsayımı durağan bir ekonomi kabulü (1) altında geçerlidir (Modigliani 1986). Buna ilaveten Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde aktiflerin getiri oranı ya da faiz oranı sıfır kabul edildiği için hanehalkı, ilave bir kaynak elde edemeyecektir (Froyen 1983:338). Bunu açıklayabilmek amacıyla durağan durumda olan bir hanehalkı ele alınmaktadır. (2)

(1) Modigliani (1975:9), durağan bir ekonomi kabulünde, ekonomide verimlilik ve nüfus artış hızının sıfır olduğu durumu tanımlamaktadır.

(2) Durağan durumda olan bir hanehalkı şu özellikleri taşımaktadır (Modigliani ve Brumberg 1954:401): 1.) Hanehalkının aktif çalışma hayatının başlangıcındaki ($t=0$) gelirinde, çalışma aralığı sürecinde değişme yoktur. Bu durumda $y_1^e = y_1$ ve $a_1=0$ olacaktır. 2.) Hanehalkının geliri hakkında oluşturduğu tüm beklentileri tamamen gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla belirsizlik yoktur.

Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin durağan durumda olan bir hanehalkı için tüketim ve tasarruf fonksiyonları (Modigliani ve Brumberg 1954:400-6):

$$c = \frac{N}{L} y \quad (1.27)$$

$$s = \frac{M}{L} y \quad (1.28)$$

şeklindedir. (1) Burada M bireyin emekli olarak geçirmeyi planladığı süreyi göstermektedir. ($M=L-N$ ya da $M+N=L$ 'dir.) Bu fonksiyonların anlamı şudur: tamamen durağan koşullarda ve $t \leq N$ kazanma aralığında olan hanehalkının cari tüketim ve cari tasarrufu, cari gelirinin bir oranı ile belirlenir. Bu oran hanehalkının yaşına bağlıdır. Diğer bir ifade ile marjinal tüketim eğilimi (MPC) ve marjinal tasarruf eğilimi (MPS), (1.27) ve (1.28)'den,

$$MPC = \frac{N}{L} = APC \text{ ve } MPS = \frac{M}{L} = APS$$

şeklinde elde edilecektir. Sonuç olarak durağan durumda olan bir hanehalkının yaşamının sonunda aktif birikimi sıfırlanmaktadır, çünkü

$$MPC + MPS = \frac{N}{L} + \frac{M}{L} = \frac{N+M}{L} = \frac{L}{L} = 1$$

olacaktır. Birey her bir dönemde bu gelirin N/L ile belirlenen bir oranını tüketmekte, M/L ile belirlenen oranını ise tasarruf etmektedir.

Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bireyin sadece emeklilik dönemi tüketimini finanse etmek güdüsü ile tasarruf yaptığı varsayımının çok önemli bir sonucu vardır: birey çalışma dönemi boyunca düzgün bir tüketim akımı yapmayı planladığından bu tasarruflarını kullanmayacaktır ve çalışma yılının sonuna kadar

(1) Bu eşitlikleri elde etmek amacıyla durağan durumda olan bir hanehalkı için geçerli olan $y_1^e = y_1$ ve $a_1=0$ varsayımlar, (1.25) ve (1.26)'da yerine konulur (Modigliani ve Brumberg 1954:400-6).

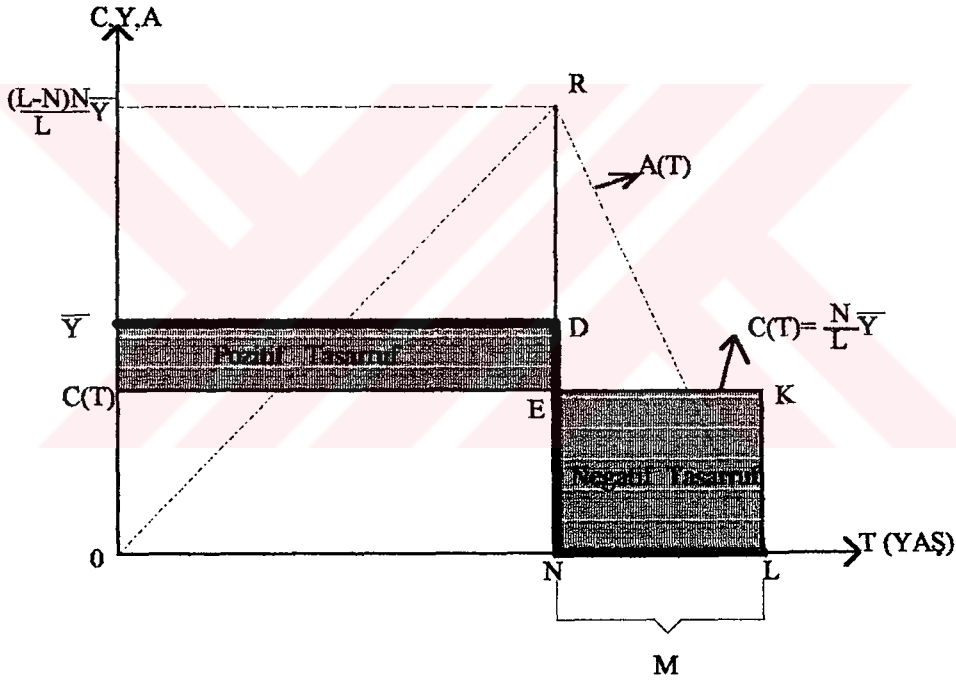
tasarrufları düzgün bir şekilde artarak, çalışma yılının (N) sonunda en yüksek değere ulaşacak ve emeklilikten itibaren azalmaya başlayacaktır. Birey miras bırakmayı da düşünmediğinden yaşamının sonunda (L döneminin sonunda) tasarrufları sıfırlanacaktır (Modigliani ve Brumberg 1966). Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, böyle bir tasarruf yolunu Roy Horrod'un tümsekli tasarruf (hump-saving) tanımından esinlenerek oluşturmuştur. Ancak buna tümsekli tasarruf yerine tümsekli servet demeyi, daha doğru bir tanımlama olarak kabul etmişlerdir (Modigliani 1986:300). Dolayısıyla Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde aktif birikimi, hanehalkının yaşına bağlıdır. Yani çalışma aralığı sürecinde sabit gelir alan bir hanehalkı, emeklilik dönemine kadar aktif birikimi yapar, emeklilik döneminin başlangıcında aktif birikimi en üst değere ulaşır ve emeklilik süresince de azalır.

Modigliani (1966:165), Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ni grafiksel olarak Şekil 3 ile ifade etmiştir. Şekil 3, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, yaşın bir fonksiyonu olarak tüketim, gelir ve servet arasında kurduğu ilişkiyi göstermek amacıyla çizilmiştir. Burada orijin bireyin çalışmaya başladığı yılı, ON, bireyin çalışma aralığı, NL=M, bireyin emeklilik aralığını, OL ise bireyin ekonomik olarak anlamlı yaşam aralığını göstermektedir. Nüfus artışı olmadığı için, ölüm oranı L yaşına kadar sıfır, L yaşında bir olarak kabul edilmiştir. Kalın çizgi $Y(T)$, yaşın bir fonksiyonu olarak kişi başına emek gelirini göstermektedir. Ancak ekonomide gelir artışı bulunmadığı için $Y(T)$, N yaşına kadar durağan gelir $\bar{Y}$ 'ya eşit, N yaşından sonra ise sıfırdır. Aktiflerin getiri oranı sıfır varsayıldığı için $\bar{Y}$ aynı zamanda kişi başına düşen toplam geliri de göstermektedir. Durağan ekonomi için $C(T) = \frac{N}{L} \bar{Y}$ olacaktır.

Şekilde gölgelenmiş alan $Y(T)-C(T)$ 'yi yani kişi başına pozitif ve negatif tasarrufu göstermektedir. Noktalı çizgi ise kişi başına net kıymettir. Aktiflerin getirisi sıfır varsayıldığı için şekilde noktalı çizginin altında kalan alan tasarruf birikimini verecektir. Birey çalışmaya başladığı yıl (0) tasarruf yapmaya başlamakta, emekli olma yaşına yani N'nin son döneminin sonuna geldiğinde aktif birikimi tepe noktasına ulaşmakta (tümsekli-servet), emeklilik döneminde ise azalmaktadır. Mirasın

bulunmadığı varsayımı altında tasarruf birikimi L döneminin sonunda ortadan kalkmakta yani sıfırlanmaktadır. Şekil 3, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre durağan durumdaki bireysel hanehalkı için şu şekilde yorumlanabilir; hanehalkının, çalışma sürecinde yaptığı pozitif tasarruf, emeklilik döneminde yaptığı negatif tasarrufuna eşit olacaktır. Dolayısıyla hanehalkının yaşam boyu toplam net tasarrufu sıfırdır. Diğer bir ifade ile Şekil 3'de $\bar{Y}C(T)DE$ alanı, $EKNL$ alanına eşit olmalıdır.

ŞEKİL 3: Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin Temel Versiyonunun Grafikselleştirilmesi Olarak Anlatımı

Kaynak: Modigliani (1966:165).

Acaba Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde cari gelirden geçici bir artış olursa, bu tüketimi nasıl etkiler? Bunu araştırmak amacıyla hanehalkının durağan olmadığı duruma bakmak gerekir. Çünkü bu tür bir hanehalkının aktif yaşamının başlangıcında aldığı geliri kazanma aralığı boyunca farklılaşacaktır. Modigliani ve Brumberg (1954:404), durağan olmayan durumdaki bir hanehalkının tasarruf fonksiyonunun,

$$s = \frac{M}{L}y^e + \frac{(L-t)}{L_t}(y-y^e) - \frac{1}{L_t}[a-a(y^e,t)]$$

$$ya da s = \frac{M}{L}y + \frac{N(L-t)-M}{LL_t}(y-y^e) - \frac{1}{L_t}[a-a(y^e,t)] \quad (1.29)$$

şeklinde olacağını kabul etmişlerdir. Burada $(y-y^e)$ hanehalkının sürekli olmayan gelir düzeyi olup, cari gelir düzeyinin, hanehalkının gelecekte kazanmayı beklediği ortalama emek geliri düzeyini ne kadar aştığını gösteren ve pozitif ya da negatif değerler alabilen geçici gelir bileşkesidir. Benzer olarak $[a-a(y^e,t)]$ miktarı da hanehalkının cari dönem aktifleri (a) ile hanehalkının gelirinin sürekli bileşkesi (y^e)'ne tamamen uyumlandırılmış aktif hacmi, $a(y^e,t)$, arasındaki farkı gösterir. Bu fark Modigliani ve Brumberg (1954:405) tarafından 'aktif fazlası' olarak adlandırılmıştır. Bu fazla tabii ki gelirin sürekli unsuru (y^e)'na göredir.

(1.29)'un birinci eşitliğine göre tasarruf, şu değişkenlerin bir fonksiyonudur:

1. Gelirin sürekli bileşkesinin hem yaş hem de gelir düzeyinden bağımsız ve durağan hanehalkları için geçerli olan sabit bir M/L oranının,
2. Gelirin geçici bileşkesinin, hanehalkının yaşına bağlı olan $(L-t)/L_t$ gibi bir oranının,
3. Hanehalkının aktif fazlasının, hanehalkının yaşına bağlı olan $1/L_t$ oranının.

Benzer yorumlama (1.29)'un ikinci eşitliği için de geçerlidir. Ancak burada aktif fazlası terimi için yapılan yorum haricinde diğer oranların yorumları farklıdır. Çünkü ikinci eşitlikteki ilk terim gelirin sürekli bileşkesine değil, cari gelire bağlıdır. İkinci terimin ise katsayısı farklıdır. Ancak her iki eşitlikte de gelirin geçici bileşkesi $(y-y^e)$ 'nin katsayısı, diğer bileşkelerin katsayılarından daha büyüktür. Bunun anlamı ise tasarrufun geçici gelirden, cari ya da sürekli gelir ya da aktif fazlasına oranla daha fazla etkileneceğidir. Dolayısıyla Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde geçici gelir,

servet ve tüketimi etkilemektedir. Ancak acaba tüketim, gelirdeki geçici değişmeden mi yoksa sürekli değişmeden mi daha fazla etkilenmektedir? Bu sorunun cevabını bulmak amacıyla yeniden (1.29)'un ilk eşitliğine dönülmelidir. Modigliani ve Brumberg (1954:405-6) bu eşitliği, $t-1$ yaşına kadar normal durumda olan ancak t yaşında, gelirinde beklenmedik bir artışla karşılaşan bir hanehalkının davranışını açıklamak için kullanmışlardır. Bu hanehalkı için $y_t > y_{t-1}^e = y_{t-1}$ koşulu geçerlidir. Bu koşulun Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde iki implikasyonu vardır. Bunlar:

1. Gelir artışı tamamen geçici olabilir. Böyle bir durumda aktif fazlası terimi sıfır olur. Yani aktiflerde dengesizlik ortaya çıkmaz. Çünkü bu geçici artış, bireyin gelecekte beklenen ortalama emek gelirini etkilemez. Sadece cari dönem gelirini etkiler. Bu durumda geçici gelir bileşkesi yani (1.29)'un ikinci terimi $(y - y^e) > 0$ olacaktır. Böylece geçici gelir artışı, bireyin daha fazla tasarruf yapmasına neden olacaktır.

2. Gelir artışı, bireyin cari emek gelirinin artışından kaynaklanabilir, dolayısıyla sürekli hale dönüşebilir. Bu sürekli artış bireyin y^e için oluşturduğu beklentilerini değiştirecektir. Eğer bireyin gelir beklentileri birim esneklikte ise yani bu cari gelir artışının tamamının sürekli gelire yansımaması bekliyorsa $(y - y^e)$ teriminde $y_t = y_t^e$ olacak ve geçici gelir de sıfırlanacaktır. Ancak bu durumda aktif fazlası terimi değişecektir. Çünkü bireyin sürekli geliri arttığında, birey daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olacak ve beklentileri de değişeceğinden $a(y^e, t)$ birikimini, a birikiminin üzerine çıkarmayı isteyecektir. Böyle bir durumda ise $a < a(y^e, t)$ den dolayı $[a - a(y^e, t)] < 0$ ve $-1/L_t[a - a(y^e, t)] > 0$ olacaktır. Böylece birey bu sürekli artışın yine büyük bir oranını tasarruf edecektir.

Ancak burada önemli olan gelir artışı, geçici mi yoksa sürekli mi olduğu durumunda bireyin daha fazla tasarruf yapacağıdır. (1.28)'de M/L normal (durağan durum) tasarruf oranı ise, gelir artışının geçici olması durumunda bireyin marjinal tüketim eğilimi değeri M/L 'ye ilaveten, $(L-t)/L_t$ kadar daha artacaktır. Sürekli olması

durumunda ise M/L_t 'ye ilaveten $1/L_t$ kadar daha artacaktır. $(L-t)/L_t > 1/L_t$ olacağı için birey geçici gelir artışında daha fazla tasarruf yapacaktır. Bu durumda gelir ister sürekli ister geçici olarak artsın birey bu artışın bir kısmını tasarruf edecektir. Kalanını ise tüketim planlarına göre, tüketimine tahsis edecektir. Buna ilaveten Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde gelir artışı geçici ya da sürekli olsun tasarrufların hep yükselme eğiliminde olmasının nedeni ise bireyin elinde bulunan mevcut aktiflerini yeni durumuna uyumlama ihtiyacından kaynaklanmaktadır (Modigliani ve Brumberg 1954:407). Eğer hanehalkının geliri artmışsa, hanehalkının elinde bulunan aktifleri, onun artan gelir düzeyi sonucunda yaşam ölçeğini iyileştirme arzusuna göre yetersiz kalacaktır; diğer taraftan gelir azalmışsa birey optimum tüketim düzeyini korumak amacıyla aktiflerinden kullanmak zorunda kalacaktır.

Sonuç olarak Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde cari gelirdeki bir değişimin, bireyin tüketimini nasıl etkileyeceği, bireyin toplam kaynaklarında nasıl bir değişme olacağına bağlıdır. Eğer cari gelirdeki değişme sadece geçici ise bunun bireyin tüketimi üzerinde küçük, tasarrufu üzerinde büyük bir etkisi olacaktır. Cari gelirdeki değişme sürekli ise birey gelir beklentilerini bu artışa göre revize edecek ve bu artışın tüketim üzerinde tasarrufa nazaran daha büyük bir etkisi olacaktır ⁽¹⁾ (Levacic ve Rebmann 1982:219). Gelirinde sürekli bir artış olan birey genç ise yani çalışma yaşamına yeni başlamışsa toplam kaynaklarına bu değişimin etkisi, yaşlı bir bireye nazaran daha büyük olacak ve genç bireyin cari tüketimi, gelirinde sürekli bir artışla karşılaşan yaşlı bir bireye göre daha fazla artacaktır. Benzer durum aktifler için de geçerlidir. Çünkü $MPC^a = 1/L_t$ olduğundan ve yaş arttıkça, L_t değeri

(1) Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, bireyin tüketiminin geçici değişimlerden daha az, sürekli değişimlerden daha fazla etkileneği kabulünün nedenini (1.25) ile verilen bireysel tüketim fonksiyonu yardımıyla da görülebilir (Froyen 1983:339). Buna göre cari gelirden, sürekli geliri etkileyen geçici bir değişme olduğunda bu geçici değişimin marjinal tüketim eğilimi, $MPC = 1/L_t$ olacaktır. Eğer sürekli gelir değişiyorsa,

$$MPC = \frac{\Delta c_t}{\Delta y_t} + \frac{\Delta c_t^e}{\Delta y_t^e} = \frac{1}{L_t} + \frac{N-t}{L_t} = \frac{N-t+1}{L_t} \text{ olacaktır.}$$

Burada $\frac{N-t+1}{L_t} > \frac{1}{L_t}$ olduğu için, cari gelirdeki sürekli bir artışın, geçici bir artışa göre, tüketim üzerinde çok daha büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir.

küçüleceğinden, emekliler için aktiflerin marjinal tüketim eğilimi değeri, kazanma aralığında bulunan genç hanehalklarının marjinal tüketim eğilimi değerinden daha yüksek olmalıdır (Modigliani 1975:9). Landsberger (1970:176)'a göre, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bu iki hipotezin (yaş arttıkça servetin ve geçici gelirin marjinal tüketim eğilimi değeri artar), mantıksal yerini anlamak çok güçtür ve tüketim fonksiyonu ile ilgili literatürde bu hipoteze "Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin anlaşılması güç özelliği" olarak bakılmaktadır. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre bu hipotez sadece fayda fonksiyonunun birinci dereceden homojen olmasından kaynaklanmaktadır (Modigliani 1975). Ancak Landsberger (1970:177)'e göre bu hipotezin nedeni Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin bireysel tüketim fonksiyonunu elde ederken kullandığı, birey yaşamı boyunca sabit bir tüketim kalıbını koruma amacındadır, varsayımı olmalıdır (Diğer bir ifade ile faiz oranının sıfır olması kabulü). Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ise servete ve geçici gelire göre marjinal tüketim eğiliminin yaş arttıkça artacağı varsayımının kabulü sadece modeli basitleştirmek amacıyla yapılmıştır; yani modelin özünü oluşturmamaktadır (Ando ve Modigliani 1963:59). Landsberger (1970:177) ise bu hipotezin her ne kadar Yaşam Boyu Gelir Hipotezi teorisyenlerince önemsenmemiş olmasına rağmen, bu teorinin özünü oluşturduğunu düşünmektedir. Çünkü bu durumda Yaşam Boyu Gelir Hipotezi için fayda fonksiyonunun homojen olması önem kazanmakta, bireylerin yaşamları boyunca düzgün bir tüketim akımını sürdürme planları ise önemsiz olmaktadır (1). Modigliani, bu eleştiriye şöyle bir cevap vermiştir: "Yaşam boyu tüketimin yapılmasında tercih edilen oran MPC^a 'nın yaş arttıkça arttığını gösteren sonucu geçersiz kılacak kadar büyük değildir." (Landsberger 1970:177).

Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin toplam tüketim ve tasarruf fonksiyonları ile implikasyonlarına geçmeden önce toplulaştırma sorununu nasıl çözümlediğine bakılmalıdır. Bu teoride ele alınan bireyler, gerçekte olduğu gibi, sonlu yaşam uzunluklarına sahip olduklarından ve yaşlarının, tüketim ve tasarruflarını etkilediği

(1) Geliştirilmiş Yaşam Boyu Gelir Hipotezi versiyonunda, bireylerin yaşamları boyunca sabit bir tüketim akımı planı yapmadıkları da ele alınmıştır.

kabul edildiğinden, toplulaştırma işlemi basit bir şekilde yapılamaz (Modigliani 1966). Çünkü farklı yaştaki bireyler, farklı servet yapılarına ve farklı yaşam uzunluğu beklentisine sahiptirler. Bu farklılıkların bir sonucu olarak ekonomideki bireylerin, servetlerinden yaptıkları tüketimin marjinal eğilimi de farklı olacaktır. Servet düzeyi, servet kompozisyonu ve tüketim arasında yaşa bağlı olarak, her bireyin kurduğu bu sistematik ilişki ise tam ya da kısmi toplulaştırmayı hemen hemen imkansız kılar. Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, bu sorunu çözmek amacıyla önce yaş gruplarının ortalama tüketim fonksiyonlarını elde etmekte, sonra bunların bir çeşit ağırlıklı ortalamalarını alarak, toplam tüketim fonksiyonuna ulaşmaktadır. Bu işlem yapıldığında Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin toplam tüketim fonksiyonu:

$$C^T = \alpha^T Y^T + \beta^T Y^{eT} + \Lambda^T \quad (1.30)$$

$$\alpha^T = \sum_{t=1}^N \frac{n_t^T}{N_1^T L_t}, \quad \beta^T = \sum_{t=1}^N \frac{n_t^T (N-t)}{N_1^T L_t}, \quad \Lambda^T = \sum_{t=1}^L \frac{\alpha_t^T}{N_1^T L_t} \quad (1.31)$$

şeklinde bulunmaktadır (Modigliani ve Brumberg 1979:134-5). (Bkz. Ek 4). Burada Y^T ve Y^{eT} T yılında bütün yaş gruplarının sırasıyla toplam emek gelirlerinin ve gelecekte beklenen emek gelirleri toplamının bir çeşit ağırlıklı ortalaması, n_t^T T yılında, t yaş grubunda bulunan hanehalklarının sayısı, N_1^T T yılında kazanma aralığında bulunan hanehalklarının sayısı (aktif nüfusun sayısı) ve α_t^T T yılında t yaş grubunda bulunan hanehalklarının aktifleri toplamının bir çeşit ağırlıklı ortalamasıdır.

(1.30)'dan Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin toplam tasarruf fonksiyonunu bulmak mümkündür:

$$S^T = Y^T - C^T = (1 - \alpha^T) Y^T - \beta^T Y^{eT} - \Lambda^T \quad (1.32)$$

(1.30) ve (1.32)'de yer alan ve Λ^T ile gösterilen ağırlıklı ortalama, Modigliani ve Brumberg (1979:135) tarafından "aktif toplamı (asset aggregate)" olarak

tanımlanmıştır. Bu tanım toplam aktiflerle (total assets) karıştırılmamalıdır. Çünkü toplam aktifler A^T ,

$$A^T = \sum_{i=1}^L n_i^T \alpha_i^T$$

şeklinde dir. (1.30) ve (1.32)'de, yer alan A^T sadece yaşam uzunluğu L 'ye, α ve β ise hem L ve N 'ye hem de aktif nüfusun yaş dağılımına bağlıdır (Modigliani ve Brumberg 1979:135). Diğer bir ifade ile toplam bazda, toplam tüketim ile ekonominin cari ve gelecek dönemde sahip olmayı beklediği kaynakları toplamı arasında, ekonomideki ortalama yaşam aralığı, ortalama kazanma aralığı ve aktif nüfusun yaş dağılımına bağlı bir katsayı ile belirlenen oransal bir ilişki vardır. Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin bireysel tüketim fonksiyonunda ise orantı katsayısı sadece hanehalkının yaşına bağlı kabul edilmiştir.

Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ndeki, 'faiz oranı sıfır' varsayımının kaldırılmasının yukarıda anlatılan sonuçlardan hiçbirini değiştirmeyeceğidir (Modigliani ve Brumberg 1979:160). Bu nedenle Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre bir t yaşında, cari tüketim ya da planlanan tüketim ile, gelecekte beklenen emek gelirlerinin bugünkü değeri ve net aktiflerin bugünkü değeri toplamı olan yaşam boyu kaynaklar arasında,

$$c_t = k v_t \quad (1.33)$$

ilişkisi olduğu ve buradaki orantı katsayısı k 'nın hanehalkının yaşı ve reel faiz oranına bağlı olduğu kabul edilmektedir (Modigliani 1975:44).

Bu ana kadar, her bir tüketim teorisinde, tüketimi tayin ettiği kabul edilen farklı gelir ve servet tanımlamalarından hareketle, bu değişkenler ile tüketim arasında nasıl

bir ilişki kurulduğu konusu üzerinde durulmuştur. Takip eden kısımda ise tüketim teorilerinde, tüketim fonksiyonuna dahil edilmeyen ancak, tüketimi etkilediği düşünülen gelir ve servet dışındaki faktörler ele alınacaktır.

1.2. TÜKETİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.2.1. Teknolojik Gelişme

Teknolojik gelişme ve bunun sonucunda yeni ve daha kaliteli malların piyasaya sürülmesinin tüketim ve tasarruf üzerinde ne tür etkiler ortaya çıkaracağı, bir uzun dönem analizi gerektirir. Çünkü teknolojik gelişme toplam geliri ve bu nedenle toplumun yaşam standardını ve refah düzeyini arttırıcı bir etki yaratır. Burada ele alınacak temel soru, bu etkinin hangi tüketim teorilerinde ne ölçüde ele alındığı ve ne tür implikasyonlara sahip olduğudur.

Mutlak Gelir Hipotezi'nin tüketim fonksiyonu, teknoloji düzeyinin değişemeyeceği kadar kısa bir dönemde geçerlidir ve bu nedenle teknoloji düzeyi veri olarak alınmıştır.

Nisbi Gelir Hipotezi'nde, teknolojik gelişme ve yeni malların piyasaya sürülmesinin, toplumun başa-baş noktasını yukarı kaydırıcı bir unsur olduğu kabul edilmektedir (Duesenberry 1949:67). Diğer bir ifade ile teknolojik gelişme ve yeni malların piyasaya sürülmesi sonucunda toplam gelir artacaktır. Bu durumda toplumun net tasarrufunun nasıl etkileneceği, emekli insanların aktif sepetlerinde bulunan aktif tiplerinin özelliklerine bağlıdır. Duesenberry (1949:43) bu görüşü şu şekilde açıklamaktadır: nüfus artış hızı sıfır iken eğer kişi başına gelir artıyorsa ekonominin toplam net tasarrufunun nasıl değişeceği kesin değildir. Çünkü gelirdeki artış ile tasarruftaki artış arasında basit bir ilişki yoktur. Bu yeni teknoloji sayesinde ekonomide yaratılan aktifler, tasarruf miktarına bağlı değildir. Yaşlılar (emekliler) tarafından

tüketim amacı ile kullanılan aktiflerin miktarı (negatif tasarruf), bu insanların yeni teknoloji sayesinde yaratılan yeni aktiflerin paylaşımından yararlanabilme derecelerine bağlıdır. Örneğin yaşlılar, aktif sepetlerinde tüm aktif çeşitlerinden bulunduruyorsa, teknolojik gelişme sonucunda gerçekleşen gelir artışı, bu insanların tüketimlerinin arttırmasına neden olacaktır. Bu durumda yaşlıların negatif tasarrufları gençlerin pozitif tasarruflarındaki artış hızı kadar artabilir. Sonuç olarak nüfus artış hızının sıfır olduğu ancak kişi başına düşen gelirin arttığı bir ekonomide toplam net tasarruflar sıfır olma eğiliminde olacaktır. Diğer taraftan eğer emekliler, yıllık ödenekler (annuities) ya da sabit faiz getirili hisse senetlerinden yararlanarak tüketimlerini finanse ediyorsa, teknolojik gelişmenin sağladığı sermaye kazançlarından yararlanamayacaklardır. Dolayısıyla ekonominin toplam net tasarrufu pozitif olacaktır. Genellikle yüksek gelir dilimindeki bazı emekliler, şirketlere ait hisse senetleri tutarlarken, daha düşük gelir dilimine mensup emekliler de, daha güvenli olan sabit getirili hisse senetlerini ellerinde bulundurlar. Bu durumda da emeklilerin negatif tasarruflarının, teknolojik gelişme sonrasında nasıl değişeceği hakkında kesin bir şey söylenemez. Ancak her durumda gelirdeki artış oranı, net tasarruf oranının önemli belirleyicilerinden biri olacaktır. Bu açıklamaların ışığında Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre, teknolojik gelişmenin, toplam tüketimi arttıracığı, ancak toplam net tasarruf üzerindeki etkisinin belirsiz olacağının kabul edildiği söylenebilir.

Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, teknolojik gelişmenin tüketim ve tasarruf üzerinde ne tür etkiler ortaya çıkaracağı şu şekilde ele alınmıştır. Geliri teknolojik gelişme sonucunda sabit bir oranda artan bir ekonomide, veri bir T yılında çalışma aralığında bulunan her bir yaş grubu, gelecek yıl için, önceki yıldan daha yüksek bir gelir almaktadır (Modigliani ve Brumberg 1979:140). Gelirin sabit bir oranda arttığı varsayılmaktadır. Böylece her yeni gelen kuşak, bir önceki kuşaktan daha fazla gelir kazanacak ve tüketimin yaşam boyuna dağılımı da sabit kabul edildiğinden, her yeni kuşak bir önceki kuşaktan daha fazla tüketim yapacaktır (Modigliani 1966:330). Bunun nedeni toplam gelir artışı nedeniyle büyüyen bir ekonomide, her yeni kuşağın bir eski kuşağa göre daha üst gelir düzeyine ulaştığının

düşünülmesidir. Ancak gelir düzeyi artan yeni kuşak, eski kuşağın tasarruf alışkanlıklarını edinmeyecek, daha az tasarruf yapma eğiliminde olacaktır (Modigliani 1949:17-8). Çünkü ekonominin büyümesinin nedeni, aynı malların daha fazla tüketilmesinin değil, teknolojik gelişme, verimlilik ve üretim kapasitesi artışının bir sonucudur. Teknolojik gelişme ekonomiye yeni malların girmesine, eski malların kalitelerinin artmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda eski kuşağa göre daha yüksek gelire sahip olan yeni kuşağın, bu yeni mallara olan talepleri artacaktır. Yani genç kuşak daha az tasarruf, daha çok tüketim yapacaktır. Böylece gelir artışı nedeniyle büyüyen bir ekonomide, cari olarak çalışma hayatında bulunan her yaş grubu, cari emeklilik döneminde bulunan hanehalklarının yaptığı negatif tasarrufu aşan ölçüde, pozitif tasarruf yapacaklardır. Çünkü daha yüksek gelir düzeyine sahiptirler. Bunu yaparken de cari emeklilerin çalışma hayatında bulundukları dönemde yaptıkları toplam tüketimden daha fazla tüketim yapmaktadırlar (Modigliani 1966:330). Dolayısıyla gelir artışı nedeniyle büyüyen ancak nüfusu durağan olan bir ekonomide toplam net tasarruf pozitif olma eğiliminde olacaktır. Modigliani (1966:330)'ye göre, gerçekte gelir, örneğin ρ gibi, sabit bir oranda artıyorsa hem tasarruf hem de servet aynı oranda artacak ve ekonominin toplam tasarruf/gelir ile toplam servet/gelir oranları sabit olacaktır. (1)

(1) Durağan nüfusa sahip olan, ancak geliri teknolojik gelişme sonucunda yıllık ρ gibi sabit bir oranda artan bir ekonominin, toplam tasarruf fonksiyonu, Modigliani ve Brumberg (1979:140) tarafından şöyle bulunmuştur:

$$S^T = \frac{M}{L} k_1(M, N, \rho) Y^T \text{ ya da } \frac{S^T}{Y^T} = \frac{M}{L} k_1(M, N, \rho) \text{ burada}$$

$$k_1(M, N, \rho) = 1 - \frac{1 - \rho^{-M}}{M(\rho - 1)} + \frac{1}{N} \sum_{t=1}^{N-1} \frac{t [1 - \rho^{-(L-t)}]}{L - t}$$

olarak tanımlanmıştır. Modigliani ve Brumberg (1979:185-8), önce her bir yaş grubunun toplam tasarrufunu elde etmişler daha sonra bunları toplayarak toplam tasarruf oranına ulaşmışlardır.

Durağan nüfusa sahip ancak, geliri teknolojik gelişme nedeniyle büyüyen bir ekonomi için, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, toplam tasarruf/gelir oranının $\frac{M}{L} k_1(M, N, \rho)$ gibi bir sabite eşit olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda tasarruf oranı hem GSMH hem de kişi başına gelirden bağımsız olmaktadır (Modigliani 1986:300).

Modigliani (1975:10), Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin teknolojik gelişme hakkındaki bu yorumunun, Bentzel tarafından 1955 yılında yapılmış olan bir çalışmadan hareketle geliştirilmiş olduğunu ifade etmektedir. Çünkü literatürde bu nedenle Bentzel Etkisi olarak da adlandırılan bu yoruma göre teknolojik gelişme, daha genç kuşakların, yaşlı kuşaklara göre daha fazla yaşam boyu kaynaklara sahip olmasına ve sonuç olarak daha genç hanehalklarının tasarruflarının, daha fakir olan cari emeklilerin negatif tasarruflarından, daha yüksek olmasına neden olur (Modigliani 1986:302). Dolayısıyla her yeni kuşağın yaşam boyu kaynakları, eski kuşağın (emeklilerin) yaşam boyu kaynaklarını, gelir artışı oranında aşacaktır.

Modigliani (1975:11), tasarruf oranı ile büyüme oranı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve tasarruf oranının kişi başına gelir düzeyinden bağımsız olduğunu göstermek amacıyla Japonya, İtalya, Finlandiya, Hollanda, Tayvan ve İspanya'da yüksek büyüme hızı ve yüksek tasarruf oranı gözlenmesine rağmen, bu ülkelerde kişi başına gelir düzeyinin düşük olduğunu; kişi başına gelir düzeyi yüksek A.B.D., İsviçre Fransa, Avustralya, Yeni Zelanda da ise tasarruf oranı ve büyüme hızının orta düzeyde olduğunu örnek olarak göstermiştir.

Friedman (1957), Sürekli Gelir Hipotezi'nde, teknolojik gelişme sonucunda ortaya çıkan gelir artışının, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin implikasyonuna zıt olarak, toplam tasarruf oranını azaltacağını ileri sürmüştür. Çünkü Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, gelirdeki bir artışın sürekli olması bekleniyorsa, sürekli gelirin ölçülmüş gelire oranı artarken, tasarruf azalmalıdır. Modigliani (1986:302)'ye göre, Sürekli Gelir Hipotezi ile Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin düşünceleri arasındaki bu farkın nedeni, Sürekli Gelir Hipotezi'nde yaşam uzunluğunun sonsuz alınması, dolayısıyla sonsuz yaşam varsayımı altında Bentzel Etkisi'nin işleyememesidir.

Bu açıklamalardan hareketle, teknolojik gelişme ile ilgili olarak Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin farklı düşüncelere sahip oldukları ifade edilebilir. Takip eden bölümde, nüfus artışı ile toplam tüketim ve tasarruf arasında hangi tüketim teorilerinin, nasıl bir ilişki kurdukları incelenecektir.

1.2.2. Nüfus Artışı

Nüfus artışının tüketim ve tasarruf üzerindeki etkisi doğal olarak sadece Nisbi Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde dikkate alınmıştır.

Nisbi Gelir Hipotezi'nin nüfus artışı ile ilgili açıklamaları şöyledir. Duesenberry (1949:41-2)'ye göre toplam tasarrufun önemli bir kısmı gelecekteki tüketimi finanse edebilmek amacıyla yapılır. Emeklilik zamanlarında harcamak için ya da ölüm zamanının belirsizliğinden dolayı tasarruf yapan tüm insanlar gelecekteki tüketimleri için tasarruflarını kullanmayı planlarlar. Tasarruf yapmada bu güdülerin ne kadar önemli olduğu hakkında, güçlü bir kanıta sahip olmamakla beraber, tasarrufun büyük bir bölümü emeklilik dönemini ya da yaşlılık zamanlarında başkalarına bağımlı olmamayı garantilemek amacıyla yapılır. Beklenmedik durumlar, gelecekte dayanıklı mallar satın alma düşüncesi ve çocukların eğitimini garantilemek amacı ile tasarruf yapmak ta bu sınıfa dahil edilebilir (Duesenberry 1949:41). Tasarruf, eğer emeklilik dönemi tüketimini finanse etmek amacıyla yapılıyorsa önemlidir. (1) Çünkü bu durumda nüfusun yaş dağılımı ve gelirin artış hızı toplam tasarrufun belirlenmesinde rol oynayacaktır. Çünkü bunlar emekli insanlar tarafından yapılan negatif tasarrufun büyüklüğünün, emekliliğe hazırlanan insanlar tarafından yapılan tasarrufun büyüklüğüne oranını belirlerler. Eğer tasarruf sadece emeklilik dönemi tüketimini finanse etmek amacıyla yapılıyorsa nüfus ve gelir artış hızı sıfır olan bir ekonomide

(1) Nisbi Gelir Hipotezi'nin ele aldığı bu tasarruf güdülerini ile Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ele alınanlar arasında dikkat çekici bir benzerlik olmasına rağmen, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, bu güdülerden bazılarını tüketim fonksiyonunda ver vermiş ancak Nisbi Gelir Hipotezi vermemiştir.

toplam tasarruf sıfır olacaktır. Yaş dağılımı bir kez dengeye ulaştığında emekli insanların yaptıkları negatif tasarruf, çalışanların yaptıkları pozitif tasarruf ile dengelenecek ve böylece ekonominin toplam net tasarrufu sıfır olacaktır. Kişi başına gelirin değişmediği ancak nüfus artış hızının pozitif olduğu büyüyen bir ekonomide ise emekli insanların tamamı ölümlerinden sonra geriye hiç miras bırakmamış dahi olsalar, ekonominin toplam net tasarrufu pozitif olacaktır. Çünkü bu durumda ekonomide genç yani çalışan nüfus sayısı emekli nüfus sayısından daha fazla olacaktır. Gençlerin pozitif tasarrufları yaşlıların negatif tasarruflarını aşacağı için de toplam net tasarruf pozitif olacaktır.

Nüfus artışının etkilerini analizlerine dahil eden diğer tüketim teorisi, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'dir Modigliani ve Brumberg (1979:142) de Duesenberry gibi, ekonomide toplam gelirin nüfus artışı nedeniyle artabileceğini ileri sürmüşlerdir. Çünkü nüfus artışı, çalışan nüfus sayısının artmasına ve dolayısıyla üretimin artmasına neden olacaktır (Modigliani 1966:329). Temel LCH'nın nüfus artışının olduğu bir ekonomi için implikasyonu, miras olgusunun var olmadığı bir durumda bile toplam net tasarrufların pozitif olacağıdır (Modigliani 1975:10). Bu implikasyonu şu şekilde açıklanmaktadır: nüfus artışı sonucunda, birikim evresinde olan daha genç hanehalklarının, negatif birikim evresinde olan daha yaşlı (emekli) hanehalklarına oranı artacaktır. Böylece ekonominin toplam net tasarrufu pozitif olacaktır. (1) Bu sonuç Hans Neisser tarafından 1944 yılında yazılmış makale ile ortaya konduğu için "Neisser Etkisi" olarak adlandırılmaktadır (Modigliani 1986:301). Çünkü Neisser,

(1) Nüfusu bir μ oranında artan bir ekonominin toplam tasarruf fonksiyonu,

$$S^T = \frac{M}{L} k_2(M, N, \mu) Y^T \text{ ya da } \frac{S^T}{Y^T} = \frac{M}{L} k_2(M, N, \mu)$$

ve burada

$$k_2 = 1 - \frac{N}{M} \left[\frac{\sum_{t=N+1}^L n_t^T}{\sum_{t=1}^N n_t^T} \right]$$

olarak hesaplanmıştır (Modigliani ve Brumberg 1979:142). Dolayısıyla nüfus artışı sonucunda büyüyen bir ekonomi için Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin implikasyonu, gelir artışı sonucunda büyüyen bir ekonomi ile aynıdır. Ekonominin toplam tasarruf oranı kişi başına gelirden bağımsızdır.

nüfus artışı sonunda genç hanehalklarının artacağını ve bu hanehalklarının da emeklilik dönemi için tasarruf yapacaklarını, dolayısıyla durağan bir ekonomiye oranla, çalışan hanehalkı sayısı arttıkça ekonomideki toplam net tasarrufun pozitif olacağını ileri sürmüştür.

Nüfus sabit bir μ oranında artıyorsa, hem toplam tasarruf, $S(T)$ hem de toplam servet, $W(T)$, μ oranında artacak ve $S(T)$ ile $W(T)$, toplam servet $Y(T)$ 'ye orantılı olacaktır (Modigliani 1966:329). Bu durumda $S=sY$ ve $W=wY$ yazılabilir. Tasarruf eşitliğinde orantı faktörü s ya da ortalama tasarruf eğiliminin, nüfus arttıkça nüfus artış oranında (μ) artması beklenir. Çünkü tasarruf evresinde olan genç hanehalkı sayısı, emeklilere oranla artmıştır, ama ekonomideki toplam servetin, belirgin bir şekilde emekli hanehalklarının elinde toplanması beklenmektedir. Diğer bir ifade ile daha genç hanehalklarının nisbi sayısı arttıkça, servetin gelire oranının (w) azalması beklenebilir. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre, servetin gelire oranı, büyüme oranının azalan bir fonksiyonudur ve en yüksek büyüme oranı için servet/gelir oranı sıfır olacaktır. Tasarruf, servetteki değişme oranı olduğu için, $S=\Delta W$ yazılabilir ve en yüksek büyüme oranı için servet/gelir oranı sıfır olacaktır. Eğer servet μ oranında artıyorsa $S/W=\mu$, buradan $S/Y/W/Y=\mu$ ya da $S/Y=\mu W/Y \Rightarrow s=\mu w$ olabilir (1) ve

$$s = \mu w \text{ 'den } \frac{ds}{d\mu} = w + \frac{dw}{d\mu} = \frac{s}{\mu} \left(1 + \frac{\mu}{s} \frac{dw}{d\mu} \right) \quad (1.34)$$

eşitliği elde edilebilir. w ile μ arasında negatif ilişki olduğu için $dw/d\mu < 0$ olmalıdır. $\frac{\mu}{s} \frac{dw}{d\mu} > -1$ olduğu sürece s 'nin μ ile doğru orantılı olması beklenir (Modigliani 1966:329).

(1) Bu kısmın hazırlanmasında, Modigliani (1986; 1966) ile Modigliani ve Brumberg (1954)'den yararlanılmıştır.

Modigliani (1986:301), bu açıklamalarından sonra, hem nüfus hem de teknolojik gelişme sonucunda gerçekleşen gelir artışını, "ekonominin büyüme oranı" adı altında tek bir değişkene, ρ 'ya indirgeyerek (1.34) ifadesini,

$$s \equiv \frac{S}{Y} = \frac{\Delta W}{W} \cdot \frac{W}{Y} = \rho w$$

$$ya da \frac{ds}{d\rho} = w + \rho (dw/d\rho)$$
(1.35)

olarak almıştır. Dolayısıyla $\rho = \Delta W/W$ olarak tanımlanmakta ve istikrarlı bir şekilde büyüyen bir ekonomide büyüme oranı ρ , servetin büyüme oranına eşit olarak alınmaktadır. Bir ekonomide $W/Y = w$ pozitif olduğu ve yaşam boyu tüketim ve gelir tabanına bağlı olarak oluşturulduğu için, gelir düzeyinden bağımsız olmaktadır. Modigliani ve Brumberg (1979:142), $N=40$, $M=10$ ve büyüme oranı %2 ile %4 arasında bir değer aldığı (1.35) eşitliğinden ($s = \rho w$), $\rho = \%2 \Rightarrow s = \%8$ 'in altında ve $\rho = \%4 \Rightarrow s = \%13$ civarında olacaktır, varsayımını yapmışlardır. Ayrıca nüfus ve gelir artışı aynı anda ele alındığında, ekonomi için uygun büyüme oranının (1,1.05) açık aralığı içinde olması gerektiğini kabul etmişlerdir.

Buna göre faiz oranının sıfırdan farklı olduğu varsayımı altında Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, bir t yılında toplam tüketimi, toplam emek geliri (Y_L) ve toplam özel servetin doğrusal bir fonksiyonu olarak ele almaktadır (Modigliani 1975:12):

$$C_t = \alpha_t Y L_t + \delta_t A_t$$
(1.36)

Burada α_t her yaş grubunun gelir katsayılarının, toplam gelirden aldıkları paya göre ağırlıklı bir ortalamasıdır. δ_t ise her yaş grubunun aktif katsayılarının, toplam servetten aldıkları paya göre ağırlıklı ortalamasıdır. α_t ve δ_t katsayılarının şu faktörler tarafından belirlendiği kabul edilmektedir. Her yaş grubunun gelir ve aktif katsayılarının bağlı olduğu zevkler, yaşam boyu aile büyüklüğü, aktiflerin getiri oranı, gelirin yaşam boyu

profili ile toplumun beklenen verimlilik artışı, bu artış ile artan toplam gelirin her yaş grubuna nasıl dağıldığı, nüfusun büyüme oranı ve bu büyüme oranı ile yaşam boyu gelir profilinin nasıl değiştiği.

Nüfus artışı ile toplam net tasarruf arasında kurulan ilişki, Nisbi Gelir Hipotezi ile Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde benzerdir. Takip eden bölümde miras planlarının, tüketim ve tasarrufu nasıl etkilediği araştırılacaktır.

1.2.3. Miras Güdüsü

İnsanlar öldükleri zaman genellikle çocuklarına bir servet bırakırlar. Servetin bu şekilde kuşaklararası transferi miraslar yoluyla olur. Duesenberry (1949), Friedman (1957) ile Modigliani ve Brumberg (1954) bu güdünün farkında olmalarına rağmen çeşitli nedenlerle miras güdüsünü teorik tartışmalarından dışlamışlardır (Yaari 1964:304). Nisbi Gelir Hipotezi miras güdüsüne hiç yer vermemiştir. Sürekli Gelir Hipotezi ise teorik çatıda hanehalkının yaşam uzunluğunu sonsuz kabul ettiği için zaten doğal olarak miras olgusunu teoriden dışlamış olmaktadır. Keynes (1936:108) tüketimi etkileyebilecek subjektif faktörler arasına "gelecek kuşaklara miras bırakma arzusu"nu da ilave etmiş; dolayısıyla Mutlak Gelir Hipotezi miras güdüsünü tanımlamış, ancak tüketim fonksiyonuna dahil etmemiştir. Çünkü Mutlak Gelir Hipotezi, bir kısa dönem analizi yapmış ve kısa dönemde de miras güdüsünün tüketim üzerinde etkili olmayacağını kabul etmiştir (Keynes 1936). Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ise miras güdüsüne yer verilmemiş ancak Geliştirilmiş Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde miras güdüsü ile tasarruf yapma kararı ele alınmıştır.

Ekonomistler, miras bırakma güdüsü ile tasarruf yapma arasındaki ilişki hakkında, tam bir görüş birliğine varmış değildirler. Bu konuda literatürde en azından dört farklı düşünce okulu geliştirilmiştir (Sachs ve Larrain 1993:102):

1. Bireyler kendilerinden başka kişileri (çocukları, yakın akrabaları v.b.) düşünerek, miras bırakmak için tasarruf yaparlar. Başkalarını düşünerek miras bırakma, hanehalkının cari tüketim kararını alırken, gelecek kuşağın tüketimini ve gelecek kuşağın beklenen yaşam boyu gelirini de dikkate alması demektir. Oysa Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, cari tüketim kararının belirleyicileri arasına, gelecek kuşağa ait herhangi bir değişken dahil edilmemiştir

2. Bireyler başkalarını değil, daha çok kendilerini düşündükleri için, çocuklarının davranışlarını etkilemek amacıyla miras planları yaparlar. (Yani birey çocuklarına, eğer siz beni yaşlılığında bakarsanız, size miras bırakırım, mesajını vermek için miras bırakma planı yapar). Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, bu tür bir olguya yer verilmemiştir.

3. Miraslar çoğunlukla planlanmadan, ölüm tarihi belirsiz olduğu için kalırlar. İnsanlar beklenenden daha uzun yaşama olasılıklarına karşı yeterince gelir kaynağına sahip olmayı isterler. Örneğin 65 yaşındaki bir kişi 80 yaşına kadar yaşayacağını düşünüyorsa, 95 yaşında ölecekmiş gibi davranarak, servetini buna göre harcama eğiliminde olabilir. Böylece öldükten sonra miras bırakmayı planlamadığı halde miras bırakmış olur. Bu görüş, hanehalkının ya da bireyin yaşam uzunluğu hakkındaki beklentileri ile tüketim ve tasarruf kararı arasında bir ilişki olduğunu, dolayısıyla Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin teorik düşüncesinin geçerliliğini kabul etmektedir. Ancak diğer taraftan Mutlak Gelir Hipotezi, Nisbi Gelir Hipotezi ve Sürekli Gelir Hipotezi'nin teorik çatılarına da bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Çünkü bu tüketim teorileri Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nden farklı olarak, hanehalkının yaşam uzunluğunu dikkate almamışlardır. Diğer taraftan bu görüş yaşam uzunluğunun belirsiz olduğunu vurgulayarak Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne eleştiri getirmektedir. Çünkü Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, teorik yapı tamamen yaşam uzunluğu hakkında belirsizliğin olmadığı varsayımı ile oluşturulmuştur.

4. Servet birikimi genellikle gelecekteki tüketimi finanse etmek amacıyla değil prestij sağlamak ve güçlü görünme arzusunu tatmin etmek için yapılır. Bu durumda zengin kişiler, servetlerinden tüketimlerini finanse ederek değil psikolojik olarak doğrudan sahip oldukları aktiflerinin varlığından fayda sağlarlar. Özellikle bu görüş

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne doğrudan yapılan bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Çünkü tasarruf ile tüketim arasındaki bağlantının olmadığı bir tasarruf teorisinden söz etmektedir. Tabii ki bu düşünce okulunun görüşü miras olgusunu teorilerine açık bir şekilde dahil etmemiş olmalarına rağmen, Nisbi Gelir Hipotezi ve Sürekli Gelir Hipotezi'ne de bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Çünkü bu iki tüketim teorisinde de tasarruf ile tüketim arasında güçlü bir ilişki vardır. Ancak bu görüş Mutlak Gelir Hipotezi'ne de yöneltilen bir eleştiri olarak düşünülemez. Çünkü Mutlak Gelir Hipotezi'nde, tasarruf ile tüketim arasında doğrudan bir ilişki yoktur ve tasarruf gelirin tüketilmeyen kısmıdır. Diğer taraftan Keynes (1936:107-8), tüketimi etkileyen subjektif faktörler arasında "bağımsız ve güçlü olma" amacıyla tasarruf güdüsüne de yer vermiştir.

Sonuç olarak miras güdüsünün, bu tezin kapsamı dahilindeki tüketim teorileri arasında sadece, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ele alındığı anlaşılmaktadır. Acaba Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, miras güdüsünün tasarruf ve tüketim üzerindeki etkisinin büyüklüğü hakkında nasıl bir yaklaşım getirmiştir? Modigliani (1988:18), miras güdüsünün önemini ölçmek için mevcut çalışmalardan yararlanmış ve özellikle Morgan ve diğerlerinin 1960 yılında A.B.D. için yaptıkları bir çalışmayı kullanmıştır. Bu anket çalışmasında anketör, ankete katılanlara; "Sizi tasarruf yapmaya iten güdüler nelerdir?" sorusunu yönelterek, oniki olası cevap içinden hangi nedenle yaptığını seçmesini istiyor. Anket sonucunda ankete katılanlardan %41'i yaşlılık dönemleri için, %32'si umulmadık durumlara hazırlıklı olmak için, %29'u çocuklarının eğitimi için yanıtını işaretlerken sadece %3'ü miras bırakmak amacıyla tasarruf yaptığı yanıtını seçmişlerdir. Diğer taraftan miras güdüsünün servet düzeyi arttıkça artması beklentisi de bu çalışma sonucunda ortaya çıkmamıştır. Bu nedenle Modigliani (1988:18), miras güdüsünün tasarruf kararı üzerindeki etkisinin çok küçük olacağını kabul etmektedir. Hurd (1990:607)'a göre de miras olgusunun varlığı, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ni sadece marjinal olarak etkileyebilir.

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin miras güdüsüne önem vermemesine en büyük eleştiri, Kottlikoff ve Summers (1981) tarafından yapılan çalışmadan gelmiştir. Bu

çalışmada, miras olgusunun önemini ölçmek amacıyla, toplumun toplam serveti içinde, miras olarak bırakılan servetin payı ölçülmeye çalışılmış ve sonuçta da toplam servetin %80'inin miraslar yolu ile geçtiği bulunarak, miras güdüsünün çok önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla tasarrufun çoğunun Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin kabul ettiği gibi, emeklilik dönemi tüketimini finanse etmek amacıyla yapılmadığını, dolayısıyla Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin reddedilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Modigliani (1988:17-8), bu duruma şu şekilde yanıt vermiştir. 1960'lı yılların başlarından Kottlikoff ve Summers (1981)'in makalelerine kadar, miras güdüsünün öneminin, toplam servet içinde miras olarak bırakılan servetin payının ölçümü ile bulunabileceği kabul edildi, ancak, bu doğru bir ölçüm değildir. Miras olgusunun doğru olarak ölçülebilmesi için üç yöntem mevcuttur:

1. Bir anket düzenlemek,
2. Yıllık miras akımını tahmin ederek buradan miras olarak bırakılan serveti tahmin etmek,
3. Önce yaşam boyu servetten, miras olarak bırakılan serveti tahmin etmek, sonra bunu bağımsız olarak tahmin edilen özel servetten çıkarmak.

Modigliani (1988), her üç yöntem sonucunda, miras güdüsünün Kottlikoff ve Summers (1981) tarafından iddia edildiği kadar yüksek olmadığını, aksine oldukça küçük olduğunu bulmuştur. Modigliani (1988)'in bu sonucuna eleştiri bu kez Kottlikoff'dan gelmiştir. Kottlikoff (1988:41), kuşaklararası transferlerin toplam servet içinde çok önemli bir yeri bulduğuna ve muhtemelen A.B.D.'deki servet birikiminin temel açıklayıcısının da miraslar olduğuna dair güçlü kanıtlar elde edildiğini, ancak bunun, miras bırakma olgusu ile tasarruf yapma güdüsü üzerinde çok önemli bir etkisi olduğunu göstermeyeceğini söylemektedir. Hurd (1990:607), bu görüşe katılmakta ve buna ilave olarak toplam servet içinde miras olarak bırakılan servetin payının yüksek olmasının Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ile uyumsuz olmasını gerektirmediğine, ancak belki Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin ele aldığından biraz daha fazla öneme sahip olabileceğine işaret etmektedir.

1.2.4. Sosyal Çevrenin Tüketimi

Nisbi Gelir Hipotezi hariç diğer tüketim teorileri, hanehalkının tüketim ve tasarruf kararını, sosyal çevresindeki ailelerin tüketim kararlarına bağlı olarak alabileceği düşüncesine yer vermemişlerdir. Bu nedenle bu bölümde Nisbi Gelir Hipotezi'nin bu sorunu çözmek amacıyla nasıl bir yöntem izlediği ele alınacaktır.

Duesenberry (1949:22)'ye göre, bireyler daima daha kaliteli malları daha az kaliteli olan mallara tercih ederler, ancak daha kaliteli malları kulanmanın daha maliyetli olacağı da unutulmamalıdır. Duesenberry (1949:23), bu varsayımından hareketle şu görüşe ulaşmıştır: "Veri bir gelir düzeyinde, bir kişi yaşam standardının kalitesini, sadece tasarruflarını kullanarak yükseltebilir." Bireylerin mal ve hizmet seçiminde tamamen özgür olmaları, onların herhangi bir amaç için kullanacakları mal ve hizmetlerin kalitesini tamamen kendi özgür iradeleri ile değiştirebilecekleri anlamına gelmektedir. Duesenberry (1949:23-4)'ye göre, bu kararların diğer tüketicilerin tüketim harcamaları kararlarından tamamen bağımsız olduğu görüşü kısmen doğrudur, çünkü bu kararlar tüketicinin bütçe kısıtı ve tasarruf arzusu ile ilişkilidir. Ancak diğer taraftan bireyin tüketim kararını etkileyen bu karar alma süreci, sadece rasyonel bir planlamaya bağlanamaz, bu süreç bireyin tüketim ile ilgili alışkanlıklarına ve geçmiş yıllarda edindiği tecrübelerine bağlıdır (Duesenberry 1949:24-5). Dolayısıyla asıl sorun, daha yüksek bir tüketim harcaması yapma arzusu ile gelecek için bir refah artışı sağlayacak tasarruf yapma arzusu arasındaki çelişkinin çözülmesidir. Bu iki arzuyu doğuran güçlerden önce tüketim arzusunu etkileyenleri dikkate aldığımızda Duesenberry (1949:25)'nin bu güçleri daha kaliteli malların tercih edileceği varsayımından hareket ederek çözümlemeye çalıştığı görülmektedir. Burada insanları daha kaliteli malları tüketmeye iten güdünün, ne olduğunu sorgulamaktadır. Duesenberry (1949:25)'ye göre:

"Bu sorun öyle görüldüğü kadar basit değildir. Çünkü bazı toplumlarda insanlar, daha kaliteli bir malın sağladığı konfora, güvenilirliğe ve güzelliğe (beauty) bağlı olarak daha kaliteli mal seçmezler."

Bu düşünceyi açıklamak için Duesenberry (1949:26), kendi toplumunun tarihte yaşadığı şu olayı örnek olarak vermektedir. A.B.D.'de otuz yıl önce (1919), 1940 fiyatları ile kentlerde yaşayan ailelerin ortalama gelirleri 500\$ iken bunun %8'i tasarruf edilmişti. Ancak 1941 yılında yine 1940 fiyatları ile aynı ortalama gelire sahip ailelerin hiç tasarruf yapmadıkları görülmekteydi. Duesenberry (1949:26)'ye göre bu periyotta tasarruf güdüsünün kaynağı ne olursa olsun, bu güdünün baskısı azalmış ve bazı nedenlerden dolayı da çok daha yüksek bir tüketim arzusu gündeme gelmiştir. Duesenberry (1949:26), tüketim arzusunun daha baskın bir hale gelmesini şöyle açıklamaktadır: "Daha yüksek tüketme güdüsünün temel kaynağı, toplumumuzun kültürel yapısıdır. Bizim toplumumuzda, temel hedeflerden biri, artan bir yaşam standardıdır." Yaşam standardının ölçüsü, hanehalklarının sahip oldukları gelir düzeyi midir? Duesenberry (1949:26)'ye göre bu kısmen doğru olabilir, ancak gelir düzeyi veri iken tüketim harcamalarında artış varsa, yaşam standardı gelir düzeyinden bağımsız olabilir. O halde neden insanlar gelirlerinde bir değişme olmadığında tüketimlerini artırırlar ve burada hangi güdü hakimdir? Duesenberry (1949:27) burada okuyucuya şu soruyu sormaktadır:

"Arkadaşınızın yeni arabasına ya da sizinkinden daha güzel olan evine baktığınızda nasıl bir reaksiyon gösterirsiniz? Bir tatminsizlik duygusu hissedersiniz ve eğer bu duyguyu yeterince sık yaşarsanız, bu duygu eyleme dönüşür ve harcamalarınızı arttırarak, bu duygudan kurtulursunuz."

Bu düşünce şöyle açıklanmaktadır. Veri şartları altında bir aile, tüketimini arttırma arzusu ile tasarruf yapma arzusu arasında bir denge kurmaya çalışır. Ancak bu aile sosyal ilişkide bulunduğu kişilerin, kendi kullandıklarından daha kaliteli malları kullandıklarını bilirse, bu malları kendi kullandığı mallara tercih edecektir (Duesenberry 1949:26-7). Gelirde hiç bir artış yoksa, tüketim harcamalarını karşılamak için tasarruflarını kullanacaktır. Çünkü daha kaliteli mallar daha pahalı olacaktır. Aile yaşam standardını bir kez çevresindeki insanların yaşam standartları ile uyumlaştırdığında, tasarruf arzusu ile aşırı (conspicuous) tüketim arzusu dengelenmiş olacaktır ve ulaşılan bu yeni alışkanlık düzeyi, onu daha da kaliteli mallara harcama

yapmaktan engelleyecektir -sosyal çevresindeki aileler daha kaliteli malları kullanmaya başlamadıkları sürece. Duesenberry (1949:26)'ye göre bu durumda lüks malların varlığı cari tüketim harcamalarını artırıcı bir unsur teşkil etmektedir; çünkü bireylerin içinde bu mallara karşı duydukları gizli arzu aktif hale gelip, eyleme dönüşebilmektedir. Bireylerin kendilerini aşırı tüketim yapmaya sevkeden bu arzuyu bastırabilmeleri ancak tasarruf yapma arzusunun yoğunluğuna bağlıdır (Duesenberry 1949:27). Dolayısıyla bireylerin alıştıkları tüketim kalıplarının neden gelirden veya fiyatlarda bir değişim yokken, değişebileceği aydınlatılmış olmaktadır. Bir ailenin lüks malları satın alması, diğer ailelerin tüketim harcamaları arttığında artacaktır. Bu durum gerçekleştiğinde, aşırı harcamaya iten arzular diğer ailelerin tüketimlerindeki artış devam ettikçe artacak ve neticede tasarruf pahasına aşırı tüketim ortaya çıkacaktır ve bunun nedeni gösteriş etkisidir (Duesenberry 1949:27).

Duesenberry (1949:28)'ye göre insanların daha yüksek harcama yapmalarının, daha kaliteli mallara sahip olma arzusundan başka bir nedeni daha vardır ve bu güdü de en az diğeri kadar tüketim üzerinde etkili ve belki de daha güçlüdür; bu güdü daha yüksek bir yaşam standardına ulaşma arzusudur. Modern toplumlarda başlıca sosyal hedeflerden biri bu arzudur. Eğer bir birey, bu sosyal hedefe ulaşmışsa birey kendine, "kendini-beğenme (self-esteem)" duygusunu ispat etmiş olur. Duesenberry (1949:28)'ye göre: "Kendini beğenmenin ispatı, her birey için temel bir güdüdür." Duesenberry (1949:29), böyle bir güdünün gerçekten var olup olmadığını tartışmamıştır, sadece bu güdünün tüketim harcamalarını nasıl etkileyeceğini araştırmıştır.

Duesenberry (1949:29), bu iki güdüyü sosyal kültürün yapısına bağlamaktadır. Toplumlar da genellikle eğitim düzeyine bağlı olarak belirgin bir şekilde ayrılmamış bile olsa sosyal statü farklılıkları vardır. Bireyler için diğer ailelerle ilişkiler faktörü çok önemlidir ve bu ilişkileri kurabilmekte bireylerin yapısına bağlıdır. Dolayısıyla daha düşük gelire sahip bir birey de, daha yüksek statüde bulunan ailelerle ilişki kurabilir. Sosyal statü kriterlerinden biri ve belki de en önemlisi gelirdir (Duesenberry 1949:30).

Yüksek statüye sahip gruplardan biri bir kez lüks statüde yaşıyor diye tanındığında artık bu grubun tüketim standardı başarı ve prestiji gösteren bir kriter olur. Dolayısıyla bu gruba göre daha düşük gelire sahip olan bireyler, bu kritere ulaşamadıkça, daha yüksek bir sosyal statüye de ulaşamamış olurlar. Ancak bu farklı statüye sahip bireylerin birbirleri ile ilişki kuramayacakları anlamına gelmez. Çünkü modern toplumlarda, insanlar kesin olarak sınıflara ayrılamazlar. Dolayısıyla farklı statüye sahip insanlar arasında da yaşam standartlarını karşılaştırabilme olasılığı vardır. Dolayısıyla Duesenberry (1949:30)'ye göre, hem cari tüketim hem de tasarruf kararı, gösteriş etkisi nedeniyle, bir bireyin ilişkide bulunduğu insanların tüketim standartlarından etkilenir.

1.2.5. Meslek

Sahip olunulan meslek grubunun, bireyin tüketim ve tasarrufu üzerinde bir etkisinin olabileceği tüm tüketim teorilerinde kabul edilmiş olmakla beraber, bu faktörün etkisini açık bir şekilde yorumlayan, Sürekli Gelir Hipotezi'dir. Friedman (1957:41), farklı meslek grupları için düzenlenen yirmi yatay kesitsel çalışmayı ele alarak, bu değerleri 1935-39 dolar fiyatları ile revize etmiştir. Bu çalışmayı yapmasının amacı meslek farklılıklarının ortalama ve marjinal tüketim eğilimleri üzerinde ne tür etkiler ortaya çıkaracağını gözlemektir. Bu amaçla derlenen veriler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Bu çalışmanın sonucunda Friedman (1957:60), şu bulgulara ulaşmıştır:

1. Mutlak bir gelir düzeyinde çiftçilerin tüketim harcamalarının, çiftçi olmayan ailelere nazaran daha düşük olduğunu,
2. Ölçülmüş gelir düzeyi arttıkça çiftçi olmayan ailelerin tüketim harcamalarının, çiftçi ailelere nazaran daha hızlı arttığını,

3. Ortalamada çiftçilerin tüketim harcamalarının, ortalama gelirin daha küçük bir yüzdesini oluşturduğunu ortaya koydu (Friedman 1957:60).

TABL0 2: Farklı Ülkeler, Tarihler ve Farklı Tüketici Birimleri İçin Bütçe Verileri Kullanılarak Elde Edilen Tüketim - Gelir - İlişkisi

	Tarih	Tüketici Birimi	Ortalama Gelir	Ortalama Tüketim Eğilimi	Marjinal Tüketim Eğilimi	Tüketimin Gelir Etkiliği
A.B.D. (Gelir \$ cinsinden)						
1	1888-90	Seçilmiş Ücretli Aileler	682	0.90	0.67	0.74
2	1901	Seçilmiş Ücretli Normal Aileler	651	0.92	0.68	0.75
3	1917-19	Seçilmiş Ücretli Aileler	1513	0.91	0.78	0.86
4	1935-36	Çiftçi Olmayan ve Yardım Almayan Aileler	1952	0.89	0.73	0.82
5	1941	Kentli Aileler	2865	0.92	0.79	0.87
6	1944	Kentli Aileler	3411	0.82	0.57	0.70
7	1947	Kentli Aileler	3323	0.92	0.78	0.85
8	1950	Çiftçi Olmayan Aileler	4084	0.91	0.73	0.80
9	1950	Kentli ve Kırsal Kesimde Yaşayan Aileler	3220	0.92	0.75	0.82
10	1935-36	Yardım Almayan köylü Aileler	1259	0.87	0.57	0.65
11		Köylü Aileler	1680	0.83	0.57	0.69
Büyük Britanya (Gelir Paund Sterling cinsinden)						
12	1938-39	Tek Ücretli Orta-direk Aileler				0.89
13	1951-52	Kentli ve Kırsal Kesimde Yaşayan Aileler	369	0.99	0.86	0.87
İsveç (Gelir İsveç Kronu cinsinden)						
14	1913	Sanayii İşçileri ve düşük Eğitimli Çalışanlar	744	0.99	0.90	0.91
15	1923	Sanayii İşçileri ve düşük Eğitimli Çalışanlar	1232	1.00	0.96	0.96
16	1923	Orta-Direk Aileler	2692	1.00	0.92	0.92
17	1933	Sanayii İşçileri ve düşük Eğitimli Çalışanlar	1236	0.98	0.94	0.95
18	1933	Orta-Direk Aileler	2341	0.96	0.88	0.91
19	1933	Küçük Çiftçiler	577	0.95		
20	1933	Tarım ve Orman İşçileri	504	0.99		

Kaynak : Friedman 1957:41.

Friedman (1957:69) bu bulguların nedenlerini ise şu şekilde özetlemiştir:

1. Çiftçilerin ortalama gelir düzeyleri, diğer meslek gruplarından daha düşük olduğu için, veri ölçülmüş gelir düzeyinde tüketim harcamaları da daha düşük olacaktır.

2. Çiftçiler aynı zamanda girişimci de olduklarından, ölçülmüş gelirlerinde daha fazla geçici gelir dalgalanmaları ortaya çıkar. Bu nedenle ortalama tüketim eğilimi ve tüketimin gelir esnekliği değerleri daha düşük olur.

Friedman (1957:69-71), yaptığı bu çalışmada geçici faktörlerden daha fazla etkilenen meslek gruplarına dahil olan ailelerin, daha düşük ortalama tüketim eğilimine (daha yüksek ortalama tasarruf eğilimine) sahip olduğu şeklinde bir sonuca ulaşmıştır.

1.2.6. Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik

Bu bölümde gelir dağılımı, gelirin yeniden dağılımı ve gelir dağılımındaki eşitsizlik ile tüketim-tasarruf arasındaki ilişki hakkında, tüketim teorilerinde ileri sürülen görüşler araştırılmaktadır.

Mutlak Gelir Hipotezi'nde, temel psikolojik yasaya göre gelir arttıkça, bu gelirden yapılan tüketimin azalıp, tasarrufun artacağı kabul edilmektedir. Ayrıca Keynes (1936:113)'e göre, yüksek gelir gruplarının MPC değeri, düşük gelir gruplarının MPC değerinden küçüktür. Bunun anlamı ise kişi başına düşen milli gelir arttıkça, zenginlerin daha fazla tasarruf yapacağı, fakirlerin ise daha daha az tasarruf yapacağıdır. O halde, gelir dağılımı zamanla daha adaletsiz hale gelmelidir (Friedman 1957:39). Diğer taraftan Keynes'e göre (1936:94-5):

"Eğer maliye politikası, gelir dağılımını düzenleyici bir araç olarak kullanılıyor ise tabii ki bunun tüketim eğilimini artırıcı etkisi... büyük olur."

Gelir dağılımını düzenleyici şekilde bir maliye politikası uygulanması sonucunda, gelir dağılımındaki adaletsizlik kalktıkça, fakirler ile zenginler arasındaki uçurum azalacak ve neticede fakirler daha az negatif tasarruf ya da daha fazla pozitif tasarruf yapacaktır. Keynes (1936), bu faktörü tüketim eğilimini etkileyen objektif faktörlere dahil ettiği ve objektif faktörlerinde tüketim eğilimini kısa dönemde etkilemeyeceğini kabul ettiğinden dolayı, Mutlak Gelir Hipotezi'nde bu etkinin analizine yer verilmemiştir.

Sürekli Gelir Hipotezi'nde, gelir dağılımından ziyade gelirin yeniden dağılımı ve gelir dağılımındaki adaletsizlik üzerinde durulmuştur. Friedman (1957:39)'a göre, bir bireyin zengin ya da fakir olduğu, bireylerin ölçülmüş gelirlerine bakılarak değil, sürekli gelir düzeylerine bakılarak belirlenir. Friedman (1957:39), bu yorumu ile Mutlak Gelir Hipotezi'ne şu eleştiriyi getirmektedir:

"...tüketim-gelir değerlerine ait bütçe verileri ile hesaplanan regresyonlarda, gelir dağılımındaki adaletsizliğin zamanla arttığına dair bir bulgu ortaya çıkmaktadır. Bu regresyonlar, düşük ölçülmüş gelir düzeylerinde tasarrufların negatif olduğunu, yüksek ölçülmüş gelir düzeylerinde ise gelirin daha büyük bir yüzdesinin tasarruf edildiğini göstermektedir. Eğer düşük ölçülmüş gelirli bireyler fakirlerle, yüksek ölçülmüş gelirli bireyler de zenginlerle özdeşleştirirsek, bu sonuç nisbi olarak zamanla zenginlerin daha zengin, fakirlerin ise daha fakir hale geleceğini ifade etmektedir."

Friedman (1957:39), Mutlak Gelir Hipotezi'ne yönelttiği bu eleştiriden hareket ederek, düşük ölçülmüş gelirli bireyler fakir, yüksek ölçülmüş gelirli bireyler ise zengin denilemeyeceğini sadece sürekli gelir düzeylerine bakılarak sınıflama yapılabileceğini belirttikten sonra,

"SGH'da gözlenmiş verilerden hesaplanan regresyonlar, gelir adaletsizliğinin uzun vadeli yapısı hakkında bir anlam ifade etmez. Çünkü geçici gelir nedeni ile bazı insanlar regresyonun hesaplandığı yıl negatif tasarruf yapıyor olabilirler, ancak onların sürekli gelirleri gerçekte ölçülmüş gelirlerinden daha yüksek olur."

demektedir. Dolayısıyla SGH'ya göre, geçici gelir nedeni ile bütçe verilerinden gelir dağılımındaki adaletsizliğin zamanla arttığına dair elde edilen bir bulgu geçerli olamaz.

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde gelir dağılımı hakkında, sadece bireysel tüketim fonksiyonundan, toplam tüketim fonksiyonuna geçişte yapılan toplulaştırma yöntemi uygulamasında bir varsayım bulunmaktadır. Buna göre, hanehalkının yaşı, dolayısı ile çalışma döneminin hangi evresinde bulunduğu dikkate alınmakta, ancak aynı yaş grubunda olan tüm hanehalklarının toplam gelirden aldıkları payların eşit olduğu kabul edilmektedir (Modigliani 1975:123). Bununla beraber Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde düşük gelirli gruplar, kazanma aralığına yeni giren bireyler ve emekliler, yüksek gelirli gruplar ise kazanma aralığının ilerleyen evrelerinde bulunan hanehalkı tarafından oluşturulurlar. Dolayısıyla bireyler yaşamlarının hangi evresinde olduklarına bağlı olarak gelir dağılımından pay alırlar. Bu nedenle gelir dağılımında eşitsizliklik, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin analitik yapısı içinde ele alınmamıştır.

Nisbi Gelir Hipotezi'nde, gelir artışının sonucunda olsun olmasın gelirin yeniden dağılımının tüketim ve tasarruf üzerinde ne tür bir etki ortaya çıkaracağı analiz edilmiştir. Duesenberry (1949:44)'ye göre:

"Son yıllarda gelirin yeniden dağılımının tasarruf üzerinde ne tür bir etki ortaya çıkaracağı hakkında bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu tartışmalarda gelirin yeniden dağılımının etkisinin, bütçe verilerine verilen ağırlıkların değiştirilmesi sureti ile ölçülebileceği fikri ortaya atılmıştır. Ancak bu görüş sadece tüketici tercihlerinin birbirinden bağımsız olduğu varsayımı altında geçerli olabilir. Eğer tercihler birbirine bağımlı ise gelir adaletsizliğini azaltıcı şekilde gelirin yeniden dağılımı, ortalama tasarruf eğilimini arttırabilir."

Duesenberry (1949:44), bu görüşünü açıklamak amacı ile şu örnekten hareket etmiştir. En düşük gelir diliminde yer alanların gelirleri 5000\$'dan düşük olsun ve 5000\$'ı aşan gelire sahip olan tüm bireylerin bu fazla gelirleri vergiler yolu ile geri alınarak bu düşük gelirli bireylere verilsin. Neticede toplumdaki tüm bireylerin gelirleri 5000\$a eşit olsun. Gelirin bu şekilde yeniden dağılımı, başlangıçta tasarruf oranını

azaltacaktır. Çünkü geliri artan bireyler başlangıçta bu artışın tamamını harcarlarken geliri azalan bireyler de eski yaşam standartlarını korumak amacı ile negatif tasarruf yapacaklardır. Daha sonra bireyler, bu yeni gelir düzeylerine adapte oldukları zaman, geliri artan grup eskisinden daha fazla tasarruf yapmaya başlayacak geliri azalan gruptaki bireyler ise yeniden tasarruf yapmaya başlayacaklardır. Sonuçta gelirin yeniden dağılımı tasarrufu etkileyecektir. O halde Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre, gelir dağılımı, tüketim tercihlerinin birbirine bağımlı kabul edilmesinden dolayı önemlidir. Çünkü gelir adaletsizliği dolayısı ile aşırı tüketim arzusunun ortaya çıkacağını ve bireylerin tasarruflarını azaltma pahasına tüketimlerini arttıracaklarını kabul etmektedir.

Sonuç olarak gelir dağılımı ve bu dağılımdaki eşitsizliğe en fazla önemi veren tüketim teorisinin Nisbi Gelir Hipotezi olduğu ifade edilebilir.

II. TÜKETİM TEORİLERİNİN MİKRO EKONOMİK ÇÖZÜMLEMELERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Burada Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin mikro ekonomik bazda nasıl bir analiz yaptıkları ve bu amaçla hangi tüketici tercih teorisini kullandıkları araştırılacaktır. Bu araştırma kapsamına Mutlak Gelir Hipotezi'nin dahil edilmemesinin nedeni, bu teorinin tüketim fonksiyonunu oluştururken, bir tüketici tercih teorisinden hareket etmemesidir. Mutlak Gelir Hipotezi, Keynes'in temel psikolojik yasası üzerine kurulduğu için, bireysel tüketici verileri ile formüle edilen bir tüketim teorisidir (Thomas 1993). Bu yasanın ardında şu varsayım vardır: tüketici zevk ve tercihleri veridir (Burk 1968:223). Bu tüketici asla öğrenmez veya gelişmez, sürekli olarak yeni malların piyasaya sürüldüğü, tüketimi uyuracak yeni metodların geliştirildiği, tüketimden sağlanan doyumun yaratacağı yeni

yaşam standartlarının ortaya çıktığı, değişen bir dünyadan uzak yaşar (Ackley 1961:220). Çünkü Keynes, dolayısıyla Mutlak Gelir Hipotezi, tüketici zevk ve tercihlerinin değişemeyeceği kadar kısa bir dönem için analiz yapmıştır. Bu nedenle Mutlak Gelir Hipotezi'nin temelinde, tüketicilerin zamanlararası tüketim tercihlerini inceleyen bir mikro ekonomik teori yoktur. Bunun anlamı, bireysel tüketim fonksiyonu oluşturulurken Mutlak Gelir Hipotezi'nde, tüketicinin tercihleri ve fayda maksimizasyonu sorununun ele alınmamış olmasıdır.

Buna karşılık, Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, bireysel tüketim ve tasarruf fonksiyonlarını oluşturmada mikroekonomik bulgulardan hareket etmişlerdir. Bu mikroekonomik temel Irving Fisher (1930) tarafından yapılan çalışmalarda kullanılan "*Zamanlararası Tercih Teorisi* (intertemporal choice)"dir. Bu teoride tüketicinin uzun bir zaman ufku boyunca tüketim ve tasarruf tercihleri araştırılmakta ve tüketicinin her bir dönemde kendisine en uygun olan yani toplam faydasını maksimize edecek olan optimum tüketim kalıbını seçme yöntemleri üzerinde durulmaktadır. Bu ortak hareket noktasına rağmen Nisbi Gelir Hipotezi'nde, bir bireyin faydası sadece kendi tüketimine değil diğer bireylerin tüketimlerine de bağımlıdır şeklindeki gösteriş etkisi düşüncesinden hareket edildiği için tüketim fonksiyonunda yer alan gelir-tüketim verilerinin analizi hakkında yapılan açıklama, Zamanlararası Tercih Teorisi'nden tamamen farklı bir mikro ekonomik temele kaydırılmıştır. Bu Duesenberry tarafından geliştirilmiş ve tüketicilerin tercihlerinin birbirlerine bağımlı olduğu varsayımının, tüketici fayda fonksiyonuna yerleştirilmiş olduğu bir mikro tüketici tercih teorisidir.

Buna karşılık Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne modern tüketim teorileri olarak atıf yapılmasının en önemli nedeni bu teorilerin, Mutlak Gelir Hipotezi ve Nisbi Gelir Hipotezi'nin aksine, analizlerinde Zamanlararası Tercih Teorisi'ni etkin ve özüne uygun bir şekilde kullanmış olmalarıdır. Bununla beraber bu teoriler, analitik yapılarında bazı farklı varsayımlar kullandıkları için, mikro temellerinde de farklı unsurlar üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Bu bölümde ilk olarak Zamanlararası Tercih Teorisi ele alınacaktır. Çünkü Zamanlararası Tercih Teorisi'nin ardındaki temel fikri ve hareket noktasını anlayabilmek, özellikle Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin düşünce sistemini daha iyi kavrayabilmek için çok önemlidir. Sonra sırasıyla Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin mikro ekonomik temelleri analiz edilecektir. Bu incelemeleri yapmaktaki ilk amacımız, birinci bölümde ele aldığımız tüketimi etkileyen faktörlerin ve bunların uzantılarının, teoriler arasında farklılaşmasının nedenlerinin, bu teorilerin kullandıkları mikro ekonomik temelden kaynaklanıp kaynaklanmadığını araştırmaktır. İkincisi, tüketim teorilerinin düşünce ve analiz yöntemlerini daha da netleştirebilmek ve bu bağlamda bu teorileri karşılaştırabilmektir.

2.1. ZAMANLARARASI TERCİH TEORİSİ

Zamanlararası Tercih Teorisi'nin temel fikrini anlayabilmek için, analize tamamen çevreden soyutlanmış bir şekilde yaşayan ve her dönemde q ile belirlenen tek bir mal üretilip, bu malı tüketen bir hanehalkı ile başlayalım (Sachs ve Larrain 1993:83-8). Hanehalkı T yaşına kadar yaşamayı bekliyorsa, bu yaşa kadar her bir dönemde, sahip olacağı çıktı akımı $q_0, q_1, \dots, q_T$, tüketim akımı ise $c_0, c_1, \dots, c_T$ olacaktır. Eğer q malı depolanabilir ve daha sonraki dönemlerde kullanılabilir nitelikte değilse, hanehalkı her dönemde $q_0=c_0, q_1=c_1, \dots, q_T=c_T$ kuralına göre tüketim yapacaktır. Çünkü tüketici tercih teorisine göre, daima daha fazla mal tüketmek, daha az mal tüketmeye tercih edilecektir. Bu nedenle hanehalkı q 'nın bir miktarını ziyan etmek yerine tamamını tüketmeyi tercih edecektir. Eğer q depolanabilir bir malsa, hanehalkı bazı dönemlerde bu malın bir kısmını tasarruf edip, diğer dönemlerde q 'ya ilaveten bu miktarı da tüketerek daha iyi bir konuma gelebilir. Bu durumda hanehalkı bir dönemde sahip olduğu q 'yu dönemler arası tüketimine dağıtarak bir değişim yapmaktadır.

Öte yandan q , depolanabilir olmasa bile, hanehalkı çevreden soyutlanmamış şekilde bir toplumda yaşıyorsa ve burada diğer hanehalkları ile kendisi arasında bağ kuran bir finansal aktif piyasası faaliyet gösteriyorsa, yine hanehalkının durumunu daha da iyileştirmesi için bir olasılık söz konusu olacaktır. Çünkü hanehalkının bu piyasa aracılığı ile satın aldığı her aktif, hanehalkına, gelecek dönemlerdeki gelirine ilaveten bir de $(1+r)$ kadar faiz getirisi sağlayacaktır. Eğer bir dönemde hanehalkı, o döneme ait gelirinden daha yüksek tüketim yapıyorsa, hanehalkı önceki dönemde gelirinin bir kısmı ile tahvil satın alarak tasarruf yapmış, bu dönemde de bu tasarrufunu kullanıyor demektir. Bu durumda hanehalkı, yaşam boyu optimum tüketim kalıbına ulaşmak amacıyla, finansal aktif satın alma ya da satma fırsatlarından yararlanmaktadır. Zamanlararası Tercih Teorisi'ne göre finansal aktif stokları, hanehalkının tasarrufunu göstermektedir ve burada tasarruflar gelir ile tüketim arasındaki fark olarak alındığı için bir artık (residual) olarak tanımlanmaktadır.

Zamanlararası Tercih Teorisi, L yaşına kadar yaşamayı bekleyen bir hanehalkının, her bir döneme ait reel tüketimlerinden fayda sağlayacağını kabul etmektedir. Buna göre bir hanehalkının zamanlararası fayda fonksiyonu ya da yaşam boyu toplam fayda fonksiyonu U ,

$$U = U(c_0, c_1, c_2, \dots, c_L) \quad (2.1)$$

şeklindedir (Branson 1989:243). c_i ($i=0,1,\dots,L$) i . dönemdeki reel tüketimi, L tüketicinin ekonomik olarak anlamlı yaşam uzunluğu beklentisini göstermektedir. Tüketici, yaşam boyu toplam tüketiminin, yaşam boyu sahip olmayı beklediği toplam kaynaklarını aşamayacağı şeklindeki zamanlararası bütçe kısıtı altında yaşam boyu toplam faydasını maksimize etmeyi amaçlar. Bu bütçe kısıtı,

$$\sum_{t=0}^L \frac{c_t}{(1+r)^t} = \sum_{t=0}^L \frac{y_t}{(1+r)^t} \quad (2.2)$$

şeklindedir (Branson 1989). Burada eşitliğin sol tarafı, hanehalkının yaşam boyu yapmayı planladığı tüketiminin bugünkü değerini, sağ tarafı ise hanehalkının yaşam boyu sahip olmayı beklediği toplam servetinin bugünkü değerini temsil etmektedir. Bu servet tanımına tüketicinin hem beşeri hem de beşeri olmayan tüm kazanımları dahildir (Levacic ve Rebmann 1983:209). (1)

Zamanlararası Tercih Teorisi'ni daha iyi analiz etmek için, sadece iki dönemli durumun ele alınması yeterlidir. (2) Burada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmektedir: (3)

1. Tüketici her iki dönemde elde edeceği cari kazanımlarını tam olarak bilmektedir.

2. Tüketici her bir dönemde tüketebileceği mal ve hizmetlerin fiyatlarını ve borç alıp verebileceği piyasa faiz oranını tam olarak bilmektedir.

3. Sermaye piyasasında tam rekabet koşulları geçerlidir. Tüketici, piyasada geçerli faiz oranını etkilemeksizin, bu orandan istediği miktarda borç alıp verebilir.

4. Tüketici, cari ve gelecek dönem tüketimleri arasında değişim (trade-off) yaparak toplam faydasını maksimize etmeyi amaçlamaktadır.

5. Fiyatlar veri iken tüketici, cari ve gelecek dönem tüketimini bu iki döneme optimum bir şekilde dağıtmayı planlamaktadır.

Zamanlararası Tercih Teorisi'ne göre, iki dönemli durum için tüketicinin toplam fayda fonksiyonu (2.1)'den dolayı,

(1) (2.2) ile verilen bütçe kısıtının kesin bir eşitlik olarak alınabilmesi için ya mirasın olmadığı ya da tüketiciler miras alıyorsa, aldıkları miktara eşit miktarda miras bıraktıkları varsayımı yapılmalıdır (Branson 1989:243).

(2) Burada dönemlerin uzunluklarının birbirine eşit olması gerekli değildir. Bunlardan biri cari dönem, diğeri gelecekteki tüm dönemler olabilir (Sachs ve Larrain 1983:85).

(3) Bu varsayımlar için bkz. Branson (1989:243), Levacic ve Rebmann (1983:210), Friedman (1957:7-9).

$$U = U(c_0, c_1) \quad (2.3)$$

şeklindedir. Burada 0 ve 1 alt indeksleri sırasıyla cari ve gelecek dönemi temsil etmektedir. Buna göre c_0 bireyin cari dönemdeki reel tüketimi, c_1 bireyin gelecek dönemdeki reel tüketimi ve U bireyin cari ve gelecek dönemdeki reel tüketimlerinden sağlayacağı toplam faydadır (Levacic ve Rebmann 1983:210). Bu fayda fonksiyonu yardımıyla çizilen kayıtsızlık eğrileri, bireyin boşzaman-çalışma tercihi arasında çizilen kayıtsızlık eğrilerine benzemektedir (Branson 1989:245). Bu nedenle kayıtsızlık eğrileri orjine dışbükey ve negatif eğimlidirler (Friedman 1957:8). Bunun anlamı (2.3) ile verilen fayda fonksiyonunun, bir maksimuma ve azalan marjinal faydaya sahip olduğudur. Yani fayda fonksiyonu için,

$$\frac{\partial U}{\partial c_0} > 0, \frac{\partial U}{\partial c_1} > 0 \text{ ve } \frac{\partial^2 U}{\partial c_0^2} < 0, \frac{\partial^2 U}{\partial c_1^2} < 0$$

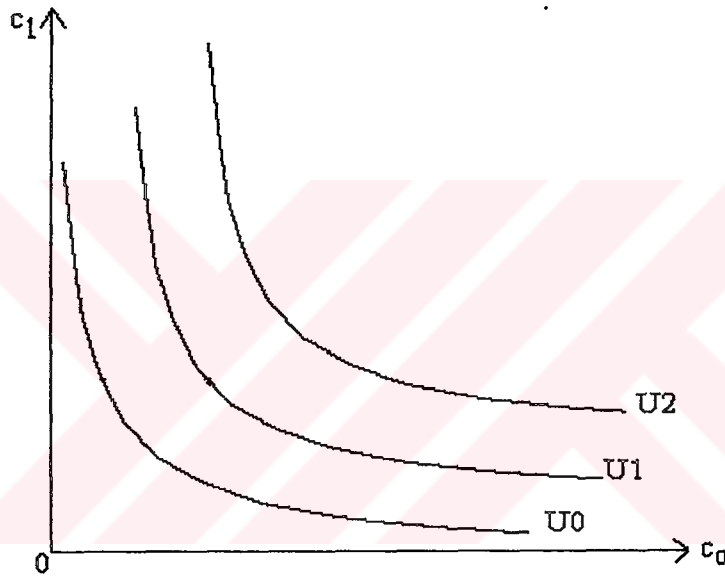
özellikleri geçerli olacaktır (Levacic ve Rebmann 1983:209). Kayıtsızlık eğrilerinin bu özelliği, Friedman (1957:8-11) tarafından şu şekilde açıklanmıştır. Tüketicilerin sahip oldukları servetlerini tüketimlerine gelişigüzel bir yolla dağıttıklarına dair gözlenmiş bir kanıt yoktur. Bunun anlamı, tüketicilerin her bir dönemde kendilerine belli bir tüketim kalıbı seçtikleri ve herhangi bir dönemdeki tüketimi arttırdığında, diğer döneme ait tüketimini kısacağıdır. Diğer taraftan yine tüketici tüm servetini tek bir dönemde tüketim amacıyla kullanmayacak ve diğer dönem tüketimleri ile cari dönem tüketimi arasında değişim yapacaktır. Bu her iki olgu tüketicinin cari ve gelecek dönem tüketimleri arasında bir değişim yaptığını ifade etmektedir.

Bu fayda fonksiyonu yardımıyla oluşturulan kayıtsızlık eğrileri paftası Şekil 4 ile verilmiştir. Burada c_0 ve c_1 tüketilen mal ve hizmetlerin sırasıyla cari ve gelecek dönemdeki fiyatları itibarıyla hesaplanan parasal değerlerini göstermektedir (Friedman 1957:8). Kayıtsızlık eğrisinin eğimi cari ve gelecek dönem arasındaki marjinal ikame oranı olarak adlandırılır (Levacic ve Rebmann 1983:211) ve marjinal ikame oranı

$(MIO_{c_0c_1})$, cari tüketimin marjinal faydasının $(\partial U/\partial c_0)$ gelecek dönemin marjinal faydasına $(\partial U/\partial c_1)$ oranına eşittir: (1)

$$MIO_{c_0c_1} = - \frac{\partial U}{\partial c_0} / \frac{\partial U}{\partial c_1} \quad (2.4)$$

ŞEKİL 4: Tüketicinin Cari ve Gelecek Dönemler Arasındaki Tüketim Tercihlerini Gösteren Kayıtsızlık Eğrisleri Paftası

Kaynak: Branson (1989:245).

İki dönemli durumda, tüketicinin toplam kaynaklarının, toplam tüketimini aşamayacağı şeklindeki bütçe kısıtı, (2) (2.2)'den türetilir (Branson 1989:243):

$$c_0 + \frac{c_1}{1+r} = y_0 + \frac{y_1}{1+r} \quad (2.5)$$

(1) Kayıtsızlık eğrilerinin eğimini bulmak için $U=U(c_0, c_1)$ ile verilen fayda fonksiyonunun toplam diferansiyelini sıfıra eşitlemek gerekir. Bu işlem yapıldığında, $dU = \frac{\partial U}{\partial c_0} \cdot dc_0 + \frac{\partial U}{\partial c_1} \cdot dc_1 = 0 \Rightarrow \frac{dc_1}{dc_0} = - \frac{\partial U}{\partial c_0} / \frac{\partial U}{\partial c_1} = MIO_{c_0c_1}$

sonucuna ulaşılır.

(2) Bu kısıt Branson (1989:245) tarafından "borç alma-borç verme kısıtı", Levacic ve Rebmann (1983:210) tarafından ise "servet kısıtı" olarak da adlandırılmaktadır.

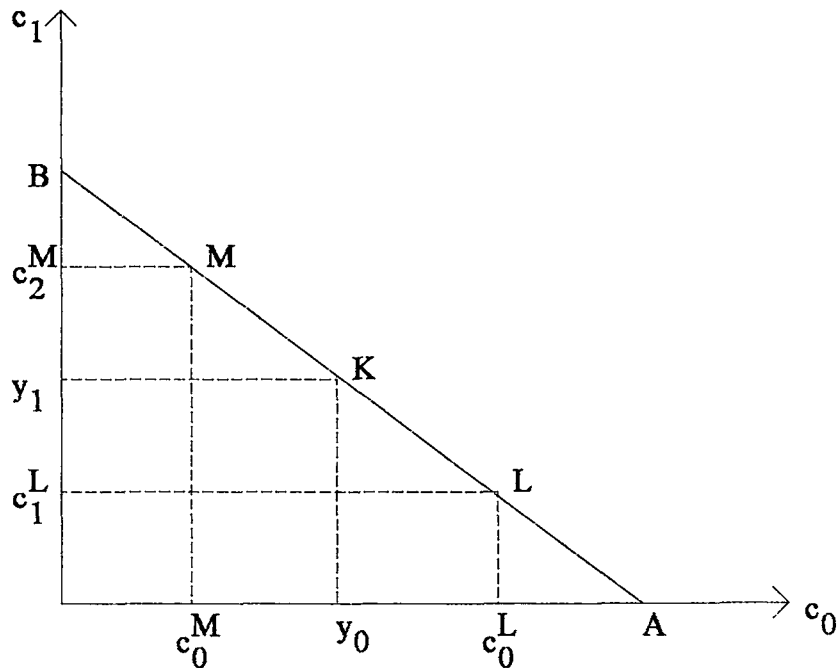
Burada r gelecekteki gelir ya da tüketim akımlarını bugüne iskonto etmek için kullanılan piyasa faiz oranıdır.

Bütçe kısıtı doğrusunu çizebilmek için öncelikle tüketicinin sahip olduğu toplam gelirin tamamını, cari dönemde harcayacağını yani $c_1=0$ olacağını varsaymalıyız. Bu durumda tüketici gelecek dönem gelirin tamamını, cari dönem tüketimini finanse etmek için kullanacaktır. Bu nedenle cari dönemde, gelecek dönem gelirin bugünkü değeri ile cari dönem geliri toplamına eşit bir servete sahip olacaktır (Friedman 1957:9):

$$w_o = y_o + \frac{y_1}{(1+r)} \quad (2.6)$$

Bu ifade tüketicinin, Şekil 5'te verilen bütçe kısıtı doğrusu üzerindeki A noktasında bulunduğunu ifade eder.

ŞEKİL 5: Zamanlararası Bütçe Kısıtı Doğrusu.

Kaynak: Sachs ve Larrain (1993:87).

Çünkü burada, tüketicinin cari dönem tüketimi $c_0 = y_0 + \frac{y_1}{1+r}$ olacaktır. Diğer taraftan eğer tüketici, cari dönemde hiç harcama yapmayıp tüm gelirini gelecek dönem tüketimi için kullanmayı planlıyorsa yani $c_0=0$ ise bireyin gelecek döneme ait serveti;

$$w_1 = y_1 + y_0(1+r) \quad (2.7)$$

şeklinde yazılabilir. Bu durum bütçe kısıt doğrusu üzerindeki B noktasına karşılık gelir. Buradan tüketicinin gelecek dönem tüketimi $c_1 = y_1 + y_0(1+r)$ olacaktır.

AB ile temsil edilen bütçe kısıtı doğrusunun eğimi (2.7)'nin (2.6)'ya bölünmesiyle $-(1+r)$ olarak bulunur. Bütçe doğrusunun eğiminin neden negatif işaretli olduğunu anlamak için, hanehalkının cari ve gelecek dönemdeki tüketim tercihlerini göz önüne almak gerekir. Zamanlararası Tercih Teorisi'nde tasarruf, gelir ile tüketim arasındaki fark olarak tanımlandığına göre cari dönem tasarrufu,

$$s_0 = y_0 - c_0 \quad (2.8)$$

ve gelecek dönem tasarrufu,

$$s_1 = y_1 - c_1 \quad (2.9)$$

olacaktır. Diğer taraftan eğer hanehalkı cari dönemde pozitif tasarruf yapıyorsa, gelecek dönemde mutlaka negatif tasarruf yapacağı için cari ve gelecek dönem tasarrufları arasında,

$$s_0 = -s_1 = -s_0(1+r) \quad (2.10)$$

ilişkisi bulunacaktır. (1) Bu eşitlik, gelecek dönemde yapılacak olan negatif tasarrufun, cari dönemde yapılan pozitif tasarrufun faiz getirisine eşit olacağını ifade etmektedir.

Eğer s_1 , s_0 'a bölünürse, cari ve gelecek dönem tüketimleri arasındaki değişim oranı bulunur:

$$\frac{s_1}{s_0} = \frac{-s_0(1+r)}{s_0} = \frac{y_1 - c_1}{y_0 - c_0} = -(1+r) \quad (2.11)$$

ya da

$$(y_1 - c_1) = -(1+r)(y_0 - c_0) \quad (2.12)$$

(2.11) ve (2.12) bütçe kısıt doğrusunun denklemleridir (Branson 1989:244). (2.11)'e göre hanehalkı cari dönemde s_0 kadar pozitif tasarruf yaptığında cari dönem tüketimi, cari dönem gelirinden küçük olacaktır. Buna karşılık gelecek dönem tüketimi, gelecek dönem gelirini $s_0(1+r)$ kadar aşacaktır. Şekil 5 üzerindeki K noktası, hanehalkının cari ve gelecek döneme ait gelir akımını gösteriyor olarak yorumlanırsa, bu durum, şekil üzerindeki M noktasına karşılık gelecektir. Diğer taraftan eğer hanehalkı, cari dönemde negatif tasarruf yapma kararını vermişse, bütçe doğrusu üzerindeki L noktasında bulunacaktır. Bu noktada cari dönem tüketimi, cari dönem gelirini aşarken, gelecek dönem tüketimi, gelecek dönem gelirinin altına düşmektedir (Sachs ve Larrain 1993:87). Bu açıklamaların ışığında hanehalkının sahip olduğu bütçe kısıtı altında bir dönemdeki tüketimini arttırmasının, ancak ve ancak diğer döneme ait tüketimini kısıması ile mümkün olacağı söylenebilir. Bu nedenle bütçe kısıt doğrusunun eğimi, $(1+r)$, negatif işaretlidir. Burada r , tasarruf (finansal aktif birikimi) yoluyla, cari tüketimi gelecekteki tüketime ya da gelecekteki tüketimi, cari tüketime

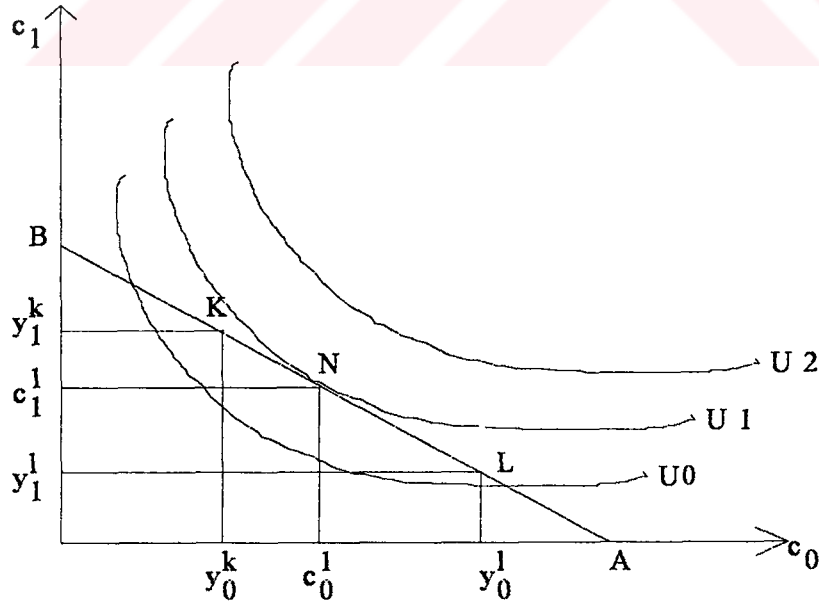
(1) Hanehalkı eğer cari dönemde, negatif tasarruf yapıp gelecek dönemde pozitif tasarruf yapıyorsa, bu eşitlik, $s_1 = -s_0 = -s_1/(1+r)$ şeklinde olacaktır.

dönüştürmek için yararlanılabilecek piyasa fırsatlarının bir ölçümüdür. Dolayısıyla Zamanlararası Tercih Teorisi'ne göre, bir hanehalkı bu faiz oranının varlığında, tasarruf yapıp yapmama değil, ne zaman pozitif, ne zaman negatif tasarruf yapacağı kararını vermek durumundadır. Bu kararı alırken hanehalkı için önemli olan, iki döneme ait tüketimlerinden sağlayacağı toplam faydasını, bütçe kısıtı altında maksimize edebilecek şekilde optimum bir tüketim kombinasyonunu seçmektir.

Tüketicinin toplam faydasını maksimize eden optimal c_0 , c_1 kombinasyonu, bütçe doğrusunun en yüksek kayıtsızlık eğrisine teğet olduğu noktada gerçekleşir. Bu, Şekil 6 üzerindeki N noktasıdır ve bu noktada bütçe doğrusunun eğimi kayıtsızlık eğrisinin eğimine eşittir:

$$MRO_{c_0, c_1} = - \frac{\partial U}{\partial c_0} / \frac{\partial U}{\partial c_1} = - (1 + r) \quad (2.13)$$

ŞEKİL 6: Zamanlararası Tercih Teorisi'ne Göre Tüketici Dengesi

Kaynak: Levacic ve Rebmann (1983:211).

Tüketici AB doğrusu ile belirlenen bütçe kısıtı altında cari ve gelecek dönemlere ait toplam faydasını maksimize etmek için (c_0^1, c_1^1) kombinasyonunu seçmelidir. Eğer

hanehalkının cari ve gelecek dönemlerdeki gelir akımı (y_0^I, y_1^I) ise hanehalkı, faydasını maksimize etmek için cari dönemde $y_0^I - c_0^I$ farkını tasarruf ederek, gelecek dönemdeki gelirine y_1^I , c_1^I arasındaki uzaklığa eşit olacak bir faiz getirisi ilave etmelidir. Diğer taraftan eğer gelir akımı (y_0^k, y_1^k) ise fayda cari dönemde cari dönem gelirinden daha fazla, gelecek dönemde ise gelecek dönem gelirinden daha az tüketim yapılarak maksimize edilir (Levacic ve Rebmann 1983:212).

Burada tüketici dengesini tanımlamak için üç değişken kullanılmıştır. Bunlar bireyin cari dönem geliri, gelecek dönem geliri ve piyasa faiz oranıdır. Bununla beraber Şekil 6'dan açıkça görüleceği gibi bireyin cari dönem tüketimi üç değil iki değişkene bağlıdır: Bütçe doğrusunun eğimi ve konumu. Çünkü AB üzerindeki herhangi bir noktada sadece bireyin, cari ve gelecek dönem geliri bellidir ama bütçe doğrusunun eğimi, $-(1+r)$ 'den dolayı faiz oranına bağlıdır. Bütçe doğrusunun konumu ise tüketicinin cari dönemde sahip olduğu toplam servet düzeyine bağlıdır (Levacic ve Rebmann 1983:211). Dolayısıyla tüketicinin her iki döneme ait tüketimi, tüketicinin cari dönem serveti ile piyasa faiz oranına bağlı olacaktır (Thomas 1993:253).

$$c_0 = f_0(w_0, r), \quad c_1 = f_1(w_0, r) \quad (2.14)$$

Faiz oranı veri iken, daha yüksek bir cari dönem serveti, bütçe doğrusunun paralel bir şekilde yukarı doğru kaymasına neden olur. Bu her iki döneme ait tüketimin artması demektir. O halde servet ile her iki döneme ait tüketim arasında pozitif bir ilişki vardır. Öte yandan cari dönem serveti sabitken, faiz oranı artarsa, cari dönem tüketimi, gelecek dönem tüketimine göre nisbi olarak daha pahalı hale geleceğinden, bütçe doğrusu, daha dik hale gelir. Bu durumda, ikame etkisi nedeniyle cari dönem tüketimi azalır, gelecek dönem tüketimi artar. Eğer faiz oranında bir düşme olursa, bu durumda cari dönem tüketimi artıp, gelecek dönem tüketimi azalır; yani bütçe doğrusu daha yatık hale gelir.

Buradan Zamanlararası Tercih Teorisi'nin çok önemli bir uzantısına ulaşılmaktadır: hanehalkının cari dönem gelirinde bir artış olduğunda, bu artış her iki döneme ait tüketimi arttıracak şekilde dağıtılır. Bu durumda cari döneme ait tüketim, cari döneme ait gelir artışından daha az artar. İki dönemli durumda bu düşüncenin önemi çok belirgin olmayabilir. Ancak bu analizin örneğin yirmibeş yıllık bir dönemi kapsadığı düşünülürse, cari gelirdeki bir artış, bu yirmibeş yılın tüketimine dağıtıldığında, cari gelirin cari tüketim üzerinde çok küçük bir etkisi olacağı söylenebilir. (1)

Yukarıda iki dönemli durum için yapılan analizi çok dönemli duruma uyaralayabilmek ve bütçe kısıtı altında fayda maksimizasyonu sorununu analitik olarak inceleyebilmek için,

$$U = \ln c \quad (2.15)$$

ile verilen özel bir fayda fonksiyonunu ele alabiliriz (Branson 1989:247-50). (2) Bu analizi yaparken aşağıdaki varsayımlardan hareket edilecektir:

1. Her bir döneme ait tüketimin marjinal faydası, diğer bütün dönemlerin tüketimlerinden bağımsızdır.
2. Gelecekteki tüketimlerden elde edilmesi beklenen faydalar, bugüne bir subjektif oran (zaman tercih oranı), δ , ile iskonto edilmektedir.
3. Tüm değişkenler hakkında tam belirlilik vardır.

Bu varsayımlar altında (2.15) ile verilen fayda fonksiyonu,

(1) Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin cari tüketimi sürekli ve yaşam boyu gelir ile ilişkilendirmelerinin ardında yatan düşünce, Zamanlararası Tercih Teorisi'nin bu sonucuna dayanmaktadır.

(2) Bu fayda fonksiyonu için $U' = 1/c$ ve $U'' = -1/c^2$ olduğundan, tüketimde azalan marjinal fayda ilkesi geçerlidir.

$$U = \ln c_0 + \frac{\ln c_1}{(1+\delta)} + \dots + \frac{\ln c_t}{(1+\delta)^t} + \dots + \frac{\ln c_L}{(1+\delta)^L} = \sum_0^L \frac{\ln c_t}{(1+\delta)^t} \quad (2.16)$$

şeklinde olacaktır. (1) Miras olmadığı varsayımı altında tüketicinin zamanlararası bütçe kısıtı (2.2) ile verilen eşitlik olacaktır. Bu kısıtlı maksimizasyon sorununun birbirini takip eden iki döneme ait tüketim için çözülmesi ile,

$$\frac{c_t}{c_{t-1}} = \frac{1+r}{1+\delta} \quad (2.17)$$

bulunur. (2) Bu eşitliğin ortaya koyduğu sonuçları yorumlayabilmek için (2.17)'yi marjinal faydalar cinsinden yazmak daha anlamlı olacaktır:

$$\frac{U'(c_t)}{U'(c_{t-1})} = \frac{1+\delta}{1+r} \quad (2.18)$$

Burada bizim analizimiz açısından önemli olan r ile δ arasındaki ilişkidir. Bunun için üç durum geçerlidir (Branson 1989:250):

1. $r > \delta$ ise tüketici cari tüketimini kısar, gelecekteki tüketimini arttırır. Çünkü bireyin cari tüketimini ertelemeinden doğacak olan kayıpları, gelecek dönemdeki gelirine ilave edeceği getirinin sağlayacağı faydadan daha düşüktür. Bu durumda bireyin tüketim yolu zamanla artacaktır.

2. $r < \delta$ ise bireyin cari tüketimini ertelemeinden doğacak olan kayıpları, gelecek dönemdeki gelirine ilave edeceği getirinin sağlayacağı faydadan daha büyük olacağı için cari tüketim, gelecekteki tüketimden daha yüksek olur. Bu durumda bireyin tüketim yolu zamanla azalan bir seyir izler.

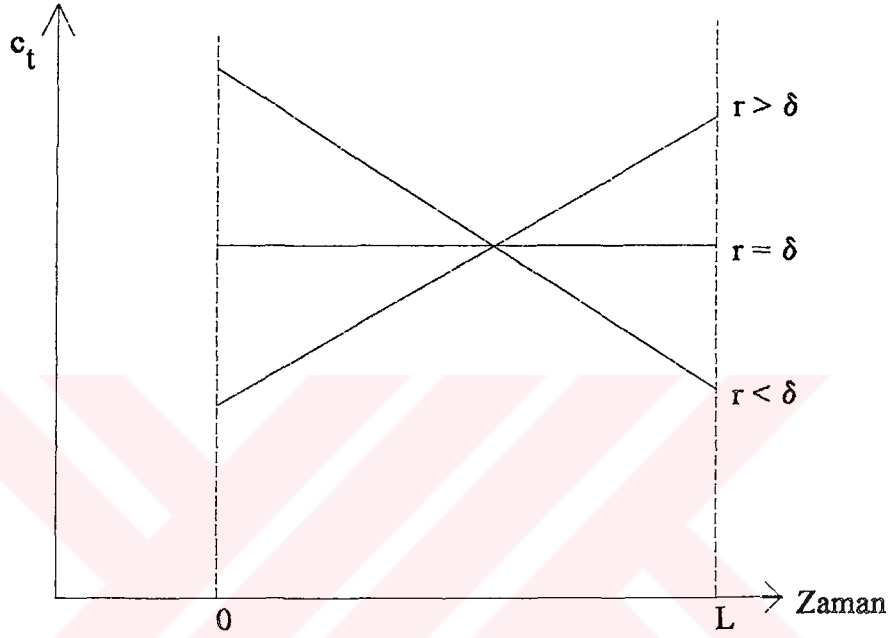
3. $r = \delta$ ise bireyin cari tüketimi, gelecek dönemdeki tüketimine eşit olur. Bu durumda da tüketim yolu düz bir çizgi ile temsil edilebilir.

(1) (2.16), (2.1) ile verilen zamanlararası fayda fonksiyonunun özel bir formudur.

(2) Bu eşitliğin çıkarılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Branson (1989:247-50).

Bu üç olasılık Şekil 7 üzerinde gösterilmiştir.

ŞEKİL 7: Piyasa Faiz Oranı İle Zaman Tercih Oranı Arasındaki İlişkilere Bağlı Olarak Tüketimin Zaman Yolu

Kaynak: Branson (1989:250).

Bu analizden anlaşılacağı üzere Zamanlararası Tercih Teorisi'ne göre, hanehalkının tüketim planları sadece, cari dönem gelirine değil, gelecekte beklenen gelir akımlarına, bu gelir akımını bugüne iskonto edecek piyasa faiz oranına ve hanehalkının zaman tercih oranına bağlıdır. Tasarruf kararı, tüketim kararı ile ilişkilendirilmiştir. Çünkü pozitif tasarruf cari tüketimin ertelenmesine, negatif tasarruf ise gelecekteki tüketim pahasına bugünkü tüketimin arttırılmasına ait bir kararın sonucudur. Diğer taraftan tasarrufların, analize belirsizlik faktörü dahil edildiğinde önemli bir işlevleri vardır. Hanehalkı, gelecekteki gelir akımını ve gelir değişmelerinin zamanlamasını tam olarak bilemediği durumda, yaşam boyu optimum tüketim akımına yakın hareket edebilmek amacıyla aktif birikimini kullanacaktır (Levacic ve Rebmann 1983:212).

2.2. NİSBI GELİR HİPOTEZİ

Nisbi Gelir Hipotezi'nde, tüketicilerin gösteriş etkisi nedeniyle sosyal çevresinde yaşayan hanehalklarının tüketim kalıplarından etkilendikleri kabul edildiği için Duesenberry (1949:33)'ye göre, Zamanlararası Tercih Teorisi, tercihler birbirine bağımlı olduğunda geçersiz olacaktır. Eğer tercihler birbirine bağımlı olmasaydı, tek bir tüketicinin fayda fonksiyonu,

$$U_i = f_i(c_{i1}, c_{i2}, \dots, c_{in}, A_{i1}, A_{i2}, \dots, A_{in}) \quad (2.19)$$

formundaki bir fonksiyon ile ifade edilebilirdi (Duesenberry 1949:34). Burada U_i i. bireyin fayda endeksi, c_{ik} i. bireyin k periyodundaki tüketim harcamaları ($k=1,2,\dots,n$) ve A_{ik} i. bireyin k periyodunda sahip olduğu aktiflerinin piyasa değeridir. ⁽¹⁾

O halde nasıl bir fayda fonksiyonu oluşturulmalıdır ki tercihler birbirine bağımlı olabilsin? Duesenberry (1949:17)'ye göre bir tüketicinin zevkleri diğer tüketicilerin zevklerine bağımlı ise zevklerde "dinamik bir gelişme" var demektir ki bu da tüketicinin fayda fonksiyonuna psikolojik bazı faktörlerin dahil edilmesini gerekli kılar. Ancak böyle bir tercih teorisinin oluşturulması çok zor olacağından Duesenberry (1949:19), tüketim davranışını bir birey için çok detaylı incelemek yerine, büyük bir topluluğun tüketim davranışını açıklamaya çalışmıştır. Buna göre bir bireyin cari tüketiminden sağlayacağı fayda fonksiyonu,

$$U_i = U_i \left[c_i / \sum_j \alpha_j c_j \right] \quad (2.20)$$

⁽¹⁾ Burada zamanlararası fayda fonksiyonuna hanehalkının sahip olduğu aktiflerin, gelirden ayrı olarak dahil edilmesi önemlidir. Çünkü (2.1) ile verilen Zamanlararası Tercih Teorisi'nin fayda fonksiyonunda bu ayırım yapılmamıştır.

şeklindedir. Burada U_i i. bireyin cari tüketiminden sağlayacağı faydayı gösteren fayda endeksi, c_i i. bireyin cari tüketimi, c_j j. bireyin cari tüketimi, α_{ij} i. birey tarafından j. bireyin harcamalarına verilen ağırlığı göstermektedir (Duesenberry 1949:32). (2.20) eşitliği, bireyin fayda endeksinin, sadece bireyin kendi cari tüketimine göre değil ayrıca diğer bireylerin harcamalarına göre de belirlendiğini ifade etmektedir. Duesenberry (1949:35), (2.19)'a bağımlılığın etkisini yerleştirmek için buradaki bütün değişkenleri (2.20)'de tanımladığı $R_i = \sum \alpha_{ij} c_j$ değerine bölerek, fayda fonksiyonunu şu şekilde yeniden düzenlemiştir,

$$U_i = f_i \left(\frac{c_{i1}}{R_i}, \frac{c_{i2}}{R_i}, \dots, \frac{c_{in}}{R_i}, \frac{A_{i1}}{R_i}, \dots, \frac{A_{in}}{R_i} \right) \quad (2.21)$$

Burada c_{ik}/R_i bireyin harcamalarının, diğer bireylerin harcamalarına oranı, A_i/R_i bireyin aktiflerinin, diğer bireylerin sahip oldukları aktiflere oranı (bireyin nisbi geliri) dır. (2.21)'den hareketle bir bireyin cari tüketimi,

$$\frac{c_i}{R_i} = f_i \left(\frac{Y_{i1}}{R_i}, \frac{Y_{i2}}{R_i}, \dots, \frac{Y_{in}}{R_i}, \frac{A_i}{R_i}, r_1, r_2, \dots, r_n \right) \quad (2.22)$$

şeklinde olacaktır (Duesenberry 1949:35). Burada Y_{ik} beklenen gelir, A aktif stoğu, r_k ($k=1, \dots, n$) faiz oranlarını, c_i/R_i oranı da bireyin, diğer bireylerin tüketimlerinin etkisi altında yaptığı cari tüketimini göstermektedir. (1) Buna göre bir bireyin cari tüketimi, bu bireyin sadece cari dönemdeki nisbi gelirinin değil, gelecekte beklenen nisbi gelirlerinin, nisbi aktif stoğunun ve gelecekteki her bir dönemde geçerli olacağı beklenen faiz oranlarının bir fonksiyonudur. Duesenberry (1949:34), bu durumu şu

(1) Duesenberry (1949:35)'ye göre sistemde (bir bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrede) kaç tane birey varsa, o kadar (2.22) benzeri eşitlik bulunacaktır. Dolayısıyla eğer sistemde r tane birey varsa r tane de bilinmeyen c_i değeri olacaktır. Bilinmeyen sayısı denklem sayısına eşit olacağı için sistemin çözümü vardır ve bu çözüm bireyin cari tüketimi ile gelecekteki tüketimi arasında bir dengenin var olduğunu ifade etmektedir.

şekilde yorumlamaktadır: cari tüketim standartları, diğer insanların tüketim davranışlarından etkilendiğine göre, gelecekteki tüketim arzuları da bu etkileşime bağlı olarak belirlenmelidir.

Buradan ulaşılan sonuç şudur. Nisbi Gelir Hipotezi, hareket noktası olarak Zamanlararası Tercih Teorisi'ni kabul etmiş olmakla beraber, sadece gösteriş etkisini içeren bir fayda fonksiyonu oluşturmaya çalıştığı için, bu teoriden oldukça farklı bir tüketici tercih teorisi oluşturmuştur. Takip eden bölümde Sürekli Gelir Hipotezi'nin mikro ekonomik çözümlemesinde, Zamanlararası Tercih Teorisi'ni nasıl kullandığı araştırılacaktır.

2.3. SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ

Sürekli Gelir Hipotezi, açık olarak Zamanlararası Tercih Teorisi üzerine inşa edilmiştir. Friedman (1957:7)'a göre tüketici, cari ve gelecek dönemdeki toplam gelir akımını bir yaşam boyu tüketim kalıbına optimum bir yolla dağıtmak suretiyle cari tüketim kararı alır. Ancak Sürekli Gelir Hipotezi'nin mikro ekonomik temeli ile Zamanlararası Tercih Teorisi arasında önemli bir fark vardır. Zamanlararası Tercih Teorisi'ne göre cari tüketim, gelecekteki gelir akımlarının bugünkü değerlerinin toplamı olarak alınan servetin bir fonksiyonudur. Oysa SGH'ya göre cari tüketim, tüketicinin beşeri gelirlerinin de dahil edildiği servetinin değil, servetin getirisi olan sürekli gelirinin bir fonksiyonudur. Bunu açıklamak amacıyla (2.2) ile verilen zamanlararası bütçe kısıtını yeniden yazalım.

$$w = \sum_{t=1}^L \frac{y_t}{(1+r)^t} \quad (2.2)$$

Aynı servet düzeyine, y_t yerine, tüketicinin yıllık olarak sabit bir gelir aldığını varsayarak da ulaşmak mümkündür (Friedman 1957:10). Bu sabit yıllık gelir toplamı A ile gösterilirse tüketicinin serveti,

$$w = \sum_{t=1}^L \frac{y_t}{(1+r)^t} = \sum_{t=1}^L \frac{A}{(1+r)^t} \quad (2.23)$$

olacaktır (Levacic ve Rebmman 1983:212). Tüketicisi, A 'yı her yıl sabit bir miktarda aldığı için, bu tüketicinin sürekli geliridir. Buna göre (2.23),

$$w = \frac{A}{r} \left[1 - \left(\frac{1}{(1+r)} \right)^L \right] \quad (2.24)$$

şeklinde yeniden düzenlenebilir (Levacic ve Rebmman 1983:213). (3.24) ifadesi, A 'ya göre düzenlendiğinde,

$$A = r.w \left[1 - \left(\frac{1}{(1+r)} \right)^L \right]^{-1} \quad (2.25)$$

eşitliğine ulaşılır. Sürekli Gelir Hipotezi, hanehalkının sonsuz uzunlukta bir zaman ufkuна sahip olduğunu varsaydığından, (3.25) ifadesinin, L sonsuza giderken limiti alınırса, parantez içindeki terim ihmal edilebileceği için sürekli gelir $r.w$ 'ye eşit olacaktır:

$$\lim_{L \rightarrow \infty} A = r.w \quad (2.26)$$

Friedman (1957:7)'in cari tüketimi, sürekli gelirin bir fonksiyonu olarak alması, tüketicinin, tüketimini planlarken iki güdünün etkisinde olduğunu kabul etmesinden kaynaklanmaktadır. Bunlar,

1. Tüketicinin cari kazanımları dönemden döneme çok büyük dalgalanmalar gösterse bile, harcamalarını nispeten istikrarlı bir seviyede tutabilme ve
2. Faiz oranının sağlayacağı kazançlardan yararlanıp kayıplardan kaçınma isteğidir.

Bu güdülere göre hareket eden tüketici için, cari (Sürekli Gelir Hipotezi terminolojisinde ölçülmüş) gelirindeki bir değişme, ancak sürekli ise ve tüketicinin toplam servet tahminlerini revize etmesini gerektiriyorsa, cari tüketimi etkileyebilir. Gelir akımı genellikle yıldan yıla değiştiği için, tüketici her bir dönemde nispeten istikrarlı bir tüketim akımı yapmayı tercih edecektir. İşte bu istikrarlı tüketim akımı Sürekli Gelir Hipotezi'nde, sürekli tüketim olarak kabul edilmiştir ve sürekli tüketim ile sürekli gelir arasında,

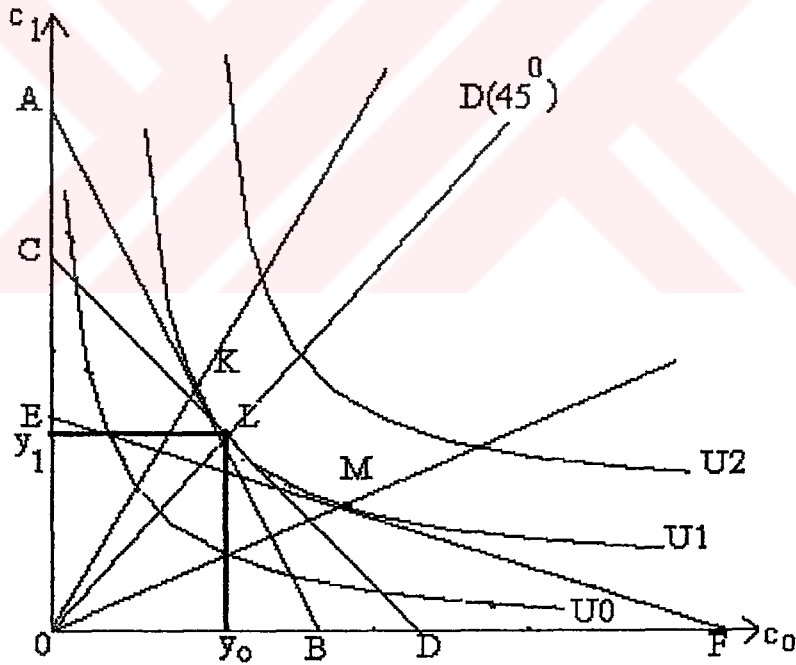
$$c_p = f\left(\frac{y_p}{r}, r\right) = g(y_p, r) = g(r w_o, r) \quad (2.27)$$

ile belirlenen bir fonksiyonel ilişki kurulmuştur (Friedman 1957:11).

Burada Zamanlararası Tercih Teorisi'nin iki dönemli durum analizine dönerek, Sürekli Gelir Hipotezi'nde istikrarlı bir tüketim akımı kabulünün ardında hangi varsayımın bulunduğunu araştırmak gerekir. Friedman (1957:12), fayda fonksiyonunun homotetik olduğunu kabul etmiştir. Bu orjinden çıkan düz bir çizgi boyunca, tüm kayıtsızlık eğrilerinin eğimlerinin birbirine eşit olması anlamındadır. Cari dönem tüketimi ile gelecek dönem tüketimi arasındaki marjinal ikame oranı (MİO), bu durumda cari ve gelecek dönem tüketim düzeylerinin mutlak büyüklüklerine değil, c_0/c_1 oranına bağlı olacaktır ve tüketici eğer her döneme ait tüketiminin nisbi değerini doğru olarak tayin edebiliyorsa, bu varsayımın yapılması yanlış olmayacaktır (Friedman 1957: 12). Bu durum Sürekli Gelir Hipotezi'nde, sürekli tüketim ile sürekli gelir arasında oransal bir ilişki olduğu varsayımının neden yapıldığını açıklamaktadır.

Ancak acaba tüketici Şekil 8'de verilen üç ayrı dengeden hangisini tercih edecektir. Burada tüketicinin tercihi hem piyasa faiz oranına hem de zaman tercih oranına bağlı olarak belirlenir. Eğer 45^0 'lik doğru üzerinde yer alan L noktasında tüketicinin cari ve gelecek dönem gelir akımlarının birbirine eşit olduğu varsayılırsa, bireyin K noktasında dengesini kurması için, faiz oranının pozitif olması gerekir. Bu durumda $r > \delta$ olacağı için tüketim yolu Şekil 7'de verildiği gibi zamanla istikrarlı bir şekilde artar. Eğer piyasa faiz oranı negatifse, tüketici M noktasında dengesini kuracaktır. Bu durumda da $r < \delta$ olacağından tüketim yolu zamanla azalır. Eğer faiz oranı sıfırsa $r = \delta$ olur bu tüketimin her dönemde tamamen aynı miktarda yapılması demektir.

ŞEKİL 8: Zamanlararası Kayıtsızlık Eğrilerinin Homotetik Olması Durumu

Kaynak: Friedman (1957:8).

Acaba Sürekli Gelir Hipotezi'nde bu üç durumdan hangisi geçerlidir? Zamanlararası Tercih Teorisi'ni temel alan Sürekli Gelir Hipotezi, cari tüketimi cari gelirden ziyade gelecekte beklenen gelir akımı ile ilişkilendirdiği için, faiz oranının

negatif olması olasılığını dikkate almamalıdır. Çünkü bu durumda cari döneme ait tüketim, gelecek dönemlere ait tüketimlerden daha yüksek olur. Oysa yukarıda bahsedildiği üzere gelirinde sürekli bir artış olan birey, sürekli gelir tahminlerini revize etmekte ve bu artışı her döneme ait tüketimine optimum bir yolla dağıtmaktadır. Dolayısıyla cari dönem tüketimi, cari dönem gelirindeki artıştan daha küçük olacaktır. Bu durumda hiç bir zaman bireyin cari dönem tüketimi, gelecek dönem tüketimlerinden yüksek olamayacaktır. Diğer taraftan eğer faiz oranı sıfır olursa, sürekli gelir tanımından dolayı, sürekli gelir de sıfır olacaktır. Sürekli Gelir Hipotezi'nde tüketici, her dönemde sürekli gelirinin k ile belirlenen belli bir oranını tüketiyor varsayıldığı için, $r=0$ olamaz. Sonuç olarak Sürekli Gelir Hipotezi'nde, faiz oranının pozitif olması durumu geçerli olmalıdır. Çünkü bu durumda olan bir tüketici, finansal aktifler yoluyla tasarruf yaparak, gelecekteki gelir akımını, gelecekte yapmayı planladığı tüketim akımına uyumlayabilir. Bu durumda Sürekli Gelir Hipotezi'nde tüketicinin, tüketim yolu zamanla artan bir seyir izlemelidir. Bunun ispatı olarak, Friedman (1957:47) tarafından yapılan bir ampirik çalışmada orantı katsayısı k 'nın yaklaşık olarak 0.9 bulunması verilebilir. Çünkü bunun anlamı tüketicinin her dönemde sürekli gelirinden biraz daha az tüketim yapmasıdır. Bu nedenle Sürekli Gelir Hipotezi'nde, sürekli gelir ile sürekli tüketim arasında oransal bir ilişki olduğu kabulü, homotetiklik varsayımı kaldırılrsa da geçerli olacaktır. Çünkü bu modelde, sürekli tüketim, cari gelirden ziyade sürekli gelirin bir fonksiyonudur (Thomas 1993).

Bu noktada, Sürekli Gelir Hipotezi'nde tasarrufların nasıl oluştuğu hakkında bir düşünce ileri sürülebilir. Friedman (1957:10), mikro ekonomik çözümlemesinde, Zamanlararası Tercih Teorisi'nde yapıldığı gibi cari dönem tasarrufun, cari dönem kazanımları ile cari dönem tüketimi arasındaki farka eşit olduğunu kabul etmiştir. Bu eşitlik (2.8) ile,

$$s_o = y_o - c_o \quad (2.8)$$

şeklinde verilmiştir.

Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, cari dönem kazanımları, cari dönem ölçülmüş gelirine, bu nedenle de cari döneme ait sürekli ve geçici gelirlerin toplamına eşit olmalıdır. Bu durumda (2.8)'deki y_0 yerine $y_{p_0} + y_{t_0}$ yazılabilir. Diğer taraftan cari dönem tüketimi de cari dönem sürekli tüketimi olarak yorumlanabilirse, (3.8) ifadesi,

$$\begin{aligned} s_0 &= y_{p_0} + y_{t_0} - c_{p_0} \Rightarrow s_0 = y_{t_0} + y_{p_0} - k y_{p_0} \\ &\Rightarrow s_0 = y_{t_0} + (1 - k) y_p \end{aligned}$$

formuna dönüştürülebilir. Buna göre Sürekli Gelir Hipotezi'nde tasarruflar, geçici gelir ile sürekli gelirin tüketilmeyen kısmının toplamından oluşmaktadır, denilebilir.

Sürekli Gelir Hipotezi'nde, geçici gelirin tüketilmediği ve tasarrufa gittiği kabul edildiğine ve k , yaklaşık olarak 0.9'a eşit olduğuna göre bu tür bir eşitlik, yanlış bir yorumlama olarak görünmemektedir. Ancak buradan ilgi çekici bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Sürekli Gelir Hipotezi'nde tasarrufların tamamı, tüketicinin servetini oluşturuyor olmamalıdır. Tasarrufların sadece $(1 - k) y_p$ 'ye eşit olan kısmı, servetin sürekli olarak artmasına neden olurken, (1) bu artışta, geçici gelirin hiç bir rolü bulunmamalıdır. Zira geçici gelirin tüketilmediği varsayılmaktadır. Eğer tasarrufların tamamı serveti oluşturuyor olsaydı, geçici gelir nedeniyle tasarruflarda meydana gelen değişme, servetin değişmesine, bu ise sürekli gelirin revize edilmesine, dolayısıyla, sürekli tüketimin değişmesine neden olacaktı. Diğer bir ifade ile geçici gelir, tüketimi etkileyecekti. Oysa bu Sürekli Gelir Hipotezi'ne terstir. O halde tasarruf edilen geçici gelir ne amaçla kullanılmaktadır? Bu sorunun cevabının Sürekli Gelir Hipotezi'nde açık olarak ifade edilmediği, Birinci Bölümde vurgulanmıştı. Bununla beraber bu konu hakkında şu yorumu yapmak mümkün görünmektedir. Geçici gelir, sadece tüketici tarafından bir şekilde stok yapılmaktadır. Ama bu stoğun Sürekli Gelir Hipotezi'ndeki

(1) Sürekli tüketim ile sürekli gelir arasındaki orantı katsayısı yaklaşık 0.9 olduğu için, her bir dönemde sürekli gelirin %90'ı tüketilmekte kalan %10'u ise bir sonraki döneme ait sürekli gelire dahil edilmektedir. Böylece tüketicinin serveti sürekli olarak artıyor olmalıdır.

işlevinin ne olduğu belirtilmemiştir. Bu nedenle Friedman'ın, geçici gelir kavramını kullanmasının önemli nedeninin, ölçülmüş gelir ile sürekli gelir arasında bir fark olacağını vurgulamak için olduğu ifade edilebilir.

Sonuç olarak Sürekli Gelir Hipotezi, Zamanlararası Tercih Teorisi'nin temel düşünce ve analiz sistemini bozmadan, sadece servetin bugünkü değeri yerine, sürekli geliri ikame etme ve hanehalkının yaşını modelden soyutlama suretiyle bir mikro ekonomik tüketici tercih teorisinden hareket etmiştir. Takip eden bölümde Zamanlararası Tercih Teorisi'ni, hemen hemen hiç değiştirmeden kullanarak, mikro ekonomik bazda tüketici tercihlerini araştıran, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ele alınacaktır.

2.4. YAŞAM BOYU GELİR HİPOTEZİ

Tüketim teorisini hanehalkının fayda maksimizasyonu sorunundan hareket ederek kuran Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin en etkileyici özelliklerinden biri, Zamanlararası Tercih Teorisi'ne çok bağlı kalmasıdır (Branson 1989:258). Burada önce Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, sonra Geliştirilmiş Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin mikro ekonomik temelleri ele alınacaktır.

Modigliani ve Brumberg (1954:390-2), hanehalkının fayda fonksiyonunu oluşturmak için şu varsayımlardan hareket etmişlerdir:

1. Bireyin amacı yaşam boyu tüketiminden sağlayacağı toplam faydasını maksimize etmektir.
2. Tam belirlilik ve mükemmel sermaye piyasaları vardır.

3. Hanehalkı hem çalışma yaşamının başlangıcında miras almamıştır hem de miras bırakmayı planlamamaktadır, yani

$$a_1 = 0, \overline{a_{L+1}} = 0 \quad (2.28)$$

Burada a_1 hanehalkının çalışmaya başladığı yıl sahip olduğu aktif miktarı, $\overline{a_{L+1}}$ hanehalkının miras olarak bırakmayı planladığı aktiflerin piyasa değeridir. (1) Buna göre hanehalkının fayda fonksiyonu,

$$u = u(c_t, c_{t+1}, \dots, c_L) \quad (2.29)$$

şeklinde olacaktır (Modigliani 1975:5). (2.29)'a göre, bireyin cari ve gelecekte planlanan tüketimlerinden fayda sağladığı varsayılmaktadır.

4. Faiz oranı sıfırdır ($r = 0$). Buna göre hanehalkının bütçe kısıtı,

$$a_t + \sum_{\tau=t}^N y_{\tau} = \sum_{\tau=t}^L c_{\tau} \quad (2.30)$$

$$\frac{\partial u}{\partial c_{\tau}} = \lambda \quad (2.31)$$

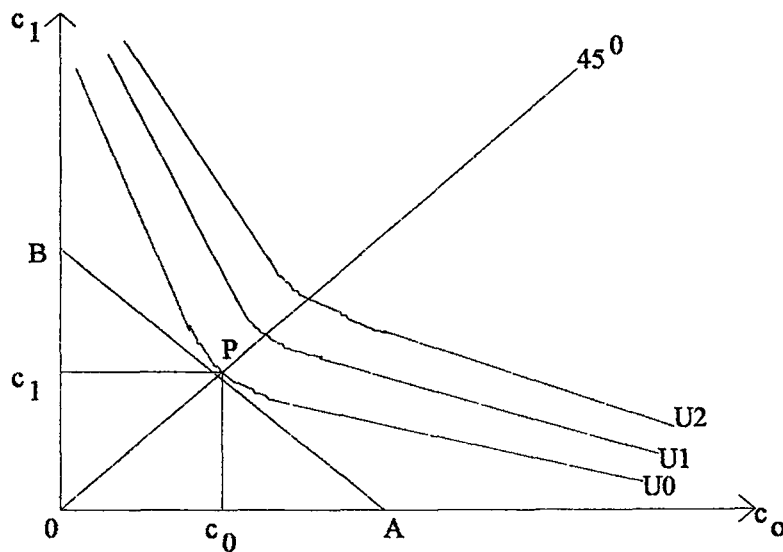
olacaktır. Burada a_t t döneminin başlangıcında bireyin sahip olduğu cari aktiflerin piyasa değeri, y_{τ} bireyin τ yaşında kazanmayı umduğu faiz dışı geliri (emek geliri) ($t < \tau$), c_{τ} bireyin τ yaşında yapmayı planladığı tüketim ($t < \tau$), N bireyin kazanma aralığı (earning span), L bireyin ekonomik olarak anlamlı yaşam aralığı (life span)'dır. λ sabit bir sayı olduğu için tüketici, her bir dönem tüketiminin marjinal faydasını, λ

(1) Bu varsayım Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde mirasların, aktiflerden oluştuğunu ima etmektedir.

gibi bir sabit sayıya eşitlediğinde, her döneme ait tüketimin marjinal faydası birbirine eşit olur.

Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde faiz oranının sıfır olması sonucunda, bireyin her dönemde sabit bir tüketim akımı yapmayı planlaması durumunu, Zamanlararası Tercih Teorisi ile açıklamak mümkündür. Eğer faiz oranı sıfır ise, kayıtsızlık eğrileri orjinden çıkan 45^0 lik doğru etrafında simetrik olurlar. Bu durumda bir kayıtsızlık eğrisi, bütçe doğrusuna daima bu doğru üzerinde teğet olacaktır (Thomas 1993). Bu durum Şekil 9'da gösterilmiştir. Bütçe doğrusunun eğimi $-(1+r)$ olduğundan, faiz oranı sıfıra eşitse, eğim (-1) 'e eşit olacaktır. Bu durumda tüketici, cari ve gelecek döneme ait tüketim dengesini P gibi bir noktada kuracaktır ve burada cari döneme ait tüketim, gelecek döneme ait tüketime tamamen eşit olacaktır. Bunun anlamı, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde tüketicinin zaman tercih oranına sahip bulunmadığının kabul edildiğidir. Dolayısıyla yaşam boyu toplam kaynaklardaki bir artış, bireyin her bir döneme ait tüketimini aynı miktarda arttıracak şekilde tüm yaşam boyu tüketime dağıtılacaktır.

ŞEKİL 9: Faiz Oranının Sıfır Olması Durumunda Zamanlararası Tüketici Dengesi

Kaynak: Thomas (1993:254).

Modigliani ve Brumberg (1954), (2.30) ile verilen bütçe kısıtının sol tarafında yer alan terimi yani bireyin yaşamı boyunca sahip olacağı toplam kaynaklarını şu formda göstermektedirler:

$$a_t + \sum_{\tau=t}^N y_{\tau} = v_t = y_t + (N-t)y_t^e + a_t \quad (2.32)$$

Burada $y_t^e = \sum_{\tau=t+1}^N y_{\tau} / (N-t)$ ile tanımlanmaktadır ve y_t^e bireyin çalışma aralığını dengeleyen ortalama beklenen emek gelirini, $(N-t)$ bireyin t yaşından itibaren geriye kalan kazanma aralığını, v_t bireyin t yaşında sahip olduğu toplam kaynaklarını göstermektedir. Dolayısıyla v_t terimi, beklenen emek gelirinin bugünkü değeri ile net aktiflerinin piyasa değerlerinin bugünkü değerinin toplamıdır (Modigliani 1975:5). Dikkat edileceği üzere burada toplam operatörü $\tau = t$ 'den N 'ye kadar işlemektedir. Buradan bireyin emeklilik döneminde gelir kazanmayacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin bu varsayımı, bireylerin emeklilik dönemlerinde sadece çalışma yılları süresince yaptıkları tasarruflarını kullanarak tüketimlerini finanse edeceklerini; diğer bir ifade ile emeklilik dönemindeki bireylerin negatif tasarruf yapacaklarını ifade etmektedir.

Bu durumda bireyin, cari ve planlanan tüketimi, yaşam boyu sahip olmayı beklediği toplam kaynaklarının ve yaşının bir fonksiyonudur (Modigliani ve Brumberg 1954:395),

$$\bar{c}_{\tau} = f(v_t, t, \tau) \quad ; \quad \tau = t, t+1, \dots, L \quad (2.33)$$

Modigliani ve Brumberg (1954), fayda fonksiyonunun homotetik olduğu şeklindeki basitleştirici varsayımı kullanmışlardır. Buna göre $t \leq \tau$ yaşında olan bir bireyin, planlanan tüketimi ile toplam yaşam boyu kaynakları arasında, toplam kaynak

düzeyinden bağımsız ancak bireyin tercihlerine ve yaşına bağlı olan ve γ^t_τ ile gösterilen bir oran olacaktır: (1)

$$\bar{c}_\tau = \gamma^t_\tau v_t ; \quad \tau = t, t+1, \dots, L \quad (2.34)$$

Burada γ^t_τ bireyin planlanan tüketimi ile toplam kaynakları arasındaki orantı katsayısı olup, belli bir dönemde, toplam kaynakların ne kadarının tüketime tahsis edileceğini göstermektedir. Bu oranın hanehalkının yaşına bağlı olduğunu göstermek amacıyla (2.32), (2.34)'de yerine konulur ve bu fonksiyon tüm yaşam boyu için tekrar yazılırsa,

$$\sum_{\tau=t}^L c_\tau = \left[y_t + (N-t)y_t^e + a_t \right] \sum_{\tau=t}^L \gamma^t_\tau \quad (2.35)$$

elde edilir. Birey miras bırakmayı düşünmediğinden, yaşamının sonunda toplam kaynaklarının tamamını tüketmiş olacaktır. Bu durumda yaşam boyu toplam kaynakları, yaşam boyu toplam tüketimine eşittir (Modigliani ve Brumberg 1954:397). Dolayısıyla

$$\sum_{\tau=t}^L \gamma^t_\tau = 1 \quad (2.36)$$

olacaktır. (2.36) ifadesi, (2.35)'de yerine konulursa, bireyin yaşamı boyunca planlanan tüketimi,

(1) Bu oran, eğer Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde faiz oranının sıfıra eşit olduğu kabul edilmemiş olsaydı, Zamanlararası Tercih Teorisi'ne göre, faiz oranına da bağlı olacaktı. Diğer taraftan bu oranın hanehalkının yaşına bağlı olduğunun kabul edilmesi, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin düşünce sisteminden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bu noktada Sürekli Gelir Hipotezi ile ayrılmaktadırlar. Çünkü Sürekli Gelir Hipotezi'nde hanehalkının yaşı dikkate alınmamıştır.

$$\sum_{\tau=t}^L c_{\tau} = y_t + (N - t) y_t^e + a_t \quad (2.37)$$

şeklinde olur. Diğer taraftan bireyin her bir döneme ait γ_{τ}^t değerleri birbirine eşittir. Yani birey, yaşam boyu kaynakları y_t 'nin her dönemde aynı γ_{τ}^t ile belirlenen oranını tüketmeyi planlamaktadır. Diğer bir ifade ile birey, yaşamı boyunca sabit bir tüketim akımı yapmayı planlamaktadır (Modigliani 1986:299). γ_t t yaşındaki bir birey için γ_{τ}^t 'lerin ortak değerini gösterdiğine göre (3.36) ifadesi,

$$\begin{aligned} \sum_{\tau=t}^L \gamma_{\tau}^t &= (L + 1 - t) \gamma_t = 1 \\ \Rightarrow \sum_{\tau=t}^L \gamma_{\tau}^t &= [(L + 1 - t)]^{-1} \gamma_t = (L_t)^{-1} \end{aligned} \quad (2.38)$$

haline gelir. Burada $L + 1 - t \equiv L_t$ bireyin t yaşından itibaren arta kalan yaşam aralığını ifade etmektedir. γ_{τ}^t 'lerin ortak değeri bu durumda $1/L_t$ olup, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bireyin, her bir dönemde tüm yaşam boyu kaynaklarını yaşına bağlı olan belli bir oranda tüketmeyi planladığını ima etmektedir. (2.34)'de (2.32) ve (2.38) yerine konulduğunda,

$$\overline{c_{\tau}} = \frac{1}{L_t} \left[y_t + (N - t) y_t^e + a_t \right] \quad (2.39)$$

eşitliğine ulaşılır. Bu Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, bireysel tüketim fonksiyonudur. Hanehalkı, yaşam boyu kaynaklarının büyüklüğü ne olursa olsun planlanmış tüketim harcamaları oranını muhafaza eder. Eğer birey, kaynaklarında bir artışla karşılaşrsa, bu ek geliri yaşam boyu kaynaklarına dağıtarak, her bir döneme ait tüketimini aynı oranda artırır (Ando ve Modigliani 1963:56). Bununla beraber tıpkı Sürekli Gelir Hipotezi'nde olduğu gibi, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde de bu oransallık hipotezi kaldırılrsa bile teoremin uzantıları değişmeyecektir. Çünkü Yaşam

Boyu Gelir Hipotezi'nde cari tüketim, yaşam boyu kaynaklara, cari gelirden daha fazla bağlıdır.

Geliştirilmiş Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne geçmek için Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin varsayımları yerine, aşağıdaki yeni varsayımlar ikame edilir.

1. " Faiz Oranı Sıfır." Varsayımının Kaldırılması:

Bu durumda bireyin yaşam boyu tüketiminden sağlayacağı toplam fayda fonksiyonu yine (2.29) ile temsil edilebilir,

$$u = u (c_t, c_{t+1} ,..., c_L) \quad (2.29)$$

Bireyin yaşam aralığı boyunca hem tüketici fiyatları düzeyinde hem de reel faiz oranında, kurduğu optimum tüketim planını çok büyük çapta etkileyebilecek bir değişme olmadığı varsayımı altında, bireyin yaşam boyu bütçe kısıtı:

$$v_t = \sum_{\tau=t}^N \frac{y_{\tau}}{(1+r)^{\tau+1-t}} + a_t = \sum_{\tau=t}^L \frac{c_{\tau}}{(1+r)^{\tau+1-t}}. \quad (2.40)$$

olacaktır (Modigliani ve Brumberg 1954:86). Burada r reel faiz oranıdır. (2.40) ifadesinin sol tarafı, bireyin yaşamı boyunca kazanmayı beklediği toplam gelirin bugünkü değerini, sağ tarafı ise bireyin yaşamı boyunca yapmayı planladığı toplam tüketimini göstermektedir. Dolayısıyla birey, yaşam boyu toplam gelirin yaşam boyu toplam tüketimini aşamayacağı kısıtı altındadır.

Diğer taraftan bireyin planlanan tüketimi ile toplam kaynakları arasındaki orantı katsayısını gösteren γ'_{τ} faiz oranı sıfırdan farklı olduğunda,

$$\gamma_{\tau}^t = \left[\sum_{\tau=t}^L (1+r)^{-(\tau+1-t)} \right]^{-1} = \frac{r}{1-(1+r)^{-L_t}} \quad (2.41)$$

olacaktır (Modigliani ve Brumberg 1979:165). Buna göre faiz oranındaki bir artış veri bir t yılı için γ_{τ}^t 'lerin toplamını arttırmalıdır.

Bu durumda belli bir yaş için planlanan tüketim fonksiyonu (2.34)'den,

$$\bar{c}_{\tau} = \gamma_{\tau}^t \left[\sum_{\tau=t}^N \frac{y_{\tau}}{(1+r)^{\tau-t}} + a_t \right] = \gamma_{\tau}^t v_t ; \quad \tau = t, t+1, \dots, L \quad (2.42)$$

şeklinde olacaktır. Burada γ_{τ}^t hanehalkının yaşına, fayda fonksiyonuna ve hanehalkının aktiflerinin getiri oranına (ya da faiz oranı) bağlıdır (Modigliani 1975:5-6).

Faiz oranı sıfır, varsayımının kaldırılmasının sonuçları şu şekilde özetlenebilir (Modigliani ve Brumberg 1979:160-2):

1. Bireysel tüketim fonksiyonu yine bireyin cari emek gelirin, gelecekteki emek geliri beklentisine ve aktif birikimine göre doğrusaldır.

2. Bireysel tüketim fonksiyonundan toplam tüketim fonksiyonuna Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde uygulanan yöntemle geçilebilir. Bu durumda toplam tüketim fonksiyonu,

$$C^T = \alpha^T Y^T + \beta^T Y^{eT} + \Lambda^T$$

ve burada $Y^{eT} = \left[\sum_{t=1}^N n_t^T \left(\sum_{\tau=t+1}^N \frac{y_{\tau}^T}{(1+r)^{\tau-t}} \right) \right] / (N-t)$ (2.43)

olacaktır (Ando ve Modigliani 1963:58). Λ^T , bir önceki döneme ait olduğu için yine bir sabit olarak kalacaktır. Dolayısıyla toplam tüketim fonksiyonu da γ^T , γ^{eT} ve Λ^T 'ye göre doğrusal olacaktır.

3. a. Faiz oranı sıfır, varsayımının kaldırılması, yaşam boyu tüketimin belirleyicisi olan orantı katsayısına, hanehalkının yaşı yanında, aktiflerin getiri oranı (faiz oranı) nın dahil edilmesine neden olacaktır. Faiz oranının tüketim üzerinde iki tür etkisi vardır: İkame etkisi ve gelir etkisi (Modigliani 1986:303). Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bireyler, likidite sınırlamaları ile karşılaşmadıkları, yani aktifleri için mükemmel işleyen sermaye piyasaları ile karşı karşıya oldukları için, genellikle birer kredi alıcısı gibi davranırlar ve yaşam boyu tüketimlerini buna göre planlarlar. Bu nedenle faiz oranında, tüketicilerin piyasa fırsatlarından yararlanabilecekleri şekilde bir artış olduğunda, bu pozitif bir gelir etkisi ortaya çıkaracak, yani bireyler daha iyi bir yaşam ölçeğine sahip olacaklardır (Modigliani ve Brumberg 1979:160). Gelir etkisinin pozitif olmasının nedeni, artan faiz oranının, tüketicinin sahip olduğu aktiflerin ya da servetinin getirisini (rW) arttırmasıdır. Dolayısıyla birey, mirasın olmadığı varsayımı altında, yaşam boyu tüketimini arttıracaktır. Böylece kaynakların düzeyinden bağımsız olarak, hanehalkının tüketimi artacaktır. O halde faiz oranındaki bir artış pozitif bir gelir etkisi ortaya çıkaracak ve bu bireyin tüketiminin artmasına, tasarrufunun ise azalmasına neden olacaktır (Sachs ve Larrain 1993:107). Çünkü faiz oranının artması, bireyin γ^t_r değerinin artmasına neden olacaktır. Diğer taraftan ikame etkisi, faiz oranındaki değişimin gelecekteki tüketim cinsinden cari tüketimin, fırsat maliyetini değiştirmesi ile ortaya çıkar. Çünkü bütçe kısıtı doğrusunun eğimi $-(1+r)$ idi ve bütçe doğrusunun eğiminin değişmesi, tüketicinin yaşam boyu optimum tüketim kalıbının değişmesine neden olacaktı. Daha yüksek bir faiz oranı, cari dönem tasarrufunun artmasına dolayısıyla cari dönem tüketiminin azalıp, gelecek dönem tüketiminin artmasına neden olur. Çünkü gelecek döneme ait tüketim, cari tüketime göre nisbi olarak daha ucuz hale gelir ve hanehalkları cari dönem tüketimlerinden, gelecek dönem tüketimlerine aktarma yaparak, gelecek dönem tüketimleri için satınalma güçlerini arttırmayı arzu ederler (Sachs ve Larrain 1993:107). Bununla beraber burada

hala Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, "hanehalkları yaşamları boyunca her dönemde hemen hemen aynı oranda bir tüketim yapmayı planlarlar." varsayımı geçerli olacağı için, cari tüketim ile gelecek dönem tüketimleri arasında ikame esnekliği sıfır olacaktır (Modigliani 1986:303). Bu nedenle faiz oranındaki bir artışın ikame etkisi sıfır olacaktır.

b. Aktif birikimi hanehalkının yaşı ile birlikte arttığı ve aktifler de faiz oranı sıfırdan farklı olduğunda bir getiri sağlayacağı için, hanehalkının emek geliri zamanla sabit kalsa bile hanehalkının yaşam boyu geliri artacaktır (Modigliani ve Brumberg 1979:160). Böylece hanehalkı yaşam boyu düzgün bir tüketim akımını seçtiğinde, ortalama tasarrufun toplam gelire oranı, emeklilik yaşına yaklaştıkça artacaktır. Bu implikasyon faiz oranının sıfır olduğu durağan bir ekonomi için, hanehalkının ortalama tasarruf eğilimi zamanla sabittir, sonucu ile çelişmektedir. Bununla beraber hanehalkının miras almadığı ve bırakmadığı varsayımı gözönüne alındığında hanehalkının yaşam boyu toplam tasarrufu sıfır olacaktır (Begg, Fisher ve Dornbusch 1991:439).

Sonuç olarak Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin "faiz oranı sıfır." varsayımı yerine pozitif faiz oranı varsayımı getirildiğinde, durağan bir ekonomide faiz oranındaki bir değişimin tasarruf üzerinde etkisi yoktur. Dolayısıyla bireysel ya da toplam net tasarruf sıfır olacaktır - Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ile aynı implikasyon.

2. Sıfır İkame Esnekliği Varsayımının Kaldırılması: Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde hanehalkının, yaşam boyu düzgün bir tüketim akımını tercih edeceği, dolayısıyla hanehalkının cari ve gelecek dönem tüketimleri arasında değişim yapmadığı varsayılmıştı.

İkame esnekliği sıfır değilse, hanehalkı yaşam boyu düzgün bir tüketim akımı seçmeyecektir (Begg, Fischer ve Dornbusch 1991:439). Bu durumda Geliştirilmiş

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin implikasyonları şöyle özetlenebilir (Modigliani ve Brumberg 1979:162-3);

1. Bireysel tüketim fonksiyonu yine y^t, y^{et} ve a^t 'ye göre doğrusal olacaktır.
2. Toplam tüketim fonksiyonu da y^T ve y^{eT} ve Λ^T 'ye göre doğrusal olacaktır.
3. Faiz oranı pozitif olduğu ve yaşam boyu tercih edilen tüketim kalıbı da sabit olmadığı için, faiz oranındaki bir artış yukarıda ihmal edilen "ikame etkisi"nin ortaya çıkmasına neden olacaktır. İkame esnekliği faiz oranındaki bir artışın, hanehalkının gelecek dönem tüketiminin cari dönem tüketimine göre nisbi olarak daha ucuz hale gelmesine neden olur (Sachs ve Larrain 1993:107). Bu etki cari dönem tüketiminin azalmasına, gelecek dönem tüketiminin artmasına, dolayısıyla cari dönem tasarrufunun artmasına neden olur. Böylece marjinal tüketim eğilimi azalır. Ancak gelir etkisi, yukarıda bahsedildiği gibi, marjinal tüketim eğiliminin artmasına neden oluyordu. Durağan bir ekonomide Modigliani (1986:303)'ye göre, gelir etkisi, ikame etkisini dengeleyecek ve yine toplam net tasarruf pozitif olacaktır.

3. Mirasın Olmadığı Varsayımının Kaldırılması: Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin geliştirilmiş versiyonunda 'miras yok' varsayımı daha gerçekçi iki alternatif varsayımla yumuşatılmıştır (Modigliani ve Brumberg 1979:164):

1.a. Mirasın olmadığı varsayımı kaldırıldığında, hanehalkının yaşam boyu toplam faydası (2.29)'a, bireyin miras olarak bırakmayı planladığı aktiflerinin piyasa değeri (a_{L+1}), ilave edilecektir (Modigliani ve Brumberg 1954:81-2):

$$u = u(c_t, c_{t+1}, \dots, c_L, a_{L+1}) \quad (2.44)$$

Miras bırakmayı planlayan bir hanehalkının yaşam boyu bütçe kısıtı,

$$a_t + \sum_{\tau=t}^N \frac{y_{\tau}}{(1+r)^{\tau+1-t}} = \frac{a_{L+1}}{(1+r)^{L+1-t}} + \sum_{\tau=t}^L \frac{c_{\tau}}{(1+r)^{\tau+1-t}} \quad (2.45)$$

Bireyin t yaşında iken sahip olduğu toplam kaynaklarının, miras olarak bırakmayı planladığı servetine oranı, bireyin sahip olmayı beklediği, toplam kaynak düzeyinden bağımsızdır. Dolayısıyla bireysel tüketim fonksiyonu yine y^t, y^{et} ve a^t 'ye göre doğrusal ve homojendir.

b. Miraslar için yapılan bu homojenlik varsayımının, "miras olarak bırakılması planlanan toplam kaynakların, daha yüksek servete sahip bireyler için daha büyük miktarda olabileceği" düşüncesinde, pek tatmin edici bir açıklama olamayabileceği gözönüne alındığında ise bireysel tüketim fonksiyonu, toplam kaynak düzeyinin yeterince yüksek olduğu durumlarda doğrusal olmayacaktır.

2. Eğer 1a geçerli ise toplam tüketim fonksiyonu doğrusal olacaktır. Toplam kaynak düzeyinin büyüklüğü, nisbi bir olgu olduğu için, miras amacıyla biriktirilmiş servet, bireyin sahip olduğu kaynakların, bireyin içinde bulunduğu yaş grubunun ortalama kaynak düzeyine oranının, artan bir fonksiyonu olarak düşünülebilir. Ayrıca kaynak dağılımındaki bu eşitsizliğin zamanla sabit kaldığı varsayıldığında, veri bir yaş grubunun ortalama tüketiminin, o yaş grubunun ortalama kaynak düzeyinin doğrusal bir fonksiyonu olduğu sonucuna ulaşılır. Dolayısıyla her yaş grubunun ortalama tüketim fonksiyonlarının toplamı ile ulaşılan toplam tüketim fonksiyonu da doğrusal olacaktır.

Bu açıklamaların ışığı altında tüketimi yaşam boyu toplam kaynaklarla ilişkilendiren Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, bireysel ve toplam bazda tasarruf ve servet tutma davranışını açıklamada ve öngörmede çok güçlü bir yardımı olacağı ifade edilebilir (Modigliani 1986:303).

Burada belirtilmesi gereken bir nokta da şudur. Mutlak Gelir Hipotezi, sadece tek bir dönemi ele aldığı için, bu teoremin Zamanlararası Tercih Teorisi yardımı ile elde

edilmesi imkansızdır (Thomas 1993). Modigliani ve Brumberg (1954:82-3), bu konuya şu şekilde yaklaşmaktadırlar: Zamanlararası Tercih Teorisi'ne göre, veri bir kısa dönemde, cari tüketim ile cari gelir arasında basit ve yakın bir ilişkinin kurulmasına gerek yoktur. Veri bir döneme ait tüketim, bireyin yaşam boyu optimum tüketim kalıbına ulaşmak için ele aldığı faktörlerden sadece biri, o döneme ait gelir ise faktörlerden bir diğeridir. Fakat gelir yaşam boyu tüketim planının eğilimini belirleyen en önemli faktördür. İşte bu gerçek, son yıllarda yapılan ampirik çalışmalarda gözardı edilerek, cari tüketimin, sadece ve sadece cari gelirle ilişkili olduğu şeklindeki varsayımlar kullanılmıştır. Bu yanlış varsayım nedeniyledir ki yapılan ampirik çalışmalar bir tüketim fonksiyonu paradoksu ortaya çıkarmıştır.

III. TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSU VE AÇIKLAMASI

Mutlak Gelir Hipotezi'ni baz alarak yapılan ampirik çalışmalar, kısa dönem tüketim davranışı ile uzun dönem tüketim davranışının birbirleri ile uyumlu olmadığı, buna ilaveten kısa dönem tüketim fonksiyonlarının, zamanla yukarı doğru kaydığı bulgularını elde etmişlerdir. Bu uyumsuzluk literatürde, tüketim fonksiyonu paradoksu olarak bilinmektedir. Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi temelde bu paradoksu çözümlemek amacıyla geliştirilen tüketim teorileridir. Burada amacımız öncelikle iktisat teorisi içerisinde çok önemli bir yeri olan tüketim fonksiyonu paradoksunu ayrıntılı ve yapılmış ampirik çalışmalardan hareketle açıklamak, tüketim teorilerinin bu sorunu nasıl çözümlediklerini araştırmak ve tüketim teorilerini bu açıdan karşılaştırmaktır.

3.1. MUTLAK GELİR HİPOTEZİ VE TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSUNUN ORTAYA ÇIKMASI

Bir hipotezin geçerliliği, ancak bu hipotez ampirik olarak destekleniyorsa kabul edilebilir. Bu nedenle 1940'ların başlarında gelişmeye başlayan Keynesyen Makro Teori için temel amaç, tüketim fonksiyonuna dahil edilen verilerin güvenilirliğini sağlamak ve bu fonksiyonu sayısallaştırmaktır (Spanos 1989:155). Thomas (1989)'ın yaptığı bir alan araştırmasında, 1937-50 arasında tüketim fonksiyonuna ilişkin sadece 40 tane ampirik çalışmanın var olduğu belirtilmektedir. (1) Mutlak Gelir Hipotezi ile ilgili ampirik çalışmalar genelde üç şekilde yapılmıştır. Bunlar

(1) Mutlak Gelir Hipotezi formüle edilmeden önceki yüzyıl boyunca, değişik zaman kesitlerini kapsayan ve farklı ülkelerde yapılmış hanehalkı anketlerine dayanan yatay-kesit çalışmaları yapılmıştır (Ackley 1961:221). Veri bir zamanda bir grup aile ya da yatay-kesit için gelirin büyüklüğü ve tanzimi hakkında veriler derlenmişti. Bu veriler, 'farklı gelir düzeylerinde, gelirin farklı mallara nasıl dağıtıldığı' ile ilgili bir hipotez olan Engel Yasası'nı araştırmak için kullanılmıştı. Tüketim ile gelir arasında bir ilişki olduğunu ilk ortaya koyan Ernst Engel, farklı gelir düzeylerine sahip hanehalklarının gelirlerinin ne kadarını gıda tüketimine ayırdıklarını araştırmıştı. İlk olarak 1857 yılında yaptığı bir çalışmada Engel şu sonucu ortaya koymuştur: "daha fakir bir aile, gelirinin daha büyük bir kısmını gıda tüketimine tahsis etmektedir." (Burk 1968:87). Dolayısıyla, daha zengin aileler gelirlerinin daha düşük bir oranını gıda tüketimi için kullanmaktadır. Böylece gelir arttıkça gıda malları tüketimi azalmaktadır. Engel 1885 yılında yaptığı diğer bir çalışmada ise "gelir arttıkça, yiyecek ve konut için harcanan gelir yüzdesi azalır, giyecek ve ev için yapılan harcamaların payı hemen hemen sabit kalır, eğitim, sağlık ve eğlenceye ayrılan pay ise artar." sonucuna ulaşmıştır (Ackley 1961:221). Engel Yasası farklı gelir düzeylerine sahip aileler arasında, gelirin harcamalara tasnifi arasındaki farklılıkları açıklamaktadır. Engel'in ulaştığı sonuç şudur; "yüksek gelirli aileler genellikle, daha az harcama yaparken, düşük gelirli aileler negatif tasarruf yapmaktadırlar." (Ackley 1961:221). Bu sonuç Keynes'in ortaya koyduğu sonuç ile aynıdır. Bu nedenle, Burk (1968:6), "Keynes muhtemelen Engel Yasasını ve bu yasanın gelir ile tüketim arasında bir ilişki olduğu şeklindeki kanıtlarını bilmesine rağmen yine de tüketim fonksiyonunu oluştururken temel psikolojik yasayı kullanmıştır" ifadesini kullanmaktadır. Thomas (1989:133), Keynesyen Tüketim Fonksiyonu'nun tüketim ile gelir arasındaki ilişkiyi ilk ortaya koyan fonksiyonel form olmadığını ileri sürmekte ve konuya ilişkin yatay-kesitsel çalışmalara örnek olarak William Oghburn, Carol Wright ve Engel'i vermektedir. Oghburn 1919 yılında yatay-kesitsel bir çalışma yayınlamıştır (Thomas 1989:133). Bu çalışmada 1916 yılında Washington D.C.'de yaşayan 200 ailenin gelir ve tasarruf verilerini kullanarak,

$$S = -166.45 + 0.144Y$$

(1)

1. Hanehalkı bütçe anketlerinden elde edilen verilerin kullanıldığı ve tek bir yılda farklı gelir düzeylerinde, tüketim, tasarruf vb. faktörlerin gelir ile nasıl bir ilişkide olduğunu gösteren yatay-kesitsel (cross-sectional) çalışmalar,
2. Kısa dönem (birkaç aylık) gelir ve tüketim verilerinin kullanıldığı zaman serisi çalışmaları,
3. Uzun dönem tüketim ve gelir verilerinin kullanıldığı zaman serisi çalışmaları.

David Bunting (1989), Mutlak Gelir Hipotezi'ni incelediği makalesinde tüketim fonksiyonunu, BLS (Bureau of Labour Statistics) tarafından 1888-1972 yılları arasında derlenen yatay kesitsel verilerle test etmiştir. Bu amaçla farklı hanehalkı tiplerini baz alarak onüç adet tüketim fonksiyonu oluşturmuştur. Bunting (1989:353) tarafından yapılan bu çalışmanın sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur. Bu Tablo incelendiğinde her bir yıla ait tüketim fonksiyonlarında marjinal tüketim eğilimi (MPC)'nin 0 ile 1 arasında, tüketimin gelir esnekliği (N_{cy})nin ise 1'den küçük olduğu görülmektedir. Tüketimin gelir esnekliğinin 1'den küçük olması Mutlak Gelir Hipotezi'nin üzerine inşa edildiği temel psikolojik yasayı doğrulamaktadır. Ve her yıl için $MPC < APC$ 'dir. Kesişme katsayısı a 'nın değeri her zaman için sıfırdan büyüktür. Bu sonuçların hepsi Mutlak Gelir Hipotezi'ni destekler niteliktedir.

$$S = -82.70 + 0.149Y - 26.31f \quad (2)$$

fonksiyonlarını elde etmiştir. Burada S tasarruf, Y hanehalkı geliri, f hanehalkındaki erkek nüfus sayısını göstermektedir. (2) denklemi Mutlak Gelir Hipotezi versiyonundan farklı olduğu için burada dikkate alınmayacaktır. (1) denklemi, Birinci Bölüm'de, Mutlak Gelir Hipotezi'nin (1.8) ile verilmiş olan tasarruf fonksiyonuna benzemektedir. Kesişme katsayısı, a , negatif işarete sahiptir. MPS ise pozitiftir. $MPS = 0.144$ olduğundan $MPC = 1 - MPS = 1 - 0.144 = 0.856$ 'dır ve 0 ile 1 arasındadır. Oghburn'nun bu çalışmasından etkilenen Zimmerman, 1935-36 yılı için Chicago'da harcama ve gelir verilerini kullanarak ücretli ve maaşlı aileler için iki ayrı fonksiyon elde etti (Thomas 1989:135-36):

$$\text{Ücretli aileler için} \quad e = 357 + 0.74y$$

$$\text{Maaşlı aileler için} \quad e = 1145 + 0.538y$$

Burada e harcama, y gelir değişkenlerini göstermektedir. Her iki tüketim fonksiyonu da Mutlak Gelir Hipotezi ile uyumludur. Yukarıda sunulan tüm çalışmalar Keynes'ten önce yapılmıştır, ancak tamamıyla Mutlak Gelir Hipotezi'ni destekler niteliktedirler. Bu ilgi çekici bir noktadır, çünkü Keynes'in bu çalışmaları dikkate almadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Fakat yukarıdaki çalışmaların güvenilirliği hakkında bir yorum yapmak ta mümkün değildir. Çünkü R^2 ve Durbin-Watson testleri mevcut değildir.

TABLO 3: Yatay-Kesitsel Tüketim Fonksiyonu Tahminleri

Survey Yılı	Kesişme Katsayısı a	MPC*	APC	Ncy**	N***	Harcama Biriminin Özelliği
1988	267.9	0.51	0.73	0.70	12	Aileler
1901	125.5	0.74	0.91	0.81	12	Normal aileler
1917	181.1	0.79	0.90	0.88	7	Aileler
1935a	1095.4	0.22	0.47	0.48	9	Yardım almayan çiftçi aileler
1935b	923.1	0.49	0.63	0.78	15	Bütün aileler
1935c	845.5	0.54	0.71	0.76	9	Tarım dışı yardım almayan aileler
1941	545.5	0.71	0.85	0.84	9	Kentli aileler
1944a	720.4	0.66	0.89	0.74	9	Aileler
1944b	607.8	0.78	0.97	0.80	9	Aileler, versiyon 2
1950	1109.2	0.75	0.93	0.81	9	Kentli aileler
1960	1404	0.75	0.93	0.81	10	Kentli, köylü aileler
1972a	2696.8	0.65	0.88	0.74	12	Hanehalkları
1972b	3869.3	0.54	0.73	0.74	16	Hanehalkları, versiyon 2

Kaynak: Bunting (1989:353).

* Anlamlılık derecesi % 99

**Tüketimin gelir esnekliği= $(dc / dY) / (Y / C)$

***Örnek sayısı.

Bunting (1989:353-354), yukarıdaki yıllar arasından 1960 yılını seçerek, bu yıl için yaptığı yatay kesitsel çalışmayı açık olarak göstermiştir. Burada BLS 1960 survey'inde kullanılan yöntemi izlemiştir ⁽¹⁾. Bu çalışma Amerikalı 13694 kentli ve köylü aile baz alınarak yapılmıştır. Bunting'in gelir dilimlerine göre hazırladığı veriler Tablo 4'de verilmiştir.

Bunting (1989), bu tablodan hesaplanan CA ile YA arasında şu fonksiyonu tahmin etmiştir:

$$CA = 1035.9 + 0.7840 YA, \quad N_{cy} = 0.84$$

(6.53) (45.25)

Parantez içindeki değerler parametrelere ait t istatistiklerini göstermektedir. En küçük kareler yöntemi kullanılarak tahmin edilen bu regresyonda a ve b katsayılarının

⁽¹⁾ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bunting 1989:358-9.

TABLO 4: 1960 BLS Tüketici Harcama Araştırması

Gelir Dilimi (\$)	Ortalama Tüketim (CA)*	Ortalama Gelir (YA)*	APC	Hanehalkı Yüzdesi
1000 altı	1212	691	1.75	3.5
1000-2000	1849	1514	1.22	9.7
2000-3000	2841	2504	1.13	10
3000-4000	3778	3500	1.08	10.2
4000-5000	4700	4523	1.04	10.8
5000-6000	5593	5498	1.02	11.6
6000-7500	6524	6706	0.97	14.4
7500-10000	8067	8569	0.94	15.7
10000-15000	10.672	11.738	0.91	10.4
15000 ve üzeri	18.299	22.584	0.81	3.7

Kaynak: Bunting 1989:353

* Ortalama tüketim (CA) ve ortalama gelir (YA) değerleri, her bir gelir dilimine ait toplam tüketim ve toplam gelir verilerinin, o gelir diliminde yer alan hanehalkı sayısına bölünmesi ile elde edilmiştir.

hem büyüklükleri hem de işaretleri Mutlak Gelir Hipotezi ile uyumludur. Çünkü $a > 0$ ve $0 < b < 1$ 'dir, buna ilave olarak $N_{cy} < 1$ 'dir. APC'yi bulmak için,

$$N_{cy} = (\partial C / \partial Y) / (Y / C) = MPC \cdot \frac{1}{APC} \quad \text{eşitliğinden yararlanılmış ve}$$

$$APC = \frac{MPC}{N_{cy}} = 0.933, \quad APC > MPC \text{ bulunmuştur.}$$

Diğer taraftan Tablo 4'e bakıldığında gelir yükseldikçe APC'nin azaldığı görülmektedir. 5000-6000 gelir dilimine ait $APC=1.02$, 6000-7500 gelir dilimine ait $APC=0.97$, ve 6000-7500 dilimine kadar $APC > 1$ 'dir. Yani $APC < 1$ 'dir ve bu son gelir diliminde negatif tasarruf vardır, hanehalklarının tüketimleri gelirlerini aşmaktadır. 6000-7500 dilimi dahil olmak üzere, bu dilimden sonraki bütün gelir düzeylerinde $APC < 1$ 'dir ve artık tasarruf yapılmaktadır. O halde başabaş noktası APC'nin 1'in altına düştüğü 6000-7500 gelir düzeyi civarında olmalıdır. Dolayısıyla bütün bu sonuçlar yatay kesitsel çalışmaların Mutlak Gelir Hipotezi'ni destekler nitelik taşıdıklarını göstermektedir.

Davies ise MGH'yı kısa dönem zaman serisi verileri ile test etmek için 1929-1941 arası ABD yıllık reel tüketim ve reel harcanabilir gelir verilerini kullanarak,,

$$C_t = \underset{(\dots)}{10.69} + \underset{(0.03)}{0.80} Y_t + e_t \quad R^2 = 0.993 \quad (1)$$

şeklindeki tüketim fonksiyonu tahmin etmiştir (Spanos 1989:156). Burada $a > 0$, $0 < MPC < 1$ olduğu açıktır. Dolayısıyla MGH ile uyumludur.

Yine Keynesyen İktisatçılar tarafından 1929-1941 dönemi için tahmin edilen bir diğer tüketim fonksiyonu;

$$C = 26.5 + 0.75 Y \quad (3.1)$$

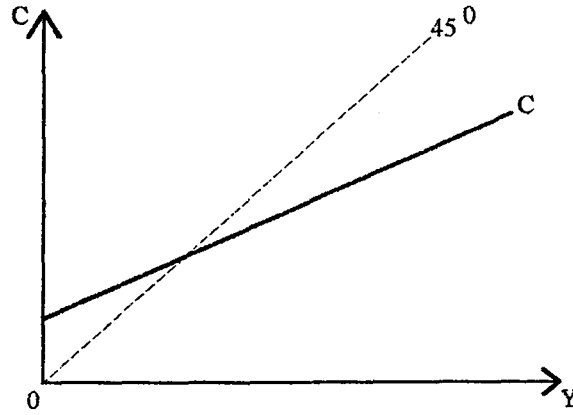
şeklinde (Froyen 1983:335). Burada Y reel harcanabilir geliri göstermektedir ve $a > 0$, $0 < MPC < 1$ dir. Yani tahmin edilen fonksiyon MGH ile uyumludur.

Sonuç olarak gerek kısa dönem gerekse zaman serisi verileri ile tahmin edilen tüketim fonksiyonlarında reel tüketim reel harcanabilir gelirin istikrarlı bir fonksiyonu olarak bulunmuştur ve daima MPC, 0 ile 1 arasında değerler almıştır. Bu tür bir tüketim fonksiyonu aşağıdaki Şekil 10'daki gibi çizilebilir.

Kısa dönem zaman serisi verileri kullanılarak tahmin edilen tüketim fonksiyonu (3.1)'in MGH'yı doğrular nitelikte çıkması üzerine ekonomist ve ekonometrisyenler, İkinci Dünya Savaşı öncesi tahmin edilen bu tüketim fonksiyonundan, savaş sonrası GSMH'yı tahmin etme girişiminde bulundular (Evans 1969:15). Bu yöntemle 1946-57

(1) Bu regresyonda sabit katsayıya ait t istatistiği değeri orjinal çalışmada verilmediği için boş bırakılmıştır.

ŞEKİL 10: Kısa Dönem Veya Yatay-Kesitsel Tüketim Fonksiyonu

yılı için tahmin edilen tüketim fonksiyonlarından biri,

$$C=186.3+0.81Y_d$$

şeklinde idi. Ancak bu fonksiyon ile tüketim ve GSMH değeri, gerçekleşenin çok üzerinde tahmin edilmiştir (Ackley 1961:252). Bunun üzerine MGH'nin öngörü yapmada elverişsiz olduğu kanaati yerleşmiştir. (1)

Diğer taraftan Simon Kuznets 1946'da A.B.D. için 1869-1938 tarihlerini kapsayan bir uzun dönem için tüketim fonksiyonu tahmini yapmıştır (Ackley 1961:238-40). Kuznets bu çalışmada bahsedilen periyodu onar yıllık dönemlere

(1) Bu amaçla farklı yatırım ve devlet harcamaları düzeyleri, Mutlak Gelir Hipotezi'ne uygun olacak şekilde tüketim fonksiyonlarında yerine konulmuştur. Bu çalışmada şu varsayımlardan kullanılmıştır: ekonomi tam istihdamdadır, 1941 dolar fiyatları ile 3 olan yatırım harcamaları savaş sonrasında (1946-47 yılına) 2.25 kat artacaktır (Gerçekte ise bu artış 1.1 olmuştur). Gerçekte ise savaş sonrası ilk yıllarda devlet harcamaları 1941 dolar fiyatları ile savaş öncesi döneminin de altında gerçekleşmişti ve ekonomide tam istihdam düzeyinin altında idi. Bu tahminler yapılırken kabul edilen varsayımların aksine de savaş sonrası yıllara çok yüksek enflasyon ortaya çıkmıştı. Bu nedenle tahmin edilen tüketim değeri, gerçekleşen değer üzerinde idi ve MGH ile tahmin yapılamaz şeklinde yerleşen kanaat geçerli olamazdı (Evans 1969:15).

ayırmiş ve her bir döneme ait milli gelir ve tüketim harcamalarını 1929 Dolar fiyatları cinsinden revize etmiştir. Bu araştırmada hesaplanan veriler Tablo 5'de sunulmuştur.

TABLO 5: Kuznets Tarafından Kullanılan Veriler

Dönem	Milli Gelir (Milyar \$)	Tüketim Harcamaları (Milyar \$)	Ortalama Tüketim Eğilimi	Kişi Başına Milli Gelir (Milyar \$)
1869-1978	9.30	8.10	0.86	215.00
1874-83	13.60	11.60	0.86	278.00
1879-88	17.90	15.30	0.85	326.00
1884-93	21.00	17.70	0.84	344.00
1889-98	24.20	20.20	0.84	357.00
1894-1903	29.80	25.40	0.85	401.00
1899-1908	37.30	32.30	0.86	458.00
1904-13	45.00	39.10	0.87	502.00
1909-18	50.60	44.00	0.87	517.00
1914-23	57.30	50.70	0.89	546.00
1919-28	69.00	62.00	0.89	612.00
1924-33	73.30	68.90	0.94	607.00
1929-38	72.00	71.00	0.99	572.00

Kaynak: Ackley (1961:239).

Kuznets tarafından yapılan bu çalışmanın sonucunda, 1869'dan 1928'e kadar milli gelir ve kişi başına gelirden çok büyük artış olduğu halde, ortalama tüketim eğilimi (APC)'nin 0.84-0.89 arasında çok küçük bir marjda değiştiği ortaya çıkmıştır. Oysa MGH'ya göre gelir arttıkça ceteris paribus APC'nin azalması gerekiyordu. Dolayısıyla Kuznets'in uzun dönem zaman serisi verilerini kullanarak yaptığı çalışma Mutlak Gelir Hipotezi ile çelişmektedir. Çünkü bu çalışmada APC hemen hemen sabit kalmaktadır. Buna ilaveten 1919-28 döneminden 1924-33 dönemine geçerken reel milli gelir arttığı halde APC, Mutlak Gelir Hipotezi'ne uymayan bir şekilde 0.89'dan 0.94'e çıkmıştır. APC'nin uzun dönemde sabit kaldığı bulgusu, daha sonra Goldsmith tarafından yapılan çalışma ile de desteklenmiştir. Bu çalışmada Kuznets'den farklı olarak, milli gelir değil, kişi başına gelir verileri kullanılmıştır (Friedman 1957).

Tablo 5'de Mutlak Gelir Hipotezi'ni doğrular nitelik sergileyen sadece son iki dönemdir. Çünkü burada milli gelir azalmış ve APC artmıştır. Bu son iki dönem bir

tarafa bırakıldığında, gerek Kuznets'in gerekse Goldsmith'in çalışmaları, uzun dönemde reel milli gelir ya da kişi başına gelir ile reel tüketim harcamaları arasında oransal bir ilişki olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu,

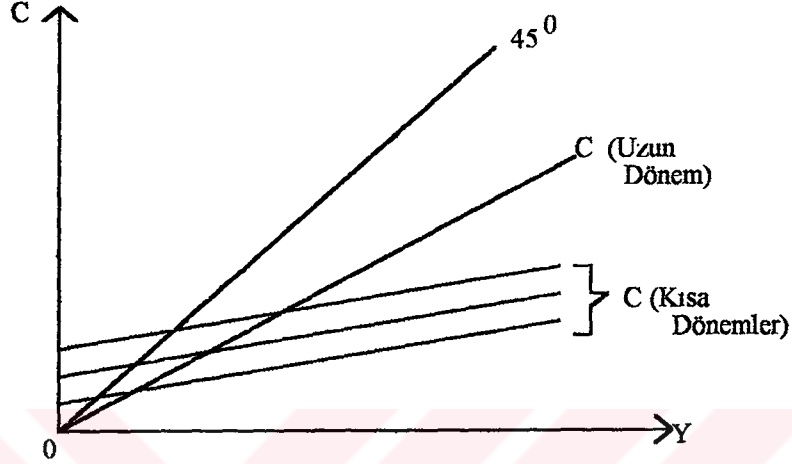
$$C=kY \quad (2.2)$$

şeklinde ifade edilen bir uzun dönem tüketim fonksiyonunu göstermektedir (Levacic ve Rebmann 1982:208). Bu fonksiyon uzun dönemde tüketim harcamaları ile gelir arasında orantı katsayısı k , ile ifade edilen oransal bir ilişki bulunduğunu ve gelirdeki bir artışın tüketimi gelir artışının k katı kadar arttıracakını ifade etmektedir. Çünkü bu durumda tanımları gereği hem ortalama hem de marjinal tüketim eğilimi k 'ya eşit olacaktır.

Simon Kuznets'e Nobel Ekonomi Ödülü'nü getiren bu çalışma, *ceteris paribus* uzun dönemde MGH'nın geçerli olamayacağını ortaya çıkarmıştır (Dornbusch ve Fishcer 1989:171). Ancak Kuznets her bir kısa dönem için tüketim fonksiyonlarını çizdiğinde, bu fonksiyonların, Mutlak Gelir Hipotezi'nin ifade ettiği gibi orjinden başlamadığını da ortaya koymuştur, ama Mutlak Gelir Hipotezi'nin üzerinde durmadığı bir şekilde, uzun dönemde bu kısa dönem tüketim fonksiyonlarının yukarı doğru kaydığını da bulmuştur (Thomas 1989:131). Bu düşünceden hareketle kısa ve uzun dönem tüketim fonksiyonları Şekil 11'deki gibi olmalıdır.

Sonuç olarak 1940'lı yılların sonu ve 1950'li yılların başlarında Mutlak Gelir Hipotezi'ni test etmek amacıyla yapılan yatay kesitsel ve birkaç yıllık kısa dönem zaman serisi çalışmalarında, tüketimin cari gelir esnekliği birden küçük bulunurken, uzun dönem zaman serisi verileri ile hesaplanan aynı esneklik değeri bire eşit bulunmuştur (Taubmann 1975:215). Diğer bir ifade ile yatay kesitsel ve kısa dönem zaman serisi çalışmalarında, cari gelirin MPC değeri, cari gelire ait APC değerinden

ŞEKİL 11: Kısa ve Uzun Dönem Tüketim Fonksiyonları

küçük bulunurken, uzun dönem zaman serisi kullanılarak Kuznets tarafından yapılan ampirik çalışmada, cari gelire ait MPC değerinin APC'ye eşit olduğu, yani uzun dönemde gelirin çok artmasına rağmen, toplam tasarruf oranında belirgin bir artış olmadığını ortaya koymuştur. Oysa Mutlak Gelir Hipotezi'ne göre harcanabilir reel gelir arttıkça MPC azalıp MPS artmalı dolayısıyla toplam tasarruf oranı da artmalıdır. Bu nedenle yatay-kesitsel ve kısa dönem zaman serileri, gelir arttıkça toplam tasarruf oranı artacaktır, sonucuna ulaştıkları için Mutlak Gelir Hipotezi'ni desteklemişlerdir (Ferber 1962:22). Dolayısıyla yatay-kesitsel ve kısa dönem zaman serileri kullanılarak yapılan ampirik çalışmalar ile uzun dönem zaman serisi verileri kullanılarak yapılan ampirik çalışmalar, hem kısa hem de uzun dönemde, tüketimin gelire bağlı olduğunu kabul etmelerine rağmen, kısa dönem tüketim davranışı ile uzun dönem tüketim davranışı arasında belirgin bir uyumsuzluk olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu uyumsuzluk, literatürde "*tüketim fonksiyonu paradoksu*" olarak adlandırılmaktadır (Bunting 1989). Mutlak Gelir Hipotezi'nin cari tüketimi etkilediğini kabul ettiği harcanabilir reel gelir ya da reel milli gelir tanımlarının, bu paradoksu açıklamadaki yetersizliği 1940'lı yılların sonlarından itibaren alternatif tüketim teorilerinin geliştirilme çabalarına neden olmuştur (Levacic ve Rebmann 1982:209). Takip eden

bölümde bu teorilerden ilki olan Nisbi Gelir Hipotezi'nin, geliştirdiği tüketim teorisi yardımıyla, tüketim fonksiyonu paradoksunu nasıl açıkladığı araştırılacaktır.

3.2. NİSBİ GELİR HİPOTEZİ'NİN TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSUNU AÇIKLAMASI

Nisbi Gelir Hipotezi'nde, kısa dönem tüketim fonksiyonlarının bir kesişme katsayısına sahip olmaları ve zamanla yukarı doğru kaymalarını açıklamak için Birinci Bölüm'de ele alınan "dişli etkisi"nden hareketle, cari tüketimin cari gelirden başka önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyine de bağlı olduğu kabul edilmiştir. Bunun nedeni bu teoride, bireylerin alıştıkları yaşam standartlarını sürdürme eğiliminde olmalarıdır. Kısa dönemde cari gelirdeki bir düşme, cari gelirin önceki en yüksek gelir düzeyine oranının azalmasına neden olur. ortalama tüketim eğilimi ile bu oran arasında negatif bir ilişkinin olması gerektiğini kabul eden Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre, bu durumda ortalama tüketim eğilimi artmalıdır. Çünkü bireyler alıştıkları yaşam standartlarını sürdürmek için, gelirleri azaldığında tüketimlerini kısımazlar, önceden birikmiş tasarruflarını kullanarak, tüketimlerini finanse ederler. Gelir düzeyi tekrar artmaya başladığında ise, bunun tüketimi arttırıcı etkisinden ziyade tasarrufu arttırıcı etkisi olur. Çünkü bireyler tasarruflarında meydana gelen eksiği kapatmayı amaçlarlar. Dolayısıyla cari gelir, önceki en yüksek gelir düzeyi seviyesine ulaşınca kadar, bireylerin ortalama tasarruf eğilimleri yüksek, ortalama tüketim eğilimleri düşük olur. Ancak cari gelir önceki en yüksek gelir düzeyinin üzerine çıktığında, Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre artık bir uzun dönem analizi başlar. Burada cari gelir artık önceki en yüksek gelir düzeyine eşit olacağı için, ortalama tüketim eğilimi bir sabite eşit olur ve gelir düzeyi arttıkça, ortalama tüketim eğilimi değişmez. Ancak bu uzun dönemde cari gelirden bir düşme olursa, yeniden bir kısa döneme girilir ve ortalama tüketim eğilimi, cari gelirin, önceki en yüksek gelir düzeyine oranının bir fonksiyonu olarak artar. O halde Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre, kısa dönem tüketim fonksiyonlarının zamanla yukarı doğru kaymasının nedeni, cari gelir düzeyinin önceki en yüksek gelir düzeyinin

üstüne çıkmasıdır ve bu durum bir çeşit dışli etkisi yaratmaktadır. Öte yandan uzun dönem tüketim fonksiyonunun orjinden başlarken, kısa dönem tüketim fonksiyonu, cari gelire bağlı bir kesişme katsayısı içerdiği için orjinden geçmemektedir.

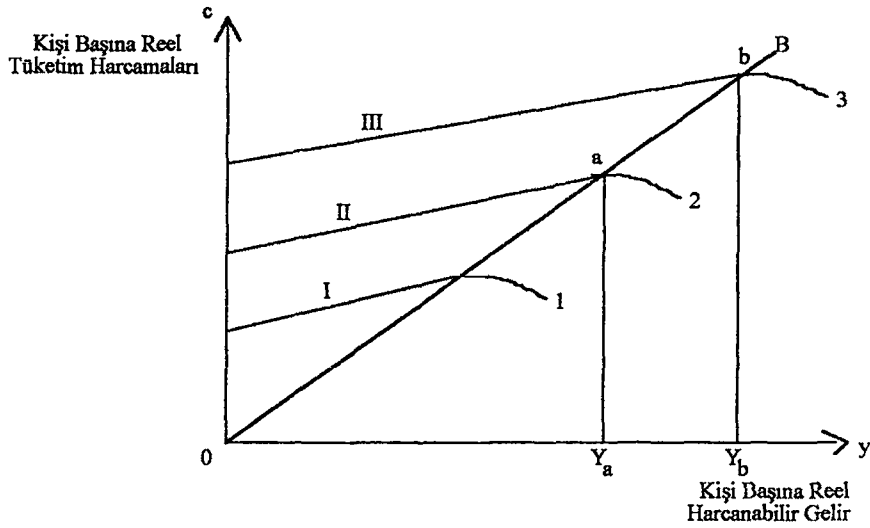
Nisbi Gelir Hipotezi, yatay-kesitsel verilerle tahmin edilen tüketim fonksiyonlarının şeklini açıklamak için gösteriş etkisinden yararlanmaktadır. Buna göre gelir dağılımı içinde düşük gelir yüzdesinde bulunan yani nisbi gelirleri düşük olan bireyler, daha yüksek nisbi gelire sahip olan "komşularının" tüketim kalıplarından etkilenirler. Bireyler kendi tüketim harcamaları ile komşularının tüketim harcamalarını karşılaştırmaları sonucunda, kendilerinde gördükleri "eksiklikleri" kapatmak amacıyla harcamalarını artırırlar (Duesenberry 1949:30-1). Bu nedenle nisbi geliri düşük olan bireylerin, ortalama tüketim eğilimleri yüksek olurken, nisbi geliri yüksek olan bireylerin, ortalama tüketim eğilimleri düşük olur. Bu durum yatay-kesitsel verilerle tahmin edilen tüketim fonksiyonlarının şeklini açıklamaktadır. Dolayısıyla yatay-kesit verilerle tahmin edilen bir tüketim fonksiyonu üzerinde sağa doğru hareket edildikçe, nisbi gelir artarken, ortalama tüketim eğilimi azalacak, buna bağlı olarak ortalama tasarruf eğilimi artacaktır.

Buna ilaveten gelirin istikrarlı bir şekilde arttığı uzun dönemde, eğer bütün gelirler aynı oranda artıyorsa nisbi gelirler değişmeyeceği için toplumun ortalama tüketim eğilimi sabit kalacaktır. Ancak tüm gelirler aynı oranda artmıyor olsa bile, gelir grupları yüzdelere göre sınıflandırıldığından toplumun ortalama tüketim eğilimi yine değişmeyecektir. Bu durumda geliri artıp daha yüksek gelir yüzdesine geçen her bir bireye karşılık, diğer bazı bireyler nisbi olarak daha düşük bir gelir yüzdesinde yer almaya başlayacaklardır (Thomas 1993). Diğer bir ifade ile toplam gelir arttığında bazı bireylerin nisbi geliri artarken, diğerlerinin nisbi gelirleri azalacağı için toplumun ortalama tüketim eğilimi değişmeyecektir. Böylece uzun dönem ortalama tüketim eğilimi ve ortalama tasarruf eğilimi sabit kalma eğiliminde olacaktır.

Nisbi Gelir Hipotezi, grafiksel olarak Şekil 12'deki gibi çizilebilir (Duesenberry 1949:114). Burada OB uzun dönem tüketim fonksiyonudur. I, II ve III ise kısa dönem tüketim fonksiyonlarını temsil etmektedirler. Gelir bir trend boyunca arttığında tüketim ve gelir OB doğrusu üzerinde hareket edeceklerdir. Bu doğru üzerinde ortalama tüketim eğilimi, marjinal tüketim eğilimine eşittir ($APC=MPC$). Ancak eğer tüketiciler a gibi bir nokta üzerinde iseler, kişi başına harcanabilir reel gelir azaldığında toplam tüketim ve gelir, II ile belirtilen kısa dönem tüketim fonksiyonu üzerinde aşağı sola doğru kayacaktır (Dernburg ve Mc Dougall 1976:75). Çünkü tüketim, a düzeyindeki tüketime yakın kalacaktır. Bunun nedeni tüketicilerin eski tüketim standartlarını sürdürme arzularıdır. Cari gelir düzeyi azaldığında, tüketiciler tüketimlerini kılmayacaklar, bu farkı karşılamak amacı ile tasarruflarını kullanacaklardır. Gelir tekrar a düzeyine doğru yükseldiğinde, tüketimde sadece küçük bir artış olacaktır. Çünkü tüketiciler bu kez de kullandıkları tasarruflarını tekrar yerine koymak isteyeceklerdir, yani II üzerinde yukarı sağa doğru hareket ederek yeni bir denge noktasına ulaşacaklardır. Gelir tekrar a düzeyine ulaştığında ise, tüketicilerin eski tüketim ve gelir oranları yeniden kurulmuş olacaktır. Diğer bir ifade ile kısa dönemde gelir dalgalanmaları nedeni ile dengeden ayrılmalar söz konusu olsa bile eski denge düzeyine dönüşü sağlayacak güçler mevcuttur, dolayısıyla kurulan denge de istikrarlıdır.

Eğer gelir Y_a 'dan Y_b 'ye çıkarsa, tüketiciler bu durumda OB ile belirlenen uzun dönem tüketim fonksiyonu üzerinde hareket edeceklerdir. Çünkü artış öncesi en yüksek gelir düzeyi y_0 artık b ile belirlenen gelir düzeyine eşit olacaktır. Bu durumda gelir azalırsa, tüketiciler artık kendilerine Y_b 'yi kriter olarak alacaklarından, III ile belirlenen kısa dönem tüketim fonksiyonu üzerinde aşağı sola doğru kayacaklardır. Gelir ile tüketimin bu tür davranışı bir çeşit dişli etkisi üretmektedir (Duesenberry 1949:114).

ŞEKİL 12: Nisbi Gelir Hipotezinin Grafiksel Olarak Anlatımı

Kaynak: Duesenberry 1949:114.

Burada kısa dönem tüketim fonksiyonlarının, uzun dönem tüketim fonksiyonunun sağ tarafında kalan bölümleri doğrusal değildir. Bunun nedeni, Nisbi Gelir Hipotezi'nde, tüketicilerin cari gelirleri, önceki döneme ait en yüksek gelirlerini aştığı zaman, artık kısa dönem tüketim fonksiyonu üzerinde hareket etmeyip, derhal uzun dönem tüketim fonksiyonu üzerinde hareket etmeye başlayacaklarının kabul edilmesidir.

Takip eden bölümde, tüketim fonksiyonu paradoksunu açıklamak amacıyla geliştirilen bir diğer tüketim teorisinin, Sürekli Gelir Hipotezi'nin bu konu ile ilgili açıklamaları ele alınacaktır.

3.3. SÜREKLİ GELİR HİPOTEZİ'NİN TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSUNU AÇIKLAMASI

Burada önce, kısa dönem tüketim fonksiyonlarının zamanla yukarı doğru kaymasının sonra yatay-kesitsel verilerle tahmin edilen tüketim fonksiyonun neden bir

kesişme katsayısına sahip olduğunun, Sürekli Gelir Hipotezi'nde nasıl açıklandığı araştırılacaktır.

Sürekli Gelir Hipotezi'nde bu amaçla basitleştirici bir varsayım yapılarak, Birinci Bölüm'de (1.21) ile verilen sürekli gelir eşitliği, sadece iki dönemli (cari dönem ve önceki dönem) duruma uyarlanmaktadır.

$$y_{p_t} = \lambda y_t + (1 - \lambda) y_{t-1} \quad (3.3)$$

(3.3)'e göre sadece iki dönemli durumda sürekli gelir, cari döneme ait ölçülmüş gelir ile bir önceki döneme ait ölçülmüş gelirlerin bir çeşit ağırlıklı ortalaması alınarak bulunmaktadır. (3.3)'ü, $c_p = k y_p$ ile verilen uzun dönem tüketim fonksiyonunda yerine yazarak, Sürekli Gelir Hipotezi'nin kısa dönem tüketim fonksiyonuna ulaşmak mümkündür (Dornbusch ve Fischer 1994:311).

$$c_p = k\lambda y_t + k(1 - \lambda) y_{t-1} \quad (3.4)$$

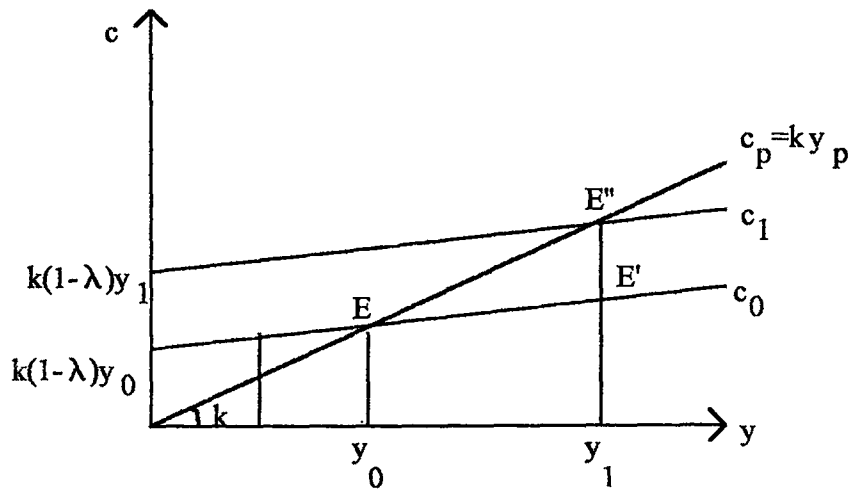
Burada $k\lambda$ ölçülmüş gelirden yapılan tüketimin kısa dönem marjinal tüketim eğilimi (MPC) ve $k(1 - \lambda) y_{t-1}$ kısa dönem tüketim fonksiyonunun kesişme katsayısıdır. Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, kısa dönem MPC ($k\lambda$), uzun dönem MPC (k)'den daha düşüktür. Çünkü cari gelir arttığında birey bu artışın sürekli olup olmayacağından emin olamaz. Ancak eğer artışın sürekli olacağı kesinleşirse, yani bu örnekte gelecek döneme ait gelir, cari döneme ait gelire eşit olursa ⁽¹⁾ birey gelecek döneme ait tüketim harcamalarını bu, yeni ve daha yüksek gelir düzeyine adapte edebilecektir;

(1) (3.3) ile verilen sürekli gelir eşitliğinden şu sonuçları ortaya koymak mümkündür; eğer $\lambda=1$ ise sürekli gelir tamamen cari ölçülmüş gelire, $\lambda=0$ ise sürekli gelir tamamen önceki döneme ait ölçülmüş gelire eşittir. Bu durumda λ değerleri bire yakın olan bireylerin gelirlerinin, sifra yakın olan bireylerin gelirlerine nazaran daha istikrarlı olduğu söylenebilir. Çünkü gelirlerinin geçici unsurları düşük olan bireyler, gelirlerinde bir değişme olduğunda, bu değişimin sürekli olacağına, gelirleri istikrarsız olan bireylere göre daha fazla inanırlar.

diğer bir ifade ile birey sürekli gelir tahminini revize edecektir. Dolayısıyla cari gelirdeki bu artış, sürekli gelir düzeyine ilave edilinceye kadar bir geçikme ortaya çıkacaktır. Bu durumda kısa dönem MPC, daha düşük olacaktır. Bu argüman aşağıda Şekil 13'de gösterilmektedir.

Başlangıçta fiili ve sürekli gelir y_0 ve buna karşılık gelen tüketim c_0 olsun. Bu durum şekil üzerinde E noktası ile temsil edilmektedir. Gelirin y_1 'e arttığını varsayalım. Bu durumda y_p bir λ oranına bağlı olarak revize edilecek ve tüketim, kısa dönem tüketim fonksiyonu üzerinde E' noktasına kayacaktır. E'den E' 'ne hareket edildiğinde kısa dönem APC değeri azalır. Çünkü gelir artmıştır. Gelir artışının sürekli olacağı kesinleşince, (3.4)'de yer alan kesişme katsayısı yukarı doğru kayar. Böylece E' 'den, uzun dönem tüketim fonksiyonu üzerinde yer alan E'' noktasına hareket edilir, uzun dönem APC ve MPC sabit kalır. Dolayısıyla Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, kısa dönem zaman serisi verileri ile tahmin edilen tüketim fonksiyonlarını zamanla yukarı doğru kaydıran etmen, sürekli gelirin artmasıdır.

ŞEKİL 13: Sürekli Gelir Hipotezi'nde Kısa ve Uzun Dönem Tüketim Fonksiyonları

Kaynak: Dornbusch ve Fischer (1994:311).

Diğer taraftan Friedman (1957:31-7), yatay-kesitsel tüketim fonksiyonlarının şeklini açıklamak amacıyla, ölçülmüş tüketimi (c) ölçülmüş gelire (y) bağlayan aşağıdaki tüketim fonksiyonunu ele almıştır:

$$c = a + by \quad (1) \quad (3.5)$$

$$b = k \frac{\sum(y_p - \bar{y}_p)^2}{\sum(y - \bar{y})^2} = k \frac{\sigma^2 y_p}{\sigma^2 y} = k P_y, \quad 0 \leq P_y \leq 1 \quad (3.6)$$

$$a = k (1 - P_y) \bar{y}_p \quad (3.7)$$

Burada a fonksiyonun kesişme katsayısı, b ise eğim katsayısıdır. Diğer bir ifade ile b ölçülmüş gelirin MPC_y değeridir. (2) Bu fonksiyonun, bir tüketici grubuna ait

(1) Bu tür bir fonksiyon Sürekli Gelir Hipotezi ile uyumsuz değildir. Bunu görmek amacıyla Birinci Bölüm'de verilen (1.16), (1.17) ve (1.18) eşitliklerini yeniden yazalım,

$$c_p = k y_p \quad (1.16)$$

$$y = y_p + y_t \quad (1.17)$$

$$c = c_p + c_t \quad (1.18)$$

(1.17) ve (1.18)'den y_p ve c_p 'yi çekip (1.16)'da yerine yazıp, elde ettiğimiz eşitliği c'ye göre düzenlediğimizde,

$$c = k y + (c_t - k y_t)$$

ifadesine ulaşılır (Thomas 1993:260). Bu ifade, (2.5) ifadesi gibi, ölçülmüş tüketim ile ölçülmüş gelir arasındaki ilişkiyi vermektedir ve burada $a=k$ ve $b= c_t - k y_t$ olduğu kabulü yapılabilir.

(2) Regresyon katsayıları a ve b'yi bulmak amacıyla aşağıdaki formüller kullanılır (Friedman 1957:32).

$$b = \frac{\sum(c - \bar{c})(y - \bar{y})}{\sum(y - \bar{y})^2}, \quad a = \bar{c} - b \bar{y}$$

Burada (1.16), (1.17) ve (1.18)'e ilave olarak,

$$\bar{y} = \bar{y}_p + \bar{y}_t, \quad \bar{c} = \bar{c}_p + \bar{c}_t$$

eşitlikleri de kullanılarak, c ve y yerine (1.17) ve (1.18), c_p ve y_p yerine de (1.16) ikame edilip, gerekli düzenlemeler yapılır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Friedman (1957:31-4). Burada üst çizgi ile gösterilen değerler ilgili değişkene ait grup ortalamalarını vermektedir.

hanehalkı bütçe anketlerinden derlenen gelir ve tüketim verileri arasındaki ilişkiyi verdiği ve bu grupta bulunan her bir tüketicinin, sürekli tüketim eşitliklerinde yer alan orantı katsayılarının (k) birbirine eşit olduğu varsayılmıştır.

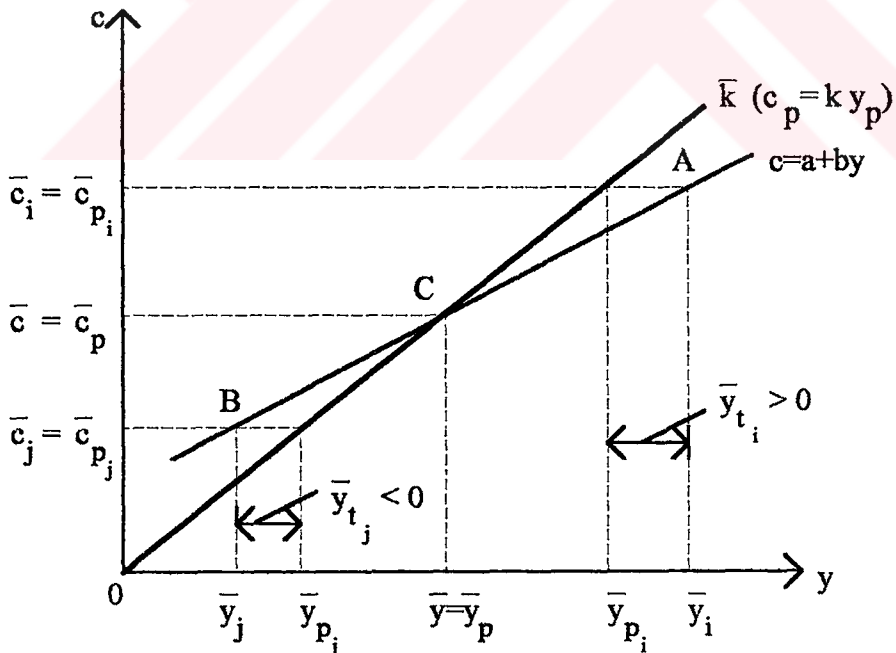
(3.6) eşitliğinde yer alan P_y , sürekli gelirin varyansının, ölçülmüş gelirin varyansına oranı olarak tanımlanmıştır. Diğer bir ifade ile ölçülmüş gelirden ortaya çıkan bir değişimin ne kadarının sürekli gelirdeki bir değişimden kaynaklandığı veren orandır. Öyleyse aynı zamanda geçici gelirin büyüklüğünü de göstermektedir. Friedman (1957:32)'a göre ölçülmüş gelirin tüketimi nasıl etkileyeceği P_y 'nin büyüklüğüne bağlıdır. Eğer $P_y=1$ ise ya bu grubun üyeleri geçici faktörlerden etkilenmemişlerdir ya da geçici faktörler bütün tüketicilerin ölçülmüş gelirlerini aynı yönde ve aynı miktarda etkilemiştir. Bu durumda ölçülmüş gelirden ortaya çıkan bir değişimin tamamı sürekli gelirdeki değişimden kaynaklanır. Gelirdeki bu değişim sürekli olduğu için tüketiciler servet ve sürekli gelir hesaplarını bu değişmeye göre yeniden revize edeceklerdir. Böylece tüketimleri orantı katsayısı k kadar artacaktır. O halde ölçülmüş gelirin MPC değeri b, sürekli gelirin MPC değeri k'ya eşit olacaktır. Ayrıca (3.5) ile verilen ölçülmüş tüketim fonksiyonunun kesişme katsayısı a da sıfıra eşit olacaktır. Çünkü (3.7)'de $k=b$ ve $P_y=1$ yazıldığında $a=0$ bulunmaktadır. Bunun anlamı gelirdeki değişim tamamen sürekli olduğunda ölçülmüş tüketim fonksiyonunda bir kesişme katsayısının bulunmayacağıdır. Buradan ölçülmüş gelir (y), sürekli gelire (y_p), ölçülmüş tüketim (c), sürekli tüketime (c_p) ve b de k'ya eşit olacağı için $c_p=k y_p$ eşitliğine ulaşmak mümkündür.

Eğer $P_y=0$ ise ölçülmüş gelirdeki bir değişim, tamamen geçici gelirdeki bir değişim sonucunda ortaya çıkar. Bu durumda sürekli gelirden bir değişim olmaz. Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre geçici gelir tüketimi değil, tasarrufu etkileyeceği için tüketim de değişmez. Bu durumda ölçülmüş gelirin MPC değeri b, sıfıra eşit olur. Buna ilaveten fonksiyonun bir kesişme katsayısına sahip olduğu ve bunun da c_p 'ya eşit olduğu (3.5)'den açıktır. $b=0$ olduğu için ölçülmüş tüketim de c_p 'ya eşittir. Bunun

anlamı ise, ölçülmüş gelirden geçici gelirden kaynaklanan bir değişme olduğunda, grup elemanlarının bu geçici gelir değişmesinden nasıl etkilendikleri de dikkate alınarak, ölçülmüş tüketimin doğrudan ortalama sürekli tüketime eşit olacaktır.

Eğer $0 < P_y < 1$ ise ölçülmüş gelirdeki değişme kısmen sürekli kısmen de geçici gelirdeki değişmeden kaynaklanıyor demektir. Bu durumda $a > 0$ ve $b < k$ olacaktır. Çünkü gelirin geçici olan kısmı tüketimi etkilemeyecektir. Dolayısıyla Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, ölçülmüş tüketim ve ölçülmüş gelir verileri baz alınarak hesaplanan MPC değeri, sürekli gelirden yapılan tüketimin MPC değerinden daha düşük olacaktır. Bu tür bir yatay-kesitsel tüketim fonksiyonu orjinden başlamayan ve $c_p = k y_p$ ile verilen sürekli tüketim fonksiyonuna göre daha düşük eğimli olan bir tüketim doğrusu ile temsil edilebilir. Bu durum aşağıda yer alan Şekil 14'de gösterilmektedir.

ŞEKİL 14: Sürekli Gelir Hipotezi'nin Grafiksel Olarak Anlatımı

Kaynak: Branson 1989:262

Normal bir gelir dağılımından tesadüfi örnekleme yöntemi ile hanehalklarının seçildiğini ve bunların ölçülmüş gelirlerine göre gruplara ayrıldığını düşünelim. $\bar{k}$ ile temsil edilen doğru, sürekli tüketim ile sürekli gelir arasındaki ilişkiyi, $\bar{y}$ ise bu

örneklemenin ortalama gelirini göstermektedir. Grup ortalaması için geçici gelir ile geçici tüketimin sifıra eşit olduğu varsayımından dolayı, ortalama geçici gelir sifıra eşit olacaktır. Dolayısıyla grup ortalamasında yer alan gelir sınıfı için ortalama sürekli gelir, ortalama ölçülmüş gelire eşit olacaktır ($\bar{y} = \bar{y}_p$). Bu durum Şekil 14 üzerindeki C noktasına karşılık gelmektedir. Aynı varsayımdan dolayı grubun ortalamasına sahip gelir sınıfı için tüketimin geçici unsuru da sifır olduğundan, bu grup için ortalama sürekli tüketim, ortalama ölçülmüş tüketime eşit olacaktır ($\bar{c} = \bar{c}_p$). Bunu bulmak için $c_p = k y_p$ 'den de hareket etmek mümkündür; $\bar{y} = \bar{y}_p$ olduğu için bunu sürekli tüketim eşitliğinde yerine koyarak $\bar{c} = \bar{c}_p$ eşitliğini bulmak olasıdır.

Grup ortalamasının üzerinde gelire sahip olan gruba (i) diyelim. Bu grup için gelirin ortalama geçici unsuru, pozitif değer alacaktır ($y_{ti} > 0$). Çünkü ampirik çalışma yapıldığı sırada, bu gruba geçici gelirleri umulmadık şekilde yüksek olduğu için dahil olanların sayısı, sürekli olarak bu gelir diliminde olanların sayısından daha yüksek olacaktır. Dolayısıyla (i) grubuna ait ortalama ölçülmüş gelir, ortalama sürekli gelirden yüksek olacaktır ($y_i > y_{pi}$). Diğer taraftan bu gruba ait ortalama geçici tüketim ne ortalama geçici gelir ne de ortalama sürekli tüketim ile ilişkili değildir, varsayımı yapıldığı için her bir gelir sınıfı için, aslında zımni olarak ortalama geçici tüketim unsurunun sifır olduğu varsayılmaktadır (Branson 1989:261). Dolayısıyla bu grup için ortalama sürekli tüketim ortalama ölçülmüş tüketime eşit olacaktır ($\bar{c}_i = \bar{c}_{pi}$).

Şekil 14 üzerinde bu durumu yansıtan nokta A noktasıdır ve A'nın sürekli tüketim doğrusunun üzerinde olmadığına dikkat edilmelidir. A noktası, örneklemeye dahil edilen hanehalklarının, ampirik çalışma esnasındaki ölçülmüş gelir-ölçülmüş tüketim ilişkisini gösteren yatay kesitsel tüketim doğrusu üzerindedir. Gerçekte bu ortalamanın üzerinde gelire sahip (i) grubunun sürekli geliri y_{pi} iken, ampirik bir araştırma sırasındaki gözlenen gelirleri $\bar{y}_i$ 'dir. Her iki gelire karşılık gelen tüketim değerleri (ölçülmüş ve sürekli)nin birbirine eşit olmasının nedeni geçici tüketim bileşkesinin ortalama değerinin sifır olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Diğer taraftan ortalamanın altında gelire sahip gruba (j) grubu diyelim. Bu gruba ait ortalama geçici gelir negatif değer olacaktır ($y_{tj} < 0$). Çünkü verilerin toplandığı dönemde geçici gelirleri tesadüfi olarak negatif olduğu için düşük gelir sınıfına dahil edilenlerin sayısı, normalde bu grupta olanların sayısından yüksektir. Dolayısıyla (j) grubu için ortalama ölçülmüş gelir, ortalama sürekli gelirden küçük olacaktır ($y_j < y_{p_j}$). Buna karşılık gelen nokta şekil üzerinde B ile gösterilmektedir. A notasında olduğu gibi B'ye karşılık gelen tüketim değeri için yine ortalama sürekli tüketim ortalama ölçülmüş tüketime eşittir ($c_j = c_{p_j}$). Çünkü ortalama geçici tüketim bileşkesinin herbir gelir grubu için sıfır olduğu varsayımı vardır.

Sadece geliri grup ortalamasının gelirine eşit olan grup, gözlem sonucunda sürekli tüketim doğrusu üzerinde yer alırken (C noktası), ortalamanın üstünde ve altında gelire sahip olan gruplar, AB ile gösterilen ölçülmüş tüketim-ölçülmüş gelir doğrusu üzerinde yer almaktadırlar. Bu tüketim fonksiyonunun eğimi, sürekli tüketim fonksiyonunun eğiminden daha düşüktür; dolayısıyla $MPC < APC$ olmalıdır (Branson 1989:262). Yine sürekli tüketim fonksiyonunun eğimi, ölçülmüş tüketim fonksiyonunun eğimine göre daha yüksek olacağı için sürekli gelire göre marjinal tüketim eğiliminin (MPC_y), ölçülmüş gelire göre bulunan marjinal tüketim eğiliminden (MPC_y) büyük olması gerekir. Diğer bir ifade ile uzun dönem MPC, kısa dönem MPC'den küçük olmalıdır (Mayer 1966:1158).

Uzun dönemde, ekonominin reel geliri artacağı için ortalama sürekli geliri de artacaktır. Bu durumda yatay-kesitsel tüketim fonksiyonu, yukarı doğru kayacaktır. Ancak uzun dönem APC hemen hemen sabit kalacaktır. Çünkü sürekli gelir arttıkça, sürekli tüketim de artacaktır.

Özetle Sürekli Gelir Hipotezi'nin oransallık hipotezi, $c_p = k y_p$, hem toplam zaman serisi dataları hem de hanehalkı tüketim fonksiyonlarına uygulanır. Bu hipoteze göre uzun dönemde $k = APC = MPC = \text{sabit}$ olmalıdır. Ancak yatay-kesitsel çalışmalar için

APC>MPC olmalı yani ölçülmüş gelir arttıkça APC azalmalıdır. Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, sürekli tüketim sadece sürekli gelir ile ilişkilidir ve ancak ölçülmüş gelirden gerçekleşeceği önceden tahmin edilemeyen ancak gerçekleştiğinde de artık bu değişikliğin sürekli olacağı beklenen geçici gelir değişimleri sürekli tüketimi etkileyebilirler. Çünkü bu değişim sürekli gelirin yeniden tahmin edilerek revize edilmesini gerektirir. Dolayısıyla yatay kesitsel çalışmalar için ölçülmüş gelirden yapılan tüketimin marjinal eğilimi, sürekli gelirden yapılan tüketimin marjinal eğiliminden küçük olmalıdır. Bunun anlamı ölçülmüş gelirin sürekli gelirden daha fazla dalgalanmasıdır (Levacic ve Rebmann 1982:214; Friedman 1957:31-7).

Friedman (1957:115-125), SGH'yı test etmek amacıyla, Raymond Goldsmith tarafından 1897-1949 döneminde, A.B.D. için yapılan zaman serisi çalışmasını Çünkü bu çalışma 1929 \$ fiyatları ile kişi başına harcanabilir gelir ve tüketim harcamaları verilerine göre yapılmıştır ve bu kavramlar SGH'nın kullandığı kavramlara oldukça benzer bir şekilde tanımlanmıştır Friedman, bu verilerle $k=0.877$ olduğunu ve bu regresyon doğrusunun orjinden geçtiğini bulmuştur.

Friedman (1957:40-5), yatay kesitsel tüketim fonksiyonlarının Sürekli Gelir Hipotezi ile uyumlu olup olmadığını test etmek amacıyla, 1888-1952 yılları arasında farklı meslek ve farklı yerleşim bölgelerinde olan gruplar için, A.B.D., İngiltere ve İsveç'te yapılmış yirmi bütçe çalışmasını incelemiştir. Bu çalışmaların hepsinde APC>MPC olduğu görülmüştür. Dolayısıyla yatay kesitsel tüketim fonksiyonlarının konumları için beklenen durum da gerçekleşmiştir. Sonuç olarak Friedman tarafından yapılan bu çalışmalardan Sürekli Gelir Hipotezi'nin Şekil 14'de hipotetik olarak çizilen varsayımlarını doğrular bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular Mutlak Gelir Hipotezi ile ilgili ampirik çalışmaların ortaya çıkardığı paradoksu çözmüş görünmektedir.

Tüketim fonksiyonu paradoksunu açıklamak amacıyla geliştirilen bir diğer tüketim teorisinin, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, bu konu ile ilgili açıklamaları, takip eden bölümde ele alınacaktır.

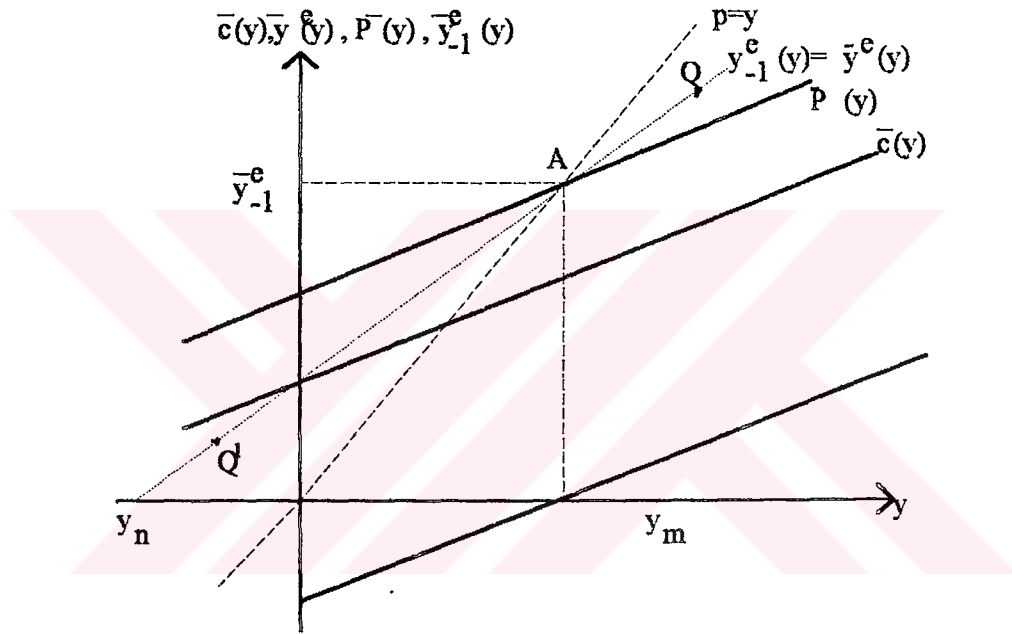
3.4 YAŞAM BOYU GELİR HİPOTEZİ'NİN TÜKETİM FONKSİYONU PARADOKSUNU AÇIKLAMASI

Burada Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin tüketim fonksiyonu paradoksunu açıklamak amacıyla geliştirdiği yaklaşım incelenecektir. Bu amaçla önce Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, yatay-kesitsel verilerle tahmin edilen tüketim fonksiyonlarının şekli sonra kısa dönem tüketim fonksiyonlarının zamanla yukarı doğru kayması durumlarını nasıl açıkladığına bakılacaktır.

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, yatay kesit $MPC < APC$ sonucunu şöyle açıklamaktadır: Birinci Bölümde, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin tümsekli servet tanımından bahsedilmişti. Buna göre, yüksek gelirli aileler, kazanma aralığının sonlarındadırlar ve aktif birikimleri en yüksek değere yakın bir noktada yer almaktadır. Düşük gelirli aileler ise kazanma aralığına yeni giren aileler ile emeklileri kapsamaktadır. Bu ailelerin aktif birikimleri düşüktür. ve tüketimlerini finanse edebilmek için çok düşük ya da negatif tasarruf yapmak zorundadırlar. Dolayısıyla bu tip bir yatay-kesit çalışmada gelir düzeyi arttıkça, APS artmakta, APC ise azalmaktadır (Froyen 1983:343). Böylece cari tüketim ve cari gelire göre çizilen yatay-kesitsel tüketim regresyonları, doğrusal ancak oransal olmayan yani orjinden başlamayan regresyonlar olacaktır (Levacic ve Rebmann 1982:220). Modigliani ve Brumberg (1954:411) bu durumu aşağıdaki Şekil 15 ile göstermişlerdir. Şekil 15, gelirden kısa dönemli dalgalanmaların olduğu durağan olmayan bir durumda, yatay kesitsel tasarruf ve tüketim fonksiyonlarını göstermektedir. Bu şekildeki semboller, $\bar{y}^e$ yatay kesit için beklenen cari ortalama gelir, $\bar{y}_{-1}^e$ yatay kesite dahil edilen tüm hanhalklarının, bir önceki yılda oluşturdukları gelecekteki ortalama gelir beklentileri, $\bar{y}$ yatay kesitin ölçülmüş ortalama cari geliri, $p = p(y, y^e, t, a)$ bir hanhalkının durağan durumda tüketimini belirleyen değişkenlerin tümünün sembolik gösterimi, $\bar{p}(y)$ herhangi bir gelir dilimine ait ortalama tüketim değeridir. Durağan durum için $y^e = y$ ve

$a = a(y^e, t)$ yani $a - a(y^e, t) = 0$ olacağı için $p=y$ olur ve bu doğru orjinden çıkan, eğimi 1'e eşit olan, durağan durum yatay kesit için tüketim ile gelir arasındaki ilişkiyi gösterir.

ŞEKİL 15: Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin Yatay-Kesitsel Analizinin Grafiksel Olarak Anlatımı

Kaynak: Modigliani ve Brumberg 1954:411.

Diğer taraftan gelirden kısa dönemli dalgalanmalar olduğunda, bazı hanehalklarının cari gelirleri y_{-1}^e 'den küçük, bazılarının ise yüksek olacaktır. Bu nedenle en yüksek gelir diliminde yer alan hanehalklarının, cari geliri y_{-1}^e 'den büyük olacaktır. Diğer bir ifade ile bu gruba ait ortalama geçici bileşke pozitif olacaktır. Bu durumda olan hanehalkları Şekil 15'de $p=y$ doğrusunun altında kalan AQ doğrusu üzerinde yer alacaklardır. Diğer taraftan en küçük gelir diliminde olanlar için ise geçici gelir negatiftir yani cari gelirleri, gelecekte beklenen gelirlerinden daha düşük gerçekleşmiştir. Bu nedenle bu hanehalkları $p=y$ doğrusunun üstünde kalan AQ'

doğrusu üzerinde yer alacaklardır. Dolayısıyla QQ', yatay-kesit bir çalışmada gözlenen tüketim fonksiyonuna karşılık gelmektedir. Modigliani ve Brumberg (1954), bu doğrunun doğrusal olması gerekmediğini, ancak doğrusallık varsayımının da yanlış olmayacağını kabul etmişlerdir. Böylece Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, yatay-kesitsel tüketim fonksiyonlarının şeklini açıklayabildiğini söyleyebiliriz.

A noktasında ise geçici geliri yani cari gelir ile beklenen gelir arasındaki farkı sıfır olan hanehalkları bulunmaktadır ve sadece uzun dönem tüketim fonksiyonu üzerinde bu tür hanehalkları yer almaktadır. Bu nedenle Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre, uzun dönem APC sabit kalırken, cari gelire göre belirlenen kısa dönem APC dalgalanma eğiliminde olacaktır.

Kısa dönem zaman serisi verileri ile tahmin edilen tüketim fonksiyonlarının şeklini ve zamanla yukarı doğru kaymasını açıklamak amacıyla Ando ve Modigliani (1963), 1929-59 dönemine ait A.B.D. yıllık zaman serisi verilerini kullandılar. Bu çalışmada 1941-46 savaş yıllarını hariç tuttular. Kısa dönem için tahmin edilmek istenen tüketim fonksiyonu,

$$C_t = \alpha_1 Y_t + \alpha_2 Y_t^e + \alpha_3 A_{t-1}$$

şeklinde idi. Burada C_t toplam tüketim, Y_t toplam emek geliri, Y_t^e yıllık beklenen emek geliri ve A_{t-1} net kıymeti ⁽¹⁾ göstermektedir (Ando ve Modigliani 1963:58). Ando ve Modigliani (1963:60), uzun dönem tüketim fonksiyonunu elde etmek amacıyla, yıllık beklenen emek gelirinin, cari emek gelirinin β' ile ölçülen bir katı

(1) Hatırlanacağı üzere Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, toplam serveti bir stok değişken olarak almakta ve bu amaçla t döneminin başlangıcındaki değeri kullanmaktadır. Ampirik bir çalışma için bir önceki döneme ait net servet değerinin kullanılma nedeni budur.

olduğunu β' 'nünde 1'e çok yakın bir değer olduğunu kabul etmişlerdir. (1) Bu durumda

$$Y_t^e = \beta' Y_t, \quad \beta' \cong 1 \quad (3.8)$$

değerini uzun dönem tüketim fonksiyonunda yerine koyarak,

$$C_t = \alpha_1 Y_t + \alpha_3 A_{t-1}, \quad \alpha_1 + \beta_1 \alpha_2 = \alpha_1, \quad \alpha_3 = \alpha_3 \quad (3.9)$$

ile belirlenen kısa dönem tüketim fonksiyonuna ulaşılabileceği varsayımını yaptılar. Bu hipotezin testi sonucunda, $\alpha_1 \cong 0.7$ ve $\alpha_3 \cong 0.06$ olduğunu buldular (Ando ve Modigliani 1963:77). Kısa dönem tüketim fonksiyonunda ise α_1 için yaklaşık 0.6 civarında bir değer buldular (Ando ve Modigliani 1964:113). (2)

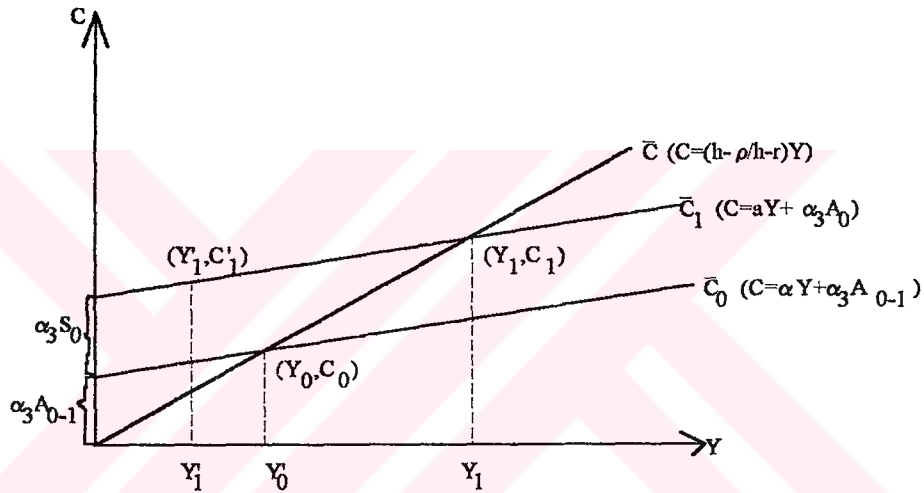
Ando ve Modigliani (1963:65), yaptıkları bu çalışmada α_1 ve α_3 değerlerinin, kısa dönem cari gelirin MPC (α_1) değerinden çok daha istikrarlı olduğunu; bu nedenle kısa dönemde tüketim fonksiyonunun MPC değerinin, APC değerinden küçük olabileceğini ve uzun dönemde MPC=APC olabileceği yorumunu yaptılar. Fakat

(1) Ando ve Modigliani (1963:60-1); beklenen emek gelirini tahmin etmek için, bu yöntemin haricinde, geçmiş dönem emek gelirlerinin üssel olarak azalan bir ağırlıklı ortalamasının alınabileceğini ve burada ağırlıklar toplamının, birime eşit ya da gelirin büyüme oranı dahil edildiğinde birimden biraz büyük bir sabit sayıya eşit olması gerektiğini kabul etmekte; ancak bu uyarlayıcı beklentiler modelini kullanan Friedman'ın da kabul ettiği gibi, kullanılabilir verilerden bu ağırlıkların sayısal değerini tahmin etmenin oldukça güç olacağını belirtmektedirler. Bu nedenle beklenen emek gelirini tahmin etmek için, 'denenmemiş (naive) bir hipotez' olarak adlandırdıkları, bu varsayımı kullanmayı tercih ettiklerini ifade etmektedirler.

(2) Bu çalışma Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ni doğruluyordu, çünkü α_1 , cari gelirin MPC değeri olup 1'den küçük bulunmuştu. α_3 ise servetin MPC değeri idi ve bu değer, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin önerdiği üzere yıllık faiz oranından biraz daha büyük olması lazımdı. Çünkü Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, bireylerin miras bırakmayacağı varsayımı altında ve faiz oranının sıfır olmadığı kabul edildiğinde, yıllık servetlerinden sağlayacakları faiz gelirlerinden biraz daha fazlasını tüketmeleri lazımdır ki L döneminin sonunda sahip oldukları tüm birikimlerini tüketebilsinler (Sachs ve Larrain 1993:101).

burada önemli olan konu, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin uzun dönem APC ya da APS'nin sabitliğini nasıl açıkladığıdır. Ando ve Modigliani (1963:76-80), uzun dönemde APS'nin sabit kalmasını büyüyen bir ekonomide servette artıyorsa, servet/gelir oranının hemen hemen sabit kalması ile açıklarlar. Bu durum Şekil 16'da gösterilmektedir.

ŞEKİL 16: Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde Kısa ve Uzun Dönem Tüketim Fonksiyonları

Kaynak: Ando ve Modigliani (1963:79).

Diğer taraftan (3.9) ile verilen kısa dönem tüketim fonksiyonunda net servet, bir önceki döneme ait olduğundan, bu terim fonksiyonun kesişme katsayısı halini alacaktır ve büyüyen bir ekonomide servet arttıkça, kısa dönem tüketim fonksiyonu yukarı kayarken, uzun dönem APC hemen hemen sabit kalacaktır (Ando ve Modigliani 1963:79-80). Gelirin ρ gibi sabit bir oranda arttığı ve aktiflerin getiri oranı r 'nin de zamanla istikrarlı kaldığı varsayımı altında Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin uzun dönem tüketim fonksiyonu, $C_t = \alpha_1 Y_t + \alpha_2 Y_t^e + \alpha_3 A_{t-1}$ de gelirin net servete oranı $Y_t^*/A_{t-1} = h = \text{sabit}$ olarak alınabilir. Burada $Y_t^* = Y_t + P_t$ ve $P_t = r A_{t-1}$ şeklindedir. Dolayısıyla Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde tasarrufun,

$$S_t = Y_t^* - C_t = Y_t + P_t - C_t = (1 - \alpha) Y_t^* - (\alpha_3 - \alpha_r) A_{t-1} \text{ ve } \alpha = (\alpha_1 + \alpha_2)$$

olacağını ve uzun dönemde, tüketimin gelire oranının ise $h-p/h-r$ gibi bir sabitle gösterilebileceğini kabul etmişlerdir (Ando ve Modigliani 1963:77).

Bu açıklamaların ışığı altında Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin de farklı bir yaklaşımla da olsa Nisbi Gelir hipotezi ve Sürekli Gelir Hipotezi gibi tüketim fonksiyonu paradoksunu açıkladığı ifade edilebilir.

Takip eden bölümde, çalışmanın bu aşamasına kadar yaptıkları varsayımlar açısından incelenen tüketim teorilerine yöneltilen eleştiriler ve bu eleştiriler sonucunda tüketim davranışı ile ilgili olarak ileri sürülen yeni gelişmelere yer verilecektir.

IV. TÜKETİM TEORİLERİNE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER VE BU ALANDAKİ YENİ GELİŞMELER

Bu çalışma kapsamına dahil edilen tüketim teorilerinden Sürekli Gelir Hipotezi ve özellikle Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin yöntem ve varsayımları ile ilgili olarak, 1970'li yıllardan itibaren çok sayıda teorik ve ampirik çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalarda Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, tüketim davranışını açıklama yöntemlerinin birbirlerine benzerliği dolayısıyla, genellikle Sürekli Gelir Hipotezi/Yaşam Boyu Gelir Hipotezi (SGH/LCH) versiyonu tanımlaması altında ortak bir şekilde ele alınmaktadır. Bu bölümde bu çalışmaların, üzerinde en çok tartışıkları konular ele alınacaktır. Bunun üç amacı vardır. İlki, Birinci Bölümde tüketimi tayin ettiği ve belirlediği kabul edilen faktörler dışında, son çalışmalarda başka hangi faktörlerin tüketimi etkilediğinin kabul edildiğini araştırmaktır. Burada tüketimin belirleyicileri hakkında ufkumuzu genişletme amacı doğrultusunda hareket edilmiştir. İkincisi, inceleme kapsamına dahil edilen tüketim teorilerinin, hangi yöntem

ve varsayımlarının tartışmalı olduğu ve bu tartışmalar sonucunda teorilerin ne ölçüde desteklendiklerini araştırmaktır. Üçüncüsü, bu eleştiriler sonucunda, tüketim teorileri ile ilgili literatüre katılan yeni gelişmelerin, neler olduğunu araştırmaktır.

4.1. UYARLAYICI BEKLENTİLER MODELİNİN KULLANILMASINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE RASTGELE YÜRÜYÜŞ HİPOTEZİ

Hem SGH hem de LCH'da sürekli gelir ve yaşam boyu gelirin tahmin edilmesinde "uyarlayıcı beklentiler modeli" kullanılmıştır. Ancak uyarlayıcı beklentiler, gelirin zamanla arttığı bir ekonomi için rasyonel değildir (Thomas 1993). 1970'li yılların sonlarından itibaren, Muth, Lucas, Hall ve Sargent'in önderliğini yaptıkları 'Rasyonel Beklentiler Okulu' tarafından, uyarlayıcı beklentilere dayanan modellerin kullanılmasına ciddi eleştiriler yöneltilmiş ve sadece beklenmedik olaylara duyarlı ekonomik ajanların bulunduğu modeller geliştirilmeye başlanmıştır (Bean 1986:497). Lucas, ekonometrik politika geliştirmede, uyarlayıcı beklentilerin kullanılmasına şu ünlü kritiğini yöneltmiştir. Makroekonometrik modeller beklentileri içerir, ancak uyarlayıcı beklentiler kullanıldığında ya beklentiler dışlanmıştır ya da rasyonel olmayan beklentiler bazında öngörü yapılmaktadır. Çünkü bu modelde, tahmin edilmek istenen değişkenin cari ve geçmiş dönemlere ait değerlerine bakılmakta, hükümet politikalarında gelecekteki olayları etkilmesi beklenen değişiklikler bu öngörüye dahil edilmemektedir (Hoover 1988). Oysa rasyonel bir tüketici geleceğe baktığı için, gelecekte ekonomide meydana gelebileceğini düşündüğü değişikliklere, beklentileri içerisinde yer vermelidir. Lucas ayrıca rasyonel ekonomik ajanların, gelecekteki değişkenler hakkında, bu değişkenlerin geçmiş değerlerine bakarak karar vermelerini gerektirecek mantıklı bir ekonomik neden olmadığını da ilave etmektedir (Hayashi 1982:895). Lucas'ın kritiğine katılan Hall (1978:970), SGH/LCH gibi geleceğe bakan tüketicilerin bulunduğu tüketim teorilerinde, uyarlayıcı beklentiler benzeri bir modelin kullanılmasını, bu teorilerin ruhuna aykırı bulmaktadır. Bu nedenle Hayashi

(1982:895), Lucas'ın eleştirilerinin dikkate alınması ve sürekli gelir ya da yaşam boyu geliri tahmin ederken uyarlayıcı beklentiler değil rasyonel beklentiler hipotezinin kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Rasyonel beklentiler hipotezi, Muth'un 'gelecekteki gelir hakkındaki beklentiler "rasyonel"dir.' görüşüne dayanır (Sargent 1978:674).

Hall (1978) ve Sargent (1978), SGH/LCH'yı rasyonel beklentiler hipotezi'ne göre inceleyerek, bunlara alternatif olacak yeni tüketim teorileri geliştirmeye çalışmışlardır (Daly ve Hadjimatheou 1981:596). Özellikle Lucas (1976) ve Hall (1978)'un çalışmaları geleneksel sürekli gelir - geçici gelir ikilemi yerine, gelirdeki beklenen ve beklenmedik değişimleri dikkate alan, yeni bir ikilem ikame etmiştir (Blinder ve Deaton 1985:466). Bu yeni ikilemin rasyonel beklentiler açısından büyük bir önemi vardır. Çünkü bu hipoteze göre ekonomik ajanlar, bir modeli model yapıcının kendisi kadar iyi bilmektedirler ve bu bilgilerin ışığında cari olarak sahip oldukları tüm enformasyonlarını kullanarak, gerekli değişkenler hakkında en iyi öngörüyü yapmaktadırlar. Yani rasyonel beklentiler, mükemmel bir öngörü ile özdeşleşmiştir (Benassy 1992:49). Dolayısıyla rasyonel beklentiler hipotezine göre hareket eden bir ekonomik ajan, cari tüketim kararı alırken, kullanabileceği tüm bilgilerini kullanmaktadır (Cabellero 1990:727). Buna ilaveten ekonomik ajanlar, ekonomi politikalarında yapılacak bir değişikliği de önceden bilmektedirler (Hoover 1988). Bununla beraber bazen öngörülemeyen, beklenmedik değişimler de olabilir. İşte bu durumda tüketici, cari olarak sahip olduğu tüm bilgilerini, cari tüketim kararı alırken kullansa bile yine de gerçekleşenle beklenen değer arasında fark ortaya çıkabilir (Levacic ve Rebmann 1982:217). Bu nedenle rasyonel beklentiler varsayımı gelirdeki beklenen ve beklenmedik değişimleri dikkate almaktadır. Ayrıca bu modelde bilgi edinmenin maliyeti sıfırdır (James 1991:83).

Robert Hall (1978), SGH/LCH'yı rasyonel beklentiler varsayımı altında ele alarak tüketim fonksiyonuna rasyonel beklentiler yaklaşımını getiren yeni bir dönem açmıştır. Burada Hall'un hareket noktası şöyledir: SGH/LCH çatısı altında

zamanlararası tercih teorisine göre davranan tüketiciler, sürekli ya da yaşam boyu tüketimlerinden sağlayacakları toplam faydalarını maksimize etmek amacıyla, her bir döneme ait tüketimlerinin marjinal faydalarını birbirine eşitlemek zorundadırlar. Diğer taraftan rasyonel beklentilere sahip tüketiciler, cari tüketim kararını, cari olarak sahip oldukları tüm enformasyonlarını kullanarak alırlar. Bu iki görüşün kesişme noktası bulunduğu anda, cari tüketimin tek başına gelecek dönem tüketiminin tahmin edicisi olabileceği sonucu ortaya çıkar. Bu, dayanıksız tüketim malları için ünlü *Rastgele Yürüyüş Hipotezi* (Random Walk Hipotezi)'dir.

Hall (1978), Rastgele Yürüyüş Hipotezi'ni kurmak için şu varsayımlardan hareket etmiştir:

1. Tüketicinin gelecek dönem tüketiminden elde etmeyi beklediği marjinal fayda sadece cari tüketimin marjinal faydasının, dolayısıyla cari tüketimin bir fonksiyonudur. Bu durumda marjinal fayda bir trendle birlikte rastlantısal bir hareket oluşturur.
2. Tüketicinin amacı gelecekteki tüketiminden elde etmeyi beklediği faydasını maksimize etmektir.
3. Marjinal fayda ile tüketim arasında doğrusal bir ilişki varsa tüketim de bir trendle birlikte rastlantısal bir hareket oluşturur.
4. Regresyon teknikleri daima geçmiş döneme ait tüketim dahil tüm değişkenler veri iken, cari tüketim ile beklenen marjinal fayda arasındaki ilişkileri açıklayabilirler.
5. Bu gibi bir regresyonda sadece bir dönem gecikmeli tüketime ait regresyon katsayısı sıfırdan farklıdır. Tüketimin bir dönemden fazla gecikmeli değerleri ile gelir, servet veya başka değişkenlerin cari ve gecikmeli değerlerinin regresyon katsayıları ise sıfırdır yani bu değişkenlerin cari tüketimi açıklama -tahmin etme- güçleri yoktur.

6. Tüketiciler bilinen ve zamanla sabit olan bir reel faiz oranı ile karşı karşıyadırlar.(1)

Hall (1978)'un çalışmasında kullandığı metod, Fisher'in zamanlararası optimizasyon modelinin birinci mertebeden koşullarına, (2) rasyonel beklentiler varsayımını içeren bir 'euler eşitliği' (3) uygulamaktır. Bu amaçla Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nde,

$$U = u(c_t) + \frac{u(c_{t+1})}{1 + \delta} + \frac{u(c_{t+2})}{(1 + \delta)^2} + \dots \quad (4.1)$$

şeklindeki özel bir zamanlararası fayda fonksiyonu kullanılmış ve bu Yaşam Boyu Gelir Hipotezi tarafından, faiz oranının sıfırdan farklı olduğu durumda kullanılan bütçe kısıtı (2.40) altında maksimize edilmiştir (Hall 1978:974). Burada δ zaman tercih oranı, c_{t+i} ($i=0,1,\dots$) ise $t+i$. döneme ait reel tüketimi göstermektedir.

Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nin tüketim fonksiyonu,

$$c_t = \lambda_{t-1} c_{t-1} + \varepsilon_t, \quad \lambda_{t-1} > 1 \quad (4.2)$$

şeklinde (Hall 1978:975). Burada c_t cari tüketim, c_{t-1} bir dönem gecikmeli tüketim, λ_{t-1} tüketimin büyüme oranı, ε_t tüketicinin $t-1$ döneminde öngöremeyip c_{t-1} 'e yansıtamadığı ancak t döneminde sahip olduğu yeni bilgilerden kaynaklanan hata terimidir.

(1) Bu Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nin en kritik varsayımlarından biridir. Çünkü SGH/LCH'da olduğu gibi, tüketicilerin cari ve gelecek dönem tüketimleri arasında ikame yapmalarının, bu teoride ele alınmadığını ifade etmektedir.

(2) Ayrıntılı bilgi için bkz. Branson 1985:249.

(3) Euler eşitliği yaklaşımı tüketimin büyüme oranını, faiz oranı ve subjektif iskonto oranının bir fonksiyonu olarak modeller ve zamanlararası ikame esnekliğini tahmin etmek için tüketimin gözlenmiş büyüme oranını kullanır (Blinder ve Deaton 1985: 467).

Hall (1978), λ_{t-1} 'i şöyle tanımlamaktadır:

$$\lambda_{t-1} = \left(\frac{1+\delta}{1+r} \right) u'(c_{t-1}) / c_{t-1} u''(c_{t-1}) \quad (4.3)$$

Burada δ subjektif tercih oranı (tüketicinin zaman iskontolama oranı), r reel faiz oranı, $u'(c_{t-1})$ t-1 dönemine ait tüketimin marjinal faydası, $u''(c_{t-1})$ t-1 döneminde tüketimin marjinal faydasının türevini göstermektedir. Hall (1978:975)'a göre fayda fonksiyonu azalan olduğu için $u''(c_{t-1})$ negatif, dolayısıyla tüketimin büyüme oranı λ_{t-1} , 1'den büyük olmalıdır. Ancak 10-20 yıllık bir uzun dönem için λ_{t-1} 'in sabit yani birime çok yakın olabileceği kabul edilebilir ki bu durumda (4.2)'deki λ_{t-1} katsayısı kaldırılabilir. Buna ilaveten Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nde, tüketimin marjinal faydasında, bir dönemden diğerine gözlenen değişimin küçük olması gerektiği varsayılmış ve bunun nedeni olarak hem reel faiz oranının, zaman tercih oranına çok yakın hem de tesadüfi değişimin küçük olması gösterilmiştir (Hall 1978:975).

Hall (1978:975)'un, yukarıda verilen tüketim fonksiyonu rastlantısal bir yapıdadır. Çünkü (t-1) anında bilinmeyen bilgiler, t anındaki tüketimi tahmin ederken tesadüfi bir hata terimi ortaya çıkarabilmektedir. Hall (1978)'un bu formda bir tüketim fonksiyonu oluşturmasının nedeni şöyle açıklanabilir; tüketici, t-1 dönemindeki tüketim kararını alırken, tüketimini etkileyebilecek tüm değişkenleri, gelir ve servet dahil olmak üzere kullanmıştır. Tüketici rasyonel olduğundan ve sabit bir reel faiz oranı ile karşı karşıya bulunduğu t döneminde c_{t-1} 'e bakarak karar alabilir. Buna ilaveten λ_{t-1} tüketici tarafından bilinmektedir. Dolayısıyla geriye sadece tüketicinin önceden öngöremediği bilgiler kalmaktadır ki bu da hata teriminde yer almaktadır. Tüketicinin beklentileri de rasyonel olacağından ortaya çıkan hata sistematik değil, tesadüfi olacaktır (Levacic ve Rebmann 1982:217). Diğer taraftan Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nde, bir dönemden daha fazla gecikmeli tüketim değerlerinin kullanılmasının,

tahmin edilen tüketim fonksiyonunu geliştirici niteliği yoktur. Çünkü c_{t-1} kararı alınırken c_{t-n} , $n=2, \dots$ değerleri zaten kullanılmış olacaktır.

Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nin en önemli özelliği dayanıklı tüketim mallarını, yatırım malları sınıfına dahil edip modelden dışlayarak tüketimi, sadece dayanıksız tüketim malları ile hizmetlere yapılan harcamaların toplamı olarak almasıdır (Hall 1978:979). Bu tanımdan hareketle Rastgele Yürüyüş Hipotezi'ni test etmek amacıyla Hall (1978), A.B.D. için 1948(1)-1977(1) dönemine ait kişi başına derlenen üç aylık verileri kullanmış ve bu verileri 1972 yılı dolar fiyatlarında dayanıksız tüketim malları ve hizmetler için hesaplanan zımni fiyat deflatörünü kullanarak deflate etmiştir. Bu çalışmada Hall (1978:982-5) üç farklı regresyon tahmin etmiştir:

$$c_t = 8.2 + 1.130c_{t-1} - 0.040c_{t-2} + 0.030c_{t-3} - 0.113c_{t-4} \quad (4.4)$$

(8.3) (0.092) (0.142) (0.142) (0.093)

$$R^2 = .9988, \quad s = 14.5, \quad D.W = 1.96.$$

$$c_t = -23 + 1.076c_{t-1} + 0.049y_{t-1} - 0.051y_{t-2} - 0.023y_{t-3} - 0.024y_{t-4} \quad (4.5)$$

(11) (0.047) (0.043) (0.052) (0.051) (0.037)

$$R^2 = .9989, \quad s = 14.4, \quad D.W = 2.02.$$

$$c_t = -22 + 1.012c_{t-1} + 0.223s_{t-1} - 0.258s_{t-2} + 0.167s_{t-3} - 0.120s_{t-4} \quad (4.6)$$

(8) (0.004) (0.051) (0.083) (0.083) (0.051)

$$R^2 = .9990, \quad s = 14.4, \quad D.W = 2.05.$$

Eğer Rastgele Yürüyüş Hipotezi doğru ise (4.4), (4.5) ve (4.6)'da yer alan tüketimin, gelirin ve üç aylık tahvil fiyatları (s) nın gecikmeli değerlerinin anlamsız olması ve sadece tüketimin bir dönem gecikmeli değişkenin hem anlamlı hem de öngörüldüğü gibi birimden büyük olması gerekmektedir. Gerçekten de Hall, (4.4) ve (4.5)'de yer alan c_{t-1} dışındaki tüm değişkenler için F istatistiğinin anlamsız olduğunu bulmuştur. Buna ilaveten λ_{t-1} değeri her iki regresyonda da birimden büyüktür. Bu durumda cari tüketimin, sadece bir dönem gecikmeli tüketim tarafından tahmin edildiği fikri

doğrulanmış olmaktadır. Ancak Rastgele Yürüyüş Hipotezi, özellikle (4.5)'de yer alan gelir değişkenlerinin, cari tüketimi tahmin etme güçleri olmadığı sonucunu ortaya koyduğu için, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ve Sürekli Gelir Hipotezi'nden farklı bir sonuca ulaşmış olmaktadır.

Diğer taraftan Hall (1978:973), bu çalışmayı yaparken bir dönem gecikmeli tüketim değeri dışında, "acaba cari tüketim, üç aylık gecikmeli tahvil fiyatları yardımı ile de öngörülebilir mi?" sorusunu sormuştur. Bu değişkeni ele almasına neden olarak da tahvil fiyatlarının da tüketim gibi tesadüfi bir yapı arzemesini göstermiştir. Bu amaç doğrultusunda yapılan testin sonucu (4.6) ile verilmiştir. Burada s_{t-i} ($i=1,...,4$) değerlerine ait F istatistiklerinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Yani cari tüketim, bir dönem gecikmeli tüketim yanında gecikmeli tahvil fiyatları ile de öngörülebilirdir. Bunun bir nedeni tahvil piyasasında bulunan tüketicilerin, diğer tüketicilere göre ekonomik olaylara daha duyarlı olmaları olabilir (Bean 1986:502).

Hall (1978:985), geliştirmiş olduğu Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nin en zayıf yönünün, SGH/LCH çatısı altında kullanılabilecek şekilde rasyonel beklentilere dayanan bir sürekli gelir formülünün oluşturulamaması olduğunu kabul etmektedir.

Rastgele Yürüyüş Hipotezi, çok fazla eleştiriye hedef olmuştur. Bu eleştirilerden en önemlileri dayanıklı-dayanıksız tüketim malları için yapılan ampirik çalışmalar ve gelirin gecikmeli değeri ile tüketimdeki değişmeler arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalardan gelmiştir. Sargent (1978), Rastgele Yürüyüş Hipotezi'ni test ederken sürekli geliri, cari ve gelecekteki harcanabilir gelirlerin bugüne iskonto edilmiş değeri olarak tanımlamıştır. Hall (1978) ise sürekli gelirin açık bir tanımını vermemiştir (Hayashi 1982:896). Sargent (1978), Rastgele Yürüyüş Hipotezi'ni test etmek amacıyla A.B.D. için 1947 (1) - 1972 (4) dönemine ait iki veri türü kullanmıştır. Bunlardan biri mevsimsel değişmelere uyumlanmamış ve cari dolar fiyatları ile derlenmiş veriler; diğeri ise mevsimsel değişmelere uyumlanmış ve cari ya da 1972 dolar fiyatları baz alınarak GSMH zımni fiyat deflatörü ile deflate edilerek hazırlanmış

verilerdir. Sargent (1978:691-2), bu ampirik çalışmada tüketim tanımına Hall'da farklı olarak dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamaları da dahil etmiştir. Her iki veri kaynağı ile bulunan sonuçlar birbirinden çok farklı çıkmıştır. Sargent (1978:695), bu testin sonucunda, mevsimsel değişmelere uyumlanmış verilerin Hall'un hipotezini doğrulamadığını, mevsimsel değişmelere uyumlanmamış veriler kullanıldığında Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nin reddedilemeyeceğini, ancak yine de bu son veri şekli kullanıldığında bir dönemden daha fazla gecikmeli tüketim değerlerine ait regresyon katsayıları anlamlı bulunduğu için bu durumun Hall'un hipotezi ile büyük bir çelişki yarattığını da kaydetmiştir. Buradan Sargent, Hall'un yaptığından farklı bir tüketim tanımı yapıldığında, Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nin kabul edilemeyeceği sonucuna ulaşmıştır.

Hall (1978) ve Sargent (1978) arasındaki bu uyumsuzluğu ortadan kaldırma çabalarından biri Flavin (1981) tarafından yapılmıştır. Flavin, bu makalesinde iki amaç ileri sürmüştür:

1. Cari gelirin gelecekteki gelir, dolayısıyla sürekli gelir hakkında yeni bilgi sağlayıcı rolünü analiz etmek,
2. Hall (1978) ve Sargent (1978)'in tüketim modellerini uyumlaştırmak.

Flavin (1981), makalesinin ilk amacını gerçekleştirmek amacıyla şu düşünceden hareket etmiştir: gelecekteki gelir belirsizdir. Dolayısıyla bireylerin sürekli gelirleri ve tüketim planları, gelecekteki gelir hakkında yeni enformasyonlara sahip oldukça dönemden döneme revize edilecektir. Flavin (1981:975), Sargent (1978)'in yaptığı sürekli gelir tanımının yanlış olduğunu düşünmektedir. Çünkü Sargent (1978), sürekli geliri, gelecekteki gelirlerin bir ortalaması olarak almıştır. Oysa sürekli gelir, beşeri ve beşeri olmayan servetin bugünkü değerleri olarak tanımlandığında ve her iki modeldeki tüketim tanımları ve kullanılan veri türleri uyumlaştırıldığında Hall (1978) ve Sargent (1978)'in makaleleri arasındaki çelişki ortadan kaldırılabılır (Flavin 1981:986). Ancak Flavin (1981) yaptığı ampirik çalışma sonucunda Rastgele Yürüyüş

Hipotezi'nin reddedilmesinin hem istatistiksel olarak hem de niteliksel olarak anlamlı olduğunu bulmuştur. Çünkü Flavin, dayanıksız tüketim malları tüketiminin, cari gelire Hall'un düşündüğünden daha duyarlı olduğunu bulmuştur. Oysa hem Sürekli Gelir Hipotezi hem Hall (1978) hem de Sargent (1978), bu tür bir aşırı duyarlılık ortaya koymamıştır. Flavin ise dayanıksız tüketim mallarına yapılan harcamaların, cari gelire olan duyarlılığının 0.355 olduğunu bulmuştur ve bu tür mallar toplam tüketimin yaklaşık %45'ini oluşturduğuna göre cari tüketim ile cari gelir arasında bir aşırı duyarlılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durumda Flavin'in çalışması, hem cari tüketim ile cari gelir arasındaki duyarlılığın sıfır olduğunu kabul eden Sürekli Gelir Hipotezi hem de cari tüketimi cari gelir ile doğrudan ilişkilendirmeyen Rastgele Yürüyüş Hipotezi'nin reddedilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Rastgele Yürüyüş Hipotezi'ne yöneltilen diğer bir eleştiri ise Daly ve Hadjimatheou (1981) tarafından yapılmıştır. Bu yazarlar Rastgele Yürüyüş Hipotezi'ni İngiltere'de İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllara ait üç aylık verilerle test etmişlerdir. Bu verileri Hall (1978)'un yaptığı gibi dayanıksız tüketim mallarına ait zımni fiyat deflatörünü kullanarak deflate etmişler ve tüketimi, harcanabilir gelir ya da likit aktiflerin gecikmeli değerleri ile bir dönem ve bir dönemden daha fazla gecikmeli tüketim değerlerine bağlayan regresyonlar oluşturmuşlardır. Testin sonucunda tüketimin bir dönem gecikmeli değerine ait regresyon katsayısının, diğer değişkenlerin katsayılarından daha yüksek olduğu, ancak diğer değişkenlerin açıklayıcı güçlerinin de ihmal edilemeyeceğini bulmuşlardır.

Sonuç olarak geleceğe bakan tüketicilerin uyarlayıcı değil rasyonel beklentilere göre tüketim kararı almaları gerektiğini kabul eden Rastgele Yürüyüş Hipotezi, Hall (1978), tarafından yapılan ampirik çalışmada desteklenmiş olmakla birlikte, bu hipotezi test eden araştırmalar, çoğunlukla Rastgele Yürüyüş Hipotezi'ni reddeden bulgular ortaya koymuşlardır. Bu araştırmalar arasında da büyük farklılıklar vardır. Bunun nedeni olarak tüketimin tanımlanması hakkında farklı yaklaşımların

uygulanması yanında bir de daha önemli olarak, rasyonel beklentiler modeline dayanan bir sürekli ya da yaşam boyu gelir tahmini yapılamaması gösterilebilir.

4.2. YAŞAM BOYU GELİR HİPOTEZİNİN TÜKETİM - SERVET - YAŞ İLİŞKİSİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, tüketim-servet ve hanehalkının yaşı arasında, yaşam uzunluğunun belirli olduğu ve mirasın bulunmadığı varsayımları altında, servetin hanehalkının yaşamı boyunca, emeklilik yaşı olan N'de bir tepe noktasına ulaşan ve emeklilik döneminde hızla azalan tümsek-şekilli bir yol oluşturacağı kabul edilmiştir. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ile ilgili olarak yapılan son ampirik çalışmalarda, kurulan bu ilişkiye karşı görüşler ileri sürülmüştür. Burada yapılan eleştiriler başlıca iki kısımda incelenebilir:

1. Servet yolu Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ileri sürüldüğü gibi emeklilik yaşında bir tümsek oluşturmaz ve bu yaş sonrasında da artmaya devam eder yani servet yaş ile birlikte artar. Bu çalışmalara örnek olarak Lydall (1955), Mirer (1979) ve Atkinson (1971) tarafından yapılanlar verilebilir. Bu makalelerde işlenen ortak tema servetin emeklilik sonrasında azaldığını gösteren belirgin bir eğilimin bulunmadığı; bu nedenle emekli hanehalklarının servet biriktirmeye devam ettikleridir. Mirer (1979), bu çalışmasında ABD'de 2713 evli ve 65 yaşın üzerinde çiftler için düzenlediği yatay kesitsel verilerle servetin yaşla birlikte azalmadığını ve emeklilik sonrasında da tasarruf yapılmaya devam edildiğini bulmuştur. Lydall (1955), 1953 Oxford Institute of Statistics Survey verilerini kullanarak, servetin yaş ile azaldığına dair anlamlı bir kanıt bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Atkinson (1971) ve Shorrocks (1975) da İngiltere için yaptıkları yatay kesitsel bir çalışmada servetin yaşın artan bir fonksiyonu olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2. Yaşam uzunluğunun belirsizliği nedeniyle hanehalkları emeklilik dönemlerinde, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin varsaydığı kadar hızlı tüketim yapmazlar. Bu sonucu ortaya çıkaran çalışmalara örnek olarak Menchik ve David (1983), Davies (1981), Söderström (1982) tarafından yapılanlar gösterilebilir. Örneğin Söderström (1982:590)'e göre, insanlar yaşam süreleri belirsiz olduğu için yaşlılıklarında da tasarruf yaparlar. Çünkü yaşlandıkça "daha fazla yaşayacaklarını düşünerek" gelecek için tedarikli olmayı isterler. Davies (1981:562) ise yaşlı hanehalkları arasında az sayıda da olsa miras bırakmak amacıyla çok fazla tüketim yapmadıklarını söyleyenler bulunduğunu, ancak bunun, ampirik çalışmada gözlenen yavaş tüketimi açıklamak için çok geçerli bir neden olmaması gerektiğini vurguladığı çalışmasında, bu gözlemin tek açıklayıcısının, yaşam uzunluğu hakkındaki belirsizlik olması gerektiğini ileri sürmüştür. Yaari (1965) ile Levhari ve Mirman (1977) tarafından yapılan çalışmalarda, yaşam uzunluğu hakkındaki belirsizlik arttıkça, daha uzun yaşama olasılığına karşı daha fazla tasarruf yapma kararı ile cari dönemde tüketim yapma arzusu arasındaki ihtilafta o kadar artar, sonucuna ulaşılmıştır.

Shorrocks (1975), King ve Dicks-Mireaux (1982) ve Hubbard (1986) tarafından yapılan çalışmalar ise servet-yaş yolu 60-65 yaş civarında zirveye ulaşp bir tümsek şekli aldıktan sonra azalmaya başlıyor, görünümünde olduğu için Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ni doğrular bir nitelik taşımaktadır. Bunlardan King ve Dicks-Mireaux (1982) tarafından yapılan çalışmada 12.734 Kanadalı aile için 1977 yılına ait yatay-kesitsel veriler kullanılarak servet/gelir oranı ile yaş arasında Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde iddia edilen ilişkinin geçerliliği ispatlanmıştır.

Acaba ampirik çalışmalarda Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin tümsek şekilli servet-yaş yolunu reddeden bulgular ya da bu kabul edilse bile, yaşlıların negatif tasarrufunun varsayıldığı kadar hızlı olmadığını ortaya koyan bulgular, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin reddedilmesini mi gerekli kılmaktadır? Hurd (1990:609)'a göre, emeklilik döneminde servetin varsayıldığından daha yavaş bir biçimde tüketilmesi bu teorinin reddedilmesini gerektirmez. Çünkü bunun nedeni miras güdüsü olabilir ve bu

güdü de Geliştirilmiş Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ele alınmıştır. Bunun bir nedeni de servetin yaşlılıkta hala artmaya devam ettiğini gösteren yatay-kesitsel çalışmalarda ele alınan yaş gruplarının çok fazla toplulaştırılmış olması olabilir. Çünkü bu tür çalışmalar genellikle 60 yaş ve üstünü tek bir grupta toplamışlardır. Oysa King ve Dicks-Mireaux (1982:258) tarafından yapılan ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin tümsek-şekilli servet/gelir ile yaş arasındaki ilişkisini doğrulayan sonuca ulaştıkları çalışmalarında 60 yaş üstü dört ayrı grubu ayırmıştır: 60-64, 65-69, 70-75 ve 75 yaş ve üstü. Eğer yaşam uzunluğunun belirsizliğinden dolayı servet emeklilik yaşından daha sonraki bir yaşta azalmaya başlıyorsa, bu eğilim ancak yaş gruplarının çok fazla toplulaştırılmadığı bir çalışmadan gözlenebilir. Aksi halde servetin yaş ile birlikte arttığı sonucu ortaya çıkabilir (Hurd 1990:610). Çünkü yaşam uzunluğu belirsizken insanlar, miras bırakmayı planlamıyorlarsa bile, maksimum ne kadar süre yaşayabileceklerini düşünürler ve tüketim planlarını buna göre yaparlar. Bu durumda servet, emeklilik döneminden de sonra ve insanların maksimum yaşayabilecekleri zaman uzunluğu beklentilerine uygun olacak şekilde, bilinmeyen bir yaşta azalmalıdır. Bu yaş emeklilik yaşından daha büyük olduğu için emeklilik sonrasında da servetin artmaya devam etmesinin Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ile uyumsuz olması gerekmez (Hurd 1990:609). Bu düşünce Davies (1981)'in çalışması tarafından da desteklenmektedir. Sonuç olarak yapılan bu çalışmalar ilk bakışta Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ni doğrulamıyor nitelik taşımalarına rağmen, aslında Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin analitik yapısı bu görüşleri açıklayabilmektedir.

4.3. CARİ TÜKETİM-CARİ GELİR İLİŞKİSİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE AŞIRI DUYARLILIK BULGUSU

Tüketimin cari gelirdeki değişmelere, bu değişimler sürekli olmadıkça çok fazla duyarlı olmayacağını kabul eden Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin implikasyonları tüketim ile ilgili pek çok araştırmaya konu olmuştur. Eğer tüketim cari gelire aşırı duyarlıysa yani Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir

Hipotezi'nin kabul ettiklerinin aksine kısa dönemde tanımlanıyorsa, Mutlak Gelir Hipotezi'nin toplam tüketim fonksiyonu için hala geçerli olacağını ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

Hall ve Mishkin (1982), Flavin (1981), Hayashi (1982), Cox ve Jappelli (1993) ve Zeldes (1989) tarafından yapılan ampirik çalışmalarda tüketimin cari gelirdeki değişmelere aşırı duyarlı olduğu bulunmuştur. Acaba bu aşırı duyarlılığın nedeni ne olabilir? Yukarıdaki makalelerde bunun iki nedeni olduğu ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki, hanehalklarının Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde varsayıldığı gibi mükemmel sermaye piyasaları ile karşı karşıya olmamaları nedeniyle ortaya çıkan likidite kısıtlamaları, diğeri ise hanehalkının, geleceği göremeyecek kadar miyop (myopia) olmasıdır. Bu ikincisini, ilkinden ayırmak oldukça güçtür. Çünkü bu makalelerde kabul edilen ortak görüş, her ikisinin de düşük gelirli aileler için geçerli olduğudur. Fakat miyopluk ile likidite kısıtlamaları arasında çok önemli bir fark vardır; ilkinde hanehalkları gelecekte gelirinin nasıl davranacağı hakkında en iyi olasılığı seçemezler. Bu durumda hem rasyonel beklentilere göre geliştirilen tüketim davranışı hakkındaki düşünce geçersiz olur; hem de Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, tüketicinin kendisine optimum yaşam boyu tüketim akımını seçeceğini varsaydıkları için geçersiz olur. Örneğin Fisher (1930:72)'e göre:

"Genelde ceteris paribus gelir ne kadar düşükse gelecekteki gelire nazaran cari gelir beklentisinin o kadar yüksek olacağı söylenebilir ...tabii ki sürekli olarak düşük olan bir gelirin, cari dönem istekleri kadar gelecekteki istekler için de şiddetli bir arzu doğuracağı açıktır....Bu sonuç yaşamın sürekliliğini sağlamak amacıyla, cari dönem ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği için kısmen rasyoneldir, ancak bugünkü ihtiyaçların varlığı bireyin gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamak için tedarik yapma arzusunun azaltacağından dolayı da kısmen irrasyoneldir."

Bu durumda gelir düzeyi çok düşük olan bireyler, geleceği göremeyecek kadar miyop olacakları için cari tüketimleri, cari gelirlerine aşırı duyarlı olacaktır. Ancak Modigliani (1986:305)'ye göre; "Bu gibi bir miyopluk, ampirik olarak desteklenmemiştir."

Diğer taraftan likidite kısıtlamaları durumunda hanehalkı için cari gelirindeki değişmelerin sürekli mi yoksa geçici mi olduğu ve hanehalkının kendini bu yeni gelir düzeyine uyumlaması önem taşımaz. Çünkü hanehalkı gelecekte daha yüksek bir gelire sahip olacağı düşüncesine göre planladığı cari dönem tüketim düzeyini korumak için gerekli borçlanmayı yapamaz. Örneğin gelişmiş ülkelerde yaşayan çoğu öğrenci gelecekte, cari dönem kazanımlarından çok daha yüksek bir gelire sahip olmayı beklerler. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre bu öğrenciler, tüketimlerini gelecekteki daha yüksek gelir beklentilerine bağlı olarak oluşturdukları, yaşam boyu gelirlerine göre tayin ederler. Bu planı uygulamak için ise öğrenciler, kredi kullanarak borçlanmalıdırlar. Oysa onların sürekli tüketim düzeylerini sürdürebilecekleri kadar borçlanabilme olasılıkları tam değildir (Dornbusch ve Fischer 1994:314). Bunun nedeni sermaye piyasalarının, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde varsayıldığı gibi mükemmel işlememesi nedeniyle ortaya çıkan likidite kısıtlamalarıdır (Dornbusch ve Fischer 1984:186). Likidite kısıtlamaları teorisine göre bazı insanların, alışılmış tüketim düzeylerini korumak için ne kullanabilecekleri tasarrufları ne de borçlanabilmeye uygun koşulları bulunmayabilir. Dolayısıyla bu insanlar gereksinimleri olan likiti bulamazlar. Bu durumda olan hanehalkları için cari tüketim, cari gelirdeki değişmelere Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin önerdiğinden çok fazla duyarlı olabilir.

Hayashi (1982), rasyonel beklentiler varsayımı altında sürekli gelir hipotezini test ettiği makalesinde tüketimin harcanabilir gelire bağlı olduğu sonucuna ulaşmış ve bunun sermaye piyasalarının mükemmel olmaması nedeniyle geleceğe dönük karar alma durumunda olan tüketicilerin, dayanıklı tüketim malları satın alımını zamana yayamamalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Hayashi'nin bu makalede oluşturduğu tüketim fonksiyonu,

$$c_t = (1 + \mu)c_{t-1} + \alpha \left[A_t - (1 + \mu)(A_{t-1} + y_{t-1}) \right] + \lambda \left[y D_t - (1 + \mu)y D_{t-1} \right] + v_t$$

şeklindedir. Burada c_t cari dönem tüketimini, c_{t-1} (t-1) dönemine ait tüketimi, A_t t dönemine ait beşeri olmayan serveti, A_{t-1} (t-1) dönemine ait beşeri olmayan serveti, y_{t-1} (t-1) dönemine ait emek gelirini (beşeri serveti), yD_t t dönemindeki harcanabilir geliri, yD_{t-1} (t-1) dönemindeki harcanabilir geliri, μ iskonto oranını, α toplam servetin marjinal tüketim eğilimini, λ likidite kısıtlaması durumunda olan bir hanehalkının harcanabilir gelirinin ne kadarını cari tüketimi için kullanacağını gösteren katsayı, v_t ise hata terimini göstermektedir. Eğer Sürekli Gelir Hipotezi doğru ise λ 'nın sifıra eşit olması gerekmektedir. Oysa Hayashi, 1948-78 dönemine ait A.B.D. yıllık verilerini kullanarak λ 'nın çok yüksek olduğunu bulmuştur. Örneğin 1978'de özel tüketim harcamaları 1,351 Milyar dolar, harcanabilir gelir de 1,458 Milyar dolar iken, özel tüketim harcamalarının yaklaşık %96'sı (1,301 Milyar dolar), likidite kısıtlamalarına maruz kalan hanehalkları tarafından yapılmıştır. Çünkü $\lambda=0.892$ olarak bulunmuştur; yani harcanabilir gelirin %89.2'sinin cari tüketim amacıyla kullanıldığı hesaplanmıştır. Bu durumda Sürekli Gelir Hipotezi, geçerliliğini kaybedecektir.

Campbell ve Mankiw (1990), 1948(1)-1985(4) dönemine ait üç aylık A.B.D. verilerini kullanarak λ 'nın 0.5 olduğunu buldular. Bu, Hayashi tarafından bulunan değerden daha küçük olmakla beraber, toplam tüketimin %50'sinin harcanabilir gelirden yapıldığını, yani aşırı duyarlılık nedeniyle Sürekli Gelir Hipotezi'nin reddedileceğini ifade etmektedir.

Öte yandan Cox ve Jappelli (1993:197), Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ni test ettikleri makalelerinde, bu durumu şöyle açıklamaktadırlar. Eğer tüketiciler, ihtiyaçları olan kredi miktarını almaya muktedir değil iseler, fiili borç miktarı arzulanan borç miktarından daha küçük olacak ve likidite kısıtlamaları hanehalkının bilanço kompozisyonunu etkileyecektir. Burada toplam servet/gelir oranının Hayashi (1982)'den farklı olarak likidite kısıtlamalarından daha az etkilendiğini; buna karşılık 25 yaşından küçük hanehalklarının tüketimlerinin %44'ünün, 25-34 arası yaş grubunda yer alan hanehalklarının ise tüketimlerinin %24'ünün harcanabilir gelir tarafından belirlendiğini bulmuşlardır. Bunun anlamı

gençlerin arzulanan ve fiili borç miktarları arasındaki farkın orta yaşlı ve yaşlılara nazaran daha yüksek olması nedeniyle, likidite kısıtlamalarına ddaha fazla maruz kaldıklarıdır. Bu Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin geçerliliğini zedelemektedir. Çünkü Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre hanehalkı, yaşam boyu düzgün bir tüketim akımını sürdürmek için kazanma aralığının ilk yıllarında negatif tasarruf yaparak, borçlanmalıdır. Oysa Cox ve Jappelli'nin, gençlerin borçlanmalarının çok zor olduğu hakkındaki bulguları, hanehalkının, en azından gençlik döneminde, bu düzgün tüketim akımını sürdüremeyeceği anlamındadır.

Zeldes (1989), yine aşırı duyarlılık durumunu test ettiği makalesinde nüfusu, düşük ve yüksek aktif birikimine sahip hanehalkları olmak üzere iki gruba ayırmıştır ve düşük servetli ailelerin cari tüketimlerinin cari gelirlerine çok fazla duyarlı olduğu, buna karşılık yüksek servetli grup için böyle bir durumun geçerli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Diğer taraftan King ve Dicks-Mireaux (1982), 1977 yılı için 12734 Kanadalı aile için yaptıkları bir yatay kesitsel araştırmada, grubun çok büyük bir kısmının Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne uymayan şekilde negatif net kıymete sahip olduklarını yani bu ailelerin likidite kısıtlamaları altında tüketim yaptıklarını buldular.

Burada ele alınan bütün çalışmalarda, mükemmel sermaye piyasaları varsayımı altında geçerli olan Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, likidite kısıtlamalarına maruz kalan hanehalkları için geçerli olmadığı sonucu bulunmuştur. Çünkü bu hanehalkları, cari dönemde yaşam boyu bekledikleri gelir akımının bugünkü değerine sahip olamayacakları için cari tüketimlerini, cari gelirlerine göre belirleyeceklerdir. Acaba likidite kısıtlamaları durumunda, Mutlak Gelir Hipotezi mi geçerli olacaktır? Ampirik olarak toplam tüketim, biri Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre hareket edip geleceğe bakan, diğeri Mutlak Gelir Hipotezi'nea göre hareket edip, sadece cari dönem gelirini dikkate alan iki bireyli bir model yardımıyla iyi bir şekilde açıklanabilir (Daniel 1993). Fakat teorik düzeyde

borçlanma kısıtı Zeldes (1989)'e göre: " ... genelde bir Keynesyen davranışı ima etmez. " Çünkü bu tür bir borçlanma kısıtı altında olan Mutlak Gelir Hipotezi'nin temsili tüketicisi için $C_t = a + bY_t$ formu değil, bunun özel bir durumu olan $C_t = Y_t$ geçerli olacaktır. Burada bireyin, borçlanma kısıtına maruz kaldığı dönemin başlangıcında ve sonunda herhangi bir servete sahip olmadığı varsayımı yapılmıştır. Buna göre Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, tüketicilerin düzgün bir tüketim akımını sürdürebilmek için, borçlandıklarını ve tasarruf yaptıklarını varsayarken, Mutlak Gelir Hipotezi'nde tüketici, $C_t = Y_t$ 'ye göre hareket edeceği için asla tasarruf yapmayacaktır. Oysa Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde tüketiciler, gelirleri yükseldiği ve likidite kısıtlamalarından kurtuldukları zaman, optimum tüketim planına göre hareket edeceklerdir. Bu nedenle likidite kısıtlamaları, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin reddedilmesini gerekli kılmaz, sadece tüketimin, bu teorilerin ele aldıklarından başka faktörlere de bağlı olduğunu gösterir (Dornbusch ve Fischer 1984:186). Zaten Modigliani (1986:305)'nin kendisi de likidite kısıtlamalarının varlığını kabul etmekte, ancak Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin implikasyonlarını değiştirmeyeceğini ileri sürmektedir. Çünkü gelecekte beklenen gelirin belirsiz olması kadar mükemmel olmayan kredi piyasaları da hanehalklarını tüketimlerini ertelemeye ve tasarruf/gelir oranı kadar servet/gelir oranlarını da arttırmaya zorlayacaktır. Ancak çok yüksek likidite kısıtlamaları, bazı özel sonuçların miktar olarak büyüklüğünü etkileyebilir. Örneğin tüketicilerin, geçici gelirlerinden yaptıkları tüketimin marjinal eğilimi, daha yüksek olabilir.

Burada Shefrin ve Thaler (1988) tarafından ileri sürülen "Davranışsal Yaşam Boyu Gelir Hipotezi (Behavioral Life Cycle Hypothesis)" Modeli'ni ele almakta fayda görüyoruz. Çünkü bu model her ne kadar formal olarak bir temele oturtulmamışsa da, gerçek yaşamda tüketicilerin psikolojisini çok iyi irdelemektedir. Shefrin ve Thaler (1988:610)'a göre, gerçekte çok az sayıda tüketici, bugünkü değer hesaplarını yapma yeteneğine sahiptir. Oysa hem Sürekli Gelir Hipotezi hem de Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin temelinde, maksimizasyon ve fayda fonksiyonları vardır. Dolayısıyla bu varsayımlardan hareket ederek daha iyi ve gerçek yaşamı daha yakından takip eden bir

teori kurma olasılığı çok zayıftır. Daha iyi bir teorinin kurulabilmesi için Shefrin ve Thaler (1988:611) şu düşünceden hareket etmektedirler. Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bireyler, kendilerini tam anlamıyla kontrol etmektedirler. Bu kontrol bireyi gelecek için planlama yapmaya ve cari tüketimini ertelemeye zorlar. Oysa bir bireyin kendini bu şekilde kontrole zorlaması bireyin 'çaba' harcamasını gerektirir. Bu çaba kavramı:

1. Kişinin kendisi ile mücadelesi, yani bugün tüketmeli miyim yoksa gelecek için tasarruf mu yapmalıyım, kararını alması,
2. Bu karar aşamasında, cari dönemde harcama yapma isteğine engel olamayıp, gelecek için yaptığı planlarını bozması,
3. Kişinin kendine hakim olarak, cari tüketimini erteleyip tasarruf yaptığında, bu ertelemenin getirdiği manevi acıya karşı kendini ikna edecek irade gücüne sahip olması için yaptığı mücadeleleri içerir.

Shefrin ve Thaler (1988:611-22), özellikle ikinci maddenin gerçek hayatta çok sık karşılaşılan bir durumu yansıttığını, dolayısıyla bu olguyu dışlayan bir tasarruf teorisinin yanlış olacağını ifade etmektedirler. Ayrıca gelir azaldıkça irade gücünün daha fazla zayıflayacağını, bu nedenle tüketimin, özellikle düşük gelir grupları için cari gelire daha duyarlı olacağını da ifade etmektedirler.

SONUÇ

Dört tüketim teorisinin amacımız çerçevesinde ele alındığı bu çalışmada şu bulgulara ulaşılmıştır:

— Mutlak Gelir Hipotezi, diğer üç tüketim teorisi için bir referans teorisi olma özelliğini taşımaktadır. Çünkü Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, Mutlak Gelir Hipotezi'nin, ampirik çalışmalarda ortaya çıkan bazı temel boşluklarını kapatmak amacıyla geliştirilmişlerdir. Bu nedenle Mutlak Gelir Hipotezi'nin varsayımlarını ve ampirik çalışmalarında ulaşılan sonuçları toplu ve sistematik bir biçimde ortaya koymakta fayda vardır. Bunları esas itibariyle on maddede toplamak mümkündür. Mutlak Gelir Hipotezi:

- Bir kısa dönem analizi yapmaktadır.
- Bu kısa dönem içinde tüketim harcamalarını incelemektedir. Burada tüketim harcamaları dayanıksız ve dayanıklı tüketim malları ile hizmetlere yapılan harcamaların toplamı olarak tanımlanmaktadır.
- Tüketim harcamalarını belirleyen temel faktörün, aynı döneme ait reel harcanabilir gelir olduğunu kabul etmektedir.
- Mikro ekonomik bazda tüketicinin nasıl davranması gerektiği hakkında, bir analiz yapmamaktadır. Bunun yerine tüketicinin 'Temel Psikolojik Yasa' olarak adlandırılan ve veri olarak kabul edilen bir yasaya göre davrandığını varsaymaktadır. Burada, tüketicinin geliri arttığı zaman, tüketim harcamalarını arttıracacağı, ancak bu artışın gelir artışı kadar olmayacağını kabul etmektedir.

•Tasarrufları saf bir artık olarak kabul etmektedir. Diğer bir ifade ile bir kısa dönemde tasarruf, gelirin tüketilmeyen kısmı olarak tanımlanmaktadır. Bu kabul nedeniyle tüketicinin, hangi güdünün etkisi ile tasarruf yaptığını analize dahil etmemekte ve tüketim ile tasarruf arasında fonksiyonel bir ilişki kurmamaktadır.

•Tüketim fonksiyonunda, gelir düzeyi sıfır bile olsa daima belli bir miktarda tüketim harcamasının yapılacağını ifade eden, pozitif sabit bir kesişme katsayısının bulunduğunu kabul etmektedir. Bu katsayısı nedeniyle, tüketim ile gelir arasında oransal bir ilişki bulunmamaktadır.

•Reel harcanabilir gelir seviyesi arttığı zaman, hem ortalama tüketim eğilimi hem de marjinal tüketim eğiliminin azaldığını, ancak kesişme katsayısının varlığı nedeniyle ortalama tüketim eğiliminin daima, marjinal tüketim eğiliminden büyük olduğunu kabul etmektedir.

•Reel harcanabilir gelir seviyesi arttıkça, gelirin tasarrufa ayrılan payının, yani ortalama tasarruf eğiliminin arttığını ve daima ortalama tasarruf eğiliminin, marjinal tasarruf eğiliminden küçük olduğunu kabul etmektedir.

•Tüketim fonksiyonunun simetrik bir yapıda olduğunu kabul etmektedir. Bu tüketicilerin, tüketim harcamalarını alıştıkları bir yaşam standardına uyumlama eğiliminde olmadıklarının kabul edildiği anlamındadır.

•Ampirik çalışmalar neticesinde Mutlak gelir Hipotezi'nin, sadece kısa dönem tüketim davranışını açıklayabildiği, ancak hem uzun dönem tüketim davranışını hem de kısa dönem tüketim fonksiyonlarının zamanla yukarı kaymasının nedenini açıklayamadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda kısa dönem tüketim davranışı ile uzun dönem tüketim davranışı arasında bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Literatürde bu durum 'tüketim fonksiyonu paradoksu' olarak adlandırılmaktadır.

— Tüketim fonksiyonu paradoksunu açıklamak amacıyla geliştirilen Nisbi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ni, Mutlak Gelir Hipotezi'nden farklı kılan ortak özelliklerini, esas itibariyle beş maddede toplamak mümkündür:

- Bir uzun dönem analizi yapmaktadırlar.

- Tüketim harcamaları ile değil, tüketim ile ilgilenmektedirler. Nisbi Gelir Hipotezi'nde, tüketiminin açık bir tanımı verilmemiştir. Buna karşılık bu tanım, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde açıkca verilmektedir: tüketim, belli bir dönemde dayanıksız tüketim malları ve hizmetlere yapılan harcamalar ile dayanıklı tüketim mallarının bu süre içerisinde sağladıkları hizmetlerin amortisman değeri ile ölçülen kullanım değerlerinin toplamıdır.

- Tüketimi tayin eden temel faktör, doğrudan cari gelir değil, daha uzun dönemde tanımlanan bir gelirdir.

- Tüketim ile tasarruf arasında fonksiyonel bir ilişki olması gerektiğini kabul etmektedirler.

- Mikro ekonomik bazda tüketicinin nasıl davranması gerektiği ile ilgili bir analiz yapmaktadırlar.

— Nisbi Gelir Hipotezi'nin, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ile yukarıda verilen ortak özelliklerine rağmen, bu teoriler ile benzeşmeyen diğer varsayımları nedeniyle, tüketim teorileri arasında spesifik ve kendine özgü bir yeri vardır. Bu nedenle bu özelliklerin açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Bunlar esas itibariyle dokuz maddede toplanabilir. Nisbi Gelir Hipotezi:

- Tüketim fonksiyonunun asimetrik bir yapıda olması gerektiğini vurgulayan ilk tüketim teorisidir.

- Tüketicilerin tüketim davranışlarının birbirine bağımlı olması durumunu ele alan tek tüketim teorisidir.

- Cari tüketimi belirleyen iki ayrı nisbi gelir tanımı yapılmaktadır. Bu tanımlardan ilki 'gösteriş etkisi', ikincisi, 'dişli etkisi' varsayımına dayanmaktadır.

- Dişli etkisi'ne göre, cari tüketimin temel belirleyicisi, reel harcanabilir gelirin önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyine oranı olarak tanımlanan nisbi gelirdir. Bu tanıma göre cari gelir, belli bir dönem içinde, önceki en yüksek gelir düzeyinin altına düşerse, ortalama tüketim eğiliminin, alışılmış yaşam standardını koruma güdüsü nedeniyle, artacağı kabul edilir; yani bu durumda olan bireyler, tasarrufları yardımıyla eski tüketim alışkanlıklarını sürdürmeye çalışırlar. Öte yandan cari gelir, bu dönem içinde, önceki en yüksek gelir düzeyine doğru arttıkça, bu kez bireyler, eski tasarruf düzeylerine tekrar ulaşmaya çalışacakları için ortalama tüketim eğilimi düşük olacaktır. Ancak cari gelir önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyinin üstüne çıktığında, artık önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyi cari gelire eşit olacaktır ve cari tüketim cari gelir tarafından belirlenecektir. Bu durumda tüketicilerin gelir düzeyleri arttığı için yaşam standartlarını da yükseltmek isteyeceklerdir.

- Gösteriş etkisi varsayımına göre nisbi gelir, bir bireyin gelirinin, gelir dağılımı içindeki nisbi büyüklüğü olarak tanımlanmaktadır. Nisbi geliri yüksek olan bir birey, sosyal çevresinin tüketim harcamalarından çok fazla etkilenmeyeceği için ortalama tüketim eğilimi düşük olacaktır. Tersine nisbi geliri düşük olan bireyler, çevresinin tüketim davranışından fazlasıyla etkileneceklerdir. Çünkü bu durumda birey, hem lüks malların varlığı ve bunları kullanma arzusu hem de sosyal çevresinde bulunan bireylerin daha yüksek yaşam standardına sahip olmaları nedeniyle harcamalarını,

tasarrufları pahasına arttırmayı isteyecektir. Bu nedenle ortalama tüketim eğilimleri yüksek olacaktır.

• Nisbi Gelir Hipotezi'nde, yapılan iki ayrı nisbi gelir tanımı nedeniyle tasarruflara da iki ayrı rol verilmektedir. Gösteriş etkisi varsayımına göre tasarruf, bireyin cari tüketim arzusu ile gelecekte daha yüksek tüketim yapma arzusu arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır. Tasarruf yapan birey, gelecekte daha yüksek bir tüketim yapmayı seçerken, aslında gösteriş etkisi altında kalmamaktadır. Aksine eğer gösteriş etkisi geçerli ise birey cari dönemde tüketim yapmayı tercih etmektedir. Dışli etkisi varsayımına göre tasarrufun rolü, bireylerin depresyon dönemlerinde alıştıkları yaşam standartlarını sürdürmelerini sağlamaktır.

• Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre, yatay-kesitsel bir ampirik çalışmada, nisbi gelir seviyesi arttıkça gösteriş etkisi azalacağı için, ortalama tüketim eğiliminin de azaldığı gözlenecektir.

• Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre, uzun dönemde gelir arttığı zaman, gelir dağılımının değişmediği varsayımı altında ortalama tüketim eğilimi sabit kalacaktır.

• Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre, kısa dönem tüketim fonksiyonlarının zamanla yukarı doğru kaymasının nedeni, bireylerin alıştıkları yaşam standardı seviyesini belirleyen reel harcanabilir gelir düzeylerinin artmasıdır.

—Nisbi Gelir Hipotezi, yukarıda sıralanan özellikleri nedeniyle, diğer tüketim teorilerinden farklı olmasına rağmen, Mutlak Gelir Hipotezi ile beraber ele alındığında, bu iki tüketim teorisini, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nden farklı kılan üç belirgin ortak özellikleri bulunmaktadır. Mutlak Gelir Hipotezi ve Nisbi Gelir Hipotezi:

- Piyasa faiz oranının, tüketim ve tasarruf kararı üzerindeki muhtemel etkilerini analizden dışlamaktadırlar.

- Servetin tüketim üzerindeki muhtemel etkilerini analize dahil etmemektedirler. Oysa servet değişkeni Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, tüketimi belirleyen temel faktörlerden biridir ve bu nedenle bu teoriler, birer servet-tüketim teorisi olarak da tanımlanabilirler.

- Cari gelirin, cari tüketimi belirlemedeki önemi, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde varsayıldığından çok daha yüksektir. Cari gelir, Mutlak Gelir Hipotezi'nde tek belirleyici faktördür. Nisbi Gelir Hipotezi'nde ise cari gelir, her iki nisbi gelirin belirlenmesinde de en büyük ağırlığa sahiptir.

— Nisbi Gelir Hipotezi'ni Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nden ayıran, yukarıda sıralanan bütün özelliklerine rağmen, bu iki teori bazı düşünceler açısından benzerliklere de sahiptirler. Bunları dört maddede toplayabiliriz:

- Her iki teoride de emeklilerin, sadece önceden biriktirdikleri aktifleri ile tüketimlerini finanse ettikleri kabul edilmektedir. Ancak bu düşünce, Nisbi Gelir Hipotezi'nde tüketim fonksiyonuna dahil edilmezken, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde açık ve net olarak analiz edilmektedir.

- Her iki teoride de miras güdüsü ile tasarruf yapma isteği kabul edilmektedir. Ancak Nisbi Gelir Hipotezi, bu güdünün varlığını sadece kabul ederken, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bu güdü tüketim fonksiyonuna dahil edilmektedir.

- Her iki teoride de cari gelir, tüketim fonksiyonuna ayrı bir değişken olarak dahil edilmektedir. Bununla beraber Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde cari gelir, cari

emek geliri olarak tanımlanırken, Nisbi Gelir Hipotezi'nde, cari gelire hangi gelir unsurlarının dahil edildiği açık değildir.

- Her iki teoride de, nüfus artışı sonucunda toplumun net tasarrufunun pozitif olacağı kabul edilmektedir.

— Sürekli Gelir Hipotezi'nin, tüketim teorileri arasında kendine ait özel bir yeri bulunmaktadır. Bu nedenle Sürekli Gelir Hipotezi'nin spesifik özelliklerini belirtmekte fayda vardır. Bunları dokuz maddede toplayabiliriz. Sürekli Gelir Hipotezi'nde:

- Hanehalkının yaşam ufkunun sonsuz uzunlukta olduğu kabul edilmektedir.

- Tüketim davranışını açıklamak amacıyla sürekli tüketim ve sürekli gelir kavramları kullanılmaktadır. Sürekli gelir, hanehalkının beşeri ve beşeri olmayan seervetinin toplamının bugünkü değerinden, her bir dönemde elde etmeyi beklediği faiz getirisi olarak tanımlanmaktadır. Sürekli tüketim ya da cari tüketim, hanehalkının sürekli gelirine göre her dönemde yapmayı planladığı tüketimdir. Sürekli gelir ile sürekli tüketim arasında, sürekli gelir düzeyinin büyüklüğünden bağımsız, oransal bir ilişki olduğu kabul edilmektedir.

- Belli bir dönemde derlenen gelir ve tüketim verilerinin, bu değişkenlere ait ölçülmüş değerleri verdiği kabul edilmektedir. Ancak gerçekte bu ölçülmüş değerlere bakılarak tüketim davranışı açıklanamaz. Çünkü tüketim ve gelirin ölçülmüş değerleri, bu değişkenlere ait sürekli ve geçici unsurların toplamıdır. Dolayısıyla ölçülmüş gelir, sürekli gelir ile geçici gelirin, ölçülmüş tüketim ise sürekli tüketim ile geçici tüketimin toplamı olarak alınmaktadır. Burada geçici gelir hanehalkının ölçülmüş geliri ile sürekli geliri arasında pozitif ya da negatif olabilen fark olarak tanımlanmaktadır.

•Geçici gelirin, hem sürekli gelir hem sürekli tüketim hem de geçici tüketimle ilişkisinin olmadığı kabul edilmektedir. Buna göre, gelirden meydana gelen geçici değişimler, tüketime değil gelir getirmeyen tasarrufa gitmektedir. Burada gelir getirmeyen tanımlaması önemlidir. Çünkü gelir kazandıran tasarruf araçları, sürekli gelir tanımında yer alan beşeri olmayan serveti etkileyeceklerinden, sürekli gelirin revize edilmesine neden olacaklardır. Bu durumda ise sürekli tüketim etkilenecektir ki Sürekli Gelir Hipotezi'nde geçici gelir ile sürekli tüketim arasında ilişki olmadığı varsayılmaktadır.

•Sürekli tüketim ile sürekli gelir arasındaki orantı katsayısını belirleyen faktörlerden biri, beşeri olmayan servetin toplam servet içindeki payıdır. Eğer beşeri olmayan servetin sürekli gelir içindeki payı yeterince yüksekse, bireylerin ortalama tasarruf eğilimleri düşük olacaktır. Tersine eğer bu pay düşükse, ortalama tasarruf eğilimi yüksek olacaktır. Sürekli Gelir Hipotezi'nde açık bir şekilde belirtilmiyor olsa da bu kabul, tasarrufların ihtiyat güdüsü ile yapıldığının kabul edildiğini ortaya çıkarmaktadır.

•Yatay kesitsel verilerle tahmin edilen tüketim fonksiyonlarının sergilediği, ölçülmüş gelir arttıkça ortalama tüketim eğiliminin azalması özelliğini açıklamak için geçici gelir kavramı kullanılmaktadır.

•Kısa dönem tüketim fonksiyonlarının, sürekli gelir düzeyi arttıkça yukarı kayacağı kabul edilmektedir.

•Uzun dönemde ortalama tüketim eğiliminin, sürekli gelir düzeyi arttıkça sabit kalacağı kabul edilmektedir. Çünkü sürekli gelir arttıkça, sürekli tüketim de artacağı için orantı katsayısı değişmeyecektir.

•Teknolojik gelişme, Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre toplumun net tasarrufunun negatif olmasına neden olmaktadır.

— Sürekli Gelir Hipotezi ile Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, tüketim davranışını açıklamada oldukça benzer özelliklere sahiptirler. Fakat bunları tanımlamada ve teorik yapıya adapte etmede farklılaşmaktadırlar. Bu çerçevede ulaşılan bulguları, esas itibarıyla yedi maddede toplamak mümkündür:

•Her iki teori, mikro bazda tüketici davranışının çözümlenmesinde Zamanlararası Tercih Teorisi'ni kullanmaktadır. Buna göre hanehalkı, yaşamının her bir döneminde sahip olduğu toplam servetinin, nispeten istikrarlı bir oranını tüketmekte ve kendisine bu amaçla yaşam boyu optimum bir tüketim kalıbı seçmektedir. Sürekli Gelir Hipotezi'nde tüketici için bu optimum tüketim planı, her bir döneme ait sürekli tüketimi belirlerken, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde belli bir döneme ait planlanan tüketimi tayin etmektedir.

•Her iki teoride de cari tüketim, sürekli gelir ya da yaşam boyu gelir düzeyinden bağımsızdır. Ancak orantı katsayısına bağlıdır. Sürekli Gelir Hipotezi'nde orantı katsayısı, piyasa faiz oranına, hanehalkının zevk ve tercihlerini belirleyen fayda fonksiyonuna ve beşeri olmayan servetin toplam servet içindeki payına, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde hanehalkının yaşına ve piyasa faiz oranına bağlıdır.

•Her iki teoride de geçici gelir tanımı yapılmıştır. Ancak Sürekli Gelir Hipotezi'nde geçici gelir, ölçülmüş gelir ile sürekli gelir arasındaki fark, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ise cari emek geliri ile beklenen emek geliri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle teorilerin geçici gelir tanımları farklıdır.

•Sürekli Gelir Hipotezi, geçici gelir ile sürekli tüketim arasında ilişki olmadığını varsayarken, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde geçici gelirin, cari tüketim üzerinde

etkisi olabileceği kabul edilmektedir. Ancak bu etki, cari emek gelirinde meydana gelen bir sürekli değişimin etkisinden daha düşüktür. Dolayısıyla Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre, geçici gelirin marjinal tüketim eğilimi sıfırdır. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre ise geçici gelirin marjinal tüketim eğilimi sıfır değildir, ancak küçüktür.

•Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde tüketimin belirleyicileri cari emek geliri, gelecekte beklenen emek gelirlerinin bugünkü değeri ve hanehalkının cari dönemde sahip olduğu aktif birikimidir. Her üç değişken, tüketim fonksiyonunda ayrı ayrı yer almaktadır. Buna karşılık Sürekli Gelir Hipotezi'nde bu değişkenlerin hepsi tek bir sürekli gelir faktörü içinde toplulaştırılmıştır. Sürekli gelirin tahmin edilmesi ve bu teori ile ilgili ampirik çalışma yapılması, beşeri servetin ölçülememesi nedeniyle çok zordur. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde bu güçlük ortadan kaldırılarak, beşeri servet yerine emek geliri kullanılmaktadır.

•Sürekli Gelir Hipotezi'nde, sürekli geliri tahmin etmek için Uyarlayıcı Beklentiler Modeli kullanılmaktadır. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde de beklenen emek gelirlerinin bugünkü değerini tahmin etmek için, bu modelin kullanılabileceği kabul edilmekte, ancak hem cari ve gecikmeli emek gelirleri değerlerine verilen ağırlıklar hem de modelin kaç yıla kadar geri götürülmesi gerektiği hakkında, literatürde ortak bir kanı bulunmadığından daha basit bir formülasyonunun kullanımı tercih edilmektedir. Buna göre beklenen emek geliri, cari emek gelirinin bire yakın bir katı alınarak bulunmaktadır. Gerek sürekli gelir gerekse gelecekte beklenen emek gelirini tahmin etmede Uyarlayıcı Beklentiler Modeli'nin kullanılabileceğinin kabul edilmesine, Rasyonel Beklentiler Okulu taraftarlarından eleştiri yöneltilmektedir. Bu eleştiriler özellikle, Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi gibi ileriye dönük karar alarak, optimum tüketim kalıbını belirleyen ve buna göre cari tüketim kararı alan tüketicilerin bulunduğu kabul edildiği bir teorik yapıda, sürekli gelir ve gelecekte beklenen emek gelirini tahmin ederken geçmiş dönem gelirlere bakılacağına varsayılmasına yönelik olmaktadır. Bu düşünceye göre bu gelirlerin

tahmin edilmesinde, Rasyonel Beklentiler Modeli kullanılmalıdır. Bu amaçla R. Hall tarafından oluşturulan Rastgele Yürüyüş Hipotezi'ne göre, cari tüketimin temel belirleyici, bir dönem gecikmeli tüketim olmalıdır. Çünkü geçmiş dönem tüketim kararı alınırken tüketiciler gelir ve servet dahil olmak üzere, tüketimlerini etkileyebilecek tüm faktörleri tam olarak bilmektedirler.

• Hem Sürekli Gelir Hipotezi hem de Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde, bireylerin yaşam boyu optimum tüketim kalıbına ulaşmalarında temel belirleyicinin, faiz oranı olduğu kabul edilmektedir. Tasarruf bireyin, cari ve gelecek dönem tüketim tercihleri arasında yaptığı mübadele sonucunda ortaya çıkmaktadır. Piyasa faiz oranı yüksekse, birey cari tüketimini azaltıp gelecek dönem tüketimini arttıracak şekilde, cari dönemde toplam gelirinin bugünkü değerinin bir kısmını tasarruf eder. Böylece birey, faiz oranının sağladığı piyasa fırsatlarından yararlanmış olur.

— Sürekli Gelir Hipotezi ile Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin, yukarıda verilen benzer yönleri, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ile ilgili önemli bulguların bazılarını ortaya koymaktadır. Bununla beraber Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ni, Sürekli Gelir Hipotezi'nden farklılaştıran varsayımları bulunmaktadır. Bunları esas olarak yedi maddede toplayabiliriz. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi:

• Hanehalkının yaşının, tüketim ve tasarruf kararı üzerinde etkisi olduğunu kabul etmektedir.

• Hanehalkının temel tasarruf güdüsü, emeklilik dönemi tüketimini finanse etmektir. Buna göre bireyler, kazanma aralıkları boyunca her bir dönemde, gelirlerinin yaşlarına bağlı bir oranını tasarruf etmekte ve emeklilik dönemlerinde bu tasarrufları ile biriktirdikleri aktiflerini kullanmaktadırlar.

- Tasarruf yapma güdüsüne çok fazla önem vermektedir. Kazanma aralığında olan bireylerin yaptıkları aktif birikimi, emeklilik döneminin başlangıcında maksimum bir değere ulaşmakta, emeklilik dönemi boyunca da azalmaktadır. Bu nedenle hanehalkının servet yolunun tümsek şekilli olduğu kabul edilmektedir.

- Tüketim fonksiyonuna serveti (aktif birikimini) açıkça ayrı bir değişken olarak dahil eden ve bu nedenle, servetin neden tüketimi tayin eden değişkenlerden biri olması gerektiği hakkında analiz yapan tek tüketim teorisidir.

- Yatay-kesitsel verilerle tahmin edilen tüketim fonksiyonlarının şeklini açıklamak amacıyla geçici gelir kullanılmaktadır.

- Kısa dönem zaman serisi verileri ile tahmin edilen tüketim fonksiyonlarının yukarı doğru kaymasına neden olarak, servetin artması gösterilmektedir.

- Uzun dönemde, büyüyen bir ekonomide servet arttıkça servetin gelire oranı sabit kalacağından, ortalama tüketim eğiliminin değişmeyeceği kabul edilmektedir.

Tüketim teorilerinin karşılaştırılması ile ulaşılan bu bulguların ışığında her bir teorinin, para ve maliye politikası uygulamaları hakkındaki önerileri için bazı ipuçları ortaya çıkmaktadır. Mutlak Gelir Hipotezi, Keynesyen Makroekonomi Teorisi'nin önemli öğelerinden biri olup, marjinal tüketim eğilimine bağlı çoğaltan katsayısı nedeniyle de teorinin merkezinde yer almaktadır. Çünkü Keynesyen Teori'ye göre dışa kapalı bir ekonomide toplam talebin belirleyicileri, harcanabilir gelire bağlı olan tüketim harcamaları ile yatırım harcamaları ve devlet harcamalarıdır. Ekonomide beklentiler nedeniyle özel sektörün otonom yatırım harcamalarında ortaya çıkan istikrarsızlıkların, milli gelirde dalgalanmalar meydana getireceği, dolayısıyla toplam talep fonksiyonunun da istikrarsız olacağı kabul edilmektedir. Ekonomide milli gelirde ortaya çıkan dalgalanmaları stabilize etmenin en etkin yolu olarak para ve maliye

politikalarının uygulanması önerilmektedir. Keynesyen Teori'ye göre para politikasında ortaya çıkan değişimler, milli geliri faiz oranı aracılığı ile etkilemektedir. Oysa Mutlak Gelir Hipotezi'ne göre tüketim harcamaları ile faiz oranı arasında bir ilişki yoktur. O halde para politikasının tüketim harcamaları üzerinde doğrudan etkisinin olmayacağı kabul edilmektedir. Para politikası ile tüketim harcamaları arasında harcanabilir gelir aracılığı ile kurulan dolaylı bir ilişki bulunmaktadır. Genişletici bir para politikası uygulaması Keynesyen Teori'ye göre likidite fazlasına neden olacağı için tahvil talebini ve tahvil fiyatlarını artırır. Tahvil fiyatı ile tahvillerin getirisi arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğu için piyasa faiz oranı azalır. Yatırım talebi ile piyasa faiz oranı arasında da ters yönlü bir ilişki kurulduğundan yatırım harcamaları artar. Toplam talebin bir unsuru olan yatırım harcamalarının artması nominal milli gelirin, artmasına neden olur. Gelir arttığı zaman vergi oranlarında bir değişme olmadığı varsayımı altında harcanabilir gelir de artar ve Mutlak Gelir Hipotezi nedeniyle tüketim harcamalarının artması gerekir. Tüketim harcamalarının toplam talebin unsurlarından biri olduğu kabul edildiğinden, tüketim harcamalarının da toplam geliri arttırması beklenir. Dolayısıyla gelir, otonom yatırım harcamalarındaki bir artıştan daha fazla artmaktadır. Çünkü bu noktada otonom yatırım harcamalarındaki bir artışın toplam geliri ne kadar değiştireceğini belirleyen ve marjinal tüketim eğilimine bağlı olduğu kabul edilen çoğaltan katsayısı devreye girmektedir. Ekonomide ortalama marjinal tüketim eğilimi ne kadar yüksekse çoğaltanın da o kadar yüksek olacağı ve toplam gelirin de buna bağlı olarak daha fazla artacağı kabul edilir. Diğer taraftan artan milli gelirin toplumun ortalama marjinal tasarruf eğiliminin büyüklüğüne bağlı olarak tasarrufları da arttıracığı kabul edilmektedir. Çünkü Temel Psikolojik Yasa'ya göre gelir arttığı zaman ortalama tüketim eğilimi azalır, ortalama tasarruf eğilimi artacaktır. Eğer hükümet daraltıcı bir para politikası uygularsa yukarıda verilen aktarma mekanizması ters yönde işleyerek, yatırım harcamaları, tüketim harcamaları ve milli gelirin azalmasına neden olacaktır. Dolayısıyla Keynesyen Teori'de para politikası araçları ile toplam tüketim harcamaları

ve toplam tasarrufu, Mutlak Gelir Hipotezi'ne bağılı olarak değiştirmek mümkün olmaktadır.

Keynesyen Teori'de hükümet, devlet harcamaları ve vergi gelirleri olarak belirlenen maliye politikası araçlarını kullanarak da tüketim harcamalarını değiştirme imkanına sahiptir. Devlet harcamaları eğer yeni para basımı yoluyla finanse ediliyorsa, bunun tüketim harcamaları üzerindeki etkisi genişletici para politikasının tüketim harcamalarını belirleme mekanizması ile aynı olacaktır. Eğer devlet harcamaları halka tahvil arzı yoluyla finanse ediliyorsa, bu genişletici maliye politikası uygulaması toplumun portföyünde daha fazla tahvil daha az para bulunmasına neden olacaktır. Bu tahvil arzı fazlası, tahvil fiyatlarının düşmesine, piyasa faiz oranının ise yükselmesine neden olacaktır. Diğer taraftan devlet harcamalarının artması yatırım ve tüketim malları talebinin artmasına ve toplam talep arttığı için milli gelirin artmasına neden olacaktır. Eğer vergi gelirleri sabitse harcanabilir gelir artacak ve sonuç olarak tüketim harcamaları Mutlak Gelir Hipotezi nedeniyle artacaktır. O halde genişletici maliye politikası uygulaması tüketim harcamalarının artmasına, daraltıcı maliye politikası uygulaması tüketim harcamalarının azalmasına neden olacaktır.

Keynesyen Teori'ye göre hükümet, maliye politikasının diğer aracı olan vergi gelirlerini kullanarak tüketim harcamalarını, para politikası ve devlet harcamalarındaki değişmeden farklı olarak doğrudan etkileme imkanına sahiptir. Çünkü Mutlak Gelir Hipotezi, tüketim harcamalarının, harcanabilir gelire yani vergi sonrası net gelire bağlı olduğunu kabul etmektedir. Bu durumda vergi gelirlerinde bir artış doğrudan harcanabilir gelirin, dolayısıyla tüketim harcamalarının azalmasına, vergi gelirlerinde bir azalma ise harcanabilir gelir ve tüketim harcamalarının artmasına neden olacaktır. Böylece Keynesyen Teori, tüketim harcamalarını düzenlemek amacıyla uygulanması gereken ve bu anlamda etkinliği daha yüksek olan politika uygulamasının vergi gelirlerinin değiştirilmesi olduğunu ima etmektedir. Çünkü para politikası faiz oranı aracılığıyla, devlet harcamaları ise yatırım malları ve tüketim malları talebini değiştirme yoluyla tüketim harcamalarını etkilemektedirler. Bu politika uygulamaları gelirin ve bu

nedenle tüketim harcamalarının değiştirilmesinde bir uyumlama geçikmesi içermektedirler. Buna karşılık vergi gelirlerinin değiştirilmesi doğrudan harcanabilir geliri değiştireceği için tüketim harcamaları da bir uyumlama geçikmesi içermeyen değiştirilebilecektir.

Bir Keynesyen İktisatçı olan Duesenberry tarafından geliştirilen Nisbi Gelir Hipotezi konjonktürel dönemlerde tüketim harcamaları ile gelir arasında nasıl bir ilişki olması gerektiğini araştırdığı için esas itibarıyla bir konjonktür teorisidir. Keynesyen düşünce sisteminin geleneğinde olduğu için Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre tüketim harcamalarının, para ve maliye politikası uygulamaları sonucunda değişmesi beklenebilir. Fakat aktarma mekanizmasında Mutlak Gelir Hipotezi yerine Nisbi Gelir Hipotezi'nin tüketim fonksiyonu bulunmalıdır. Buna göre ekonomi bu gelir artışından önce bir konjonktürel döneme girmişse, genişletici para politikası ve devlet harcamalarının artırılması, gelir dağılımının değişmediği varsayımı altında kişi başına düşen milli gelirin artmasına neden olacaktır. Bu durumda kişi başına cari gelirin önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyine oranı artacaktır. Bu artış bireyler alışılmış yaşam standartlarını sürdürme eğiliminde olduklarından tüketim harcamalarından ziyade tasarrufların artmasına neden olacaktır. Fakat eğer kişi başına düşen gelir önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyini aşacak kadar yüksekse, bu durumda tüketim harcamaları da artacak ve bireyler daha yüksek bir yaşam standardına ulaşacaklardır. Diğer taraftan hükümet vergi gelirlerini arttırsa, doğrudan cari gelir düzeyinde bir azalma olacak, cari gelirin önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyine oranında bir düşüş olacaktır. Bu durumda bireyler alışılmış yaşam standardı düzeylerini korumak amacıyla mevcut tasarruflarını kullanarak tüketimlerini finanse edecekler, tüketim harcamalarında çok büyük bir azalma olmayacak, fakat tasarruf düzeyi azalacaktır. Tersine eğer hükümet vergi gelirlerini azaltırsa, gelir önceden ulaşılan en yüksek düzeyin altında kaldığı sürece tasarruflar artarken, tüketim harcamalarında çok belirgin bir artış olmayacaktır. Ancak hükümet vergi gelirlerini, cari gelir önceden ulaşılan en yüksek gelir düzeyinin üzerine çıkabilecek şekilde azaltırsa, tüketim harcamaları artacaktır. Dolayısıyla Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre depresyon

dönemlerinden çıkmak hükümetin uygulayacağı genişletici para politikası, devlet harcamalarının artırılması ya da vergi oranlarında bir azaltılma yapılması ile mümkün olabilir ve bu hipotezde de harcanabilir gelir üzerinde doğrudan etki yapılabileceği için, vergi politikasının etkinliği daha yüksek olmalıdır.

Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin para politikası uygulaması hakkındaki implikasyonları benzerdir. Çünkü bu tüketim teorilerinde cari tüketimin temel belirleyicilerinden biri servettir. Para politikası uygulamaları hem doğrudan servetin bir unsuru olan para miktarını hem de faiz oranları yoluyla para dışı aktiflerin piyasa değerlerini değiştirerek serveti etkiler. Burada para dışı aktifler Sürekli Gelir Hipotezi'nde sürekli gelirin bir unsuru olan beşeri olmayan serveti, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ise yaşam boyu gelirin bir unsuru olan cari serveti oluşturduğu kabul edilen hazine bonosu ve özel tahviller ile hisse senetleridir. Bu nedenle, bu teorilerde makro ekonomik politikaların tüketim üzerindeki etkileri Monetarizm'e göre incelenmelidir. O halde genişletici bir para politikası uygulaması para arzının, para dışı aktiflerin talebinin ve fiyatlarının artmasına, faiz oranlarının ise azalmasına neden olacaktır. Bu durumda özel servet artacaktır ve bu portföy uyumlaması nedeniyle hem tüketim harcamaları hem de yatırım harcamaları, dolayısıyla toplam talep ve gelir düzeyi artacaktır. Tersine eğer daraltıcı bir para politikası uygulanırsa, para dışı aktiflerin talebi ve fiyatları azalırken faiz oranları artacak, dolayısıyla tüketim azalacaktır. Burada para arzı ile tüketim harcamaları arasındaki bağlantı doğru yönlü olup doğrudan servetin artması ile kurulmuştur. Bu nedenle Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'ne göre para politikasının tüketim üzerinde, Mutlak Gelir Hipotezi ve Nisbi Gelir Hipotezi'ne nazaran doğrudan etkisi daha kuvvetlidir.

Diğer taraftan hem Sürekli Gelir Hipotezi hem de Yaşam Boyu Gelir Hipotezi için maliye politikası araçlarından vergi gelirlerinin değiştirilmesinin Mutlak Gelir Hipotezi ve Nisbi Gelir Hipotezi'ne göre çok farklı implikasyonları mevcuttur. Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre bireyler, hükümetin vergi politikasında bir değişiklik yapması

durumunda, bu değişikliğin sürekli olacağını tahmin ediyorlarsa sürekli gelirlerini revize edeceklerdir. Bu durumda vergi politikası tüketimi orantı katsayısına bağlı olarak etkileyecek, ancak cari tüketimdeki değişme çok büyük olmayacaktır. Vergi değişikliğinin geçici olduğu düşünülüyorsa, Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre geçici gelir ile sürekli tüketim arasında bir ilişki olmadığı varsayıldığı için, cari tüketimde hiç bir değişme olmayacaktır. Fakat geçici gelirin dayanıklı tüketim mallarını içeren tasarrufa gittiği kabul edildiği için, bu durumda tüketim harcamalarını oluşturan dayanıklı tüketim mallarına yapılan harcamalar bileşkesi etkilenecektir.

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde ise vergi politikasına Sürekli Gelir Hipotezi'nden biraz daha ılımlı bakılmaktadır. Çünkü bu teoriye göre geçici gelir ile cari tüketim arasında bir ilişki olması gerektiği kabul edilmektedir. Fakat geçici gelirin marjinal tüketim eğilimi yaşam boyu gelirin marjinal tüketim eğiliminden daha küçüktür. Bu varsayım dolayısıyla hükümet vergi oranlarında geçici bir azaltma yaparsa, cari tüketimde küçük bir artış olacaktır, fakat bu artış vergi oranlarındaki sürekli bir azaltmanın cari tüketim üzerindeki etkisinden daha düşük olacaktır.

Bu durumda Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi için para politikası, Mutlak Gelir Hipotezi ve Nisbi Gelir Hipotezi için vergi politikası, tüketim harcamalarını stabilize etmek amacıyla daha büyük bir etkinliğe sahiptirler. Fakat bununla birlikte özellikle Sürekli Gelir Hipotezi ve Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin tüketim fonksiyonu paradoksunu açıklamada kullandıkları yaklaşımlar dikkate alındığında, bu iki tüketim teorisinin işleyebilmesi için hükümetin tüketimi stabilize etmek amacıyla müdahalelerde bulunmaması gerekliliği şeklinde bir ima ortaya çıkmaktadır. Çünkü tüketim fonksiyonu paradoksunun en önemli implikasyonu kısa dönemde gelir değişmelerinin ortalama tüketim eğilimini etkileyebileceği, ancak uzun dönemde gelir değişse bile ortalama tüketim eğiliminin sabit kalacağıdır. Diğer bir ifade ile uzun dönemde gelir artışına tüketim artışı da eşlik edecek ve gelirin tüketime ayrılan payı sabit kalma eğiliminde olacaktır. Her iki teoride de bu eğilimin en önemli nedeni uzun dönemde gelir artarken toplam servetin de artmasıdır. GSMH büyüme

hızı istikrarlı olduğu sürece toplam tüketim harcamaları da istikrarlı olacaktır. Fakat Keynesyen Politika uygulamalarının en önemli amaçlarından biri özel sektör nedeniyle GSMH'da gözlenen istikrarsızlıkları stabilize etmek olduğu için Nisbi Gelir Hipotezi müdahalelere izin vererek, uzun döneme geçilebileceğini varsaymaktadır. Mutlak Gelir Hipotezi ise bir kısa dönem analizi yapan Keynesyen Makroekonomi Teori'sinde, hükümetin talep yönetim politikaları ile ekonomiye müdahale etmesinin milli geliri nasıl etkileyeceğini ifade eden aktarma mekanizmasının en önemli unsurlarından birisidir.

KAYNAKÇA

ACKLEY, Gardner

- 1951 "The Wealth-Saving Relationship."
Journal of Political Economy, LIX:154-61.

- 1961 *Macroeconomic Theory*.
New York: Mac Millan Company.

ANDO, A. ve F. MODIGLIANI

- 1963 'The 'Life Cycle' Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests."
American Economic Review, LIII, Mart: 55-84.
- 1964 "The 'Life Cycle' Hypothesis of Saving: A Correction."
American Economic Review, LIV, 2, Mart: 111-13.

ATKINSON, A.B.

- 1971 " The Distribution of Wealth and the Individual Life Cycle."
Oxford Economic Papers, XXIII: 239-54.

BEAN, Charles R.

- 1986 "The Estimation of "Surprise" Models and the "Surprise" Consumption Function."
Review of Economic Studies, LIII, 175, Ağustos: 495-516.

BEGG, D., S. FISCHER ve R. DORNBUSCH

1991 *Economics.*

London: Mac Graw Hill Book Company (3. Baskı).

BENASSY, Jean-Pascal

1992 "Are Rational Expectations Really Rational?"

Economics Letters, XXXIX, 1, Mayıs: 49-54.

BLINDER, A.S. ve A. DEATON

1985 "The Time Series Consumption Function: Revisited."

Brookings Papers on Economics Activity, II: 465-511.

BODKIN, Ronald

1959 "Windfall Income and Consumption."

American Economic Review , LIX, Eylül: 602-614.

1966 "Windfall Income and Consumption: Reply."

American Economic Review, LIV, 3, Haziran: 540-546.

BRANSON, William H.

1989 *Macroeconomic Theory and Policy.*

New York: Harper&Row Publishers (3.Baskı).

BUNTING, David

- 1989 "The Consumption Function 'Paradox'. "
Journal of Post Keynesian Economics, XI, 3, İlkbahar: 347-359.

BURK, Marguarite C.

- 1968 *Consumption Economics: A Multidisciplinary Approach*.
 New York: John Wiley & Sons, Inc.

CABELLERO, Ricardo J.

- 1990 "Expenditure on Durable Goods: A Case for Slow Adjustment."
The Quarterly Journal of Economics, CV, 3, Ağustos: 727-43.

CAMPBELL, J.Y. ve N.G. MANKİW

- 1990 "Permanent Income, Current Income, and Consumption."
Journal of Business & Economic Statistics., VIII, 3, Haziran: 265-79.

COX, D. ve T. JAPPELLI

- 1993 "The Effect of Borrowing Constraints on Consumer Liabilities."
Journal of Money, Credit, and Banking, XXV, 2, Mayıs: 197-213.

DANIEL, Betty C.

- 1993 "Tax Timing and Liquidity Constraints: A Heterogeneous-Agent Model."
Journal of Money, Credit, and Banking, XXV, 2, Mayıs:176-196.

DALY, V. ve G. HADJIMATHEOU

- 1981 "Stochastic Implications of the Life Cycle Permanent Income Hypothesis: Evidence for the U.K. Economy."
Journal of Political Economy, LXXXIX, 3: 596-99.

DAVIES, James B.

- 1981 "Uncertain Lifetime, Consumption, and Dissaving in Retirement."
Journal of Political Economy, LXXXIX, 3: 561-78

DERNBURG, T.F. ve D.N. Mc DOUGALL

- 1979 *Macroeconomics*.
New York: Mac Graw Hill Book Company (5. Baskı).

DORNBUSCH, R. ve S. FISCHER

- 1984 *Macroeconomics*.
New York: Mac Graw Hill Book Company (2.Baskı).
- 1994 *Macroeconomics*.
New York: Mac Graw Hill Book Company (6.Baskı).

DUESENBERRY, James S.

- 1948 "Income-Consumption Relation and Their Implications."
Macroeconomics M.G. Mueller (Ed.), 1967, New York: Halt,
 Rinehard and Winston Inc: 61-77.

- 1949 *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*.
 New York: Oxford University Press.

DYNARSKY, M. ve S.M. SHEFFRIN

- 1985 "Housing Purchases and Transitory Income: A Study with Panel Data."
Review of Economic and Statistics, LXII, 2, Mayis: 195-204.

EVANS, Michael K.

- 1969 *Macroeconomic Activity, Theory, Forecasting and Control*.
 New York: Harper& Row Publishers.

EVANS, Owen J.

- 1984 "Empirical Tests of the Life Cycle Hypothesis: Comment."
The American Economic Review, LXXIV, 1, Mart: 254-7

FERBER, Robert.

- 1962 "Research on Household Behavior."
American Economic Review, LII: 19-63.

FLAVIN, Marjorie A.

- 1981 "The Adjustment of Consumption to Changing Expectations about Future Income. "
Journal of Political Economy, LXXXIX, 5: 974-1009.

FISHER, Irving

- 1930 *The Theory of Interest*.
 New York: The Mac Millan Company.

FRIEDMAN, Milton

- 1957 *A Theory of the Consumption Function*.
 Princeton: Princeton University Press.
- 1958 "The Permanent Income Hypothesis: Comment."
 The American Economic Review, XLVIII, Haziran:1990-91.

FROYEN, Richard.T.

- 1983 *Macroeconomics: Theories and Policies*.
 New York: Mac Millan Publishing Co. Inc.

HALL Robert E.

- 1978 "Stochastic Implications of the Life Cycle-Permanent Income Hypothesis: Theory and Evidence."
Journal of Political Economy, LXXXVI, 6: 971-987

_____ ve F.S. MISKIN

- 1982 "The Sensitivity of Consumption to Transitory Income: Estimates From Panel Data on Households."
Econometrica, L, 2, Mart: 461-81

HAYASHI, Fumio

- 1982 "The Permanent Income Hypothesis: Estimation and Testing by Instrumental Variables."
Journal of Political Economy, XC, 5: 895-918.

HOOVER, K.D.

- 1988 *The New Classical Economics*.
 Padstow: T.J.Press (Padstow) Ltd.

HUBBARD, Glenn R.

- 1986 "Pension Wealth and Individual Saving: Some New Evidence."
Journal of Money, Credit and Banking, XVIII, 2, Mayıs: 161-78.

HURD, Michael D.

- 1990 "Research on the Elderly: Economics Status, Retirement, and Consumption and Saving.", *Journal of Economic Literature*, XXVIII, Haziran: 565-637.

JAMES, Robert G.

- 1991 "Assimilation Costs, Consumer Optimization, and the Time Series Consumption Function."
Journal of Post Keynesian Economics, XIV, 1, Sonbahar: 82-93.

KAZGAN, Gülten.

- 1989 *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi.*
İstanbul: Remzi Kitabevi (4. Basım).

KEYNES, John M.

- 1936 *The General Theory of Employment, Interest, and Money.*
New York: Harcourt Brace & Co.

KOTLIKOFF, L.J ve L.H SUMMERS

- 1981 "The Family as an Incomplete Annuities Market."
Journal of Political Economy, LXXXIX 2, Nisan: 372-91.

KOTLIKOFF, Lawrance J.

- 1988 "Intergenerational Transfers and Saving."
Journal of Economic Perspectives, II, 2, İlkbahar: 41-58.

KING, M.A. ve L.D.L. DICKS-MIREAUX

- 1982 "Asset Holdings and the Life Cycle."
The Economics Journal, XCII, Haziran: 247-67.

LANDSBERGER, Michael

- 1970 "The Life Cycle Hypothesis: A Reinterperation and Empirical Test."
American Economic Review, LX, 1, Mart: 175-183.

- 1971 "Consumer Discount Rate and the Horizon: New Evidence.", *Journal of Political Economy*, LXXIX: 1346-1359.

LEVHARI, D. ve L.J. MIRMAN

- 1977 "Savings and Consumption with Uncertain Horizon."
Journal of Political Economy, LXXXV: 265-81.

LEVACIC, R ve A. REBMANN

- 1982 *Macroeconomics, An Introduction to Keynesian Neoclassical Controversies.*
 London: Mac Millan Publishers Ltd. (2. Baskı).

LYDALL, Harold C.

- 1955 " The Life Cycle in Income, Saving and Asset Ownersihp."
Econometrica XXIII, Nisan: 131-50.

MAYER, Thomas.

- 1966 "The Propensity to Consume of Permanent Income."
American Economics Review, LVI, 5, Aralık: 1158-1177.
- 1970 "Some Tests of the Permanent Income Theory."
Working Paper Series, I, Şubat, Department of Economics of
 California University.

MENCHIK, P.L ve M. DAVID

- 1983 "Income Distribution Lifetime Savings, and Bequests."
American Economics Review, LXXIII, 4, Eylül: 672-90.

MIRER, Thad.W.

- 1979 "The Wealth-Age Relationship among the Aged."
The American Economic Review, LXIX, June: 435-43.

MODIGLIANI, F. ve R. BRUMBERG

- 1954 "Utility Analysis and the Consumption Function: An Interpretation of
 Cross-Section Data."
Post Keynesian Economics, K.K. Karihara (Ed.): 388-436.
- 1966 "The Life Cycle Hypothesis of Saving, the Demand for Wealth and
 Supply of Capital."
 A. Abel (Ed.), *The Collected Papers of Franco Modigliani*, Volume 2,
 1980, Cambridge: The MIT Press.

_____ ve A. ANDO

- 1960 "The 'Permanent Income' and the 'Life Cycle' Hypothesis of Saving Behavior: Comparison and Tests."
A. Abel (Ed.), *Collected Papers of Franco Modigliani*, Volume 2, 1980, Cambridge: The MIT Press.

MODIGLIANI, Franco

- 1975 "The Life Cycle Hypothesis of Saving Twenty Years Later."
A. Abel (Ed.), *The Collected Papers of Franco Modigliani*, Volume 2, 1980, Cambridge: The MIT Press.

____ve R. BRUMBERG

- 1979 "Utility Analysis and Aggregate Consumption Functions: An Attempt at Integration."
A. Abel (Ed.), *The Collected Papers of Franco Modigliani*, Volume 2, 1980, Cambridge: The MIT Press.
- 1986 "The Life Cycle and Individual Thrift."
The American Economic Review, LXXVI, 3, Haziran: 296-314.
- 1988 "The Role of Intergenerational Transfers and Life Cycle Saving in the Accumulation of Wealth."
Journal of Economics Perspectives, II, 2, İlkbahar: 15-40.

SACHS, J.D. ve B.F.LARRAIN

- 1993 *Macroeconomics: In the Global Economy*.
New Jersey: Prentice-Hal, Inc.

SAMUELSON, Paul A.

- 1966 "The Simple Mathematics of Income Determination."
M.G. Mueller (Ed.), *Readings in Macroeconomics*, New York: Holt,
Rinehart and Winston, Inc.

SARGENT, Thomas J.

- 1978 "Rational Expectations, Econometric Exogeneity, and Consumption."
Journal of Political Economy, LXXXVI, 4: 673-700.

SHEFRIN, H.M. ve R.H. THALER

- 1988 "The Behavioral Life Cycle Hypothesis."
Economic Inquiry, XXVI, Ekim: 609-43.

SHORROCS, A.F.

- 1975 "The Age-Wealth Relationship: A Cross Section and Cohort Analysis."
Review of Economics and Statics, LVII, Mayıs: 155-63.

SÖDERSTRÖM, Lars

- 1982 "The Life Cycle Hypothesis and Aggregate Household Saving."
American Economic Review, LXXII ,3, Haziran: 590-596.

SPANOS, Aris

- 1989 "Early Empirical Findings on the Consumption Function, Stylized Facts or Fiction: A Retrospective View."
Oxford Economic Papers, XLI, 1, Ocak: 150-169.

TAUBMANN, Paul J.

- 1975 "The Interest Elasticity of Saving, Income Taxes, and the Permanent Income Hypothesis."
Journal of Political Economy, LXXXIII, 1: 215-8.

THOMAS, J.J.

- 1989 "The Early Econometric History of the Consumption Function."
Oxford Economic Papers, XLI, 1, Ocak: 131-149.

THOMAS, R.L.

- 1993 *Introductory Econometrics*.
New York:Longman

WRIGHT, Caroll

- 1969 "Estimating Permanent Income: A Note."
Journal of Political Economy, LXXV, Eylül-Ekim: 85-50.

YAARI, Menaem E.

- 1965 "Uncertain Lifetime, Life Insurance, and the Theory of Consumer."
Review of Economic Studies, XCII: 137-58.

ZELDES, Stephen P

- 1989 "Consumption and Liquidity Constraints: An Empirical Investigation."
Journal of Political Economy, XCVII, 2, Nisan: 305-46.

EKLER

Ek. 1

Friedman (1957:143), sürekli gelirin tahmin etmek amacıyla ölçülmüş geliri, zamanın sürekli bir fonksiyonu olarak kabul etmekte ve bir T zamanındaki sürekli gelirin beklenen değerini tahmin etmek için,

$$y_p(T) = \int_{-\infty}^T w(t-T) y(t) dt \quad (1)$$

eşitliğini kullanmaktadır. Burada $y(t)$ zamanın sürekli bir fonksiyonu olarak ölçülmüş gelir, $y_p(T)$ T zamanı için tahmin edilecek olan beklenen sürekli gelir, w tüketicinin toplam serveti, t içinde bulunulan zaman dönemi, T sürekli gelirin tahmin edilmek istendiği zaman dönemini göstermektedir.

(1) eşitliğinin önemi, integralin $-\infty$ dan T'ye kadar işlemesidir. Bunun anlamı, gözlenmiş gelirlerin sürekli gelirin tahmininde zaman içinde geriye doğru gidildikçe azalan etkiye sahip olduğudur. Bu yapı,

$$y_p(T) = \beta \int_{-\infty}^T e^{\beta(t-T)} y(t) dt \quad (2)$$

şeklinde üssel bir fonksiyon olarak alınabilir (Friedman 1957:143). Çünkü (1)'de yer alan $w(t-T)$ değeri sabit bir sayıdır; bu nedenle $\int_{-\infty}^T w(t-T) dt = 1$ olmalıdır. Sürekli gelir tahmininde geçmiş dönem ölçülmüş gelirlerinin etkisi zamanla geriye doğru gidildikçe azalacaktır, varsayımından dolayı $w(t-T)$ 'yi üssel olarak,

$$w(t-T) = \beta e^{\beta(t-T)}$$

almak mümkün olabilecektir (Friedman 1957:143). Burada β ölçülmüş gelir ile beklenen sürekli gelir arasındaki uyumlaştırma katsayısını göstermektedir (Evans 1969:22).

Friedman (1957:144)'a göre (2) ile verilen sürekli geliri tahmin etme eşitliğinde eksik olan, gelirin büyüme oranının hesaba katılmamış olmasıdır. Çünkü beklenen sürekli gelir, daha önceki ölçülmüş gelir düzeylerinin üssel bir ağırlıklı ortalaması olarak tahmin edildiğine göre, eğer gelirin büyüme oranı dikkate alınmazsa, tahmin

edilen sürekli gelir, ölçülmüş gelir düzeylerinin ortalamasının altında kalır. Bu açığı kapatmak için Friedman (1957:144), gelirin büyüme oranını (2)'ye ilave etmektedir:

$$y_p(T) = \beta \int_{-\infty}^T e^{(\beta-\alpha)(t-T)} y(t) dt \quad (3)$$

α gelirin tahmin edilen büyüme oranıdır.

Friedman (1957:143)'ün, (3)'e ulaşmak için yaptığı temel varsayım, ölçülmüş geliri, zamanın sürekli bir fonksiyonu olarak almaktır. Oysa gerçekte gelirin sürekliliği söz konusu değildir. Çünkü gelir ya yıllık ya da birkaç aylık süreçlerde ele geçer (Evans 1969:22). Bu nedenle Friedman (1957), her ne kadar sürekli geliri tahmin etmek için, teorik olarak (3) eşitliğini kabul etmiş olsa da, ampirik çalışmalarında kullandığı metod, geçmiş dönemdeki belli bir yıl sayısı için (Friedman (1957:145-6) bunu 17 yıl olarak almıştır.) ölçülmüş gelirlerin, azalan ağırlıklı ortalamasını kullanmaktır. Bu şekilde kullanılan sürekli gelir tahmin etme eşitliği,

$$y_{p_t} = \beta \left[y_t + e^{(\beta-\alpha)} y_{t-1} + e^{2(\beta-\alpha)} y_{t-2} + \dots + e^{17(\beta-\alpha)} y_{t-17} \right] \quad (4)$$

şeklindedir (Evans 1969:22).

Ek 2.

Ampirik çalışmalarda kullanılan sürekli gelir eşitliği şu şekilde elde edilmektedir (Levacic ve Rebmann 1983:215-16). Uyarlayıcı beklentiler hipotezine göre,

$$y_{p_t} - y_{p_{t-1}} = \lambda (y_t - y_{p_{t-1}}) \quad (1)$$

olmalıdır. Çünkü bu hipoteze göre beklenen değişkeni (burada sürekli geliri) tahmin etmek için, bu değişkene ait beklentiler ile değişkenin aldığı fiili değerler arasındaki farklar kullanılır. Burada y_{p_t} beklenen sürekli gelir ya da sürekli gelire ait beklentiler, $y_{p_{t-1}}$ geçmiş dönemde tahmin edilen sürekli gelir, y_t sürekli gelirin tahmin edileceği döneme ait ölçülmüş gelir, λ bu farklar arasındaki uyumlaştırma katsayısıdır ve 0 ile 1 arasında değerler alır. (1) düzenlendiğinde,

$$y_{p_t} = (1 - \lambda) y_{p_{t-1}} + \lambda y_t \quad (2)$$

eşitliğine ulaşılır. Eğer sürekli gelir, Friedman (1957) tarafından yapılan "geçmiş dönemlere ait ölçülmüş gelirlerin üssel olarak azalan ağırlıklı ortalamasıdır", varsayımına göre zamanda geriye doğru götürülürse, geçmiş dönem ölçülmüş gelir değerlerinin dağıtılmış bir fonksiyonu elde edilir. Bu tip bir eşitlik, dağıtılmış gecikmeli fonksiyon (distributed lag function) olarak bilinir (Levacic ve Rebmann 1983:216),

$$y_{p_{t-1}} = (1-\lambda)y_{p_{t-2}} + \lambda y_{t-1} \quad (3)$$

$$y_{p_{t-2}} = (1-\lambda)y_{p_{t-3}} + \lambda y_{t-2} \quad (4)$$

$$\begin{aligned} & \cdot \quad \cdot \quad \cdot \\ & \cdot \quad \cdot \quad \cdot \\ & \cdot \quad \cdot \quad \cdot \end{aligned}$$

$$y_{p_{t-N}} = (1-\lambda)y_{p_{t-N-1}} + \lambda y_{t-N} \quad (5)$$

(3)'ü (2)'de yerine koyalım,

$$y_{p_t} = (1-\lambda) \left[(1-\lambda)y_{p_{t-2}} + \lambda y_{t-1} \right] + \lambda y_t \quad (6)$$

(4)'ü (6)'da yerine koyalım,

$$y_{p_t} = (1-\lambda) \left[(1-\lambda) \left[(1-\lambda)y_{p_{t-3}} + \lambda y_{t-2} \right] + \lambda y_{t-1} \right] + \lambda y_t \quad (7)$$

Bu yöntem $y_{p_{t-N}}$ 'i yerine koyana kadar sürdürüldüğünde,

$$y_{p_t} = (1-\lambda)^{N+1} y_{p_{t-N-1}} + \lambda \sum_{n=0}^N (1-\lambda)^n y_{t-n} \quad (8)$$

ifadesine ulaşılır .

Burada $N \rightarrow \infty \Rightarrow (1-\lambda)^N \rightarrow 0$ ve $(1-\lambda)^{N+1} y_{p_{t-N-1}} \rightarrow 0$ 'a

gideceği için (8)'den dışlanabilir ve sonuçta

$$y_{p_t} = \lambda \sum_{n=0}^N (1-\lambda)^n y_{t-n} \quad (9)$$

elde edilir.

EK 3.

$$c_{p_t} = k \lambda \sum_{n=0}^{\infty} (1-\lambda)^n y_{t-n} \quad (1)$$

Koyck transformasyonunu uygulamak için önce (1) ifadesi bir dönem geçikmeli hale dönüştürülür:

$$c_{p_{t-1}} = k \lambda \sum_{n=0}^{\infty} (1-\lambda)^n y_{t-n-1} \quad (2)$$

Sonra (2), $(1-\lambda)$ ile çarpılır:

$$(1-\lambda)c_{p_{t-1}} = k \lambda \sum_{n=0}^{\infty} (1-\lambda)^{n+1} y_{t-n-1} \quad (3)$$

Bulunan bu son denklem, (1)'den çıkarılır:

$$\begin{aligned} c_{p_t} - (1-\lambda)c_{p_{t-1}} &= k \lambda \sum_{n=0}^{\infty} (1-\lambda)^n y_{t-n} - (1-\lambda)^{n+1} y_{t-n-1} \\ \Rightarrow c_{p_t} - (1-\lambda)c_{p_{t-1}} &= k \lambda y_t \\ \Rightarrow c_{p_t} &= k \lambda y_t + (1-\lambda)c_{p_{t-1}} \end{aligned} \quad (4)$$

Ek 4.

Bu bölümde ortak olarak kullanılacak notasyonlar (Modigliani ve Brumberg 1979:133):

n_t = t yaş grubunda bulunan hanehalklarının sayısı,

N = toplam hanehalkı sayısı,

$$N_1 = \sum_{t=1}^N n_t = \text{kazanma aralığında bulunan hanehalklarının sayısı.}$$

Büyük harfle gösterilen değişkenler toplam değerleri, küçük harfle gösterilen değişkenler bireysel değerleri gösterecektir. Örneğin Y^T T yılındaki "toplam" gelir, c_t t yaşındaki bir "hanehalkının" tüketimidir. Takvim yılını gösteren bir üst indeks ve grubun yaşını gösteren bir alt indeks, küçük harfle yazılan bir değişkenle birlikte ele alındığında ise o yaş grubunun, o yılda o değişken için ortalama değeri anlaşılacaktır.

Örneğin a_t^T T yılında t yaş grubunda buluna hanehalklarının "ortalama" net kıymeti olarak yorumlanacaktır.

$y^T = Y^T / N_1^T$ ise aktiflerden elde edilen gelir dışında, çalışma aralığında bulunan hanehaki başına düşen ortalama geliri göstermektedir.

"Beklenen gelir" değişkeni ise veri bir yaşta iken gelecekteki yıllardan birinde elde edilecek geliri gösterecektir. Bu yıllar arasında ayırım yapabilmek için şu notasyonlar kullanılacaktır:

y_{tr} cari dönemde t yaşında olan bir hanehalkının t yaşı için beklenen geliri.

y_{tr}^T T yılında t yaş grubunda olan hanehalklarının t yaşı için bekledikleri ortalama geliri göstermektedir.

Durağan bir ekonomide, Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, toplam tüketim fonksiyonunu elde edebilmek için bir varsayım yapmaktadır. Bu varsayım (Modigliani ve Brumberg 1979:134) şöyledir,

1. a. Her T yılı için $y_t^T = y^T$, $t = 1, \dots, N$ 'dir. Yani çalışma aralığında olan her yaş grubu veri bir T yılında aynı ortalama gelire sahiptir.

1. b. Her T yılı için $y_{tr}^T = y^{eT}$, $\tau = t + 1, \dots, N$ ve $t = 1, \dots, N-1$ 'dir. Yani veri bir T yılında t yaşında olan her bir yaş grubunun beklenen geliri, kazanma aralığı içindeki bir τ yaşı için beklenen ortalama gelire eşittir.

1. c. Her hanehalkı için toplam yaşam aralığı (L) ve kazanma aralığı (N) süreleri aynıdır. Bu durumda emeklilik aralığı (M) için, T yılında t yaş grubunun ortalama beklenen geliri sıfırdır. Yani $y_t^T = 0, t = N + 1, \dots, L$.

Bu varsayıma ek olarak, T yılı için beklenen toplam gelir (y^{eT}),

$$Y^{eT} = \sum_{t=1}^N n_t^T \left(\sum_{\tau=t+1}^N y_{tr}^T \right) / (N - t) Y^{eT} \quad (1)$$

olarak tanımlanmaktadır (Modigliani ve Brumberg 1979:134). Dikkat edileceği gibi, ekonomide toplam gelir sadece kazanma aralığında bulunan bireyler tarafından sağlanmakta, emekli bireylerin ekonomiye gelir kazandırmayacakları varsayılmaktadır.

1b ve 1c varsayımlarını kullanarak (1)'i,

$$Y^{eT} = \sum_{t=1}^N n_t^T y^{eT} = N_1 y^{eT} \quad (2)$$

şeklinde yazabiliriz. Çünkü (1b)'de $y_{tr}^T = y^{eT}$, $\tau = t + 1, \dots, N$ varsayımı vardı. Yani $\sum_{\tau=t+1}^N y_{tr}^T = y^{eT}$ olacaktır. Ayrıca notasyonların tanıtıldığı kısımda $N_1 = \sum_{t=1}^N n_t$ olarak tanımlanmıştı. Bu kazanma aralığında olan hanehalkı sayısını gösteriyordu. (2)'de ise $\sum_{t=1}^N n_t^T$ gösterimi bulunmaktadır. Bu durumda T yılında kazanma aralığında olan t yaşındaki hanehalklarının toplam sayısı ele alınmaktadır. Dolayısıyla (1) ve (2)'den $\sum_{t=1}^N n_t^T / (N - t) = N_1$ olarak bulunacaktır.

Buna ilaveten (1a) ve (1c) varsayımları kullanıldığında,

$$Y^T = \sum_{t=1}^N n_t^T y_t^T = y^T \sum_{t=1}^N n_t^T = N_1^T y^T \quad (3)$$

elde edilebilir.

Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nde toplulaştırma sorununun çözümü için, iki aşamalı yöntem kullanılmaktadır. Önce her bir yaş grubu için ortalama tüketim fonksiyonu elde edilmekte, buradan bütün yaş gruplarına ait ortalama tüketim fonksiyonlarının toplanmasıyla ekonominin toplam tüketim fonksiyonuna ulaşılmaktadır (Modigliani ve Brumberg 1979:134-5). Bu amaçla önce bireysel tüketim fonksiyonundan hareketle, T yılında t yaşında olan yaş grubunun ortalama tüketiminin, T yılındaki ortalama emek geliri, ortalama beklenen emek geliri ve mevcut aktiflerinin ortalama değerinin doğrusal bir fonksiyonu olacağı kabul edilerek,

$$C_t^T = \frac{1}{L_t} y_t^T + \frac{(N-t)}{L_t} y_t^{eT} + \frac{1}{L_t} a_t^T \quad (4)$$

şeklinde olacağı varsayılmıştır. (4)'e (1.b.) varsayımı uygulandığında,

$$C_t^T = \frac{1}{L_t} y^T + \frac{(N-t)}{L_t} y^{eT} + \frac{1}{L_t} a^T \quad (5)$$

eşitliğine ulaşılır. (5) durağan durumda olan ve T yılında t yaş grubunda bulunan hanehalklarının ortalama tüketim fonksiyonudur. (5)'den toplam tüketim fonksiyonuna geçmek için bütün yaş gruplarının ortalama tüketim fonksiyonları toplanır:

$$\begin{aligned}
 C^T &= \sum_{t=1}^L n_t^T c_t^T = \sum_{t=1}^N \frac{n_t^T}{L_t} y^T + \sum_{t=1}^N \frac{n_t^T (N-t)}{L_t} y^{eT} + \sum_{t=1}^L \frac{n_t^T a_t^T}{L_t} \\
 C^T &= \sum_{t=1}^N \frac{n_t^T}{N_1^T L_t} Y^T + \sum_{t=1}^N \frac{n_t^T (N-t)}{N_1^T L_t} Y^{eT} + \sum_{t=1}^L \frac{n_t^T a_t^T}{L_t}
 \end{aligned} \tag{6'}$$

ya da

$$C^T = \alpha^T Y^T + \beta^T Y^{eT} + \Lambda^T \tag{6}$$

$$\alpha^T = \sum_{t=1}^N \frac{n_t^T}{N_1^T L_t}, \quad \beta^T = \sum_{t=1}^N \frac{n_t^T (N-t)}{N_1^T L_t}, \quad \Lambda^T = \sum_{t=1}^L \frac{a_t^T}{N_1^T L_t}$$

(6), Temel Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin durağan durumda olan bir ekonomi için toplam tüketim fonksiyonudur.